SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1995-02-07

Departementsrådet
Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

INKOM UD
38/001
1995-02-10
Avd P Gr 2 Mål Eu I

Brev till Sergej Krasavtjenko angående den statliga kommissionen för avhemligande av SUKP-dokument
(2 bil.)

Broder,

Enligt överenskommelse med Björn Lyrvall översänder jag kopia av Ditt brev av den 6 februari 1995 till biträdande chefen för presidentens kansli, Sergej Krasavtjenko, samt Magnus Dahnbergs översättning av brevet.

Vänliga hälsningar
till dig.

Mats Foyer

MD

UTRIKESDEPARTEMENTET

ny: P 2 Eu I

Stockholm, den 6 februari 1995

Till
Sergej Nikolajevitj Krasavtjenko,
biträdande chef för Ryska
federationens presidents kansli
Kreml
MOSKVA

Ärade Sergej Nikolajevitj,

Sedan det kommit till min kännedom att Ni, Sergej Nikolajevitj, genom presidentdekret utsetts att leda den statliga kommissionen för avhemligande av SUKP-dokument, tar jag mig friheten att som medordförande i den officiella svensk-ryska arbetsgruppen för klargörande av den svenske diplomaten Raoul Wallenbergs öde vända mig till Er med en hemställan om Er personliga assistans i denna fråga.

Jag är övertygad om att Ni är väl informerad om det arbete som redan utförts av den svensk-ryska arbetsgruppen, vilken med deltagande av en rad myndigheter på såväl rysk som svensk sida sedan hösten 1991 lagt ned ett inte obetydligt arbete för att vinna klarhet i detta ärende som under lång tid haft en framträdande plats i de bilaterala förbindelserna mellan våra länder, och även tilldragit sig stor internationell uppmärksamhet. Jag vill gärna framhålla att den ryska sidan under arbetets gång visat tillmötesgående och demonstrerat en uppriktig vilja att utreda Raoul Wallenbergs öde. Efter över tre års arbete saknas emellertid alltjämt dokument som ger en övertygande och klar bild av vad som hänt den svenske diplomaten.

I dagarna är det femtio år sedan Raoul Wallenberg försvann i Budapest. Det är en händelse som uppmärksammats runt om i världen och riktat förnyat intresse mot detta dramatiska människoöde. Det är min förhoppning att Ni finner det möjligt att inom ramen för det viktiga och ansvarsfulla arbetet i Er kommission också göra ansträngningar för att bidra till gåtans lösning.

Med uppriktig högaktning,

Hans Magnusson
medordförande i svensk-ryska arbetsgruppen för klargörande av Raoul Wallenbergs öde,
departementsråd
Utrikesdepartementet

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax	Telex
Box 16121	Gustav Adolfs torg 1	786 6000	723 11 76 (G3)	10590 MINFOR S
103 23 STOCKHOLM				

07.02.1995
Неофициальный перевод.

МИНИСТЕРСТВО ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ ШВЕЦИИ

Стокгольм, 6 февраля 1995 года

Первому Заместителю Руководителя
Администрации Президента РФ
господину С.Н. Красавченко
Кремль
г. Москва

Уважаемый Сергей Николаевич!

Узнав, что Вы, Сергей Николаевич, указом Президента назначены руководителем государственной комиссии по рассекречиванию документов КПСС, я в качестве сопредседателя официальной шведско-российской рабочей группы по выяснению судьбы шведского дипломата Рауля Валленберга позволю себе обратиться к Вам с просьбой о Вашем личном содействии по этому вопросу.

Я уверен в том, что Вы хорошо проинформированы о работе, уже проделанной шведской-российской рабочей группой, которая при участии ряда ведомств России и Швеции со второго полугодия 1991 года проделала значительную работу по внесению ясности в этом деле, давно занимавшем заметное место в двусторонних отношениях между нашими странами, а также привлекшем большое международное внимание. Хочу подчеркнуть, что российская сторона по ходу работы проявила желание помочь и продемонстрировала искреннее стремление выяснить судьбу Рауля Валленберга. Но после трех лет работы отсутствуют до сих пор документы, которые бы дали убедительную и ясную картину того, что произошло со шведским дипломатом.

На днях исполнилось пятьдесят лет со времени исчезновения Рауля Валленберга в Будапеште. Это событие привлекло внимание во всем мире и возобновило интерес к этой драматической человеческой судьбе. Я надеюсь, что Вы найдете возможным в рамках важной и ответственной работы Вашей комиссии также приложить усилия с тем, чтобы способствовать внесению ясности в этом вопросе.

С искренним уважением,

Ханс Магнуссон,
Сопредседатель шведско-российской рабочей группы по выяснению судьбы Рауля Валленберга,
Заместитель начальника управления МИД Швеции

EMBASSY OF SWEDEN

Washington, D.C.

1995-02-07

Departementsrådet
Hans Magnusson
Pol 1
Utrikesdepartementet

INKOM UD
38/001
1995-02-10
Avd P Gr 2 Mål Ex

Artikel i Washington Post om Wallenberg

Insänder härmed två insändare publicerade i Washington efter författarinnan Kati Martons artikel i Washington Post 22 januari om hennes bok om Wallenberg - A Missing Hero.

I de bägge insändarna uttalas tvivel på riktigheter i Pavel Sudoplatovs memoarer rörande Wallenberg.

Bertil Jobeus

cc: Lage Olson, KMI

Address
1501 M Street, NW
Washington, D.C. 20005
USA

Telephone
(202) 467-2600

Telegram
Svensk

Telefax
(202) 467-2699

Telex
RCA 248347, SVSK UR

The Washington Post
1995-02-04

Don't Write Wallenberg Off Yet

Kati Marton's thoughtful account of the death of Raoul Wallenberg [Outlook, Jan. 22], which draws heavily on Pavel Sudoplatov's 1994 memoirs "Special Tasks," fails to mention Sudoplatov's belief that Wallenberg was killed by an injection of poison under the guise of medical treatment, a standard NKVD [secret police] technique for eliminating unwanted witnesses. "One of the reasons I believe Wallenberg was poisoned," Sudoplatov wrote, "is that his body was cremated without an autopsy under the direct order of Minister of Security Abakumov. An autopsy would have revealed the exact nature of his death. The regulations were that those executed under special government decisions were cremated without autopsy at the Donskoi cemetery crematorium and their ashes buried in a common grave. . . . Since Donskoi crematorium was the only one in Moscow until 1965, it is likely that the ashes of Wallenberg, Yezhov and Beria are buried in the same common grave," Sudoplatov wrote.

Sudoplatov believes the record book of executions by poisonous injections undertaken by the Kommendatura service of the NKVD still exists and that there are "two witnesses who testified that this top-secret book, in its special envelope, was taken from Lubyanka by Malenkov's chief assistant, Dmitri Sukhanov, who is still alive." Sudoplatov said he never read the contents of the envelope, which was sealed with red wax and marked "Do not open without the approval of the Minister," but he believes "these records still exist."

—*Jerrold L. and Leona P. Schecter*
The writers are co-authors of Pavel Sudoplatov's memoirs.

Kati Marton's conclusion that Raoul Wallenberg died in a Soviet prison in 1947 is unpersuasive.

In one sweeping generalization, she dismisses the body of evidence pointing to Wallenberg's survival after 1947. She attributes the many reports of Wallenberg alive as figments of the imagination of "thousands the world over, weighed down by the burden of an unpaid debt" who feel "a moral duty not to abandon Raoul Wallenberg a second time." Some of the reports have, indeed, turned out to be unreliable and wrong, but surely not all of them. For example, what facts one wonders, persuade Marton to disbelieve how the "sightings" of Dr. Nanna Svartz that Marton formerly credited. In 1961, and again in 1962, Svartz, a prominent professor of medicine at Sweden's Karolinska Hospital, was told by a colleague, Professor A. L. Myasnikov, Khrushchev's physician, that Wallenberg was alive.

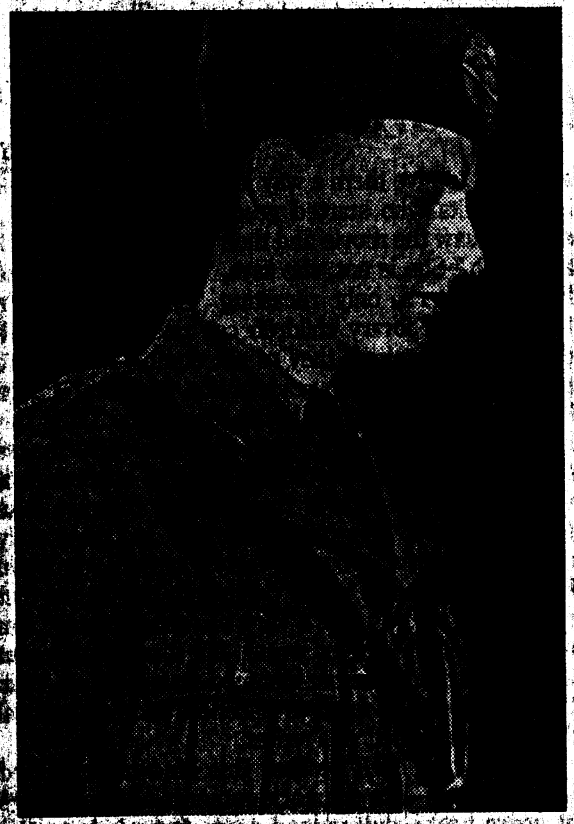

Marton's new evidence, it appears, rests on the recollections of Pavel Sudoplatov, the self-styled "Soviet spymaster" who claims (among other exploits including kidnapping and assignation assignments) to have caused Oppenheimer, Fermi and Szilard to betray atomic secrets to the Soviets. Marton recognizes the many charges of serious error that have been leveled at Sudoplatov. Notwithstanding, she fully accepts his interpretations and speculations on the Wallenberg affair, a matter in which Sudoplatov himself claims he was involved. Her rationale: "While questions have been raised about some parts of Sudoplatov's book, there is no reason to doubt him on the subject of Wallenberg."

Marton's account of the recently released CIA file on Wallenberg is confused. She appears to say that the CIA records "suggest that the Soviets tried hard to force Wallenberg to betray his country and himself" and that "a notorious interrogator named Lt. Col. Dmitri Koppelyansky repeatedly worked Wallenberg over." Marton does not identify these records, by date, origin, folder number or other citation. I believe the CIA file contains no such evidence.

Marton's speculations, essentially Sudoplatov's, might be correct—we don't really know. But it would be tragic if her selective account were to foreclose or hold back the continuing search to establish Wallenberg's fate. That effort needs more attention not less, and certainly not a speculative excuse to write Wallenberg off.

A final question: What artistic inspiration or subtlety prompted your memoir illustration of Wallenberg? Perhaps readers might want to see a real photograph of the man or a picture of his portrait that hangs at the Holocaust Museum.

—*Sidney Shapiro*
The writer, a volunteer at the National Archives, has compiled an index to the CIA's records on Raoul Wallenberg.

Avsändningsort
Pol 1.1, Depr Hans Magnusson

[redacted]

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum	Dnr
1995-02-10	[redacted]

Avd	Grupp	Mål
P	2	Eu I

Adress
Ambassaden Moskva

Text

B R Å D S K A N D E

[redacted] Från Pol 1:1. Re Raoul Wallenberg

Tack för rapporten från samtalet med Volkogonov. Vad denne hade att berätta om Merkulov och den avrättade amerikanske krigsfången 1949 har en slående likhet med fallet Oggins, som Roginskij stötte på i KGB-arkivet redan 1992. Oggins var en amerikan som också satt i läger sedan han samarbetat med MGB. För att detta inte skulle avslöjas föreslog Abakumov i brev till Stalin i juni 1947 (Sic) att han skulle likvideras men att man skulle fabricera ett falskt läkarintyg på att han avlidit av tuberkulos. Även här gav Stalin sitt skriftliga samtycke. Det vore intressant veta namnet på den amerikan Volkogonov berättade om.

CABINET

Ex: Kabs, Hans Magnusson, Björn Lyrvall, Lage Olson

Ifylles av telegramexpeditören

Avsänt den	Klockan	Sign
[redacted]		

Dep Ubk 322.

MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS
STOCKHOLM
Telephone: (46) 8 786 6000 Fax: (46) 8 723 1176 Telex (54) 10590 MINFOR S

TELEFAX

To: Foreign Intelligence Service - SVR MOSKVA 923-81-91	Date: 13 Feb., 1995		No: 44/005
From (division): Political Department (Pol)	Avd: P	Grupp: 2	Mål: Eu 1
Subject: Raoul Wallenberg			
Total number of pages:	Please request missing pages referring to the relevant division stated above!		
	Avsänt den 15/2	Klockan 18.10	Sign (av telex)

a tlr

Attention: Mr. Yuri G. Kobaladze
Chief Public Affairs and Press Bureau

Dear Mr. Kobaladze,

Referring to our conversation last week I would like to inform you in written concerning our requests. Within the framework of the Joint Russian-Swedish Working group on Raoul Wallenberg we would appreciate to interview the following former officials of PGU

1) Former officials of the PGU Archive (1940-60):
Michail Nikolajeviti Polyakov, head of archive 1949-52
Andrejev
Eduard Lenko

2) Former resident in Berlin, Mr Korotkov (in the late 60's)

3) As soon as possible, Mr. Sinitsyn - please communicate to the Swedish Embassy as soon as he is willing and able to meet us.

As mentioned during our meeting we would also appreciate to have a copy of the act of destruction of testmony by Mr. Tolstoj-Kutuzov concerning members of the Swedish Mission in Budapest. The existence of this act (or entry into the registration journal) was mentioned to us by representatives of the KGB in 1991.

Furthermore, we would appreciate any archive material from 1944-1947 which could, directly or indirectly, shed light on the reasons for the arrest of Raoul Wallenberg.

Finally we would appreciate assistance in obtaining a copy of Z. Voskresenskaja-Rybkina's recent book or, alternatively, if the Swedish Embassy might take a photocopy of it.

Yours sincerely,

Hans Magnusson
Assistant Under-Secretary
Political Department
Ministry for Foreign Affairs

Refax (av telex) till Foyer, amb Moskva 15/2-95

MV

SVERIGES AMBASSAD
LONDON

LÅN

TELEFAX Sid 1

Datum	Dnr	Dossierbet.
1995-02-16	81	

INK. UTRIKES DEP.
D. No
95 -02- 16

AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu 1

pol

UTRIKESDEPARTEMENTET

Re Raoul Wallenberg också brittisk hedersmedborgare?

För pol 1.

Den av den konservative lorden Braine initierade debatten i överhuset (jfr vårt meddelande i särskild ordning 1995-02-08) om förslaget att göra Raoul Wallenberg till även brittisk hedersmedborgare ägde rum 15 februari under en dryg timme. Sedan Braine hållit sitt inledningsanförande fick han stöd av talare från såväl Labour som liberalerna (svenskfödda tidigare partiordföranden Lady Robson). Anförandena var genomgående sakligt korrekta och starkt engagerade.

En företrädare för regeringen utfäste sig att återkomma med besked om möjligheterna för att göra Wallenberg till hedersmedborgare. Vidare bör nämnas, att från regeringshåll redovisades de svensk-ryska expertsamtalen om Wallenberg. Också härvidlag var, såvitt jag kunde bedöma, genomgången sakligt sett korrekt.

./. Insänder referat av debatten ur Independent 1995-02-16.

Vill också nämna, att jag följde debatten från läktaren samt efteråt hade samtal med Braine och några andra debattdeltagare.

Nilsson

mk/kl. 11.10

The Independent 16/2

Ex till: Carl Persson, G von Dardel, Hans Magnusson, Pal 1:1, Björn Lyrvall, Pal 1:1, Olson, KM 11

Exp. 95-09-23

Posthumous acclaim for a hero of the age

❑Peers seek citizenship for Wallenberg

Inside Parliament

Stephen Goodwin

The 50th anniversary of the disappearance of Raoul Wallenberg, the Swedish diplomat who saved 100,000 Jews from the Nazis in Budapest, was commemorated in the House of Lords yesterday. Peers called for him to be made an honourary British citizen.

Wallenberg's fate following his detention by the Red Army as it liberated the Hungarian capital in January 1945 remains a mystery. But the courage he showed in carrying out his rescue mission, even pulling Jews from cattle trucks bound for Auschwitz, marked him out, in the words of Lord Braine of Wheatley, as "more than a hero of our times".

"He symbolises the central conflict of our age, the determination to remain human, caring and free in the face of unspeakable tyranny. What Wallenberg represented in Budapest is nothing less than the conscience of the civilised world."

For several years after the war the Soviet Union denied knowledge of Wallenberg's whereabouts, then in 1957 the Swedes were informed he had died of a heart attack in Moscow's Lubiyanka prison in 1947. But the Soviets said the documentation had disappeared except for a hand-written note. Reports of sightings of Wallenberg in prisons and camps extended to the mid-1980s.

"Is it possible that Raoul Wallenberg could still be alive? Well, it is not impossible," said 82-year old Lord Braine. "If he was alive today he would only be two years older than myself. Spartan conditions have on occasions proven beneficial to long life."

Some 430,000 Hungarian Jews were deported to Auschwitz in sealed cattle trucks. The total would have been over half a million had it not been for Wallenberg's ingenuity and audacity, issuing impressive Swedish "passports" and setting up safe houses.

Lord Braine, backed by other peers, urged the Government to follow the example of the United States and make Wallenberg an honorary citizen.

Swedish-born Baroness Robson of Kiddington, a Liberal Democrat, said Wallenberg was the most courageous man she had ever heard of, while Lord Archer of Sandwell, for Labour, said the debate was a reminder that the file was still not closed.

"It is possible even now that someone, somewhere may learn of our concern and be able to shed further light on what became of Wallenberg."

Lord Archer said the Swedish diplomat was not the last person to disappear and whose disappearance could be laid at the door of the regime under which they lived. "This debate may serve as an opportunity to send a message to tyrants the world over — you may cause your victims to disappear, you may protest you have no answers as to what became of them, but don't delude yourself that the inquiring voices will sink into silence."

For the Government, Lord Lucas of Crudwell said the Swedish-Russian group inquiring into Wallenberg's fate would publish a first report later this year. Every rumour and scrap of information was being checked out but progress had been slow. "We understand there has been no major breakthrough."

Wallenberg: 'He was conscience of the civilised world'

Promising to draw the attention of Douglas Hurd, the Foreign Secretary, to the call for honorary citizenship, Lord Lucas said history contained many people who had killed 100,000 people but he knew of no other example of someone who had saved so many. "The evils that Raoul Wallenberg fought are with us today. We need to remember what one person can do against even the most terrible regime we have known."

❑All-day Sunday opening welcomed

The Commons, meanwhile, was bent on the less noble business of enabling pubs and clubs to stay open all Sunday afternoon.

It is an issue which would once have attracted the thunder of Bernard Braine, who, as an MP, campaigned against alcoholism. But, as George Howarth, a Labour home affairs spokesman, observed, "from the perspective of the mid-1990s, there does not appear to be a great deal of moral heat left in the argument." Sunday was now a day of leisure for most people rather than specifically a day of worship, he said. "Many, myself included, are able to combine both."

The Licensing (Sunday Hours) Bill will enable pubs and clubs to open between noon and 10.30pm without the need to close between 3pm and 7pm as at present. Moving the Bill's Second Reading, Michael Forsyth, Minister of State at the Home Office, said it was over six years since the 1988 Licensing Act permitted pubs to open on weekday afternoons.

"At the time serious concerns were expressed about the adverse consequences which all-day opening might have in terms of increased drunkenness, crime and disorder. But there had been little increase."

Mr Forsyth said the change would boost tourism and be welcomed by visitors from abroad who found Sunday closing "incomprehensible". Licensing justices would, however, be able to restrict opening times if there were problems of nuisance and disorder.

Dennis Skinner questioned whether there was any great demand to change the law. "It could be that the Tory party have responded to the fact that brewers give large sums of money to party funds, and it is the brewers that have put forward this idea and it is the minister who is carrying out their wishes."

But Mr Forsyth said if the Labour MP went back to his Bolsover constituency he would find many people welcoming the change. "Mr Skinner doesn't seem to notice any demand for anything unless it is written on placards borne by militants walking to Hyde Park."

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA
Telefon: Nat. (095) 956 12 00
Fax: +7-095 956 12 02

TELEFAX

Int. +7 503 956 12 00
Telex: (64) 413410 svsk su

Adress: UD, pol 1:1		Datum: 1995-02-13		Dnr: 96
Handläggare: Mats Foyer		Avd:	Grupp:	Mål:
Totalt antal sidor: 2		Avs.	Kl.	Sign.

INK. UTRIKES DEP.
D. No 13
95 -02- 14
AVD P GR 2 MÅL Eu

Aam

För pol 1:1. Re Wallenberg.

Chefen för det ryska statsarkivet, Rudolf Pichoja, som citeras av Itar-Tass (se bilaga) sade på en presskonferens den 10 februari att det nästan inte fanns några utsikter att finna dokument om Raoul Wallenbergs öde i ryska arkiv. Enligt Pichojas uppfattning förstördes på initiativ av chefen för det sovjetiska kontraspionaget, Viktor Abakumov, de dokument som tagits om hand av sovjetiska trupper i "befriade europeiska stater" som gällde "högt uppsatta västeuropeiska statsmän".

Pichoja sade också att arkivspecialister fortfarande sökte efter dokument rörande Raoul Wallenberg, däribland bland dokument som numera tillhörde FSK (federala kontraunderrättelse-tjänsten). Cirka 200 sådana dokument hade återfunnits som inte utgjorde en del av Wallenberg-dossiern.

KRUSBERG

N

2(2)

pm104 3 INF 0179 TASS NV192 E220 EN
RUSSIA-WALLENBERG VSM YER

.CHANCES TO FIND WALLENBERG FILES ARE SLIM.
10/2 TASS 174

MOSCOW FEBRUARY 10 TASS - BY ITAR-TASS CORRESPONDENT GENNADY YEZHOV:

THERE ARE ALMOST NO CHANCES TO FIND DOCUMENTS ON THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG IN RUSSIAN ARCHIVES. WALLENBERG IS THOUGHT TO BE KILLED IN THE NKVD CUSTODY.

IN THE OPINION OF HEAD OF THE RUSSIAN STATE ARCHIVES RUDOLF PIKHOYA, THE DOCUMENTS, WHICH WERE SEIZED BY RUSSIAN TROOPS IN LIBERATED EUROPEAN STATES AND DWELT ON HIGH-RANKING WEST EUROPEAN STATESMEN, WERE DESTROYED ON THE INITIATIVE OF SECURITY DEPARTMENT CHIEF ABAKUMOV.

THE ARCHIVE SPECIALISTS ARE STILL LOOKING FOR DOCUMENTS RELATED TO RAOUL WALLENBERG, INCLUDING THROUGH PAPERS CURRENTLY BELONGING TO THE FEDERAL COUNTER-INTELLIGENCE SERVICE. SOME 200 OF THEM HAVE BEEN FOUND, BUT THEY ARE NOT PART OF THE WALLENBERG FILE.

THE SWEDISH DIPLOMAT WAS ARRESTED IN 1945 BY THE SMERSH (DEATH TO SPIES) UNIT OF RUSSIAN NKVD WHEN THE SOVIET ARMY FREED BUDAPEST. NO OFFICIAL REPORTS ON HIS FATE WERE GIVEN SINCE THEN. DURING THE SECOND WORLD WAR, RAOUL WALLENBERG USED HIS DIPLOMATIC STATUS TO SAVE NO LESS THAN 20,000 INMATES OF NAZI DEATH CAMPS, GAVE THEM SWEDISH DOCUMENTS AND ENSURED THEIR DEPARTURE FROM NAZI-OCCUPIED LANDS.

ITEM ENDS

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1995-02-15

Departementsrådet Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

INKOM UD
46/001
1995 -02- 17
Avd P Gr 2 Mål Eu 1

Brev till f.d. chefer inom KGB
(1 bil.)

Broder,

Översänder kopia av brev (försett med ambassadens översättning) från avdelningschefen vid FSK, I. Mezjakov, till chefen för MID:s andra europeiska avdelning, Jurij Fokin. Brevet har av MID per fax tillställts ambassaden.

Brevet utgör en reaktion på Dina tidigare överlämnade brev till f.d. chefer inom KGB. Av brevet framgår att dessa informerat personalenheten vid FSK om att "de inte förfogar över några som helst nya fakta, utöver redan kända uppgifter, rörande Raoul Wallenbergs person", och att de därför motsätter sig möten med företrädare för den gemensamma rysk-svenska arbetsgruppen i Wallenberg-ärendet.

Vänliga hälsningar,
till Dig.

Mats Foyer

MOSKVA 1995 -02- 09

М. Рейгу

410
02

ФЕДЕРАЛЬНАЯ СЛУЖБА КОНТРРАЗВЕДКИ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

УПРАВЛЕНИЕ КАДРОВ

3 февраля 1995г. № 14/I/2081

Москва

ДИРЕКТОРУ ВТОРОГО ЕВРОПЕЙСКОГО ДЕПАРТАМЕНТА МИД РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Ю.Е.ФОКИНУ

121200, г.Москва Г 200,
Смоленская - Сенная площадь,
дом 32/34

MFA MOSKVA
13/26
95-02-09
R | 18 | MAL Wallen

МГ.

На N 2940/2ед-пс от 20.12.1994 г.

Уважаемый Юрий Евгеньевич.

сообщаем, что письма Х.Магнуссона - сопредседателя российско-шведской группы по делу Р.Валленберга были переведены на русский язык и переданы соответствующим адресатам. Указанные в письме Посольства Швеции бывшие руководящие работники КГБ СССР информировали Управление кадров о том, что какими-либо новыми фактами, кроме уже известных сведений, касающихся личности Рауля Валленберга, они не располагают и в этой связи считают возможным воздержаться от встреч с представителями рабочей группы.

Начальник Управления И.Межаков

MOSKVA 1995 -02- 09

AH. MF.

Re. H. Magnussons brev betr. Wallenberg har översatts och översänts till berörda adressater. mm.

AVS. 2 europeiska, MID RF/Fokin,

1995-02-13

Ambassadens översättning

RYSKA FEDERATIONENS
FEDERALA KONTRAUNDERRÄTTELSETJÄNST

PERSONALENHETEN

3 februari 1995Nr 14/I/2081
Moskva

CHEFEN FÖR ANDRA EUROPEISKA
AVDELNINGEN VID RYSKA
FEDERATIONENS UTRIKESMINISTERIUM

Ju.Je. FOKIN

121200, Moskva G 200
Smolenskaja-Sennaja plosjtjad,
32/34

Ert nr 2940/2ed-ns 1994-12-20

Bäste Jurij Jevgenjevitj,

vi får meddela, att breven från H.Magnusson, medordförande i den rysk-svenska gruppen i Wallenbergärendet, har översatts till ryska och överlämnats till respektive adressater. De före detta chefer inom sovjetiska KGB som angavs i brevet från Sveriges ambassad har informerat Personalenheten om att de inte förfogar över några som helst nya fakta, utöver redan kända uppgifter, rörande Raoul Wallenbergs person, och de anser sig i anledning härav kunna avstå från möten med arbetsgruppens företrädare.

I.Mezjakov /namnteckning/ Enhetschef

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen

ARKIVEX. Exp. 95-02-28 /Ls
51/001 P 2 Eu 7

1995-02-20

Krigsarkivarie Leif Gidlöf
Krigsarkivet
Banérgatan 64
115 88 Stockholm

(post)

Raoul Wallenberg-ärendet
(2 bil.)

I anslutning till telefonsamtal den 23 dennes rörande Raoul Wallenberg-ärendet skulle jag vilja ta upp följande frågor.

En kapten Thornberg omnämns i bifogade dokument hämtat från den dokumentsamling som överlämnades av amerikanska myndigheter i början av år 1994 via National Archives i Washington. Enligt en del kommentarer skulle Thornberg i själva verket vara kapten Helmuth Ternberg, bl.a. verksam vid försvarsstabens C-byrå. Finns det något material om Ternberg som kan knytas till den signalplan som omtalas i dokumentet? Jag bifogar även en artikel ur Aftonbladet den 24 maj 1994 med en kommentar till nämnda signalplan.

I diskussionen kring Raoul Wallenberg-ärendet har man nämnt något som kallas "Swedish Combined Intelligence" som skulle vara knutet till namnet Björnstierna. Finns det någon dokumentation om detta i Krigsarkivet?

Postadress 103 33 STOCKHOLM | Gatuadress Fredsgatan 6 | Telefon 08-763 10 00 | Fax 08-723 11 76 | Telex 10590 MINFOR S

Parallellt med att den bilaterala svensk-ryska Wallenberg-kommissionen fortsätter sitt arbete pågår en del privata efterforskningar i flera länders arkiv. Guy von Dardel, Raoul Wallenbergs halvbror och medlem av kommissionen, har bett mig meddela att den tyska journalisten Susanne Berger från Hannover avser besöka Sverige inom någon månad för att bl.a. göra efterforskningar i svenska arkiv om Raoul Wallenberg. Berger har tidigare hjälpt von Dardel med att ta fram viktigt material om Raoul Wallenberg i amerikanska arkiv. Jag vore tacksam om Krigsarkivet hade möjlighet att bistå Berger i hennes efterforskningar under det planerade besöket i Sverige.

Med vänlig hälsning

Lage Olson
Ambassadråd

OUTGOING MESSAGES

(SECRET)

FOR [redacted], [redacted]

FROM [redacted], [redacted]

INFORMATION

PARAPHRASE

DATE [redacted] 7, 1944

NUMBER: [redacted]

PARAPHRASED BY

Gene [redacted] (name); address (unknown).

He may be contacted only through per Anger Swedish legation Budapest. Raoul Wallenberg of the same legation will know if he is not in Budapest. Gene had Swedish signal plan, whole affair was administered by [redacted]. Concerning the signal plan, Ray, former secretary of the Hungarian legation should contact Captain Thornberg in Stockholm. Any reliable Hungarian leaving [redacted], referring to Gellert, can contact Gene. "[redacted]" is the password. The former address of Gene is "Budapest XI. [redacted] 36.

[redacted] [redacted]

Confirm : Gillen

Copy : CO

Gen/

Att to NAR2-28978

201-5925

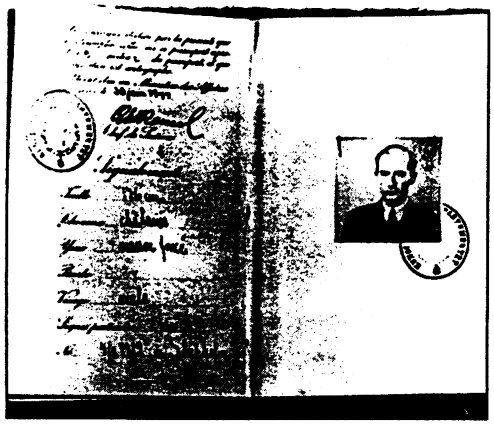

Raoul Wallenbergs pass, utfärdat i Frankrike, med beskrivning av hans utseende: valnötsfärgat hår, 174 cm lång, mörkbruna ögon, ovalt ansikte och "inga utmärkande drag".

UD måste släppa Wallenberg-papperen!

AB 94-05-24

KULTUR

I EG-debatten talas storordigt om svensk offentlighetsprincip. Utmärkt! Men vad är den värd i praktiken?

Som rapporterats i pressen har nyligen 600 CIA-dokument rörande Raoul Wallenberg frisläppts via National Archives i USA. Sverige har fått kopior på alltsammans, men tro inte att det hjälper intresserade svenska journalister. De måste fortfarande ta sig till New York. För på UD har de belagts med en administrativ, utomlaglig sekretess. Bara ett urval på 37 dokument är än så länge tillgängliga.

Redan de ger några nya trådar i fallet Wallenberg.

Där framgår att Wallenberg skickades till Budapest på uppdrag inte bara av Sverige utan även av USA:s militära underrättelsetjänst OSS (Office of Strategic Services) – som 1947 omvandlades till CIA. Han värvades av chefen för OSS i Stockholm, den norskättade Iver Olsen på USA-ambassaden, som även skickade spioner till Baltikum och Norge. Wallenbergs mission finansierades dels med officiella amerikanska flyktingpengar, dels med 10 000 kr ur "presidentens hemliga fond".

Hittills har man menat att Wallenberg bara arbetade för War Refugee Board, den amerikanska flyktinghjälpen. Men den organisationen – täcknamn: "Garbo" – var intimt sammankopplad med OSS. Direktiv om Garbo gick via OSS agentnät och skulle hållas hemliga till och med för USA:s egna ambassadörer.

LO-folk agerade kurir

Samtidigt opererade Olsen djärvt i svensk fackföreningsrörelse, kontaktade på Washingtons uppdrag LO:s ordförande August Lindberg och transportarbetarbasen Charles Lindley med uppmaningen att hjälpa till att "skaffa information rörande förhållandena i ockuperade och neutrala territorier". LO-folk övertalades att agera kurirer för OSS.

Vilket uppdrag Wallenberg hade för OSS kan man dock än så länge bara ha gissningar om. Den 6/7 1944 rapporterar Olsen om framgångsrikt spionage i Bulgarien och "vissa ytterst hemliga ... ungerska aktiviteter".

Så mitt i alltihop dyker det upp ett OSS-telegram som kanske ger ett helt nytt uppslag. Raoul Wallenberg och Per Anger, svensk legationssekreterare i Budapest och senare ordförande i Wallenbergkommittén, hade anknytning till försvarsstabens C-byrå, en tidig föregångare till IB.

Samarbetade med tyskarna

Telegrammet avsändes den 7/11 1944 från Bari till Caserta, två allierade baser i Syditalien. Via Anger, eller i dennes frånvaro Wallenberg, skulle man kunna nå en kontaktman i Budapest, som hade en "svensk signalplan", hette det. Samtidigt som svenskarna kontaktades i Budapest skulle någon annan OSS-kontakt söka upp kapten Ternberg i Stockholm som också kände till signalplanen.

Detta kan inte vara någon annan än kapten Helmuth Ternberg, andreman på försvarsstabens C-byrå, en spionbyrå vars arvtagare sedermera uppgick i IB. Ternberg var en av Sveriges sambandsofficerare med tysk underrättelsetjänst. Vad kunde den svenska signalplanen gå ut på, som förenade Wallenberg och OSS med tyskvännerna på C-byrån?

Den frågan leder till nästa: Hur långt gick egentligen Wallenbergs samarbete med tyskarna? Han hade ju en hett begärlig vara för alla nazister som ville ta "rättlinjen" till t ex Latinamerika: möjligheten att ställa ut dokument.

I ett memorandum till Washington från de allierades högkvarter i Syditalien i mars 1945 heter det att Sovjet kan ha bindande bevis för Wallenbergs "pro-nazisamarbete".

Svaret på frågorna finns troligen hos UD. Och hos CIA, som förstås ruvar på mera hemligheter.

Stefan Lindgren

Lundborg/LB

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

STOCKHOLM 8.7.46.		19
N:o 3816		BIL.
INK. D. N:o skr.Mellaneur.Hard.A 5.7.46.		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu

ang. Wallenbergs försvinnande.

Ex till:
Carl Persson
G. von Dardel
Magnusson, Pol 1:1
Lyrvall, Pol 1:1
Olson, KM
Exp. 95-02-23

Till Dr Edward M. Engeström, Malmö. Fridhemsborg.

En av Internationella röda korsets i Genève tidigare delegater i Ungern har meddelat följande:

"Am 16. März 1946 traf ich Hodosi Kovacs Geza, Grenzoberleutenant in Orosvar. Er gab an mit Bankier Engelström und einer Herrn Wallenberg in einer Ortschaft mit Namne Winterstoll in der Tschechoslovakei gemeinsam in russischer Haft gesessen zu haben. Kovacs Hodosi wurde am 11. Januar 1945 von der 43. russischen Division gefangen genommen und zwar in Buda Dünde utca. Herr Engeström sei gegenwärtig zurück in Schweden; er sei freigelassen worden, Wallenberg jedoch wurde Mai 26, 1945 mit obiger Division al transportiert. Die russische Division 43 sei gegenwärtig in Focsani Bessarabien stationiert."

Med anledning av dessa uppgifter vore Utrikesdepartementet tacksamt erfara, huruvida med där omnämnde bankir Engelström skulle kunna åsyftas Eder person samt i så fall erhålla alla de upplysningar Ni kan lämna rörande den herr Wallenberg, med vilken Ni skulle ha sammanträffat.

/u/ Lundborg
Byråchef.

Sammanställning

Engeström + Korrespondenten om Wallenbergs försvinnande + 7 Mzor från den sista tiden på beskickningen i Budapest.

R. Wallenberg

BL

Telegram i maskin chiffer från
Bern
Avsänt den 17/ 7 19 46 kl 1945
Ankom den 17/ 7 19 46 kl 2120
Utskrivet i 2 exemplar
Detta är originalet

INK. UTRIKESDEPT
D. N:o 60167
18 JUL. 1946
AVD. P | GR. 2 | MAL. Ru

16/7 P2

9.7 PM
2.7 Hbr Dr K. Lauer

67. Edert chiffer 65. Engeström uppger sig sista gången träffat Wallenberg strax före julen 1944. Tiden februari-juni i fjol vistades han jämte Hodosi och 160 andra av ryssarna fängslade personer på ett flertal platser, möjligen även Winterstoll. Erhöll denna tid aldrig minsta meddelande från eller om Wallenberg ännu mindre såg honom. Vid Sverige-besök i vintras överlämnade han Wallenbergs familj en Bericht, gjord av IRK-delegaten Weichmann, Budapest, den siste som enligt Engeströms uppfattning sammanträffat med Wallenberg.

Söderblom.

Pv. tr. Sth. 1945

Edelstam/SW.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 16.7.46. 19		
N:o 65	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o 193/161.		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu

ang. Raoul Wallenberg.

Légation Suède

~~Budapest~~.

BERN.

En av Internationella röda korsets i Genève tidigare delegater i Ungern har meddelat, att han i mars 1946 träffat en Grenzoberleutnant Hodosi Kovacs Geza i Orosvar, som uppgivit att han suttit fängslad tillsammans med en bankir Engeström och Wallenberg i en ort Winterstoll i Tjeckoslovakien. Hodosi Kovacs hade tillfångatagits 11 januari 1945 i Buda Dünde utca av fyrtiotredje ryska divisionen. Engeström hade frigivits och återvänt till Sverige medan Wallenberg den 26 maj 1945 blivit bortförd med nämnda division, som för närvarande vore stationerad i Focsani i Bessarabien. Engeström, som torde vara

16/7 1300

isk med doktor Edward M. Engeström, Fridhemsborg, Malmö,
vistas under adress Hotel Bauraulac, Zürich.
umera ~~ha återvänt till Budapest.~~ Sök om möjligt ~~få~~ hålla
~~mig~~ i sahen
~~tående bekräftat av honom~~.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET Edelstam/YL

ang. Raoul Wallenbergs
försvinnande.

STOCKHOLM	Stockholm den 22 juli 1945. 19	
N:o 1613		BIL.
INK. D. N:o 193/161		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Till Doktor Kálmán L a u e r, Stockholm.
/Valhallavägen 174/

Åberopande Edert brev den 5 dennes ber jag få meddela, att Utrikesdepartementet genom beskickningen i Bern varit i förbindelse med doktor Edward M. Engeström, som för närvarande vistas i Zürich. Engeström meddelade, att han sista gången träffat Wallenberg strax före jul 1944. Han uppgav sig ha vistats under tiden februari - juni 1945 jämte den av herr Imfeld omnämnde Hodosi på ett flertal olika platser, möjligen även i Winterstoll. Under denna tid erhöll han aldrig minsta meddelande från eller om Wallenberg, ännu mindre träffade han honom.

/u/ Grafström

HEMLIG
jämf. SFS 10 § 249:1937
Den 5/12 1960
STATSPOLISEN

2 ex.
Ex. n:r 1

P.M.

angående svenske medborgaren, jur. d:r Edvard Otto Max:son Engeström, född den 13 augusti 1899 i Malmö.

Från en meddelare, vars vederhäftighet måste anses tveksam, inkom 1939 en uppgift om att Engeström, som då var bosatt i Ungern, tidigare skulle ha varit fransk spion mot Tyskland under Ruhrockupationen.

I januari 1945 meddelade envoyén Danielsson från svenska beskickningen i Budapest, att man vid beskickningen hyste starka misstankar om att Engeström sysslade med hemlig underrättelseverksamhet. Man trodde att han vid flera tillfällen sökt skaffa sig närmare kännedom om och inblick i beskickningens arbete och sedermera avlagt rapport häröver hos någon ungersk mellanhand. - Möjligt var att detta meddelande kom från svenske legationstjänstemannen Raoul Wallenbergs kontakter i Ungern. Wallenberg försvann som bekant i samband med att ryssarna intog Budapest våren 1944.

Den 29 oktober 1946 meddelade Raoul Wallenbergs halvbroder Guy von Dardel att författaren Rudolph Philipp, vilken släkten von Dardel samarbetade med i forskningarna efter Raoul, hade förbindelser i Ungern, som skulle kunna skaffa bevis om att Engeström åtagit sig att utforska svenska beskickningen i Budapest.

I sin bok "Raoul Wallenberg", utkommen i slutet av 1946, gjorde Philipp gällande, att Engeström bl.a. varit medarbetare hos pil-

HEMLIG
Se anteckn. å sid. 1

korsare i Budapest och skulle känna till omständigheterna kring Raoul Wallenbergs försvinnande.

Den 19 november 1946 hördes Engeström i Stockholm, varvid han förnekade att han utfört spionuppdrag för pilkorsrörelsens räkning. Han sade sig icke förstå, hur Philipp kunde komma med uppgifter om att han spionerat mot svenska beskickningen i Budapest. I övrigt bemötte han punkt för punkt Philipps påstående i boken. Sammanfattningsvis framkom vid förhöret,

att han efter studentexamen 1919 rest till Paris och 1921 gift sig i Budapest med en ryska, som ägde gods i Ungern,

att han därefter vistats huvudsakligen i Ungern men även i Paris samt ett halvt år i USA,

att han i Ungern huvudsakligen skött jordegendomen men även bedrivit affärsrörelse, huvudsakligen på Schweiz och Rumänien,

att han under vistelsen i Ungern icke haft någonting med svenska beskickningen att göra utom då han fick sitt pass förnyat,

att han icke haft något att göra med pilkorsrörelsen men att han under loppet av 20 år lärt känna flera av rörelsens förnämsta krafter,

att han sett Raoul Wallenberg två gånger i samband med anskaffande av skyddspass men i övrigt inte haft något med denne att göra,

att han och Wallenberg icke tillsammans varit fångna hos ryssarna.

Beträffande sina förhållanden efter ryssarnas intagande av Budapest uppgav Engeström, här i korthet, att han efter fångenskap hos ryssarna och omväxlande förhör hos dessa och ungerska polisen tog sig ut illegalt från Ungern den 11 september 1945 på ett tjeckiskt utresetillstånd. I Prag kontaktade han från svenska beskickningen sin familj i Sverige samt återvände illegalt till Ungern den 12 november 1945. Den 28 december 1945 reste han illegalt från Ungern och legalt från Tjeckoslovakien till Sverige, dit han anlände den 31 december 1945. Därefter återvände han ännu en gång illegalt till Ungern den 18 februari 1946 och återvände på samma sätt till Sverige den 20 april 1946.

HEMLIG
Se anteckn. å sid. 1

Från senare tid är inget känt om Engeström utom att han tiden omkring 1950 ägnat sig åt resebyrårörelse, bl.a. i Paris. En av de anställda meddelade som sin åsikt, att Engeström officiellt utgav sig vara socialdemokrat men att han under alla omständigheter var en stor tyskvän och fanatisk antikommunist. Värdet av dessa upplysningar är svårbedömt.

3.12.60.

ad 17/12-60

Förhör med konsul Tord Heime, Malmö,
torsdagen den 8 december 1960.

Ärende von Wetchel - Raoul Wallenberg.

Förhörsledare: Knud Nilsson, Malmö.

H = Heime
N = Nilsson

H.: Mitt namn är Tord Heime. Jag är konsul här i Malmö och mitt yrke i övrigt är verkställande direktör för Nils Heime AB, träexportfirma, och min kontors- och bostadsadress är Gustav Adolfs torg 49 här i Malmö. Jag är född den 31 januari 1919. I dag har vi torsdagen den 8 december 1960 och jag sitter här uppe på ett tjänsterum hos kriminalstatspolisen i Malmö, där jag har blivit ombedd att frivilligt komma hit för att ha ett samtal i ärendet baron Rudolf von Wetchel och hans....med hela Wallenbergshistorien. Där finns ingenting för mig att dölja, jag skall gärna ge dom upplysningar som jag kan ge och då kanske det är bäst att ta det hela från början och hur jag har kommit i kontakt med mannen eller rättare sagt jag har inte själv sökt kontakt med honom utan han har sökt kontakt med mig och då kan jag ta det från början.

Min makas syster, alltså min svägerska, är gift med kapten Harald Holst. Han är norrman och har numera gått i land och är norska statens skeppsbyggnadskontrollant och deras säkerhetsbestämmelser vid dom tyska varven. Han är placerad i Hamburg och han har sitt tjänsterum på norska generalkonsulatet i Hamburg. I februari månad så fick jag ett brev ifrån min svägerska fru Yvonne Holst med några korta rader, där hon skrev "Kära Tord. Det kommer inom den närmaste tiden en man här ifrån Hamburg att söka dig och vi tycker att det är så synd om honom och om du på något vis kan hjälpa honom till rätta, så skulle vi sätta stort värde på det. Vi har kontakt med honom genom att hans mamma är städerska hos oss, extra städhjälp, alltså inte fast anställd. Dom har en villa och bor ute i Hamburg, Langenhorn, adressen är ....port 14 och till den här villan visar det sig att det är en äldre dam som brukar gå och vara städhjälp och hon är baron von Wetchels mamma.

Jag fick sedermera reda på att...ja, det kanske jag skall ta, det visste jag inte riktigt då...men i varje fall rätt som det var en dag så dök denna von Wetchel upp på mitt kontor och sökte då...det var så hemligt allt vad han sa, men han lät antyda att han satt inne med vissa fakta beträffande Raoul Wallenberg och jag förstod också då att han redan i Hamburg varit i kontakt med svenska UD och en representant där, jag har glömt hans namn. Han nämnde namnet, det var någon här i Stockholm, som hade varit nere. Det hade gått till på det sättet, att mamman hade berättat för min svägerska om sonens historia, om fängelsevistelsen i Ryssland och med hänsyn till att hon var svenska hade hon också berört att han hade haft kontakt med Wallenberg. Och det är klart att hon som hade följt färska tidningar och detta mysterium under många år hon blev

väldigt intresserad och kom sedermera i kontakt med denna baron von Wetchel och, jag tror det var genom svenska generalkonsulatet där, som hon tog kontakt och talade om vad hon hade hört genom mamman, och genom hans egen berättelse där han bestämt påstod att han varit tillsammans med Wallenberg i ett slavläger och han hade också varit i det läger, där Wallenberg avled. Då hade hon i varje fall kontaktat svenska generalkonsulatet där nere, det kände ju de till, de har ju umgänge genom de norska generalkonsulatet och det resulterade i varje fall i att det svenska generalkonsulat, så som jag blivit informerad, hade visat ett stort intresse för saken. De hade underrättat svenska UD, som då hade skickat ner någon eller var det ett par representanter. Den här von Wetchel kom då hit till Malmö och han ville höra med mig lite grann om jag framförallt skulle kunna hjälpa honom att undersöka...det var vissa personer som satt inne med lösningen till detta mysterium. Först och främst ville han veta om jag kände till någon som hette von Engeström. Det var denna Edvard von Engeström och om han var i Malmö. Han hade varit uppe i ...han hade sett i telefonkatalogen och där hade han fått adressen och hade varit uppe och ringt på, men det visade sig att det fanns ingen hemma. Då ringde jag upp greve von Luckners fru, som ju är syster till denna Edvard von Engeström och frågade, om hon visste var han var. Hon talade om att han var i Sydafrika, jag tror att hans barn är bosatta där. Det där blev ännu mera mystiskt för von Wetchel, som hade mycket stort intresse att komma i kontakt med von Engeström. Så frågade han mig vidare om jag kunde hjälpa honom att få kontakt med en annan herre, vars bror skulle ha varit läkare i detta slavläger, där Wallenberg dog och denna broder, om jag erinrar mig rätt, han

skulle också bl.a. ha hjälpt så att von Wetchel slapp ut ifrån det slavlägret. Den mannen som han sökte hette Szjökever och jag visste inte hur man skulle gå till väga. Jag skrev brev till Statens Utlänningskommission den 17 februari 1960, där jag skrev följande: "Jag vore tacksam att få veta om det i Sverige arbetar eller bor en läkare vid namn Szjökever, enligt uppgift av estnisk ursprung. Om så är fallet, vore jag tacksam att få adressen till hans arbetsplats och bostad". Jag fick så småningom ett brev därifrån där dom talade om att någon man med det namnet icke fanns. Detta meddelade jag von Wetchel, som emellertid ställde sig mycket skeptisk till detta och han är fortfarande av den övertygelsen, att denna mannen skulle befinna sig i Sverige och han skulle sitta inne med mycket stor del av hemligheten om Raoul Wallenberg. Så kom han in och diskuterade mer och mer och det var ju väldigt intressant och höra vad han hade att berätta. Till en början lät det väldigt, nästan för bra, det var nästan allt för fantastiskt, men å andra sidan så fäste jag mig vid att han kände, att han var så säker på detaljer. Och han kunde exakt, det var inte något löst svammel, utan det var mycket detaljrikt, och han kunde...han tog sig för pannen ibland och sa "låt mig nu se, jo det var då, jo precis det var då och det var då och då" och då berättade han hela den här historien om Wallenberg. Då talade han också om att det i Sverige fanns en herre som hette Philips, som enligt hans uppfattning, på ett oriktigt sätt, utnyttjade fru Wallenberg och att den mannen skulle vara en bluff och att den enda som satt inne med den verkliga hemligheten var denna von Wetchel. Men, han betonade hela tiden att han ville gärna bidra till klarläggandet, han ville också eventuellt ta pressen till hjälp, men han ville inte ha några pengar. Och det är detta som förvånar

mig. Han ville inte ha några pengar för han sa att han gjorde detta i mänsklighetens och humanitetens tjänst. Och så sa han att om han eventuellt skulle kontakta någon stockholmstidning för att på det sättet försöka sprida ljus över det och då trodde han väl också att i och med att det publicerades så skulle väl kanske en del av dessa som han...han sa att det fanns såväl här som annorledes en del s.k. mullvadar i det här arbetet som kanske hade litet dåligt samvete och som kanske skulle dyka upp så småningom om det liksom återigen kastade...och offentlighetens sken kom över det. Jag sa till honom att jag hade väldigt svårt att över huvudtaget lägga mig i det, jag vill gärna lyssna till honom och hjälpa honom till rätta, men jag talade om för honom om Engeström och jag talade om för honom om Szjökever och mer kunde jag strängt taget inte göra. Men beträffande pressen, sa jag, så tycker jag, att vill ni ha kontakt med pressen så skall jag gärna ordna det, men det är ju inte alltid nödvändigt att tidningarna i Stockholm skall vara först med sensationella nyheter och dom slår upp dom också med alltför sensationella rubriker i synnerhet aftontidningarna, utan då kunde ju lika gärna, när vi ändå befann oss i Malmö, så kunde jag ju lika gärna sätta honom i kontakt med Sydsvenska Dagbladet, en av de ledande landsortstidningarna som också då, enligt min uppfattning, brukar vara vederhäftiga och inte gick till några överdrifter utan i så fall skulle behandla det på ett mycket vederhäftigt sätt. Han betonade återigen att han inte ville ha några pengar. Jag är övertygad om att hade han vänt sig till någon tidning, veckopress, tidningen SE exempelvis eller om han hade gått till Aftonbladet, Expressen eller något liknande och sagt att här sitter jag inne med en sensationell historia

ni skall ge mig 5.000 kronor eller 1.000 kronor eller vad det kan röra sig om, så är jag alldeles säker på att han skulle ha kunnat gjort det. Det var det som gjorde lite att jag började mer och mer att tro på mannen därför att han inte på något sätt ekonomiskt utnyttjade situationen, vilket han absolut skulle kunna göra.

Jag ringde upp min vän på Sydsvenska Dagbladet, G.A. Hårde, och frågade, om han ville ta emot mig i ett angeläget ärende och jag ville då introducera honom, den här mannen, jag sa inte riktigt vad det gällde då, men i varje fall så gick vi upp till Sydsvenska Dagbladet och då berättade jag hur saken låg till först och så tog jag in von Wetchel och så sa jag det att nu har jag gjort en kontakt här, nu får herrarna själv sköta detta, men jag vill inte ha med saken att göra och vill överhuvdtaget inte dragas in i offentligheten. Men är det så att ni vill tala med varandra och är det så att Sydsvenska Dagbladet vill lyssna till honom så gärna för mig. Han lyssnade mycket, mycket intresserad, och det är klart att i början blev dom mycket skeptiska, men även dom fäste sig vid hans detaljrikedom, som han kom med. Överhuvudtaget så verkade det hela mycket vederhäftigt. Även om det var något som sa att det här kan ju inte vara sant det är för fantastiskt, men å andra sidan sa man att om någon ljuger, så måste det vara en briljant hjärna som kan ljuga så konsekvent och med en sådan detaljrikedom utan att en enda gång fälla sig själv på någonting. Det heter ju det att man skall alltid tala sannhetligt så kan man bättre komma ihåg vad man har sagt. Han kom ihåg vartenda ord och därför började man mer och mer att tro på vad han sa. Vi kom så småningom också i kontakt med Krister Vahlgren, som var mycket intresserad och även han fick ett gott

intryck av mannen. Det fick vi samtliga. Han berättade lite om sig själv för mig. Han visade att han hade tidningsurklipp på någon hamburgtidning, det kom jag inte ihåg, där det stod att det var en ny kontingent som hade kommit hem och där stod bl.a. denna baron von Wetchel. Han berättade ju också att hans far hade varit överste vid österrikiska armén och han hade också tillfälligtvis...vid vissa tillfällen tjänstgjort vid hovet och att han var egentligen uppfödd i Österrike och under mycket goda förhållande. Han hade ett elegant och trevligt uppträdande och å andra sidan brukar man ju...jag tvekade ibland på att han kunde vara...komma ifrån den sociala miljö, som han lät påskina. Man ser gärna på sådana detaljer som folks sätt att äta t.ex., där jag absolut ansåg att han inte var uppfostrad vid den miljö, som han lät påskina. Å andra sidan får man också säga det, att har man kanske ätit med fingrarna eller med slev i ett fångläger i många år, så skulle man ha glömt denna konsten att kunna äta bildat och kultiverat, men jag tror ändå, att sådant sitter i så pass ...en uppfostringssak som sitter i hela livet. Det var en detalj som jag lade märke till att det kan inte...man sitter inte och för kniv och gaffel på det sättet om man är uppfostrad i den miljö han lät påskina eller lägger ut verktygen som åror från talriken när man har avslutat måltiden o.s.v. Ja, det är bara detaljer men det är bara därför jag började få lite misstankar då att det kanske inte var riktigt. Men å andra sidan så berättade han ju mycket detaljer om sin uppfostran, sitt hem och hur dom sedan hade förlorat allt och hur mamman hade kommit upp till Hamburg. Däremot undvek han personligen att tala om att hon var städhjälp, det ville han inte gärna påskina. Nåväl det blev så att han...det uppdrogs åt Jan Engfält på Sydsvenskan, som är en av deras utlands

redaktörer, att lyssna på honom och sedan lämnade jag dom och så fick dom sköta sig själva, och då utarbetade dom en artikel och han skrev ju ner uppgifter på tyska och bl.a. ritade han en skiss, den sitter här på tidningen och jag har originalskissen här, den skall jag faktiskt behålla som en suvenir. Den ritades ren och så kom denna artikel i tidningen söndagen den 21 februari.

N.: Är det von Wetchel som...

H.: Det har von Wetchel själv gjort. Det är hans egen... det är efter den skissen. Jag kan ju bara tala om det, att när dom skulle renrita hans skiss, så var han så ytterst noga med att varje liten detalj, vi kan se på skisserna här, dom fick ändra...stängslets gång...där var en grind som var felaktigt placerad i det här...där man säger att Wallenberg låg begraven och han beskrev exakt med distanser och väderstreck och allt och ni ser ju här att det är mycket detaljrik skiss. Så han var mycket noga med att ingenting fick lämnas åt slumpen, för han sa, att ska en sådan sak in så får det inte finnas någonting som inte stämmer, så att dom ska kunna slå mig på fingrarna och säga, att jag talar osanning. Så därför var det väldigt noga. Sedan bad han mig på lördagkvällen, innan tidningen kom ut på söndagen den 21 februari, då ringde han mig och frågade om inte jag ville gå med honom upp på Sydsvenskan för att kollationera att den svenska översättningen var sådan, som han hade sagt i tyska. Han ansåg att dom inte talade så tillräckligt god tyska som dom kanske borde ha gjort och ville då absolut vara säker på att dom hade uppfattat rätt. Jag gick igenom texten och jag kollade med hans eget och jag översatte texten för honom och det

gjordes en del korrigeringar på korrekturet och jag måste säga att det var med yttersta noggrannhet att varje ord var rätt avvägt och rätt formulerat. Det fick absolut inte stå någonting, som jag sade tidigare, där någon skulle kunna säga...se där, den punkten stämmer inte, detta visar att mannen ljuger, utan han förstod att folk var skeptiskt inställda till det, men å andra sidan så ville han göra det. Det var inte tal om någon ekonomisk ersättning från Sydsvenska Dagbladet. Han begärde ingenting och det enda var det, att dom ville visa en hänsyn till fru von Dardel, Wallenbergs mor, och hon skulle underrättas innan artikeln blev publicerad. På vilket sätt hon blev underrättad om detta, om det var på lördagskvällen eller tidigt på söndagsmorgonen, det erinrar jag mig inte, men hon blev underrättad om det, så att det inte skulle slå ned som en bomb. Sen uttryckte hon en önskan att få träffa honom och vidare så ville han gärna komma upp till Stockholm för att träffa den sekreteraren på UD, om jag hör hans namn så minns jag det, men jag kan inte erinra mig det, som han hade talat med i Hamburg och han ville gärna prata med honom så att han inte skulle anse att han varit inkorrekt eller gjort någon indiskretion genom att publicera detta utan förklara för honom att han inte längre var bunden utav deras diskussion i Hamburg utan att han hade rätt att låta publicera det. Då säger Krister Vahlgren att vill han åka upp till Stockholm så skall vi gärna betala en tur och retur resa för honom och ett hotellrum och 1 dags traktamente eller 2 dagar det skall vi gärna göra. Och det sa jag till honom, jag förstod att han inte hade så gott om pengar, då erbjöd dom sig att betala det till honom. Men sedermera visade det sig, de visste inte vilken dag om det nu var på måndag, tisdag eller onsdag, han skulle resa upp efter den här tidnings-

artikeln söndagen den 21 februari. Men så slogs det ju upp i tidningarna i Stockholm några urklipp från det där och det kom också genom radioeko. Sen dök den här Rudolf Philip upp, som det står i tidningen och som Sydsvenskan också har citerat, där han sa att det hela var en, var står det, lögn och förbannad dikt, står det här i tidningen, och tidningarna hade då påverkat fru von Dardel och sagt att ni skall inte bry er om honom utan detta är en genuin bluff och så och så och så kom då ett besked att fru von Dardel önskade icke träffa honom. Men, sa Krister Vahlgren, vi har ju ändå fått en nyhet och vi är tacksamma för det, vi har ju fört fram den under hovsamma former och så vederhäftigt som vi har kunnat och har vi lovat honom den här biljetten och traktamentet så står vi till det. Så jag skulle tro att han fick väl ifrån Sydsvenskan, vad kan det vara, ett par hundra kronor eller liknande. Men det var ju en bagatell, jag menar, vilken tidning som helst skulle han ju utan vidare kunna gått...bara med den artikeln och med dessa detaljer, så skulle han utan vidare kunnat göra en ...affär på 5.000 kronor utan vidare. Och det är det som jag tycker är så mystiskt. När kriminalassistenten nämnde där att han lånat pengar och försökt att ordna pengar, så tror jag att jag får tillbakavisa den uppfattningen för att...det är riktigt att han har lånat pengar av mig, men det rör sig om 300 kronor och det var pengar som jag faktiskt själv erbjöd honom. Och det vill jag också tala om hur det kom till. Jo, han ringde mig och frågade om jag ville gå med...komma bort till Anglais och då talade han om det...jag kommer inte ihåg om vi sa du till varandra, och han sa det, kan du tänka dig att här kommer plötsligt farande från Hamburg min fru och hon har blivit så sjuk. Hon ligger i influensa och hög feber och skulle du på

något sätt kunna hjälpa mig att någon läkare kunde titta på henne och så där vidare. Jag gick med honom bort till Anglais och gick upp och där låg hon i sängen och såg ganska illa däran. Jag såg på henne att hon hade hög feber, så jag ringde en god vän till mig, doktor Martell, som ni känner till, han är ju här på polisen bl.a. och frågade om han ville vara vänlig och komma dit. Han kom dit och skrev ut något febernedsättande och genom det så kom hon tillbaka igen till Hamburg efter några dagar. Varför hon kom hit det kan jag inte fatta, om det var... han påstod själv att hon hade rest efter honom...om det var för att hon längtade efter sin man eller av vilken anledning, det vet jag inte, jag har bara träffat henne däruppe i hotellrummet, då jag sa goddag till henne och beklagade att hon var sjuk. Att hon var sjuk, det var hon. Jag fick också veta sedan att hon var gravid och jag vet inte när det barnet kan ha fötts, kanske någon gång i somras eller våras, det vet jag inte, men han påstod att hon var gravid. Det är enda gången jag har sett henne och det var som sagt bara under ett mycket hastigt besök vid deras rum där uppe på hotell Anglais. Nå, så hur det var så höll vi på och pratade om detta och han skulle resa till Stockholm och så frågade han om han eventuellt...om han skulle göra en längre utredning om detta, om han då skulle berätta, det var så intressant allt han hade att säga, skulle berätta en längre historia. Då sa jag till honom det, veckopressen den känner jag inte till, men det är klart att jag har en god vän, fru Marie Beronius, som är god vän till familjen, hon och hennes make, och henne känner jag mycket väl och det är klart som redaktör för veckopressen så skulle hon i varje fall vara säkerligen mycket intresserad att höra på allt det här som du har berättat. Jag tog kontakt med henne och talade

om det att jag kände mannen som hon hade sett i en tidningsartikel och jag sa att jag skulle sammanföra er. Han har ju bl.a. berättat att han sysslade med författarskap och höll på med någon bok, som han skulle ge ut, och jag tyckte liksom att dom hade samma bransch, så att dom kanske kunde ha en del intressant att säga varandra. Så jag sammanförde dom och det var väl också en avsikt med det och det var helt enkelt att jag inte hade tid att varje dag tala med honom 1 á 2 timmar om...och gå med honom på Sydsvenskan. Jag hade min rörelse att sköta, så jag sa till honom att nu får någon annan ta vid som är mera hemma i det. Då förde jag tillsammans dom och hon i sin tur tog kontakt med Gustav von Platen, chefredaktör för Veckojournalen, och det var väl avsiktligt då att hon skulle sammanföra honom med Gustav von Platen och det hela resulterade i att fru Beronius och denna baron von Wetchel dom åkte upp till Stockholm. Vad dom gjorde där uppe det vet inte jag, men jag fick reda på sedan, att Gustav von Platen hade blivit påverkad, kanske av Philip eller någon från UD, men han slog ur hågen att ta in någonting i sin tidning. Jag tror att han var uppe och talade med denna mannen på UD som han hade träffat i Hamburg. I övrigt vet jag inte någonting om vad som hände i Stockholm. Dom kom ju tillbaka så småningom till Malmö och då sa jag väl adjö till honom innan han reste, men någon annan kontakt hade jag inte. Jo, dom där 300 kronorna... det var då när hans fru var sjuk där, medicinen kostade, läkarbesöket kostade och han hade nog inte tillräckligt med pengar. Då gjorde han en försiktig förfrågan om jag möjligen skulle kunna låna honom en mindre summa. Ja visst, sa jag, det går bra, här har du 300 kronor. Det var närmast för att kunna ordna... jag tror att hans fru hade visst inte sörjt för returbiljetten och det var för att kunna få undan henne

så hon kom hem till Hamburg. Jag tyckte det var synd om henne när hon var sjuk så hon fick 300 kronor och dom har jag givetvis aldrig fått tillbaka. Det bästa sättet att bli av med en vän är att låna honom pengar, så ser man honom aldrig mera. Sedan jag lånade dom pengarna så har jag inte sett honom men jag skrev faktiskt ett brev till honom den 31 maj när jag hade fått hans adress och där jag då frågade om han ville vara vänlig att vid ett tillfälle lämna över dom där pengarna som motsvarade 240 tyska mark till kapten Harald Holst, alltså min svåger, som kunde... det har han inte svarat på och jag vet att han sedermera har varit i Sverige, även i Malmö, men han har inte haft någon som helst kontakt med mig. Om det är för den penningsumman det vet jag inte.

Ja det var det besöket, men nu ska vi se här. Jag har träffat honom, det är inte riktigt om jag säger att det var sista gången jag såg honom när han var här då i samband med stockholmsresan angående den där tidningsartikeln. Jag har träffat honom en gång senare, strax efter, en månad efter kanske det var... i Malmö. Då var han här med en annan tysk som hette ...ja han sa han hette Horst och hans efternamn kommer jag inte ihåg, men han talade om denna Horst och jag har träffat honom en dag och...

N.: Konsuln kan inte påminna sig vilken månad?

H.: Ja, det var ju långt före detta brevet som jag skrev den 31 maj och då var ju...i slutet av februari så det måste ha varit under mars april någon gång som han varit här. När jag träffade honom den dagen så brydde jag mig inte om att kräva honom på beloppet för det var så pass färskt, men sedan skrev jag det där brevet och sedan har jag inte hört något från

honom alls. Men då var han här med en tysk och det tyckte jag verkade lite mystiskt för den här mannen han hette Horst och dom påstod att dom också hade varit i Ryssland i slavläger...om han var med där eller ej...jag tror det nästan och denna man han talade om Düsseldorf, men så talade han också om Hamburg, men han var för tillfället i Düsseldorf och sedan läste jag för inte så längesedan i tidningen Arbetet att det var om någon som hette Horst...som hade varit i slavlägret Lublanka och så stod det att denna tysk hade blivit anklagad för någon krigsförbrytarhistoria och blivit dömd och det var just i Düsseldorf och namnet var Horst och jag vet att hans efternamn började på H...och det gjorde även denna mannens ...så jag satta ihop dom där...jag tänkte att det möjligen kunde vara den mannen eftersom dels dom här namnen i Ryssland och dels namnet Horst och H och det...så det var så mystiskt deras samröre...dom pratade och hade sig och det var telegram från Tyskland och det var samtal och det ena med det andra. Men jag blev aldrig klok och ville inte forska i det heller, utan vi var och åt en bit mat tillsammans och sedan såg jag dom inte mer utan sedan försvann han.

+/ = Heinke

N.: Ärendet då?

H.: Jag vet inte vad det var för ärende, men jag tror också att han diskuterade med fru Beronius om något ...ja det var nog någon diskussion där med fru Beronius och honom för dom träffades också nämligen i den vevan så det var närmast...han hade sökt kontakt med henne innan han sökte kontakt med mig faktiskt. Sedan dess har jag inte hört någonting. I somras var min svägerska och kapten och svåger, herr och fru Holst från Hamburg och hälsade på och då frågade dom hur

det gick och hur det var, var var ditt intryck... man vet inte vad man skall tro...men det verkar ändå mycket sant det som han säger och det var väl då dom talade om att hon, hans fru, hade fått ett barn, men i övrigt diskuterades inte så mycket, jag bara sa till dom det, att ni får inte skicka honom på mig en gång till, för dels har jag inte tid och dels vill jag inte bli inblandad i en massa sådana här mystiska historier där man kanske kan komma in i saker som kanske bara kan bli obehagligt.

N.: Umgås dom fortfarande?

H.: Nej dom har ju inget umgänge mer än det att mamman går väl dit fortfarande och städer det gör hon, men något umgänge i övrigt...men jag frågade hur hon hade det, så sa hon att han hade hemskt dåligt med pengar och fattig som en lus, som hon sa, hon tyckte det var synd om honom. Och jag sa det, att dom där 300 kronorna dom glömmer vi, jag skall inte kräva dom mer i varje fall. Men fru Beronius har nog haft en viss korrespondens med honom, skulle jag tro, för att han hade vilda planer på att dom skulle kunna... utav hela detta skapa ett filmmanus och det skulle kunna skrivas en bok och hon skulle hjälpa honom om hon hade kontakter inom det här yrket o.s.v. Men i övrigt så har jag inte haft någon kontakt med honom och vad han gör för närvarande det vet jag faktiskt inte, men det är klart att jag skulle kunna fråga vad han håller hus och vad han gör, det kan jag ju fråga hos min svägerska där, det kan hon väl få reda på av mamman. Jag skall se om det är någonting annat jag kan ha glömt möjligen...vad han berättade om sig själv. Ja det var ju så längesedan nu och det verkade sådana raffelhistorier, men det var ju då när alla ryssarna kom in i Budapest och den här historien...

där talade han...det vill jag säga, att det jag säger nu det är vad jag kan erinra mig. Han nämnde någonting om att det var någonting skumt i Wallenbergsaffären med en ganska stor förmögenhet i guld, som Wallenberg skulle ha haft med sig ner till Budapest för att friköpa judar. Det lär ha rört sig om 16 kistor guld. Det skulle han ha haft med sig ner och hur det var dom där guldkistorna försvann och han vet...det hade varit en mottagning där på ryska ambassaden och sedan hade vissa herrar bara försvunnit och sedan hade hela det här sammanbrottet kommit och all den här förmögenheten skulle vara försvunnen men vissa av dom herrarna som han då misstänkte satt nu som välbeställda företagsledare, någon i Tyskland och någon i Sydamerika och han misstänkte även två stycken i Sverige. Han hade den uppfattningen att denna Edvard von Engeström hade ett finger med i spelet om dom här guldkistorna. Men jag undersökte hans förmögenhetsförhållanden...så där finns nog ingenting bakom. Hade han suttit i storartade ekonomiska omständigheter kunde man ju misstänkt det. Men jag tror att det som har varit drivfjädern här det är väl att han vill försöka att genom publiceringar få folk fram i ljuset som gömmer sig och som känner till denna stora förmögenhet som han medförde dit och som sedan bara försvann. Där han är säker på att en del av detta guld har hamnat i Sverige och det rör sig ju om millioner. Och det är egentligen det, vad jag förstod på honom, som hans spaningsarbete går ut på det är att få fram dessa som var med att lägga beslag på det guld som försvann vid det tillfället. I övrigt så vill jag gärna tro...antingen är karlen helt galen och älskar att få sådant här i tidningen. Han är ju anonym...så skulle han låta publicera sig själv med fotografi och namn och det hela, men det gör han ju inte. Han går inte heller

och gör affär på det, jag vill gärna rätta den uppfattningen därför att, jag vet inte om han har gjort det sedermera, men en sådan historia som denna skulle han ju utan vidare kunna göra stora pengar på. Så mycket som han ville och med sådana detaljer och artikeln, jag har den här i klipp, den verkar väldigt intressant att läsa...vilken eftermiddagstidning helst....jag är säker på att hade herr Philips haft det materialet och kunnat lägga fram, så hade han säkert utnyttjat det...för det är nog allmänt känt att han har tagit det där på entreprenad. Jag känner honom inte och vill inte uttala min inställning om honom, men det man har hört om honom det har ju inte varit det bästa. Jag kan inte fatta varför han gör detta. Han gör inte någon...på det, han vill inte själv förekomma med sitt eget namn och då frågar man sig...och så säger han själv att det är för humanitetens och rättvisans tjänst, som han vill bringa klarhet över det hela.

N.: Nu kan man ju fråga sig varför han först nu dök upp i sammanhanget.

H.: Ja det sa han väl också...det undrade vi också varför han hade dröjt så länge med det. Jag vill minnas att han sa Wallenberg, varför just Wallenberg, det är ju millioner som har försvunnit, varför skulle jag fästa mig vid honom. Jag har inte följt med den svenska pressen bara för att han råkade vara son till en rik svensk familj så har det varit så enormt om honom. Du måste tänka dig, sa han, där är millioner som har gått samma öde till mötes, varför skulle jag just ta upp det fallet, då skulle jag ju kunnat ta upp oändligt många av mina egna landsmäns fall, men det råkade här igenom att det var en svenska...och vi kom in

på det sättet...jag hade samma fråga precis där... och det ligger väl något i...vi tycker här nu... Wallenberg det är en känd familj och han var utsänd av UD den gången och det är klart att för oss har det blivit en stor historia men för honom är Wallenberg som en utav alla andra. Om vi läser artikeln här så kan man ju se här hur i detalj han kan nämna, om jag minns rätt så sa han att han dog i maj månad 1950 och han har ju också visat på skissen var han ligger begraven och det ena med det andra.

N.: Konsulns rent privata åsikt om det här. Tror konsuln att han har träffat Wallenberg och att han kände honom och att dom uppgifterna han har lämnat är hans egna.

H.: Alltså jag har blivit påverkad utav andra nu, som liksom låtit påskina att han är en bluff, så man vill vara skeptisk, men å andra sidan så säger man det, varför skulle han ljuga ihop den här historien. Han gör ju inte några pengar på det, varför skulle han kunna på detta sättet i detalj...alltså för honom tror jag, att själva detta...det är inte att han har dragit upp det...det är väl för att komma underfund med var tog dom där pengarna vägen. Det är det som är drivfjädern. Så mycket kan jag säga på bandet att det här det är klart att om man säger...i humanitetens och mänsklighetens tjänst o.s.v. vill jag faktiskt tro honom om det eftersom han inte försökt göra någon affär på det...dom futtiga 200 kronorna som han fick från Sydsvenskan för att resa upp till Stockholm och om igen som en turist höll jag på att säga...det var ju mycket liten ersättning för ett sådant material som dom fick här. Jag vill faktiskt tro det...jag kan inte finna något motiv varför annars men motivet är väl detta att han vill dra' upp denna

saken igen för att spåra dom som kan kasta ljus över vart tog dessa 16 kistor guld vägen. Det är det och där räknar han inte med att ruffa åt sig någon skatt och liknande utan vad han räknar med där är att om han kan bringa klarhet på den punkten så skulle han t.ex. få 10 % ersättning eller kunna framställa kravet...här ser ni här skall jag ha 10 % hittelön, höll jag på att säga, men det är ju där...och det är det som är den springande förlusten. Han vill försöka taga reda på...och där vet han nog ännu mera detaljer...men där driver han nog ett privat spaningsarbete att få reda på var tog dom 16 kistorna guld vägen...var tog dom vägen då när Wallenberg försvann. Han berättade också detaljer om denna mottagning och hur det var vissa som hade försvunnit och det var dom ...och så försvann dom. Han är säker på att dessa guldlådor icke kom i ryssarnas händer, utan dom har försvunnit på annat sätt. Dom har försvunnit...jag tror det var 5 stycken som han nämnde och han har namn och han tror bl.a. att den här Szyökever skulle kunna lämna en del ljus över...

N.: Har konsuln i övrigt bedrivit egen privat undersökning för att spåra upp vissa personer utöver vad vi nu har talat om.

H.: Ingenting. Den enda åtgärd...jag ringde fru von Luckner och jag skrev ett brev till utlänningskommissionen och det har jag kopia på här det kan jag visa. Ingenting annat.

N.: Konsuln har inte haft någon som helst kontakt med honom mer än ni har talat om här.

H.: Ingenting.

N.: Ingenting att ni väntar att han skall komma hit.

H.: Nej ingenting. Jag skrev detta brev den 31 maj och sedan har jag inte hört någonting. Jag skulle nog kunnat titta efter i min dagbok...jag undrar om jag inte skulle kunna se när han var här i våras, efter det här februaribesöket. Det är möjligt att jag har skrivit det men jag är inte riktigt säker på det. (H. tittar i sin anteckningsbok, men kan inte hitta någon anteckning). Nej, det skulle nog ha varit strax efteråt...det har nog varit någon gång i mars eller kanske lite längre fram...ja mars-april. Jag vill gärna framhålla det att jag har...den enda tjänst jag har gjort honom det är att jag tagit reda på detta med von Engeström och med utlänningskommissionen där har jag absolut inte gjort mig skyldig till något som helst...för att vara okorrekt och sedan detta med att jag kontaktade honom med Sydsvenskan och med fru Beronius.

N.: Känner konsuln igen någon av dessa personer.

H.: Ja det skulle ju mycket väl kunna vara han, men den mannen...ja det ser jag på öronen att det är.

N.: Ingenting annat. Syns det inte i ansiktet.

H.: Jo i ögonen också...han hade lite judiska ögon så där en aning välvda ögonglober och öronen...jo de känner jag igen.

N.: Tycker konsuln att han är mycket förändrad här i övrigt i ansiktet.

H.: Ja han är ju äldre nu och lite tunnare vid håret och han har ju ingen mustasch men det skulle inte förvåna mig utan...att de där öronen känner man igen lite...

N.: Det går igen det där med öronen, men är det inget som kan säga att det är ansiktet som liknar honom.

H.: Jo ögonen ser man där.

N.: Konsuln känner ingen av dom andra.

H.: Nej det är ingen som är den där Horst. På det kortet ser jag att det är han på leendet också.

N.: Det är han det är ingen tvekan.

H.: Det är han. Vad detta innebär det vet jag inte. Vad dessa är ifrån det vet jag inte.

N.: Det skall vara ifrån det där lägret.

H.: Jo det är det där med munnen. Jag känner igen honom på det kortet, men där är det inte så likt.

N.: Då har han förändrat sig rätt mycket.

H.: Ja men jag ser ändå. Jag har lagt märke till hans...

N.: Jag har fått den uppfattningen att konsuln tvivlar på att han är adelsman och uppfostrad under dom förhållanden, som han har låtit påskina.

H.: Ja det är kanske orätt...jag säger det att ofta kan man...man ser ju ofta på människan var den är...vad den har fått för uppfostran och så framförallt kan man se det på bordskicket. Nu är det nog så att bordskicket är annorlunda i Tyskland än det är här. Men vad jag lade märke till närmast det var detta att han höll pekfingret nästan ända nere på gaffelbladet och likadant i högra handen så kom den nästan ända ut på

knivbladet. Ungefär som man tänker sig här i Sverige när enkelt folk äter...så äter dom ju s här, dom håller verktygen med pekfingrarna så lå ner som möjligt och när dom lägger ifrån sig ver tygen så lägger de inte dom på talriken enkelt i utan dom lägger dom ut som två åror ifrån...det jag när han åt, han åt relativt glupskt, det kan bero på att han var hungrig men om man är uppfos i Sverige och kom ifrån den kultiverade familj s han lät påskina, så hade han absolut inte haft d bordskicket. Det påpekade jag för fru Beronius, hon sa det att har man suttit i ett slavläger i eller tio år så är det möjligt att sådant trubba Men det var bara en detalj som gjorde att jag li misstänkte att han inte var...men vad jag tror s ...jag förvånar mig att han avancerade...han var löjtnant och blev kapten och han var väl med i n elittrupp. Det förvånar mig att han kunde vara i tyskarna. Jag tror att han har judiskt påbrå. I rörelser, hans ögon, hans sätt att gå med fötter plattfotad, därmed inget ont sagt om judarna, mer är många sätt i hans uppträdande som påminner om disk affärsman.

N.: Fick konsuln något som helst bevis på att han var officer.

H.: Ja det kommer jag inte ihåg. Han visade mig en d kort och sådant, men han berättade så mycket, det synd att vi inte träffades i våras för då hade ja haft färskare minne. Men det är klart att om han träffar mig igen nu så är det väl inte mer än att kan föra det på tal och då kommer han väl att berä det igen. Men han var löjtnant, jag kommer inte om han hade avancerat till kapten i slutomgången. Alltså jag såg tidningsurklipp när han återvände i fångtransporten från Ryssland och när han kom in i

det fria Väst-Tyskland och då stod där bl.a. "nu är det en ny återvändande kontingent och på bilden ser ni baron von Wetchel" och så stod det då där nere...det var han...och så skrevs det också då att hans pappa hade varit den och den. Men jag vet inte. Det är hemskt svårt eftersom många människor är så skeptiska. När man nu läser den här artikeln igen om Wallenberg, så måste man ha en fantastisk fantasi och säkerhet för att man skall kunna konstruera fram denna artikel och inte minst skissen, där han kommer ihåg varje liten detalj och där han var så ytterst noga med att det inte fick publiceras någonting som inte stämde till punkt och pricka för då skulle t.ex. någon som hade varit där kunna säga "se här han kommer inte ihåg, här är det en grind som är fel och där är ett hus som ligger fel". Så han var mycket noga med detaljer. Ni får gärna behålla, om ni vill, hans originalskiss...

N.: Vi kan ta en kopia.

H.: Ni får gärna behålla den. Jag klippte ut den av rent intresse. Det var så att när vi gick ifrån Sydsvenskan på kvällen, då på lördagskvällen, så när han då hade kontrollerat den, så sa han den här kan du få som minne, varsågod. Så fick jag den. Men sedan har jag hört efteråt...ja det var fru Beronius som ett slag var lite skeptisk där och sa att man hör så mycket, någon skulle ha påstått att han var rysk spion och i den där stilen. Men som hon sa, om han var rysk spion, så skulle han väl inte vara så förbaskat fattig som han är. Hon har träffat honom och han har inte så han kan betala en smörgås själv. Han kommer alldeles utblottad. Och skulle han vara i någon spiontjänst så skulle han åtminstone haft bröd för dagen. Jag förstår inte heller att han slog mera mynt utav detta än han har gjort.

N.: Försökte han genom konsuln komma i kontakt med konsulns umgängeskrets på något sätt.

H.: Nej inte på något sätt. Det var jag själv som sammanförde honom med fru Beronius. Hon tycker jag är en mycket charmerande kvinna. Både hon och hennes man är goda vänner till mig och min fru och vi brukar vara hos varandra på middagar och så där. Det är en kvinna med huvudet på skaft, elegant och trevlig och jag måste säga att jag i viss mån beundr hennes journalistik därför att hennes journalistik den är väldig journalistik. Den är inte den där hyenaaktika eller skandalbetonade. Jag minns bl.a. när hon skrev i Vecko-Journalen om min mycket gode vän Fredrik Kock...om den här...historien...den tyckte jag att hon skrev väldigt förtjusande trevlig och vänlig artikel men andra tidningar gjorde det inte. Jag tycker om hennes journalistik och jag har respekt för henne överhuvudtaget och då tyckte jag liksom att här var en liten sensationsbild som jag gott kunde leverera över till henne.

N.: Alltså konsuln är av den åsikten att fru Beronius' uttalande angående von Wetchel över hennes arrangemar i den affären det är besjälat av en tro på att manner talar sant. Det är ingenting som hon har lagt till eller överdrivit.

H.: Nej det finns ingen anledning. Vi har ju diskuterat ibland många gånger och hon har sagt vad skall man tro. Ibland tycker man att det hela är för fantastis Hon har uttryckt sina tvivel...ja vad skall hon tro. Ibland är det för fantastiskt säger hon. Men å andra sidan så är det så mycket som talar för att det är sant. Och jag säger likadant. Det där lilla handlånet som jag själv erbjöd honom, det kan vi bortse

ifrån för han har varit absolut ytterst älskvärd och korrekt och intressant att lyssna på och i övrigt inte, bortsett från att han tog en massa tid ifrån mig, har han inte på något sätt vållat mig några obehag.

N.: Det är en annan sak jag skulle fråga konsuln om. Konsuln är övertygad om att det var hans fru som var på hotellet.

H.: Det är jag däremot inte. Men hon var blondin. Jag vill erinra mig att håret var blonderat. Hon var mycket ljus. Han har talat om att hans fru var så vacker. Det är klart att en kvinna som ligger där utan make up och i hög feber, det konstaterade förresten doktor Martell, hon gjorde ju inte intryck.. hon var ganska blek och glåmig. Men han har själv sagt att hon var så skön och vacker. Men hon var blon, ljusblond.

N.: Hur gammal kunde hon vara.

H.: Ja gissningsvis cirka 30 år.

N.: Det har uttryckts vissa tvivel på att det inte skulle vara hans fru.

H.: Nej, men jag skulle känna igen henne ögonblickligen. Jag har bilden klar för mig. Jag minns att hon var ljus.

N.: Konsuln har inte sett hans fru under nuvarande förhållanden.

H.: Nej, jag har bara sett henne den gången på sjukbädden.

N.: Inga fotografier nere från konsulns anhöriga därnere.

H.: Nej inte alls. Men det är ju inte mer än att jag kan fråga dom.

N.: Ja då kanske...

H.: Ja, men jag kommer till Hamburg då och då. Ett slag var ju fru Berönius misstänksam och trodde att han kunde svenska, men jag vet inte, jag tror det knappast.

N.: Konsuln prövade honom.

H.: När vi var tillsammans alla tre, så talade vi lite vid sidan om ibland och då var man rädd att han eventuellt skulle höra någonting...men har man lite språksinne...han talar flytande ryska...det påstod han själv att han gjorde.

N.: Frågade konsuln det.

H.: Nej, jag kan inte ryska, men han sa att han kunde tala ryska. Däremot kunde han inte tala engelska.

N.: Är inte det lite anmärkningsvärt för en adelsfamilj. Dom lärde sig väl tyska och engelska.

H.: Jag vet inte det är väldigt svårt att säga, men jag tycker var finns det för anledning bakom...alltså hade han kommit hit här och gått och sålt artiklarna och gjort stor sensation och höstat in en massa pengar och gjort sig lite glädje av det hela, då hade jag mera kunnat tro att det var en bluff, men när han nu inte har gjort det, inte vad jag vet, om han sedermera har varit i Stockholm och erbjudit någon veckotidning, det vet inte jag, men då tycker jag att det verkar väldigt konstigt, för han lever tydligen fortfarande ytterst spartanskt.

N.: Har konsuln i sin korrespondens med sina anhöriga berört von Wetchel eller något sådant.

H.: Nej det har jag inte gjort. Vi talade inte mycket om det i somras där, mer än att han har, vad jag vet, kontakt med fru Beronius. Och huvuvida den kontakten är i uppvaktande form det vet jag inte. Men jag tror att han blev ganska charmerande utav henne rent personligen. Det kanske är delvis det som gör att han...men hon är gift och har barn... det kanske är det som gör drivfjädern där att han har kontakt. Det är möjligt.

N.: Det sista besöket när han hade Horst med sig, vilket hotell bodde han på.

H.: Det vet jag inte var han bodde. Han har nog varit på både Anglais och Kramer. Jag undrar om han bodde på hotell då eller om han bara var här för dagen... han talade om Köpenhamn.

N.: Hur gammal var den här Horst.

H.: Den mannen skulle jag också känna igen tydligt. Han var något yngre. Jag skulle gissa 34 år. Vad var det han sa att han sysslade med, han var något slags montör eller något sådant. Det verkade som han hade följt med honom ifrån Tyskland hit upp och skulle hjälpa honom i spaningsarbetet. Det här med Wallenberg det tror jag är en bisak för honom. Vad jag tror att han är ute och spanar efter det är dom fem som sitter inne med hemligheten om var tog dom 16 kistorna guld vägen, som Wallenberg hade med sig. Och där hoppas han, i den mån han kan få någon offentlighet om den saken, att han skall belönas.

N.: Det har talats om att von Wetchel skulle ha varit i Spanien eller haft för avsikt att resa dit. Någon flygbiljett till Madrid skulle ha spökat i sammanhanget. Han hade tappat sina grejor och en outnyttjad flygbiljett till Madrid skulle ha legat där. Konsuln känner inte till det.

H.: Nej, det gör jag inte. Men det skulle i så fall redan kopplas ihop med...jag tror fru Beronius har varit på en reportageresa i Spanien. Jag vet att hon har varit i Grekland. Först var hon Cannes, Grekland och sedan Spanien och nu är hon på Kanarieöarna.

N.: Var det i samband med det här...

H.: Jaså då, nej inte alls. Det var ingenting. Har herrarna talat med fru Beronius.

N.: Inte sedan. Men innan har vi talat. I samband med att den här artikeln kom fram. Fru Beronius var här uppe och var mycket vänlig nog att tala om hur det låg till och vi tillförsäkrade henne full diskretion och sedan åkte hon till Stockholm...

(slut)

GL. SVENSKA
enska beskickningen
pest.

Moskva den 3 januari 1945. 19 2 bil.		
MOSKVA Nr. 7.		
N:o HP D. 16		BIL.
INK. D. N:o Förtroligt.		
AVD.	GR.	MÅL.

Eders Excellens,

I enlighet med mottagen instruktion underättade jag uti skrivelse den 31 december 1944 vice utrikeskommissarien V. Dekanosov om den svenska Budapest-beskickningens belägenhet och hemställde tillika, att de sovjetiska militära myndigheterna måtte informeras härom och efter Budapests erövring lämna erforderligt bistånd åt beskickningens medlemmar. I skrivelsen orienterade jag Dekanosov om att beskickningen kvarstannat i den ungerska huvudstaden, enär doss närvaro befunnits nödvändig för tillvaratagandet av Sovjetunionens intressen ävensom för biståndet av de omkring 15.000 judar, vilka stå under beskickningens beskydd. Avslutningsvis framhöll jag i skrivelsen, att man å svensk sida komme att sätta stort värde på alla underrättelser, som kunde erhållas genom utrikeskommissariatet rörande de i Budapest kvarstannande svenska medborgarna.

Två timmar efter skrivelsens avsändande mottog jag till svar ett brev från Dekanosov, vari denne meddelade, att de av mig lämnade upplysningarna ävensom hemställan om bistånd åt Budapestbeskickningens medlemmar av Dekanosov bragts till de sovjetiska militära myndigheternas kännedom.

De båda skrivelserna närslutas härjämte vördsamt i avskrift.

/u/ Söderblom.

Ers Excellens
Gustaf Günther
Stockholm
etc. etc.

KGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Telegram

Chiffer

Cabinet

Stockholm.

Moskva den 17 januari 1945		
N:o 22	Kl. 23	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea

DNr. 22. Dekanosov meddelat att i av sovjettrupperna erövrade delen Budapest vid Benczurgatan påträffats Raoul Wallenberg som uppgivit övriga medlemmar beskickningen befinna sig i stadens västra del. Militärmyndigheterna vidtagit åtgärder för skydd W och hans egendom. Jag anser publicering bör anstå tills staden helt befriats.

Söderblom

NGL. SVENSKA
SKA BESKICKNINGEN
apest.
.3.1.45.

Moskva den 3 februari 1945. MOSKVA Nr. 55.		19
NB 80.		BIL.
Förtroligt. ~~INK. D. N:o~~		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Za

Eders Excellens,

Som förut inberättats telegrafiskt mottog jag till svar på min framställning rörande Budapest-beskickningen den 16 januari en skrivelse från vice utrikeskommissarien Dekanósov, vari denne meddelade mig följande:

"Enligt meddelande från Budapest har i den av sovjettrupperna erövrade delen av staden vid Benczurgatan påträffat svenske undersåten herr Raoul Wallenberg, som uppgav sig vara den sekreterare vid svenska beskickningen i Ungern, varom Ni underrättat mig i Edert brev av den 31 december förra året.

Enligt uppgift av herr R. Wallenberg befinna sig övriga medlemmar av svenska beskickningen i stadens västra del. Åtgärder till skydd av herr R. Wallenberg och dennes egendom hava vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna.

Jag framförde genast i brev min hjärtliga tacksamhet, framhållande att dessa upplysningar säkerligen skulle högt skattas av min regering, som med intresse komme att avvakta ytterligare underrättelser om beskickningsmedlemmarnas öde.

Vid efterföljande personliga sammanträffanden med herrar Dekanósov och Vétrov har jag ytterligare framhållit min tacksamhet för vidtagna åtgärder och min förväntan att småningom få motse ytterligare underrättelser om vår Budapest-beskickning.

/u/ Söderblom.

Excellens
Ekh. Günther
Fr Ulrika Brander
E. ch.

4

5.1830		8/5	SWEDISH LEGATION MOSCOW.
TARASOWA	STKH	4.2.45	
STEN R37 21 5		180	

PLEASE TAKE INFORMATION THROUGH SECRETARY WALLENBERG BUDAPEST REGARDING MY FAMILY

BERENYI PASARETI UTCK 23-
BO ANDREN SVEAVAGEN 52"

Vitw 8/2
WO 13/2

Kopior 94-12-02

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Telegram

Assarsson/AA

STOCKHOLM den 17 mars 1945		
N:o 183	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL.

ang.svenska besk.i Budapest.

Besk.Moskva

Då motsägande rykten budapest-legationsmedlemmars öde gå här, anmodas Ni energiskt begära besked var Danielsson Anger Wallenberg befinna sig.

Cabinet

17/3 kl. 13.30 EW

.Post/ae

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Budapestbeskickningen.

Telegram

STOCKHOLM 19 mars 1945		
N:o 58		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL.

Légation Suède Bukarest

58 Prière obtenir d'urgence par Gouvernement Hongrois et par autres chemins informations actuelles sur Danielsson Anger Wallenberg et autre membres de Légation Suède à Budapest

Cabinet

19/3 ae

Tandbok Ambassadören — P2 Ba

TELEGRAM.

KUNGL. TELEGRAFVERKET.

STOCKHOLM 23 MRS. 1945 CENTRALSTATIONEN 2

p. av joi=yoc

sss bucuresti ros180 38w 22/3 12 etat

cabinet stkm

VIA ~~GÖTEBORG RADIO~~ VIA SVERIGERADIO

9:a 6

Ambassadören

Presskopia till ej. till Hallstroem

Alstrupsson 19/3

P2 Ba

64 votre 58 danielsson anger berg ~~[illegible]~~ ekmark mezey karlsson asta nilsson bauer madame bonde monsieur leney avec epouse et deux enfants interprete margel ~~[illegible]~~ arivees a timisoara viendront bucarest probablement samedi stop bertil hallstroem a szeged

reuterswaerd

Tel. Beob. Sverige 23. 3. 45

Fru Anger och Fru Berg (61 9458), Fru Bauer delgivna.

Presskopia bypass underrätten övriga slektingar

L.

Form. nr 185. (1939)

Lithografiska A.-B., Norrk., 16/4 42. 1,00

TELEGRAM.

KUNGL. TELEGRAFVERKET.

Exp. av yoc-uw

VIA SVERIGERADIO

ss3 bucuresti ros81 13m 27/3 1830 etat
cabinet stkm

nr 70 party mentioned my 64 arrived bucarest on sunday

reuterswaerd

Form. nr 188.
(1939)

Lithographiska A.-B., Solna

TELEGRAM.

KUNGL. TELEGRAFVERKET.

Exp. av giz=ml

sss rome gsx352 28w 28/3 1850 etat suede

cabinet stkm

VIA SVERIGESADIO

29/3 Tel.Tit.

78 selon information personne arrivee rome de hongrie minist danielsson et personnel legation suede se trouvaient encore onze mars petit village nomme dunavesce pres budapest

lagerberg

Form. nr 188.
(1939)

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Telegram

von Plomgren/AA

STOCKHOLM 29 mars 19 45.		
N:o 81		Bil.
INK. D. N:o 30:a/78		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu

ang.sv.besk.i Budapest.

Légation Suède

Rome

81 Edert 78 Foer Eder information Hela svenska Buda beskickningen utom Wallenberg varom naermare underraettel saknas numera i Bucarest

Cabinet

xp 29/3 kl. 17.30.AA.

ATION DE SUÈDE
. svenska beskick-
gen i Budapest.
) B.24.2.45.
l. 60 U.23.3.45.

Moskva den 26 mars 194

Nr. 129.

HP 80.

Förtroligt.

26 127
9 APR 1945

Eders Excellens,

Sedan jag genom ovan citerade telegram underrättats om att envoyén Danielsson, legationssekreteraren Anger, konsul Ekmark, kanslisterna von Mazey och Karlsson, skrivbiträdena Nilsson och Bauer samt några andra personer i deras sällskap anlänt till Timiscara, på resa till Bukarest, har jag uti skrivelse innevarande dag meddelat detta till chefen för femte (skandinaviska) avdelningen i Narkomindel, herr Vetrov. I skrivelsen har jag vidare, vad angår de återstående medlemmarna av beskickningen, framhållit, att lektor Langlet med fru torde befinna sig i Budapest, medan sekreterare Wallenberg, enligt vad beskickningen i Bukarest meddelat, varit försvunnen sedan den 17 januari, då han sade sig ämna avresa i bil.

Med vördnad

INK. UTRIKES DEPT
D. N:o 28:a | 233
16 APR. 1945
AVD. P | CH. 2 | D.

Telegram i maskin chiffer från
Moskva

Avsänt den 14/ 4 1945 kl 1625
Ankom den 14/ 4 1945 kl 1940
Utskrivet i 3 exemplar
Detta är originalet
Ex 2 åt [illegible]
Ex 3 åt [illegible]

Delgivet:
Fallenius
Engström

233. Ett. Budapest-beskickningen och finska Bukarest-beskickningen anlände fre dag klockan 11. Avreste kl.19. Genom stort tillmötesgående ordnades visering inom någon timme och kvarhölls snälltåget en timme för inkopplande av deras särskilda vagn, vilken torde gå fram till Helsingfors.

Två. I samband med Danielssons ankoms framfördes officiellt till mig, att alla diplomatiska missioner av säkerhetsskäl evakuerats från Ungern, som utgör militärt operationsområde.

Tre. Beskickningen fördes i korrekta former först till ett lantligt residens, därefter till Bukarest, varifrån hemresan ordnats. Allt tal om arrestering och fångenskap är obefogat.

Fyra: Kvarblivna utländska missioner misstänktes tydligen av fältpolisen

Adlerman } lett

Doll:

vara camouflerade tyska spioncentraler. Alla papper visiterades. Kassaskåp bröts upp.

Fem. Beskickningshuset är tydligen plundrat, först av pilkorsmän och sedan av ryssar.

Sex. Wallenberg, som var dödsdömd av pilkorsarna och tyskarna, smög på eget initiativ över till ryssarna. Så snart han anträffades fick jag officiell underrättelse. Därefter synes Wallenberg ha avrest med bil till Debreczen och befaras ha omkommit under resan. Olika teorier finnas: bilolycka (mycket sannolikt), rånmord, bakhåll av pilkorsare etc. Jag fruktar, att klarhet aldrig vinnes.

Sju. Det är angeläget att Anger skyndsamt författar en minutiös rapport och föredrager händelseförloppet för utrikesministern.

Söderblom

Obs!

Anger

24

P. M.

angående Pilkorsöverfallet på beskickningen m.m.

Den 23 december 1944 på eftermiddagen uppkallade biträdande utrikesministern Vöczkönay undertecknad till utrikesministeriet och meddelade, att man på grund av det starkt försämrade militära läget såg sig föranlåten uppmana beskickningen att redan samma kväll lämna Budapest samt medfölja till regeringens evakueringsort vid Szombathely. Med anledning härav genmälde jag omedelbart, att beskickningen hade order att ej medfölja vid regeringens evakuering, något som redan tidigare meddelats utrikesministern; dessutom vore det ur teknisk synpunkt ej möjligt organisera beskickningens avresa på så kort varsel. V. förklarade emellertid, att ungerska regeringen nu beslutat anmoda samtliga kvarvarande beskickningar att lämna huvudstaden på grund av svårigheten att efter regeringens evakuering kunna svara för dess säkerhet. Beträffande den korta fristen för beskickningens avfärd upplyste V., att han på sin tid uppmanats att inom två timmar lämna ungerska legationen i Stockholm. Därest beskickningen ej vore villig att foga sig efter den ungerska regeringens önskan vore han ej i stånd att svara för följderna. På förfrågan, om man härmed avsåge tillgripa våld mot beskickningen, svarade V. undvikande.

Med anledning härav varnades de olika beskickningsmedlemmarna omedelbart och rådde att under natten ej sova i sina ordinarie bostäder. Telegram avskickades samma kväll till utrikesdepartementet.

Den 24 klockan sex på morgonen erhöll attachén Berg meddelande från beskickningens B-avdelning, som var inrymd i finska beskickningshuset, att ett antal beväpnade pilkorsmän och detektiver inträngt därstädes. Berg begav sig omedelbart dit för att söka ingripa, men anhölls under motivering att regeringen givit order att samtliga beskickningsmedlemmar skulle föras till Szombathely. Strax efteråt arresterades även konsul Ekmark, Carlsson samt fröknarna Nilsson och Bauer. De båda förstnämnda i beskickningshuset, Gyopár-utca 8, samt de sistnämnda i det

av beskickningen förhyrda grannhuset, Minerva-utca 1 A, dit detektiva polisen även tilltvingade sig tillträde. Samtidigt utplundrades beskickningshusen - finska huset så gott som fullständigt och huvudbeskickningen huvudsakligast på livsmedel och kläder samt beskickningsmedlemmarna på en del av sin personliga egendom. Under tiden hade den övriga beskickningspersonalen varnats och kunnat sätta sig i säkerhet. Undertecknad uppsökte tyske militärbefälhavaren för att anhålla om dennes ingripande, men hänvisades till ungerske kommendanten, general Hindy, under motivering att det här vore fråga om en intern ungersk angelägenhet, som de tyska militärmyndigheterna ej kunde befatta sig med. Även besöket hos general H. blev emellertid i stort sätt resultatslöst; denne sade sig ej kunna desavouera en annan myndighets åtgärd. Då han insåge vilka allvarliga konsekvenser åtgärderna mot beskickningen kunde komma att få, ville han dock bringa frågan på tal hos den ende kvarvarande regeringsmedlemmen, inrikesministern, som i övrigt hade avgörandet i denna angelägenhet. Telegram om vad som skett skickades samma dag genom schweiziska beskickningen till Bern med anhållan att detsamma snarast möjligt måtte vidarebefordras till svenska regeringen. Enligt vad som sedan erfarits torde nämnda telegram aldrig ha nått Stockholm.

De manliga beskickningsmedlemmarna, som häktats, lyckades sedermera på olika sätt komma på fri fot; fröknarna Nilsson och Bauer, vilka förts till centrala judeghettot, befriades genom Internationella Röda Korsets försorg.

Den 24 på eftermiddagen påbörjades den ryska slutoffensiven mot Budapest och ryska förband inträngde i stadens nordvästliga delar. Den ryska ringen kring Budapest slöts därefter fullständigt och möjligheterna för kvarvarande beskickningar att kommunicera med utlandet upphörde. Beskickningen lyckades senare endast vid ett tillfälle genom tyska militärmyndigheternas försorg avskicka ett kort telegram till utrikesdepartementet. Den 27 december kunde beskickningen genom direkt hänvändelse till den kvarvarande representanten för ungerska inrikesministeriet - inrikesministern hade vid denna tidpunkt redan lämnat huvudstaden - erhålla en gendarmerivakt för legationsbyggnaden. Med dess hjälp avlägsnades de detektiver, som sedan den 24 uppehållit sig därstädes. Attaché Berg och Herr Mezey erhöllo order att med gendarmernas hjälp svara för ordningen på beskickningen.

Med hänsyn till den fara, som alltjämt hotade från pilkorsarhåll samt

nödvändigheten att kunna uppehålla kontakt med de övriga kvarvarande beskickningarna - schweiziska, portugisiska, turkiska, påvliga samt de tyska och ungerska militärmyndigheterna vid eller i närheten av kungliga slottet - beslöt sig ministern för att tillsvidare begagna sig av erbjuden gästfrihet på schweiziska beskickningen, vilken sedan någon tid hade sitt säte i utrikesministeriets omedelbara närhet. Beväpnade pilkorsmän hemsökte under tiden ånyo de olika svenska beskickningshusen, men kunde i de flesta fall avvisas. Även schweiziske chargé d'affaires utsattes för obehagligheter. Han anhölls vid ett tillfälle under sin färd genom staden av pilkorsmän, pryglades och lyckades endast genom hot om repressalier mot Szálasi-regeringens representant i Bern med svårighet undkomma med livet. Samma pilkorsmän hade enligt uppgift i uppdrag att söka uppspåra svenske ministern för att låta honom undergå samma behandling.

Med anledning av nämnda incidenter uppsökte jag den 10 januari på uppdrag av ministern åter general H. för att anhålla om skydd för beskickningen och dess medlemmar. Denne vägrade emellertid och hänvisade beskickningen till utrikesministeriet. I nämnda ministerium rådde vid denna tidpunkt största kaos och oordning. Endast några underordnade tjänstemän hade kvarlämnats därstädes vid regeringens evakuering. Dessa saknade emellertid bestämmelserätt i alla viktiga frågor och hade enligt vad som sedermera erfarits instruktioner att ej bispringa svenska beskickningen.

Den 15 januari föll Pest-sidan i rysk hand och trycket mot Buda blev från denna tidpunkt än större. Den ryska artilleribeskjutningen och bombarderingen fortgick så gott som oavbrutet, särskilt mot Borgen, dit huvuddelen av de tysk-ungerska trupperna dragit sig tillbaka. Det schweiziska beskickningshuset har vid denna tidpunkt erhållit cirka 50 fullträffar och vistelse ovan jord blev med varje dag svårare. Med hänsyn till risken att det ryska bombflyget komme att insätta bomber av grövre kaliber, mot vilka skyddskällarna i Borgen ej skulle stå emot samt växande svårigheter i avseende på livsmedelsförsörjningen uppkom tanken att överflytta schweiziska beskickningen jämte därvarande svensk personal till Rózsadomb vid Budas nordvästliga del, där svenska och schweiziska beskickningarna tidigare förhyrt två hus i reserv. I avsikt

att rekognoscera överflyttningen begav jag mig i sällskap med konsul Ekmark den 21 januari till Rózsadomb. Det fastställdes härvid att en överflyttning av de bägge beskickningarna ej vore möjlig med hänsyn till de stora riskerna, som voro förenade därmed. Den ryska flygverksamheten omöjliggjorde nämligen vid denna tidpunkt så gott som varje förflyttning och Rózsadomb låg under stark rysk artillerield; det schweiziska huset därstädes hade redan erhållit ett flertal skador. Skriftlig rapport härom skickades till ministern med förslag att vi tillsvidare skulle kvarstanna i det svenska huset och efter ryska trupperna ankomst taga kontakt med vederbörande befälhavare för att lämna en orientering om ministerns uppehållsplats och beskickningens läge i övrigt.

Den 30 januari på morgonen anlände de första ryska patrullerna till Rózsadomb, sedan de tysk-ungerska formationerna under nattens lopp dragit sig tillbaka. De första ryska soldaterna respekterade omedelbart den svenska flaggan och en post utsattes vid beskickningens hus. Sedermera under dagen uppsöktes den ryske befälhavaren på detta frontavsnitt, major Ulas, som erhöll en redogörelse för beskickningens läge samtidigt som framställning gjordes om att de ryska trupperna måtte respektera beskickningen samt kvarvarande svenskar och svensk egendom. I detta syfte överlämnades en förteckning över samtliga i Budapest befintliga svenska objekt. Majoren utlovade att vidarebefordra de svenska önskemålen till vederbörande chef. På begäran utsattes därefter även poster vid schweiziska huset samt herr Ekmarks våning i närheten av svenska beskickningshuset.

Följande dag återkom den ryska officeren med beskedet att general Pavlov givit order om att alla medlemmar av svenska beskickningen i enlighet med en av svenska regeringen uttryckt önskan skulle föras i säkerhet bakom fronten så snart de påträffades. När Buda fallit skulle beskickningsmedlemmarna få tillfälle återvända. Den 1/2 skedde sålunda avfärden till generalens kvarter vid Soroksár, 15 km öster om Budapest. På majorens begäran medföljde förutom undertecknad och Ekmark även kanslisten Carlsson samt ungerska medborgarna herr och fru Basel, vilka varit anställda å beskickningens B-avdelning och likaledes uppehållit sig på Rózsadomb. Beskickningsmedlemmarna behandlades under vistelsen vid generalens stab korrekt. Inkvarteringen skedde i olika ungerska

bondgårdar och förplägnaden utgjordes av den ryska militärkosten.

Då vi började hysa stor oro för ministerns och de övriga beskickningsmedlemmarnas öde hemställde jag den 5/2 hos general Pavlov att man å rysk sida måtte överväga möjligheterna till upptagande av förhandlingar med tyska kommandanten rörande fri lejd för de i Buda kvarvarande utländska medborgarna tillhörande neutrala stater. Pavlov lät med anledning härav genom tolk framföra, att de ryska militärmyndigheterna icke hade för avsikt att i någon form upptaga förhandlingar med tyska vederbörande. Man hade tidigare gjort ansträngningar för att Budapest skulle ge sig utan strid. Härvid hade emellertid tyskarna lömskt nedskjutit de ryska parlamentärerna och härigenom omöjliggjort alla vidare underhandlingar.

Den 11/2 föll Buda. En framställning till generalen att de evakuerade beskickningsmedlemmarna måtte beredas tillfälle återvända till huvudstaden avslogs under motivering, att man ännu ej erhållit instruktioner från Moskva, huru i fortsättningen skulle förfaras med svenska beskickningen. På begäran av svenska regeringen hade beskickningen förts i säkerhet. Vad som sedan skulle ske avgjordes ej av de ryska militärmyndigheterna. En begäran från mig att få återvända till Budapest för att sammanträffa med ministern avslogs ävenledes. Den 22 februari anlände ministern, Mezey, tolken Margel samt familjen Fényi till Dunavecse.

Stockholm den 20 april 1945.

Ger Anger

P. & E.

Strängt förtroligt.

Exc. vidit.

P. M.

angående svenska beskickningens i Budapest verksamhet vid tiden närmast före och under den ryska ockupationen.

Den svenska hjälpaktionen för judarna i Ungern, som påbörjats i mars månad 1944, kort efter tyska truppernas inmarsch, intensifierades efter Szálasiregeringens makttillträde i oktober samma år samt nådde sin största omfattning i december månad vid tiden för den ryska slutoffensiven mot Budapest. Antalet ffivilliga anställda ökades avsevärt och beskickningens krafter i övrigt togos nästan helt i anspråk för detta arbete. Undantag utgjorde endast den verksamhet som bedrevs i anledning av skyddsmaktsuppdrag från ett antal utländska stater samt tillvaratagandet av de svenska intressen, som kvarfunnos efter det flertalet svenska medborgare på beskickningens uppmaning lämnat Ungern.

Beskickningens hjälpaktion för de ungerska judarna.

Hjälpaktionen, som till en början omfattat endast circa 650 judar med nära personlig anknytning till Sverige, utsträcktes successivt till cirka 5000 personer, varvid kravet på nära släktskap till person här i riket eller affärsförbindelse med svensk firma icke upprätthölls med samma stränghet som tidigare. För nämnda personer hade med den tidigare ungerska regeringens medgivande utfärdats s.k. skyddspass, och det lyckades beskickningen att till en början erhålla även Szálasiregeringens medgivande till utställande av dessa pass. Enligt vad som utlovades från ungersk sida skulle innehavarna av skyddspass icke deporteras och fingo bo i särskilda av beskickningen förhyrda hus under dess kontroll, de s.k. svenskhusen på Pest-sidan. Sedermera fördes utan pilkorsmyndigheternas vetskap ytterligare personer till nämnda hus eller gömdes på annat sätt, så att totala antalet av de direkt genom svenska beskickningen räddade judarna vid

årsskiftet uppgick till cirka 20,000.

Även övriga utländska missioner i Budapest togo så småningom exempel av svenskarna och kunde i samarbete med svenska beskickningen hos myndigheterna utverka att ytterligare ett antal bostadshus ställdes till förfogande för judar, som innehade utländska dokument. Under svensk ledning organiserades livsmedelsförsörjningen till de "utländska" husen samt upprättades folkkök och sjukhus för den nödlidande judiska befolkningen i övrigt. I samarbete med Internationella Röda Korset ordnades lastbilskolonner för utdelning av livsmedel bland de judar, vilka i december månad under omänskliga former drevos till fots till österrikiska gränsen. På svenskt initiativ upprättade vidare de utländska beskickningarna kontroll vid gränsstationen samt utfartsvägarna från Budapest för att förhindra deportation av judar försedda med skyddspass. Det beräknas, att på detta sätt cirka 15,000 judar räddats och återsänts till huvudstaden.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att "War refugees board" i Washington genom härvarande amerikanska beskickning ställt betydande belopp till förfogande för beskickningens ifrågavarande hjälpverksamhet, men genom insamling i Ungern på frivillig väg inflöto även avsevärda summor. För ifrågavarande medel inköptes bl.a. stora mängder livs- och läkemedel samt kläder, vilka lagrades för eventuellt senare uppkommande behov.

Då den svenska regeringen förklarat sig villig mottaga samtliga judar med skyddspass liksom i allmänhet judiska barn, inledde beskickningen förhandlingar angående utresetillstånd för dessa. Ehuru de ungerska myndigheterna förklarade sig villiga bevilja dylikt tillstånd för ett större antal judar med skyddspass, strandade den planerade transporten till Sverige på grund av omöjligheten att erhålla tyskt genomresevisum.

Svenska Röda Korsets verksamhet.

I samarbete med beskickningen utövades genom en från Svenska Röda Korset särskilt utsänd delegat humanitär verksamhet bland ungerska barn. Ett flertal barnhem grundades och antalet sålunda hjälpta och räddade barn uppgick under december månad till cirka 2,000. Även Svenska Röda Korset i övrigt bedrev hjälpverksamhet i huvudsak bland den judiska befolkningen i Budapest. Denna verksamhet tog så småningom omfattande former med ständigt växande antal byråer, flyktinghem m.m. samt personer och lokaler i övrigt, vilka i en eller annan form ställts under Röda Korsets beskydd, varvid emellertid svårigheterna för dess ledning att hålla samman organisationen blevo allt

större. Efter Szálasiregeringens tillkomst blev Röda Korsets förhållande till vederbörande myndigheter synbarligen spänt och så gott som dagligen uppstod intermezzon med pilkorspartiet. Beskickningen lyckades i allmänhet genom ingripande hos myndigheterna reglera dessa frågor, men dess arbete härutinnan komplicerades i hög grad genom svårigheten att utöva effektiv kontroll över Röda Korsets åtgöranden, vilka i ett flertal fall ej i förväg kom att underställas beskickningens prövning.

I avsikt att bl.a. söka råda bot på nämnda missförhållanden upprättades å beskickningen en särskild avdelning, den s.k. C-avdelningen med uppgift att vara Röda Korset behjälplig i organisatoriska och ekonomiska frågor samt att för beskickningens del övervaka denna institutions verksamhet. C-avdelningen fick sedermera även om hand livsmedelsinköpen, framför allt för Röda Korsets men även beskickningens hjälpverksamhet. Avdelningens program gick härvid ut på att med de medel, vilka på ovannämnt sätt ställts till förfogande, efter noggrant sammanställt schema i största möjliga utsträckning å den fria marknaden uppköpa de erforderliga slagen av livsmedel samt därefter fördela dessa på olika byggnader och lager i den proportion, som de kunde tänkas komma till användning. Uppgiften blev betydligt större och svårare än vad man från början kunnat föreställa sig. Av de inköpta livsmedlen gick tyvärr större delen förlorad under tiden 14 - 23 december vid de plundringar av de svenskskyddade lagren, pilkorsarna med sin regerings goda minne företogo /se härom nedan/, men under november månad hade dock betydande kvantiteter kunnat tagas i anspråk för den humanitära aktionen.

Förhållandet till den ungerska Szálasiregeringen.

Vid mitten av december månad försämrades radikalt beskickningens möjligheter att bringa judarna bistånd. Szálasiregeringen tillkännagav definitivt, att den ej längre såge sig i stånd att stå fast vid den förutvarande regeringens utfästelser samt förklarade, att den kunde respektera de svenska skyddspassen endast under förutsättning att den svenska regeringen erkände den nya ungerska regeringen. Å svensk sida önskade man emellertid ej taga detta steg, varför stora svårigheter uppstodo för beskickningens hjälparbete. Förhållandet till den ungerska regeringen blev med varje dag alltmer spänt; beskickningens vägran att medfölja ungerska utrikesministeriet till dess evakueringsort i Västungern betraktades såsom ovänlig handling. Från regeringshåll uttalades vid flera tillfällen öppet hot mot beskickningen, samti-

digt som rykten började cirkulera i Budapest, att pilkorspartiet avsåge att organisera pöbelupplopp vid de neutrala beskickningarna i syfte att utplundra dessa samt eftersöka judar.

Den 14 december förbjödo de ungerska myndigheterna trots beskickningens protester Svenska Röda Korsets verksamhet i Ungern och lade dess lokaler samt vissa av beskickningens varulager under beslag. Ungerska utrikesministeriets svar på beskickningens framställningar i saken kunde ej betecknas såsom tillfredsställande och innebar ingen ändring i de av ungerska vederbörande träffade åtgärderna, varför beskickningen, i enlighet med den 14 december erhållna instruktioner meddelade ministeriet,att den toge under övervägande att lämna Ungern. Budapest var emellertid från mitten av december månad nästan omringat av ryska trupper; den enda återstående förbindelseleden västerut, den s.k. Wienervägen låg under ständig beskjutning från det ryska artilleriet och flyget, vilket hade till följd, att en avresa för beskickningen vid denna tidpunkt praktiskt taget icke var möjlig.

Den 23 december på e.m. uppkallade biträdande utrikesministern Vöczköndy en av beskickningens tjänstemän och meddelade, att man på grund av det starkt försämrade militära läget såg sig föranlåten uppmana beskickningen att redan samma kväll lämna Budapest samt medfölja till regeringens evakueringsort vid Szombathely. Från beskickningen genmäldes härvid, att den hade order att ej avakuera med regeringen, något som redan tidigare meddelats utrikesministern; dessutom vore det ur teknisk synpunkt ej möjligt organisera beskickningens avfärd på så kort varsel. Vöczköndy förklarade emellertid, att ungerska regeringen nu beslutat anmoda samtliga kvarvarande beskickningar att lämna huvudstaden på grund av svårigheten att efter regeringens evakuering kunna svara för deras säkerhet. Beträffande den korta fristen för beskickningens avfärd svarade denne, att han på sin tid uppmanats att inom två timmar utrymma ungerska legationen i Stockholm. Därest beskickningen ej vore villig att foga sig efter den ungerska regeringens önskan vore han ej i stånd att svara för följderna. På förfrågan om man härmed avsåge tillgripa våld mot beskickningen, erhölls undvikande svar. Med anledning härav varnades de olika beskickningsmedlemmarna omedelbart och avråddes från att under natten sova i sina ordinarie bostäder. Telegram avskickades samma kväll till utrikesdepartementet.

Den 24 december kl. halv sex på morgonen erhölls meddelande från beskickningens B-avdelning, som var inrymd i finska beskickningshuset,att

ett antal beväpnade pilkorsmän och detektiver inträngt därstädes. Tre beskickningstjänstemän begåvo sig omedelbart dit för att söka ingripa, men anhöllos under motivering, att regeringen givit order att samtliga beskickningsmedlemmar skulle föras till Szombathely. Strax efteråt arresterades även beskickningens skrivfröknar. Samtidigt plundrades beskickningshusen - finska huset så gott som fullständigt och huvudbeskickningen huvudsakligast på livsmedel och kläder samt beskickningsmedlemmarna på sin personliga egendom. Med anledning av det inträffade gjordes framställning till befälhavaren för de tyska trupperna i Budapest samt den ungerske kommandanten, general Hindy, om skydd för beskickningen och dess medlemmar, men utan resultat; militärbefälet sade sig ej kunna desavouera en annan myndighets åtgärder. Telegram om vad som skett skickades samma dag genom schweiziska beskickningen till Bern med anhållan att detsamma snarast möjligt måtte vidarebefordras till svenska regeringen. Enligt vad som sedan erfarits torde nämnda telegram aldrig ha nått Stockholm.

Den 24 på e.m. påbörjades den ryska slutoffensiven mot Budapest och ryska förband inträngde i stadens nordvästliga delar. Under den förvirring, som uppstod, lyckades de häktade tjänstemännen komma på fri fot. De båda kvinnliga anställda, som förts till stadens ghetto, befriades samtidigt genom Internationella Röda Korsets försorg. Den ryska ringen kring Budapest slöts därefter fullständigt och möjligheterna för kvarvarande beskickningar att kommunicera med utlandet upphörde. Beskickningen lyckades senare endast vid ett tillfälle genom tyska militärmyndigheternas försorg avskicka ett kort telegram till utrikesdepartementet angående de svenska medborgarnas i Budapest befinnande. Den 27 december kunde beskickningen genom direkt hänvändelse till den kvarvarande representanten för ungerska inrikesministeriet - inrikesministern hade vid denna tidpunkt redan lämnat huvudstaden - erhålla en gendarmerivakt för legationsbyggnaden. Med dess hjälp avlägsnades de detektiver, som sedan den 24 december uppehållit sig därstädes. Två legationstjänstemän erhöllo order att med gendarmernas hjälp svara för ordningen på beskickningen.

Med hänsyn till den fara, som alltjämt hotade från pilkorshåll samt nödvändigheten att kunna uppehålla kontakt med de övriga kvarvarande beskickningarna /schweiziska, portugisiska, turkiska och påvliga/ samt de tyska och ungerska militärmyndigheterna vid eller i närheten av kungliga slottet, beslöt sig ministern för att tillsvidare be-

gagna sig av erbjuden gästfrihet på schweiziska beskickningen, vilken sedan någon tid hade sitt säte i utrikesministeriets omedelbara närhet. Beväpnade pilkorsmän hemsökte under tiden ånyo de olika svenska beskickningshusen, men kunde i flesta fall avvisas. Även Schweiz' chargé d'affaires utsattes för stora obehag. Han anhölls vid ett tillfälle under sin färd genom staden av pilkorsmän, pryglades och lyckades endast genom hot om repressalier mot Szálasiregeringens representant i Bern undkomma med livet. Samma pilkorsmän hade enligt uppgift i uppdrag att söka uppspåra svenska ministern för att låta honom undergå samma behandling. Med anledning av nämnda incidenter gjordes den 10 januari 1945 ånyo framställning till general Hindy om skydd för beskickningen och dess medlemmar. Denne vägrade emellertid och hänvisade beskickningen till utrikesministeriet. I nämnda ministerium rådde vid denna tidpunkt största kaos och oordning. Endast några underordnade tjänstemän hade kvarlämnats därstädes vid regeringens evakuering, vilka emellertid saknade bestämmanderätt i alla viktiga frågor och - enligt vad som sedermera erfarits - hade instruktioner att ej bispringa svenska beskickningen.

Den 15 januari föll Pest-sidan i rysk hand och förbindelsen med beskickningens humanitära avdelning, som hade sitt säte därstädes, avbröts. Dess chef hade enligt uppgift redan några dagar tidigare uppnått kontakt med de ryska trupperna och iakttogs kort efter Pests fall tillsammans med ryska officerare, men har sedan dess icke avhörts.

Trycket mot Buda blev från den 15 januari ännu större. Den ryska artilleribeskjutningen och bombarderingen fortgick så gott som oavbrutet, särskilt mot slottet, dit huvuddelen av de tysk-ungerska trupperna dragit sig tillbaka. Påvlige nuntien, svenske ministern samt Svhweiz' chargé d'affaires riktade härefter en vädjan till den tyska och ungerska militärledningen om nedläggande av vapen på Buda-sidan för att hindra ytterligare blodutgjutelse, särskilt bland civilbefolkningen, men detta ledde icke till något resultat. Tyske överbefälhavaren sade sig ha order att försvara staden till sista man. Med hänsyn till risken att det ryska bombflyget komme att insätta bomber av grövre kaliber, mot vilka skyddskällarna i borgen ej skulle stå emot - det schweiziska beskickningshuset hade redan erhållit sammanlagt cirka 50 fullträffar - samt växande svårigheter i avseende på livsmedelsförsörjningen uppkom tanken att överflytta schweiziska beskickningen jämte därvarande svensk personal till Rózsadomb vid Budas nordliga del, där svenska och schweiziska beskickningarna tidigare förhyrt två hus för evakuerings-

ändamål. I avsikt att rekognoscera överflyttningen begåvo sig två tjänstemän den 21 januari dit. Det fastställdes härvid, att en överflyttning av de bägge beskickningarna ej vore möjlig med hänsyn till de stora riskerna, som voro förenade därmed. Den ryska flygverksamheten omöjliggjorde vid denna tidpunkt så gott som varje förflyttning och Rózsadomb låg under stark rysk artillerield; även det schweiziska evakueringshuset hade redan erhållit ett flertal skador. Det beslöts emellertid, att de bägge tjänstemännen tillsvidare kunna kvarstanna i det svenska huset och efter ryska truppernas ankomst taga kontakt med vederbörande befälhavare för att lämna en orientering om ministerns uppehållsplats och beskickningens läge i övrigt.

Beskickningen under den ryska ockupationen.

Den 30 januari på morgonen anlände de första ryska patrullerna till Rózsadomb, sedan de tysk-ungerska formationerna under nattens lopp dragit sig tillbaka. Den ryske befälhavaren erhöll en redogörelse för beskickningens läge samtidigt som framställning gjordes om att de ryska trupperna måtte respektera beskickningen samt kvarvarande svenskar och svensk egendom. I detta syfte överlämnades en förteckning över samtliga i Budapest befintliga svenska objekt.

Den 11 februari framträngde ryska förband mot Gellérthöjden, där svenska beskickningens huvudbyggnad är belägen. Tyskarna bjödo starkt motstånd och förskansade sig i samtliga hus i beskickningens närhet, vilka så småningom sönderskötos av det ryska artilleriet. En tysk avdelning inträngde trots protester från den svenska beskickningspersonalens sida i grannhuset, där tidigare beskickningens humanitära avdelning varit inrymd, och inredde detsamma till försvar. För att nedslå detta motstånd, tilltvingade sig ett ryskt förband tillträde till huvudbyggnaden, varifrån de tyska soldaterna angrepos. Beskickningsbyggnaden var vid detta tillfälle försett med svenska flaggor samt skyltar på ryska språket. När det tyska motståndet brutits, upprättades trots protester ett ryskt kommandoställe å beskickningen och de ryska soldaterna spredo sig i byggnaden, enligt uppgift för att söka efter tyskar. Härvid påträffades ministerns förrådsrum och vinkällare, vilket medförde, att vilda orgier påbörjades, som varade hela natten. Samtidigt igångsattes en plundring av beskickningen, varvid beskickningspersonalen förgäves sökte ingripa. Påföljande dagar anlände nya förband, vilka fortsatte utplundringen. En av beskickningens ungerska tjänsteflickor våldfördes och persona-

len tvingades vid olika tillfällen ut till gatuarbete. Huset genomsöktes från golv till tak, kassaskåpen sprängdes och allt av värde borttransporterades på för ändamålet ditförda lastbilar; härvid beslagtogos även samtliga personbilar, tillhörande beskickningen och dess personal. Alla protester och hänvändelser till vederbörande befälhavare voro gagnlösa. Ett flertal av beskickningens anställda arresterades och förhördes ingående beträffande beskickningens verksamhet, tjänstemännens privatförhållanden m.m. under antydan, att man misstänkte en stor del av de i Ungern kvarvarande utlänningarna från neutrala stater för att ha bedrivit spionage för tysk räkning.

I syfte att begära skydd för beskickningen uppsökte en beskickningstjänsteman den 13 februari det ryska kommandot på Buda-sidan, men emottogs därstädes med stor misstänksamhet. Man sade sig redan ha påträffat tusentals personer med svenska legitimationspapper, vars riktighet ej kunde kontrolleras, och hänvisade till stadskommendanten general Tjernikoff, som på Pestsidan hade avgörandet i dessa frågor. Framställning gjordes följande dag till denne, som förklarade, att han ej kunde ansvara för det, som skedde på Buda-sidan, där de ryska soldaterna hade fri plundringsrätt, utan uppmanade beskickningens medlemmar att begiva sig till Pest, där generalen skulle svara för deras säkerhet.

Under tiden hade även kungliga slottet fallit i rysk hand och svenske ministern, påvlige nuntien samt Schweiz' chargé d'affaires trädde i kontakt med olika ryska befälhavare på Buda-sidan för att utverka militär vakt till de utländska beskickningarna samt legitimationer för dess medlemmar, men utan resultat. Från rysk sida togs icke någon som helst hänsyn till de diplomatiska missionernas exterritoriella karaktär. På svenske ministerns påpekande, att svenska beskickningen tillvaratoge Sovjetrysslands intressen i Ungern och att han förväntade, att särskilt hänsyn toges härtill, svarades endast, att det vore bäst att ej tala om detta uppdrag. Ministern berövades med våld sitt armbandsur och vid två särskilda tillfällen, då han var på väg genom staden, kommenderades han av förbipasserande ryska soldater att förrätta handräckningsarbete på gatan.

Den 18 februari meddelade vederbörande militärmyndigheter, att de hade order att bringa svenske ministern i säkerhet samt förde honom till en by, Dunavecse, 73 km söder om Budapest, där de flesta övriga beskickningsmedlemmarna tidigare inkvarterats genom ryska myndigheternas försorg. Under den över fyra veckor långa vistelsen därstädes, varvid beskickningsmedlemmarna behandlades synnerligen väl, försökte de upprepade gånger att få före-

träde för den kommenderande generalen, Pavlov, i distriktet; först sedan över två veckor förflutit erhöll ministern möjlighet till ett samtal. Pavlov meddelade härvid, att han erhållit order från den högsta krigsledningen i Moskva att omhändertaga svenska beskickningens medlemmar samt anordna deras hemtransport till Sverige över Bukarest och Moskva. På ministerns fråga, huruvida denna åtgärd beslutats på begäran av svenska regeringen svarades, att i Bukarest den interallierade kommissionen skulle lämna alla önskade upplysningar; en begäran om att få avsända ett telegram via Moskva till svenska regeringen, för att relatera läget samt begära instruktioner, avslogs.

Den 12 mars lämnades besked om att beskickningen samt så många svenska medborgare som möjligt skulle hemresa snarast möjligt. Med stor svårighet erhöll ministern härvid tillstånd att under en dag vistas i Budapest för att avveckla beskickningen. Genom två beskickningstjänstemäns försorg, som kommit att kvarstanna i huvudstaden hade detta arbete redan tidigare påbörjats. Större delen av arkivet samt kvarvarande chiffermaterial m.m. hade sålunda förstörts (chifferinstruktionerna hade redan tidigare bränts). Beskickningens humanitära avdelning, vilken under ledning av några judiska anställda gjort ett försök att fortsätta sin verksamhet även under den ryska ockupationen, erhöll direktiv att avveckla. Med hänsyn bl.a. till förhållandet till de ryska militärmyndigheterna i Budapest, hos vilka kunde förmärkas en stigande irritation över alla med utländska dokument försedda personer, tillkännagavs officiellt från beskickningen, att av beskickningen och Svenska Röda Korset före den 1 februari 1945 utfärdade skyddspass och andra liknande dokument, numera voro att betrakta såsom ogiltiga. Då ingen svensk legationstjänsteman medgavs kvarstanna i Ungern överlämnades före avfärden förvaltningen av beskickningens huvudbyggnad till en av de utländska anställda, och de svenska medborgare, vilka ej erhöllo tillstånd att medfölja beskickningen, uppmanades att snarast möjligt lämna landet. För att underlätta de ryska myndigheternas åtgärder med avseende på hemresan för dessa personer, överlämnades en förteckning över i Ungern kvarvarande svenska undersåtar.

Den 20 mars skedde avfärden över Timisoara - Bukarest - Moskva. Ett uppehåll på 9 dagar gjordes i den rumänska huvudstaden, varunder kunde konstateras, att varken den ryske medlemmen av den interallierade kommissionen eller den ryska beskickningen kände något närmare till frågan om

svenska beskickningens i Budapest hemtransport. Instruktioner fingo därför inhämtas i Moskva. En bekväm rysk sovvagn ställdes till förfogande och hela färden genom Ryssland fram till Åbo företogs med denna vagn. Då avfärden från Bukarest ägde rum, hade en kontingent på 8 medlemmar av svenska Budapestkolonien inträffat i Bukarest, men i avsaknad av direktiv från Moskva tilläto de ryska myndigheterna ej denna grupp att medfölja beskickningen. Det bestämdes, att ifrågavarande personer skulle vid en senare tidpunkt få fortsätta på egen hand. I Moskva hade ministern tillfälle att sammanträffa med vederbörande avdelningschef i ryska utrikeskommissariatet och erfor därvid, att svenska regeringen icke begärt den svenska beskickningens i Budapest hemkallande utan endast önskat, att de ryska militärmyndigheterna vid behov måtte bispringa densamma samt därefter bereda den tillfälle att fortsätta sin verksamhet. Den högsta ryska militärledningen hade emellertid fordrat, att såväl svenska beskickningens som Röda Korsets verksamhet i Ungern tills vidare skulle avvecklas samt de svenska undersåtarna lämna landet. Enahanda beslut hade jämväl träffats med avseende å andra länders officiella representationer och medborgare med undantag för de med Ryssland allierade staterna.

I medföljande bilagor återfinnas av några beskickningsmedlemmar nedskrivna redogörelser för de upplevelser de varit med om i samband med den ryska ockupationen av den ungerska huvudstaden.

Huruvida de öden, som drabbat svenska beskickningen och dess medlemmar efter erövringen av Budapest stå i samband med det de ryska trupperna lämnade generella tillståndet till plundring av staden under 48 timmar eller om de borde tillskrivas av den högsta ryska militärledningen givna direktiv, torde ej med bestämdhet kunna sägas.

Att instruktion lämnats de ryska militärledarna i Budapest att taga hand om den svenska beskickningens medlemmar synes givet, men påfallande var å andra sidan de olika ryska militärkommandons likgiltighet inför våra upprepade framställningar för erhållande av personliga legitimationspapper och effektivt skydd för beskickningens olika byggnader samt de beskyllningar, som tämligen allmänt av ryska militärer av alla grader framsades mot svenska beskickningen och mot den svenska nationen för visad bristande neutralitet.

Den teorin, att man från rysk sida betraktade alla i Budapest

kvarblivna utlänningar som personer, som på ett eller annat sätt samarbetat med fienden, har måhända något fog för sig och våra påpekanden för ryska vederbörande, att den totala utplundringen av en neutral stats beskickning, som dessutom omhänderhaft de ryska intressen i Ungern knappast stode i överensstämmelse med de internationella rättsgrundsatserna avfärdades som regel under axelryckning med ordet "vojna" - det är krig.

Stockholm, den 2 maj 1945.

Frans Danielsson

Ger Anger

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

E

Specialberättelse

avgiven av kanslisten vid Svenska Beskickningen i Budapest,

D. P. Mezey,

angående händelserna på Svenska Beskickningen i Budapest under tiden 11 - 20 februari 1945.

11.2. Vid middagstiden erhöllo vi meddelande om att ett antal tyska soldater nyss inträngt i grannhuset Minerva-utca 1/A, vilket på ett iögonfallande sätt var utmärkt med en stor svensk flagga. Tyskarna hade förklarat, att de ville förskansa sig i huset och försvara det till det yttersta. Attaché Berg sprang över till Minerva-utca 1/A för att under åberopande av att huset ifråga vore en dependence till beskickningen, protestera mot intrånget. Ehuru tyskarna dittills alltid respekterat både beskickningshusets och Minerva-utca 1/A:s immunitet, avvisade den lilla tyska styrkans kommendant herr Bergs protest tämligen barskt. Men Berg lyckades dock förmå tysken att respektera själva beskickningshuset och icke besätta även detsamma.

Då den s.k. bunkern i trädgården var fylld med vatten, som räckte en till anklarna, och dessutom under bombardemanget erhållit en hotande spricka i taket, drogo vi oss tillbaka dels till korridoren framför vedkällaren, dels till pannhuset. Innan dess utsatte vi på alla ingångsdörrar de i förväg förberedda skyltarna med rysk påskrift: "Kungl. Svenska Beskickningen i Budapest, betrodd med tillvaratagandet av sovjetryska intressen i Ungern." Svenska flaggor hängde på alla beskickningshusets ytterväggar.

Inom några minuter började eldstriden, omkring 20-25 meter från oss. Tyskarna hade endast maskinpistoler och handgevär, ryssarna insatte även artilleri. Beskickningshuset, som förut träffats av cirka 25 bomber och granater, så att de övre våningarna voro obeboeliga, fick vid detta tillfälle tre fullträffar: en granat exploderade på matsalsbordet en trappa upp och två i ministerns arbetsrum strax ovanför oss.

Kl. 16^{58} bultades det hårt på den låsta dörr, vilken från den korridor, där vi avvaktade drabbningens utgång, leder ut till trädgården samt en röst på ungerska röt utifrån:"Nincs ellenállás! Kinyitni!" /Inget motstånd! Öppna!/ Vi öppnade dörren. Därute stodo ett antal ryssar och ungerska gendarmer, vilka sistnämnda buro vita armbindlar. Ryssarna trängde in i beskickningen och spredo sig i alla rummen. En del sökte tyska soldater, de övriga begåvo sig upp i övre våningarna och bl.a. från ministerns sovrum började beskjuta tyskarna i grannhuset. Tyskarnas motstånd bröts kort därefter, sedan ryssarna lyckats överflygla huset bakifrån. En av tyskarna, vilken försökte fly uppför berget genom beskickningens trädgård, blev nerskjuten där. Några dagar senare begrovo vi hans lik i trädgårdens nordvästra hörn.

Stridslarmet tystnade snart, då även citadellets tröttkörda tyska och ungerska försvarare sträckte vapen.

Inom kort var beskickningen proppfull av ryska soldater. Till en början betedde de sig tämligen ofarligt, men så snart de upptäckte ministerns vinkällare, innehållande cirka 1000 flaskor dryckesvaror, varav omkring 150 flaskor konjak och andra starka drycker, blev den till 100 man uppgående styrkan mer eller mindre berusad. Soldaterna sprungo omkring med vin- och konjakflaskor i fickorna och sökte efter byte. Varje protest var lönlöst; de svarade, att krig är krig. De bröto och revo upp kappsäckarna - bl.a. 6 stycken tillhörande danske ministern. Linnesaker, siden, silver och kläder ströddes ut på golvet och trampades under smutsiga stövlar. Till att börja med intresserade sig ryssarna för guld, juveler och spritdrycker. Nästpåföljande dagar kom turen till klädesplagg och mattor mm. De mest åtrådda sakerna voro armbandsur och cigarettändare.

Vid 19-tiden församlade sig officerarna i attachérummet för att äta kvällsmat. I detta rum hade under eftermiddagens lopp en telefonanläggning installerats. Måltiden, som bestod av ryssarnas egen mat, beskickningens konserver och dryckesvaror, artade sig så småningom till ett hejdlöst dryckeslag. Mot slutet av festen fann man officerare och tillstädeskomna meniga soldater i hopplöst berusat tillstånd vid och även under bordet. Ja, det gick så långt, att de förorenade såväl golv som sängar. Till slut somnade man efter man på bord, stolar och golv.

I expeditionsrummet - mitt och fröken Bauers f.d. arbetsrum - härskade jämförelsevis lugn, frånsett att bullersamma ryska soldater ideligen

sparkade in dörren under förevändning att de sökte tyska soldater eller sitt kommando. Vid midnatt hade större delen av truppen lagt sig att sova i stora hallen en trappa upp. Ministerns angränsande arbetsrum användes som WC. De ryssar som inte lagt sig att vila, fortsatte med att bryta upp skåp och koffertar och hela natten kunde man höra deras tunga fotsteg i den övre våningen.

12.2. Vid niotiden på morgonen avtågade de ryssar, som övernattats på beskickningen. Istället för dessa kommo andra, visserligen inte så många på en gång, vilka dock, liksom de första, i första hand sökte byte. I främsta rummet rörde det sig om dryckesvaror, juveler och armbandsur, men även om kläder, sedan de av sin ledning erhållit tillstånd att skicka hem paket med sådana. De ihopsamlade sakerna slogos in i iturivna damstborddukar eller lakan. Soldaternas myckna sökande och öppnande av väskor och koffertar hade snart till följd att det smutsiga golvet var täckt med en massa ratade saker. Ingen vrå i hela huset undgick deras noggranna undersökning - med undantag av mitt arbetsrum, vilket först senare plundrades - och snart voro alla låsta lådor och väskor öppnade. T.o.m. f.d. sovjetryska legationens i Budapest hos oss förvarade och med tydlig påskrift försedda skrin, innehållande bordssilver, och av vilket varje stycke var försett med ingraverad hammare och skåra, öppnades och plundrades.

På beskickningens gård och i dess garage stodo sammanlagt åtta bilar, vilka icke varit i bruk under de sju veckor staden varit utsatt för bombardemang. Av vagnarna var endast en fullt i sin ordning - de övriga voro mer eller mindre sönderplockade. Trots detta togo ryssarna samtliga vagnar. De som inte kunde föras bort för egen maskin, släpades bort. En vagn, som saknade hjul avhämtades nästa dag av en lastbil. Beslaget av beskickningens vagnar företogs av ett antal ryska officerare, vilka vid detta tillfälle fötedde papper, enligt vilket de hade rätt att beslagtaga samtliga bilar, som de förefunno.

Framåt kvällen samma dag blev det jämförelsevis lugnt på beskickningen. Endast fyra ryssar hade stannat kvar. Dessa placerade sig i attachérummet, varest de sysselsatte sig med att sköta den uppställda telefonen och dricka av den funna spriten. Vid tiotiden tvingade de den ena av tjänsteflickorna att göra dem sällskap. Vid tolv-

tiden hördes springande steg och högljutt samtal mellan flickan och en av ryssarna från den intill rummet gränsande korridoren. /Nästa dag berättade flickan, att sedan hon blivit våldtagen av två soldater, lyckades hon slita sig loss och fly ut åt trädgården. Den tredje hann dock upp henne. Han misshandlade henne - slog henne med knutnävar och sparkade henne i magen - enär hon icke ville foga sig efter hans vilja./ Icke lång tid därefter kom de fyra ryssarnas kommandant, en sergeant, in i vårt rum, där vi, 16 personer lågo, och höll ett långt anförande för oss på ryska, vilket gick ut på att eftersom Sverige tillvaratager de ryska intressen i Ungern, är det vår ofrånkomliga plikt, att - mitt i natten - göra Kelenhegyi-ut farbar för bilar därigenom att avlägsna en i tankfälla strandad stridsvagn. Vi protesterade, men allt var förgäves. Till slut gick en mindre grupp på omkring 10 personer ut i smörjan på robot. Berg och undertecknad jämte några av de övriga lyckades gömma oss i mörkret och stanna kvar. Vi befarade nämligen, att även vårt rum skulle plundras under vår frånvaro. Vi hade några få väskor och en del livsmedel i kansliet.

Om en kort timma återkom sällskapet och berättade, att de icke ens orkade rubba den tunga stridsvagnen. Den ryska sergeanten utfärdade tvenne intyg på ryska, enligt vilket vi utfört ett gott arbete för röda arméns räkning. Det ena intyget gav han till en av oss, vilken icke var med på arbetet.

13.2. Vi sommade. Men vid halv fyratiden samma natt kom sergeanten igen och förklarade, att vi nu alla måste ut igen på robot, enär en grupp pilkorsare, vilka vore instängda någonstans i närheten, tänkte företaga ett utbrott och om vi icke lagade vägen för de ryska militärbilarna, så kunde det hända, att dessa fascister till slut lyckades döda själva Stalin. Allt detta var naturligtvis bara påhitt från hans sida. Meningen var att störa vår nattro. Detta fingo vi bevis på, när vi kom ut på gatan: allt var tyst och stilla i närheten. Vägen var fullsådd med granathål, fyllda med slam och vatten. Vi blevo genomblötta och smutsiga upp till knäna innan vi nådde arbetsplatsen och upp till armbågarna så snart vi togo itu med arbetet. Uppgiften var att tömma och dra åt sidan en förstörd tysk lastbil, vilken avspärrade körbanan, samt ifylla granat- och bombhålen därsammastädes. Vi arbetade tills allt blev färdigt. Det började dagras.

Kl. halv 7 på morgonen fingo vi gå hem. Jag lade mig, men har icke hunnit somna, då en ryss kom in i rummet och med tecken och ord gav mig att förstå, att han ville ha mitt armbandsur. Med hänsyn till att jag visste, att

varken protest eller motstånd hjälpte vid dylika tillfällen, överlämnade jag mitt schweiziska armbandsur till honom. Till min överraskning gav han mig en annan klocka i utbyte: det var en bleckrova utan glas, vilken hängde på ett tunt läderrem.

Berg, som låg bredvid mig, steg upp och förklarade, att han går ut för att uppsöka det nästa ryska kommandot i syfte att begära skydd och vakt för beskickningen. /Kommandot hade sitt säte i Budafok en och en halv mil söder om Budapest. Berg återkom med oförrättat ärende först på lördag den 17 februari/.

Ryssen kom tillbaka om en stund. Nu ville han veta, om jag hade något skjutvapen. Jag visste, att civilpersoner icke hade rätt att inneha vapen, dessutom visste jag, att en person blivit nerskjuten, då han nekade sig innehava pistol, men en sådan hittades i hans ficka vid kroppsvisitationen. Jag överlämnade därför min då redan oladdade pistol, som låg i min skrivbordslåda. Men ryssen ville nu ha mer: min guldklocka. Med stor möda lyckades jag dock förklara för honom, att jag, som var en fattig intellektuell arbetare, aldrig i mitt liv ägt en guldklocka, och han gick sin väg.

Knappt har denna ryss avlägsnat sig, kom en annan i rummet, pekade på mig och kommenderade ut mig på gården för att hjälpa till vid pålastningen av beskickningens 2000 liter bensin. De 200-litersfat vi tvungos att lyfta på lastbilen voro sannerligen tunga och ytterst smutsiga.

Innan jag hann att tvätta mina händer och rensa mina kläder, kom en del ryssar, tydligen kosacker. På dessas order fingo nu flera av oss på en lastbil lasta vår ungerske chaufförs i garaget gömda potatislager. Sedan sökte dessa ryssar efter andra livsmedel, men de kommo för sent. Våra besök ~~igår~~ av igår voro mycket grundliga: de plundrade båda skafferierna eller förstört där allt de icke ville ha. Soppulver, mjöl, krossade mineralvattenfalskor, öppnade men föraktade tomat- och grönsakskonserver lågo i en alnsdjup röra på golvet. Kosackerna spottade föraktfullt och foro bort med potatisen.

Vid 14-tiden kommo nya ryssar. Ett tjugutal. De begåvo sig direkt i attachérummet, där ett av beskickningens tre kassaskåp stod. En av ryssarna kom över till mitt rum och vinkade till mig. Jag följde med över till attachérummet. Ryssen pekade på kassaskåpet och frågade efter dess "klutj" - nycklar. Jag svarade så gott jag kunde, att jag inte hade

några nycklar till skåpet och betonade samtidigt, att de böra avlägsna sig, enär huset är svenska beskickningsbyggnaden och kassan, vilket tillhör beskickningen, icke får öppnas. Han bara viftade med handen, sade, att krig är krig samt motade mig ut ur rummet med pistol i hand. Jag gick, men återkom om en stund med en av de ryskspråkiga skyltarna, där det stod att svenska beskickningen tillvaratog de sovjetryska intressen i Ungern. Ryssarna bara smålog och skickade ut mig ur rummet. Jag gick i hopp om att de icke lyckas bryta upp skåpet. Men jag misstog mig. De ryckte ner det tunga stålskåpet från dess sockel, sedan började bearbeta dess baksida med yxor, kofötter och släggor.

Inom en timmes tid voro alla tre kassaskåpen uppbrutna som sardinburkar. Frånsett en del aktier och andra papper länsade ryssarna alla tre skåp mycket omsorgsfullt. Sedan de avlägsnat sig med sitt verkligen dyrbara byte bestående av guldmynt, valutor, juveler och ädelstenar, tillhörande dels beskickningen, beskickningspersonalen dels utgörande depositioner från holländska, iranska, argentinska och rumänska m.fl. medborgare, vilkas intresse beskickningen företrädde i Ungern, gingo vi igenom ytterst varsamt, handfull efter handfull, den sand, som förut utgjort fyllnaden mellan kassornas stålväggar. Vi hittade några söndertrampade juvelbitar, vilka vi samlade ihop i ett litet stålskrin. Senare hörde jag, att om några dagar även detta skrin jämte innehåll blivit borttaget.

Nästa dag fick beskickningen genom f.d. holländske generalkonsulns förmedling en rysk vakt: tre officerare. Vi visade dem de uppbrutna och plundrade skåpen och berättade, vilka gärningsmännen voro. Men en av dem förklarade, att rövarna absolut säkert icke voro ryssar utan förklädda fascister.

Under de nästkommande dagarna stördes vi icke av plundrare - det var ju förresten knappast någonting kvar - varför vi började reparera fönstren och städa efter förstörelsen. Det var verkligen en hjärtklämmande syn. Huset var så starkt skadat, i synnerhet i taket och de övre våningarna, att det behövdes minst tre månaders arbete, förutsatt att man skulle kunna skaffa materiel och arbetskraft därtill, för att sätta det åter i skick.

Den 20 februari infann sig ministern i sällskap av en rysk major å beskickningen för att hämta mig och jag fick lämna beskickningen, som anförtroddes åt fröken Bauer jämte beskickningens utländska personal.

Stockholm, den 27 april 1945.

D. v. Mezey

D.v.Mezey.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Specialberättelse

avgiven av skrivbiträdet vid Svenska Beskickningen i Budapest,

fröken Margareta Bauer,

angående förhållanden å beskickningen i Budapest under tiden

17 februari - 12 mars 1945.

Den 17 februari återvände jag till beskickningen efter sju veckors källarvistelse i Borgen. Minister Danielsson anmodade mig att som enda kvarvarande svensk beskickningsmedlem stanna som vakt å beskickningen, då han tillsammans med herr Mezey den 20 februari avfor till Dunavecse och attaché Berg sedan några dagar vistades på Pestsidan.

På grund av läget ansåg jag nödvändigt att alla viktiga arkivhandlingar förstördes, varför en av mina första åtgärder var att bränna kvarvarande chifferhandlingar (intruktioner m.m. hade redan tidigare bränts), politiska och handelspolitiska dossierer, listor och andra handlingar angående judarna, stämplar etc. Jag hade ej tillfälle att rådfråga någon av mina chefer angående detta, då alla kommunikations- och postförbindelser voro avbrutna. En del efter första plundringen (under herr Mezeys tid) återfunna värdepapper tillhörande privatpersoner sorterades och undangömdes.

Beskickningens ryske vakt påstod sig ha fått order att leta efter "viktigare dokument", och den 20 februari företog han tillsammans med beskickningens chaufför också en undersökning i kanslilokalerna, vilket under förevändning att han likaledes vore beordrad söka efter pistoler slutade med uppbrytning av en del i vedkällaren förvarade koffertar samt broderlig fördelning mellan tjänstefolket och den ryske vakten av däri befintliga klädespersedlar, nya stövlar, linnevaror, större och mindre silverföremål m.m. Då jag kan göra mig förstådd på ryska språket, lyckades jag av vakten utverka, att varken deponerade

"allierade" eller svenska koffertar genomsöktes.

Den 24 februari infunno sig ett par högre officerare från ryska kommandaturen i Buda för att förhöra mig dels om mitt arbete sedan oktober 1943, då jag anlände till Budapest, dels angående beskickningens verksamhet i allmänhet, judeverksamheten, beskickningens utställande av skyddsbrev till ungerska icke-judar, ministerns arbete m.m. Dylikt förhör återkom ännu en gång efter en veckas tid, då även min sista legitimationshandling fråntogs mig (mitt kabinettspass hade pilkorsarna redan avfordrat mig julaftons morgon å Radetzky-kasern-gården.

Den 26 februari organiserades en andra plundring å beskickningen. Från Buda-kommandaturen anlände en rysk major och två kaptener och anställde med mig förhör samt genomgingo beskickningens rum i de olika våningarna. Anledning:sökande efter tyska dokument, förbjudet för bourgoisie och kapitalister att å beskickningen förvara sina ägodelar. Då den ryske vakten för sina officerare anmälde, att han funnit två jaktgevär med ammunition samt två pistoler, omtalade majoren för mig, att nästkommande dag allt skulle avhämtas för närmare undersökning och att därefter de från vilka egendom bortförts, skulle infinna sig å kommandaturen för att återfå sina tillhörigheter, vilka dock aldrig utlämnades. Jag uppsökte omedelbart efter deras avfärd en GPU-avdelning för att söka skaffa en god tolk att förhindra plundringen, då det var uppenbart,att det var fråga om en organiserad plundring, men de kunde ej hjälpa mig i denna sak.

Den 27 februari anlände alltså samma tre officerare, två manliga, två kvinnliga soldater samt två småpojkar och efter att ha vänt upp och ner på hela huset förde de på tre lastbilar bort en del livsmedel, alla kvarvarande koffertar (c:a 18 st.) och mattor (c:a 10 st. små och stora), en räknemaskin m.m. Beskickningens medicinförråd lyckades jag gömma undan.

I början av mars häktades beskickningens chaufför och den ryske vakten bortfördes och ersattes av två nya.

Dagen efter detta infann sig en rysk GPU-man, vilken uppmanade mig att tillsammans med honom och de två vakterna närvara vid en husundersökning. Denna var oerhört grundlig, från takbjälkar till källarhål och pannrum och varade från kl. 5 e.m. till kl. 11 nästkommande f.m. Några

tyska papper, vilka kunde tyda på hjälp åt tyska soldater under belägringen och vilket undersökningen huvudsakligen gällde, återfunnos givetvis ej, icke heller några ryska dossierer, vilka brunnit upp med en del andra B-avdelningshandlingar å finska beskickningen (skyddsmaktsavdelningen). I en ventil i pannrummet återfanns av portvakten stulna schweizerfrancs, dollar och pengösedlar, juveler, t.ex. 78 briljanter, 4 guldklockor, 5 diamantringar, guldarmband, Napoleon d'orer m.m. (Detta medtogs av GPU-mannen mot till mig avgivet kvitto, vilket jag vid min avfärd från Budapest överlämnade till fru Langlet för att hon senare skulle återfå värdeföremålen från kommandaturen och medtaga till UD). GPU-mannen hade nämligen fordrat, att få taga sakerna med sig "som bevis mot portvakten", som han uttryckte sig, och jag kunde tyvärr ej utverka, att de fingo stanna kvar å beskickningen. Jag ombads i samband med undersökningen i korthet nedskriva vad jag visste om beskickningens ryska dokument. Genomslag härav bifogas.

./.

Den 12 mars avhämtades jag från beskickningen av en rysk bil för att "föras i säkerhet" på Pest-sidan. Nämnas bör i detta sammanhang, att Buda- och Pest-kommandaturerna stodo i visst motsatsförhållande till varandra. Buda-kommandaturen stod uppenbart på god fot med beskickningens chaufför och övrigatjänstepersonal, under det att jag själv hade stöd av den i Pest.

Den 15 mars avforo attaché Berg och jag från Budapest. Det har senare i Bukarest omtalats för mig av en kort efter oss dit anländ svensk, att alla silverpjäser och de få andra värdeföremål, som på min tid ännu voro väl inlåsta, numera av vissa av tjänstepersonalen uppdagats och medtagits, då de flesta några dagar efter den 15 mars begåvo sig av från beskickningen.

Den safe, som i mitt rum å beskickningen fortfarande den 15 mars var oupptäckt, sprängdes ett par dagar senare på order av minister Danielsson och däri befintliga värdeföremål överfördes till Pest i lektor Langlets vård.

Stockholm, den 27 april 1945.

Margareta Bauer.

Avskrift.

LÉGATION DE SUÈDE

Wegen den russischen Dokumenten habe ich folgendes zu berichten:

Meine Arbeit mit den russischen Sachen bestand in Registrierung und Archivierung. Seit meiner Ankunft im Oktober 1943 bestanden die Dokumente aus 3 Mappen, wovon eine sich von den russischen Kriegsgefangenen gehandelt hat. Mit den Sachen beschäftigte sich hauptsächlich Herr Mezey. Bei Attaché Bergs Ankunft im September 1944 wurde die Schutzmachtsabteilung in die finnische Gesandtschaft gebracht, wobei auch ab und zu automatisch die russischen Papiere sich dort befanden. Am 24. Dezember wurde ich von den Nyilasok (Pfeilkreuzler) weggeführt und seit dem weiss ich nur, dass die finnische Gesandtschaft samt Inhalt völlig abgebrannt ist und dass sich dort mehrere Dossieren befanden, von wo die Gesandtschaft gar nichts weiss.

Herr Székely hat mir mitgeteilt, dass die Archive in der finnischen Gesandtschaft bis zum 24. Dezember, den Tag der Eindringung der Pfeilkreuzler in die Gesandtschaft, unbeschädigt war. Nach diesem Attentat wurde keine Fortsetzung der Arbeit in der finnischen Gesandtschaft geleistet, aber wurde von Herrn Attaché Berg, der sich in Gyopár-utca 8 vom 27.12.1944 aufhielt, wöchentlich mehrmals kontrolliert. Ende Januar 1945 wurde die Gesandtschaft durch eine Fosforbombe getroffen und mit Inhalt völlig ausgebrannt.

Budapest, den 9. März 1945.

/u/ M. Bauer.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET.

Specialberättelse

avgiven av attachén vid Svenska Beskickningen i Budapest

Lars G:son Berg

angående händelserna på Svenska Beskickningen i Budapest

11 - 13 februari 1945.

Exc. vi...

Söndagen den 11 februari erforo vi, att de tyska styrkorna under nattens lopp till största delen hade dragit sig tillbaka från S:t Gellértberget till Borgen. Kvar voro endast mindre infanteriförband med blandad ungersk och tysk personal.

Vid elvatiden inträngde i beskickningsbyggnaden Minerva-utca 1/A ett fyrtiotal tyska och ungerska soldater, vilka omedelbart gingo i eldställning i husets fönster. Mina protester ignorerades fullständigt under motiveringen, att hela det kringliggande området var en krigsskådeplats och att det gällde liv eller död. Jag retirerade då till huvudbeskickningen och lyckades genom att tillspärra alla dörrar hindra tyska soldater att intränga även där. Förutom de svenska fanor, som funnos anbragta å husets alla ytterväggar, lät jag nu även hänga ut vid alla ingångar skyltar på ryska språket med texten:Kungl. Svenska Beskickningen. Skyddsmakt för SSUR i Ungern.

På eftermiddagen vid femtiden hördes hårda slag på en av dörrarna till trädgården. Då man trots mina protester fortsatte att försöka slå in dörren, såg jag mig tvungen att öppna. Ett stort antal ryska och "fria" ungerska soldater trängde in i beskickningen och gingo omedelbart i eldställning bl.a. i ministerns sovrum och matsal. En kort eldstrid utspann sig mellan de båda beskickningshusen med kulsprutepistoler och handgranater. Tyskarna utrymde emellertid snart Minerva-utca 1/A och drogo sig tillbaka ned mot S:t Gellért.

Ryssarna, som funno huvudbeskickningen vara en lämplig övernattningsplats, spredo sig snart inom lokalerna. Härvid påträffades ministerns förrådsrum och vinkällare, varefter en vild orgie igångsattes, som varade hela natten. Alla rum hemsöktes, skåp och väskor brötos upp, min hund sköts i en trappuppgång, överallt åto, drucko, slogos och kräktes ryska soldater, varefter de totalt berusade somnade i travar huller om buller.

Påföljande dag drogo de stridande trupperna vidare, men istället utsattes beskickningshusen för en oupphörlig utplundring i det att inom beskickningen befintliga livsmedel, spritdrycker, kläder och andra värdefulla föremål inlastades på ett flertal lastbilar och bortfördes. Samtliga bilar i garaget och på gården, sammanlagt åtta stycken, samt flera tusen liter bensin stulos likaså. Alla protester, förevisande av dokument på ryska språket, försök att gömma undan något, voro gagnlösa. Det med svenska flaggor och ryskspråkiga skyltar försedda beskickningshuset blev plundrat från vind till källare.

På natten gjordes våldtäcktsförsök mot en av beskickningens tjänsteflickor, vilken emellertid satte sig till motvärn. Uppretade häröver körde ryssarna ut samtliga personer, vilka tagit sin tillflykt till beskickningen, först klockan halv ett och sedan halv fyra på natten, bort till gatuarbete. Själv lyckades jag gömma mig undan i en säng men ut släpades bl.a. en svenskfödd dam på 63 år, vars man dött av en hjärtattack under ett bombanfall ett par veckor tidigare. När hon kom ut på gatan, såg hon sin villa, ett av grannhusen, stå som en brinnande fackla mot natthimlen, antänt av plundrande ryssar.

Då plundringen fortsattes följande dag, och man nu började taga även våra personliga tillhörigheter såsom klockor o.d. ansåg jag mig tvungen att lämna beskickningen för att vid något ryskt kommando söka hjälp.

Omständigheterna gjorde, att jag först långt senare skulle kunna återvända till Gyöngyár-utca. Vad som hände med beskickningen, dess egendom och personal, efter det att jag lämnat densamma, känner jag därför endast till genom hörsägen. Jag överlåter åt herr Mezey, som då ännu var kvar på beskickningen, och åt fröken Bauer, som senare infann sig där, att berätta härom. Själv vill jag endast tillfoga, att jag vid senare tillfälle vid besök å beskickningen fann även kassaskåpen uppbrutna och tömda samt att beskickningen även eljest utsatts för ytterligare plundringar, varvid bl.a. ministerns sista tillhörigheter gått förlorade.

Stockholm, den 2 maj 1945.

Lars Gison Berg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

S p e c i a l b e r ä t t e l s e,
avgiven av attachén vid Svenska Beskickningen i Budapest

Lars G:son B e r g.

Tiden den 13/2 - 15/3.

Tisdagen den 13 februari lämnade jag beskickningen tillsammans med två ungerska medarbetare, av vilka den ene kunde tala ryska, för att vid närmaste ryska kommando söka hjälp och skydd åt beskickningen. Väl utkommen på gatan blev jag omedelbart fråntagen min klocka och efter en kortare promenad även min hund. Litet senare försökte man även draga av mig min rock och mina stövlar, men detta lyckades dock tolken avstyra. I Budafolk, cirka åtta kilometer från beskickningen, påträffades kommandoplatsen för de stridande trupperna i Buda. Där anhöll jag, att vakt omedelbart skulle utgå för beskickningen med uppgift att förhindra vidare utplundring och söka skydda personalen mot fortsatta övergrepp. Jag mottogs dock med den största misstänksamhet och likgiltighet, och min anhållan avslogs under motiveringen, att man inte kunde veta vem jag var, då man redan i stadens utkanter påträffat tusentals "svenskar" med svenska legitimationshandlingar av allehanda slag. Man hänvisade mig till stadskommendanten och befälhavaren för alla trupper i Budapest, general Csernisoff, vilken hade sitt säte i Pest. Samtliga broar över Donau voro sprängda men med rysk militärfärja över till Csepelön och sedan till fots kunde färden dock gå vidare och framemot kvällen kom jag fram till Svenska Röda Korsets högkvarter på Ullöi utca 32. Där erfor jag, att makarna Langlet för tillfället voro i Debrécen, men att föreståndaren för beskickningens ryska krigsfångesjukhus, greve Tolstoy, upptagit kontakten med de ryska högsta myndigheterna, och att han nu där representerade svenska beskickningen. Jag uppsökte därför Tolstoy redan samma kväll och erfor då, att han försedd med en av beskickningen utfärdad fullmakt genast efter Pests erövring uppsökt general Csernisoff och såsom representant för beskickningen anhållit om skydd åt densamma under de fortsatta striderna. Strax därefter blev Tolstoy häktad och under ett par dagars tid hörd om

beskickningens och alla dess anställdas arbete, privatförhållanden o.s.v. Man riktade anklagelser mot beskickningen för tysk spionageverksamhet, och särskilt nämndes Wallenberg och jag såsom misstänkta. Tolstoy släpptes emellertid och fick av general Csernisoff i uppdrag att vid stadkommendanturen leda en byrå för utlänningar. Denna byrå hade till uppgift att tillvarataga samtliga utlänningars intressen, d.v.s. såväl de allierades som de neutralas.

På följande morgon fick jag företräde hos Csernisoff, där jag utbad mig skydd för beskickningen, dess egendom och personal. Jag erhöll svaret, att ehuru Csernisoff var kommendant över hela Budapest kunde han inte ansvara för vad som hände på Buda-sidan, där frontrupperna hade fri härjningsrätt. Någon vakt vid beskickningen kunde därför inte komma ifråga och skulle omedelbart alla beskickningens medlemmar begiva sig över till Pest. Några transportmedel kunde dock icke ställas till förfogande, men på min förklaring, att vi alla förlorat våra bilar, utlovades dock, att jag omedelbart skulle få en bil till förfogande för att avhämta ministern. Tyvärr kom dock detta icke till stånd, då den adjutant, som fått uppdraget, icke vågade ge sig över till Buda av rädsla att där bli fråntagen sin bil.

Med oförrättat ärende fick jag så återvända till Ullöi ut 32. Svenska Rödakorsbyggnaden skyddades av en vakt från NKWD, d.v.s. den inre säkerhetspolisen. Denna vakt hade ställts till Langlets förfogande såsom en följd av den framställning, som tidigare på diplomatisk väg från Sverige hade gjorts om skydd åt beskickningen och dess medlemmar. Jag upptog därför istället kontakt med NKWD, där man visade sig vara mycket välunderrättad och företedde en högkvartersorder med en fullständig lista över beskickningens svenska personal och order att uppsöka densamma samt bringa den i säkerhet. Man mottog med stort intresse mina uppgifter om beskickningsbyggnaden och var de andra svenskarna uppehöllo sig samt lovade att ställa vagnar till mitt förfogande för att avhämta dem. Dag och tid bestämdes då den första vagnen skulle komma. Den kom emellertid aldrig, men några dagar senare lyckades jag istället utverka ett par soldater som eskort. I en utriggad tävlingsbåt rodde vi över floden och begåvo oss till Borgen. Envoyén ansåg sig emellertid icke kunna övergiva sina kollegor och de vänner,

som under den svåra tiden hjälpt honom. Jag erfor även, att man icke kände till, var herrar Anger, Ekmark och Carlsson vistades, varför jag fick återvända med oförrättat ärende. Detta var den 20 februari. Tre dagar senare fick jag äntligen en rysk vagn, förspänd med hästar, och försökte på nytt avhämta ministern. Även denna expedition fick återvända med oförrättat ärende, då ministern föregående dag förts bort i en rysk bil, avhämtat herr Mezey från Gyopar utca och därefter försvunnit till obekant ort. Från Anger, Ekmark och Carlsson saknades fortfarande underrättelser liksom från Wallenberg, som spårlöst försvunnit från Pest redan den 17 januari. Av Beskickningens medlemmar återstodo endast fröken Nilsson, som återupptagit sin verksamhet för barnen och vars adress i Buda jag kände till, samt fröken Bauer, vilken vid ministerns och Mezeys avresa blivit kvarlämnad på beskickningen för att övervaka densamma.

Då alla beskickningens manliga medlemmar, vilka uppehöllo sig i Buda, på ett så hemlighetsfullt sätt försvunnit därifrån, vågade jag icke återvända till Gyopar utca, så mycket mer som den allmänna laglösheten och osäkerheten i Buda omöjliggjorde en fortsatt verksamhet därstädes. I Svenska Röda Korsets lokaler, Ullöi ut 32, ställdes istället två rum till mitt förfogande, och i denna nya lokal återupptog jag beskickningsarbetet. Redan vid min ankomst till Pest hade jag mött stora problem. Pest hade då redan en månad varit i rysk hand, och livet hade börjat normaliseras. Den humanitära avdelningen med sin stora personal och sina tillgångar liksom Röda Korset var i full gång igen, men utan kontroll från någon svensk beskickningstjänsteman. Stora förråd tillhörande beskickningens C-avdelning lågo utan kontroll och blevo utplundrade av ryssar och sina egna förvaltare. Holländare, italienare och andra B-avdelningsskyddslingar stodo utan hjälp. Dessutom rådde stora svårigheter för beskickningen såsom sådan och våra svenska intressen.

Den humanitära avdelningen, d.v.s. avdelningen för judeärenden icke att förväxla med (såsom ständigt skett i svenska pressen) B-avdelningen, hade i Wallenbergs frånvaro återupptagit arbetet under ledning av en av Wallenbergs närmaste män, Dr. Max Fleischmann. Såsom icke

aktiva men rådgivande medarbetare stodo vid hans sida herrar Hugo Wohl, Vilhelm Forgacs och Paul Heggedys, alla tillhörande Wallenbergs högsta stab. Denna avdelnings uppgift borde i och med ryssarnas intåg i staden vara fylld. En stor del av judarna kunde även återvända till sin forna verksamhet, under det att andra hade stora svårigheter att starta ett nytt liv. En del av Wallenbergs tjänstemän önskade därför fortsätta avdelningens verksamhet i form av organisering av sjukhus, folkkök, barnhem, livsmedelsinköp m.m. Minst en miljon pengö stod redan till avdelningens förfogande. Sett ur beskickningens synpunkt kunde emellertid i förhållande till ryssarna en fortsatt humanitär verksamhet för judarna icke längre försvaras, utan måste all hjälpverksamhet läggas under en hand, lämpligen Svenska Röda Korset. Dr. Fleischmann erhöll därför direktiv att snarast avveckla hela avdelningen, liksom dess judiska beskickningssjukhus i Tatra utca. För detta ändamål fick Dr. Fleischmann och ett tjugotal anställda behålla de "beskickningslokaler" i Ullöi ut 22, dit avdelningen flyttat sedan gamla "högkvarteret" i Ullöi ut 4 brunnit ner. Av avdelningens medel tog jag hand om 870.000 pengö, vilka i Wallenbergs namn deponerats i en bank, och där vid ryssarnas utplundring stuckits undan av en banktjänsteman. Vid min avresa från staden överlämnades denna summa till Svenska Röda Korsets generalsekreterare, advokat Josefovics, för att av denne omväxlas och sedermera medföras av professor Langlet vid dennes hemresa till Sverige. Avdelningens beskickningsstämpel beslagtogs.

Svenska Röda Korset hade under professor Langlet och hans makas ledning nämligen snabbt kunnat återupptaga sitt arbete, men hade stora svårigheter på grund av ryssarnas misstänksamhet och brist på tillmötesgående. Ledningen utövades naturligen självständigt av makarna Langlet, men genomförde beskickningen i samförstånd med dem en sanering av tidigare utfärdade Röda Kors-papper. Härtill blir tillfälle att återkomma senare.

Med C-avdelningens ungerske medarbetare upptogs i herr Ekmarks frånvaro kontakt, och listor över avdelningen tillhörande förråd sammanställdes. Beträffande förrådens exakta lager och tillstånd kunde upplysning icke vinnas, då det ur kommunikations- och säkerhetshänsyn var omöjligt att uppsöka alla förrådsplatser. Anvisningar å livsmedels-

och läkemedelsförråd lämnades dock åt Svenska Röda Korset, som även med egna transportmedel kunna avhämta och tillgodogöra sig en del därav.

B-avdelningens arbete måste från en början betydligt inskränkas i det att stadskommendanten, general Csernisoff, genom tidigare nämnde greve Tolstoy lät framföra, att han icke tillät svenska legationen företräda några främmande makter. Några legitimationspapper eller andra handlingar beträffande ifrågavarande utlänningar skulle icke få utfärdas, ej heller tog generalen emot några framställningar från beskickningens sida i dessa angelägenheter. Alla utlänningar (d.v.s. icke-ryssar och -ungrare, således egentligen även svenskar) skulle hänvisas till stadskommendanturens utlänningsbyrå, vilken som tidigare nämnts stod under ledning av förre tjänstemannen vid svenska beskickningen greve Tolstoy. Denna deklaration från en militär befälhavare utan underlag från det ryska utrikesministeriet eller ifrågavarande makters regeringar kunde givetvis diplomatiskt sett icke accepteras av beskickningen, men innebar under rådande krigsförhållande praktiskt sett en betydande inskränkning i arbetets effektivitet vid avdelningen. Några nya legitimationshandlingar på ryska språket kunde således icke utställas, men istället försågs redan förefintliga originalhandlingar såsom resepass o.d. med en förklaring på franska, att de voro giltiga samt avstämplades med en rysspråkig beskickningsstämpel. Ett mindre antal legaliseringar av annan art kunde även utställas. De holländska, italienska och tjeckoslovakiska kolonierna gjorde sig "fria" och sökte med mer eller mindre framgång få sina egna representanter erkända av general Csernisoff. Med dessa självständiga representanter upptogs eller rättare sagt upprätthölls kontakten, och beskickningen erhöll från dessa håll erkännande och tacksamhetsbevis för avdelningens tidigare arbete för nämnda makter.

För beskickningen såsom sådan och för tillvaratagandet av våra svenska intressen låg största svårigheten dels däri, att ministern samt herrar Anger, Wallenberg, Ekmark, Hessey och Carlsson försvunnit till okänd ort utan att kunna meddela sig med beskickningen, dels ock i de ryska myndigheternas totala brist på vilja till tillmötesgående och samarbete. Anledningen till att icke jag i likhet med samtliga beskickningsmedlemmarna blev bortförd från staden kunde inte utrönas.

Möjligen berodde detta därpå, att de ryska myndigheterna dock ville ha någon svensk kvar vid beskickningen, med vilken de vid behov skulle kunna träda i förbindelse. Beskickningens verksamhet i och för sig blev icke förbjuden, utan visste såväl stadskommendanturen som NKWD och GPU, att jag i Ullöi ut 32 fortsatt beskickningsarbetet. Gång efter annan gjordes försök att upptaga kontakt med de ryska myndigheterna att utverka skydd för de andra beskickningsmedlemmarna eller vakt för beskickningslokalerna i Gyopar utca, att erhålla skydd och lättnader för svenska företag (Tändsticksbolaget och SKF). I samtliga fall hade dessa försök ett rent negativt resultat eller i bästa fall ett löfte, som sedan aldrig infriades. Istället riktades från rysk sida grava anklagelser mot beskickningen, att beskickningen bedrivit spionageverksamhet, att beskickningen utställt falska dokument, att beskickningen utställt skyddspapper för ungerska icke judiska medborgare, att beskickningen icke hade kontroll över den humanitära verksamheten vid beskickningen och Svenska Röda Korset, samt att beskickningen icke tillräckligt aktivt tillvaratagit Sovjetunionens intressen i Ungern. Ett flertal av beskickningens icke svenska anställda arresterades och förhördes ingående angående beskickningens och de svenska herrarnas arbete, våra privatförhållanden m.m. ~~Särskilt utpekades~~ Wallenberg och jag såsom tyska spionchefer, då ryssarna hade svårt att förstå arten av arbetet vid den humanitära avdelningen och B-avdelningen. Genom att det antal skyddshandlingar, som utställdes av den humanitära avdelningen samt Svenska Röda Korset, var så stort, kunde icke förhindras, dels att en del av dessa handlingar kommo utställas för icke lämpliga personer, dels ock att förfalskningar i stor skala förekommo. Vidare hade säkerligen åtskilliga pilkorsare vid arrestering eller avlivning av judar lagt beslag på deras svenska skyddspapper och sedermera vid ryssarnas intåg sökt legitimera sig med desamma. Härtill kom dels att en del icke judiska ungerska medborgare erhållit skyddspapper dels och att så gott som samtliga judar med svenska provisoriska pass eller skyddspass etablerade sig som svenska medborgare, prydde sina hus med svenska flaggor, själva buro blågula armbindlar samt öppet kallade sig för svenskar. Allt detta gjorde, att det svenska namnet

kom i vanrykte, att svenska dokument i allmänhet förklarades vara falska eller ogiltiga, och att all intervention för vanligt svenska intressen totalt omöjliggjordes. För att råda bot på dessa missförhållanden såg jag mig tvungen att i tidningarna offentliggöra en förklaring, att samtliga av beskickningen och Svenska Min Forset före den 1 februari utfärdade dokument voro ogiltiga, med mindre de uppvisades vid beskickningen i och för eventuell förlängning. Genom denna formulering avsågs givetvis icke att bevilja dylik förlängning utan endast att på så sätt kunna insamla och konfiskera en del av dessa skadliga dokument. Denna åtgärd togs mycket väl upp från rysk sida, men misstänksamheten och oviljan mot beskickningen fortsatte dock alltjämt. Allt tätare blevo besöken av GPU-män på beskickningen, som visserligen på ett artigt men dock nog så fordrande sätt gjorde sina förfrågningar om beskickningens tidigare och nuvarande verksamhet. För att samtidigt söka sätta stopp för dessa diplomatiskt sett rättsvidriga utfrågningar och att dock visa ett tillmötesgående uppställdes bifogade verbalnote av den 13 mars 1945. Denna blev dock aldrig överlämnad till de ryska myndigheterna, då jag samma dag, så skulle, av ministern och de andra herrarna avhämtades för att lämna landet.

Stockholm den 2 maj 1945.

Lars Gison Berg

Avskrift.

Königliche Schwedische Gesandtschaft.
Budapest.

139/45.

Verbalnote.

Die Königl. Schwedische Gesandtschaft teilt den russischen Behörden in Budapest höflichst mit, dass die Gesandtschaft aus diplomatischem Grunde in Prinzip nur mit einer diplomatischen Vertretung der sowjetrussischen Regierung schriftwechseln kann. Die Gesandtschaft sieht sich nicht dazu gezwungen auf mündliche oder schriftliche Anforderungen Aufgaben über ihre Arbeit, Dokumente, Eigentum oder Angestellte zu geben. Die Gesandtschaft besteht auf das Recht zu Exterritorialität für die Gesandtschaftsräumlichkeiten in Ullöi ut 32 und Gyopar ut 8 sowie für das Person ihren heutigen Leiter Attaché Lars G:son Berg. Dies Recht bezieht sich natürlich auch auf die momentan in Budapest anwesenden schwedischen Diplomaten bei der Gesandtschaft. Die Gesandtschaft erinnert daran dass in dieser Hinsicht Reciprocität vorhanden ist, da die sowjetrussische Gesandtschaft in Stockholm von schwedischer Seite vollkommenes Exterritorialität geniesst. Laaber die Gesandtschaft selbstverständlich den hiesigen russischen Behörden in ihrer Arbeit alle Hilfe geben wünscht, ist die Gesandtschaft bereit bis die Ankunft in Budapest von einer diplomatischen russischen Vertretung mit den Behörden hier in Verbindung zu treten. Soweit es mit diplomatischen Sitten vereinbar ist wird die Gesandtschaft alle Fragen beantworten und verlangte Erklärungen abgeben. In diesem Sinne beehrt sich die Gesandtschaft ein kurzes Bericht über die jetzige Tätigkeit der Gesandtschaft beizufügen.

Budapest, 13. März 1945.

Avskrift.

Königliche Schwedische Gesandtschaft 139/45.

Budapest.

Pro Memoria.

Über die Tätigkeit der Königl. Schwedischen Gesandtschaft in Budapest.

1. Seitdem die Gesandtschaft vollkommen ausgeplündert wurde und keine Wache zu erhalten war, ist die Kanzlei der Gesandtschaft nach Ullöi ut 32 übersiedelt.

2. In der Abwesenheit von sämtlichen anderen schwedischen Diplomaten hat Attaché Lars G:son Berg die Leitung der Gesandtschaft übernommen. Nur Herr Berg ist berechtigt im Namen der Gesandtschaft aufzutreten.

3. Um verfolgte Menschen vor den Deutschen und den Pfeilkreuzern zu retten wurden im Herbst 1944 eine gewisse Anzahl Schutzpapiere ausgestellt. Da nach dem Einzug der russischen Armé dies Schutz nicht mehr notwendig ist, hat die Gesandtschaft die Schutzpapiere in allgemein für ungültig erklärt. Folgende Erklärung wurde den Zeitungen übergegeben:

"Die Königl. Schwedische Gesandtschaft und das Schwedische Rote Kreuz teilen mit, dass sämtliche von ihnen vor den 1. Februar ausgestellten Arbeitsbescheinigungen, Schutzpässe, Schutzbriefe, Schutztafeln und andere Schutzpapiere ungültig sind. Gültig sind bloss von der Gesandtschaft ausgestellte schwedische Originalreisepässe (mit schwarzem Umschlag) und sogenannte Provisorische Pässe /auf grau-blauem Papier/, und dies blos unter der Voraussetzung, dass ihre Gültigkeitsdauer nicht abgelaufen sind. Sämtliche oben erwähnte Papiere und Tafeln müssen sofort der Gesandtschaft respektive dem Roten Kreuz zurückgestellt werden. Die Personen, die eine neue Bescheinigung beanspruchen, müssen sich bei der Gesandtschaft oder dem Roten Kreuz melden (beide in Ullöi ut 32, Empfang zwischen 10-13 Uhr). Recht zur öffentlichen Beflaggung mit schwedischen Fahnen haben bloss die Gesandtschaftsgebäude in Ullöi ut 32 und Gyopar ut 8 und die Priwatwohnung des schwedischen Gesandten. Schwedische Miniatürflaggen und andere blaugelbe Nationalitätsabzeichen dürfen blos Inhaber von Dienstpässen, ausgestellt vom Königl. Aussenministerium in Stockholm, und Inhaber von obenerwähnten schwedischen Originalreisepässen

./.

tragen. Alle andere Fahnen und Nationalitätsabzeichen müssen sofort entfernt werden. Die Fahnen, Abzeichen und Armbindel des Schwedischen Roten Kreuzes dürfen blos die brauchen, die von Bürgermeister dazu das Erlaubnis haben.

Königl. Schwedische Gesandtschaft
Schwedisches Rote Kreuz"

4. Schutzpapiere für jüdische oder andere ungarische Personen verden nicht verlängert. Neue Arbeitsbescheinigungen werden nicht ausgestellt.

5. Schwedische Originalpässe (mit schwarzem Umschlag) sowie andere Bestätigungen für schwedische Untertanen und schwedisches Eigentum werden bestätigt mit dem folgenden Text:

"Registré comme valable à la Légation de Suède à Budapest le .....1945.
Lars G:son Berg.
Attaché."

Wo Schutzbriefe nicht vorhanden sind werden für diese Kategorien solche ausgestellt. Es ist hier zu bemerken, dass die Inhaber von sogenannten Schutzpässen auf blaugelbem Papier nicht schwedische Untertanen sind und dass ihr Eigentum nicht schwedisch ist.

6. Die Gesandtschaft ist betraut mit der Vertretung verschiedener fremden Interessen in Ungarn. Bis diese Vertretungen amtlich den betreffenden Regierungen oder ihrer Representanten zurückgegeben werden können stehen die betreffenden Ausländer unter dem Schutz der Gesandtschaft. Ihre Schutzpapiere sind gültig abgesehen vom Ausstellungsdatum. Ihre Pässe werden mit demselben obenerwähnten französischen Bestätigung versehen.

7. Die Gesandtschaft protestiert gegen das wiederholte Ausrauben in dem Gesandtschaftsgebäude Gyopar utca 8 und behaltet sich das Recht vor später auf diplomatischem Wege Schadenansprüche wegen der gestohlenen Wertgegenstände, Autos, Kleider, Lebensmittel u.s.w. aufzustellen. Die Gesandtschaft protestiert weiter dagegen dass schwedische Staatsbürgerschaft und schwedisches Eigentum nicht respektiert werden.

Budapest, den 13. März 1945.

Москва, 31 декабря 1944 года.

Конфиденциально.

SS/мр

Уважаемый господин Деканозов,

Согласно полученной инструкции имею честь - обращаясь к Вам этим образом, чтобы выиграть время - уведомить о том, что Шведская Миссия в Будапеште осталась в окруженном городе. Состав Миссии следующий:

К.И.Даниэльсон, посланник
Пер Ангер, секретарь
Ингве Экмарк, консул
Вальдемар Ланглет, лектор, с женой
Рауль Валленберг, секретарь
Ларс Берг, атташе
Д.фон Мецей, канцелярский сотрудник
Гете Карлссон, канцелярский сотрудник
Маргарита Бауер, стенографистка
А.М.К.Нильсон, "

Ввиду того, что местные власти у жали Миссии насильственной эвакуацией, она скрылась "подполье".

Был-бы благодарен, если оказало бы возможным сообщить о вышесказанном советским вое

Господину В. Деканозову,
Заместителю Народного Комиссара
Иностранных Дел, Москва.

властям с просьбой, по освобождению города, оказать членам Миссии помощь.

Для Вашей ориентировки добавляю, что Миссия осталась в венгерской столице по той причине, что ее присутствие нашли необходимым для выполнения обязанностей по защите интересов СССР и ради прибл. 15.000 евреев, находящихся под защитой Миссии.

Могу Вас заверить в том, что все сведения, которые можно было-бы получить через любезное посредство Народного Комиссариата Иностранных Дел, о судьбе оставшихся в Будапеште шведских граждан, будут высоко оценены.

(с глубоким и искренним уважением)

Raoul. R. Wallenberg

Получено от Шведской Миссии одно срочное письмо, для гна Александрова.

Москва, 31/XII 1944 года. Новиков

31/XII-44.

Olson, KM, Magnusson, Pol 1:1 Ex till:
Carl Persson Lynell, Pol 1:1 G von Dardel
US News & World Report Exp: 95-02-23
Nr 7 1994 (ca juni/juli)

WASHINGTON WHISPERS

McCAIN *urges Pentagon to give radars to bolster Seoul's air defense*

WALLENBERG'S *remains could be in a Moscow monastery*

NAVY *has dropped its quotas for enlisting women*

■ **Raising the ante.** The Pentagon is considering a plan to boost South Korea's ability to cope with the North's most potent nonnuclear threat: artillery targeting Seoul. Urged by Republican Sen. John McCain, just back from Korea, the Pentagon soon may provide state-of-the-art Q-36 and Q-37 radars out of Army stocks rather than let the South acquire them through the usual channels, which could take months. The radars detect mortars and artillery that have been fired, permitting prompt counterattack.

■ **Miller time.** *The man White House aides should fear now is Matthew Miller, who worked with new Chief of Staff Leon Panetta at the Office of Management and Budget. Miller, who will remain at OMB, did a scathing audit of White House operations earlier this year for then Chief of Staff Mack McLarty. The conclusions: Many aides had no firm assignments, no deadlines. But he gave high marks to some operations, including those of Staff Secretary John Podesta and Cabinet Secretary Christine Varney. Insiders say Panetta will rely heavily on Miller.*

■ **Health care losers.** President Clinton is mistaken if he thinks he can turn lawmakers' dawdling on health care into an issue to help elect Democrats to Congress this fall. A new *U.S. News* poll shows that the public is increasingly turning against his health plan: Support has dropped 15 points in the past 14 months, to just 47 percent now, while opposition has grown by 20 points. The poll shows a 6 point swing to challengers if no health bill passes. But pollsters Celinda Lake and Ed Goeas say Democratic incumbents would pay the heaviest price, because some of their core supporters would swing to challengers if no plan is adopted. Those who say they would take out their disillusionment on incumbents: seniors, the young, independents, noncollege-educated and people from the South and Midwest. Other trends working against Democrats: Conservative Democrats and those voting occasionally for Republicans think Clinton's handling of the health care issue is poor. Even among those who do not have health insurance—who would benefit most from Clinton's plan—a third oppose the plan while only a bare majority favor it. Pollster Lake says the best bet for Democrats is to pass a plan and refer to it as a "modified Clinton plan."

CHARLIE ARCHAMBAULT—USN&WR

The first couple of health care
Without a bill, Democrats could lose big.

■ **Webb's world.** *Where's Webster Hubbell, the Justice Department official who resigned over his controversial billing routine at Rose Law Firm? Hubbell has stayed in Washington and is, he says, "exploring opportunities." For the moment, he's at G. William Miller & Co., a merchant banking firm whose managing director, Michael Cardozo, is executive director of Bill Clinton's legal fund.*

■ **New clue.** Swedish officials are following a new path in hopes of finding the grave site of Raoul Wallenberg, the heroic Swedish diplomat who saved thousands of Hungarian Jews from the Nazis and then vanished into the Soviet gulag. The new speculation is that Wallenberg might have been among the foreigners held and then killed at Butyrka, a KGB prison. Investigators believe the key may be finding out if Wallenberg, the "Angel of Budapest," had a Russian code name. If that is discovered, KGB files can be used to track his fate. The probers' interest in this avenue was piqued after it was used by Hungarian authorities—with the approval of Russian President Boris Yeltsin—to find the remains of Count Istvan Bethlen, Hungary's prime minister in the 1920s and a KGB prisoner after World War II. They learned Butyrka held foreigners deemed "useful" to Stalin. Those no longer considered useful were executed and cremated, their ashes placed in a communal grave adjacent to Donskoy monastery in Moscow. The cemetery records used the code names. Swedish investigators now believe Wallenberg died in prison in 1947, at age 34, of a heart attack induced by an injection.

■ **Gender-neutral Navy?** *While until recently the Navy limited the number of women who could serve—now at 11.6 percent—it now quietly is hiring all women who qualify. But on another front, a new hurdle has appeared in the effort to put women aboard submarines. While Adm. Jeremy Boorda, chief of naval operations, told* U.S. News *he welcomes women on all ships, he cautioned that Los Angeles-class attack submarines, the fleet's most modern, may be too small for separate female living quarters—and any modifications too costly. The results of a study to determine if women should serve on submarines are due next April.*

■ **Hotel Disarmament.** For long-term surveillance of Iraq's industries and weapons programs, the United Nations is setting up shop in a decrepit three-story hotel in the outskirts of Baghdad. By September, Canal Hotel will be rehabbed to house some 100 staffers and their equipment for analyzing data from cameras and sensors at sites across the country. The effort is expected to serve as a pilot project for reining in would-be aggressors elsewhere in the world.

EDITED BY CHARLES FENYVESI

DELGES (BF)
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

HEMLIG
enl 2 kap. sekretesslagen
19.95 02.24
INK. UTRIKES DEP.
D.No
95-02-24
AVD. P GR. 2 MÅL Eu

Ambassaden London 1995-02-24

Utrikesdepartementet

Re förslaget i överhuset att göra Raoul Wallenberg till brittisk hedersmedborgare

För pol 1.

I anslutning till vår rapportering i rubricerade ämne med anledning av förslaget i överhuset, kan jag nämna, att man i FCO säger mig, att samma förslag under 1980-talet föll av två skäl, dels ville man internt i Storbritannien inte skapa något prejudikat, dels spelade viss hänsyn till relationerna till Sovjetunionen in.

Nu är läget troligen annorlunda. Prejudikatsaspekten kan dock alltjämt vara vägande. Man har sålunda inte kunnat finna något annat fall där en utlänning blivit brittisk hedersmedborgare. FCO återkommer under de närmaste veckorna beträffande sin rekommendation till utrikesminister Hurd i saken.

Nilsson

Ambassaden London

KOPIA TILL:
SB
UM
B UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

AVD.	GR.	MÅL
P	2	En I

AMBASSADEN MOSKVA 1995-02-24

UD STOCKHOLM

FOER MAGNUSSON, POL 1:1.

RE WALLENBERG-AERENDET.

FORTS.

RE WALLENBERG.

DAA VI SENT OMSIDER VIA VOLKOGONOVS MEDARBETARE FICK SVAR ANGAAENDE NAMNET PAA DEN AMERIKANSKE KRIGSFAANGE SOM VOLKOGONOV BERAETTAT OM VISADE SIG HANS BERAETTELSE GAELLT JUST O G G I N S. VOLKOGONOV MISSTOG SIG TYDLIGEN VAD GAELLDE VEM SOM FOERESLAGIT STALIN ATT FAANGEN SKULLE LIKVIDERAS (ABAKUMOV, EJ MERKULOV) SAMT AARTALET (1947, EJ 1949).

HIRDMAN

AMBASSADEN MOSKVA AF

SVERIGES AMBASSAD
KIEV

ARKIVEXEMPLAR

Ink. UD 95-02-24/Ko

Dnr	Avd Grupp Mn 1995-02-20

92 Eu

INKOMMIT UD 95-02-24

Ebba Grönroos
Köpmangatan 1
151 71 SÖDERTÄLJE

Ex till:
Magnusson, Pol 1:1
Olsson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Carl Persson
von Dardel
Amb Moskva
Exp. 95-02-24 Ko

Kopia + ink:
Lage Olsson
UD H KMI

a.a. Ko

Bästa Ebba Grönroos,

Tack för Ert brev den 10 oktober med intressanta tidningsklipp jämte kommentarer.

Jag har tillåtit mig sända materialet till ambassadrådet Lage Olsson vid utrikesdepartementet som numera handlägger frågor rörande Raoul Wallenberg.

Jag följer fortfarande ärendet med intresse, fast numera från Kiev i Ukraina.

Med vänliga hälsningar

Martin Hallqvist
Ambassadör

Ifylles av postexp

Avsänt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post		

Dep U 328 BCB Vbg 882276

Södertälje den 10.10.1994

Ebba Grönroos Köpmangatan 1 151 71 Södertä

Kansliråd Martin Hallqvist
c/o Utrikesdepartementet

103 35 Stockholm

Bäste Kansliråd Hallqvist,

med hänvisning till dessa två TV- programm angående dödsfall/mord av Raoul Wallenberg tillåter jag mig att sända en del material vilka belyser bl.a. olika vittnesmål i fallet Raoul Wallenberg.

Högaktningsfullt

Ebba Grönroos

Bil.

Ur prof. Bernt Schillers bok: "Varför ryssarna tog Raoul Wallenberg".

Sidan 11: "Affären Raoul Wallenberg var avslutad. Det hoppades säkert sovjetiska och svenska myndigheter, men Per Anger sade sig tro att Raoul Wallenberg levde med ny identitet ute i Gulag-arkipelagen".

Sidan 117: Major Demtjinko (som fängslade Raoul Wallenberg, min anmärkning) har försvunnit ur historien, kanske har han aldrig funnits med det namnet. Han saknas på listan över officerade som deltagit i andra världskriget".

Majoren tillhörde kontraspionaget Smersj, och uppträdde naturligtvis inte med sitt riktiga namn.

Sidan 118: "Flera ryska militärer har nu berättat att de hört om beslagatagandet av Wallenbergs bil."

Sidan 196: "6. Bil.1 till slutrapport över Raoul Wallenberg-projektet. Berättelse per telefon av Vasilij Ivanovitj Chorosjilov för Aleksej Kartsev efter artikeln om Wallenberg 14.9.1989, "spåren leder till Smersj ?".

Se fotokopior av Danny Smiths bok, sidorna 199-200.

Ur Simon Wiesenthals bok " Rättvisa- men inte hämnd":

Sidorna 220-221:

"Tyvärr lockade det populära fallet också fram sådana som ville göra sig viktiga. Ett vittne påstod att Wallenberg befann sig på säkerhetsavdelningen i fängelset i Irkutsk, någon rapporterade att Wallenberg setts på Wrangels land vid polsirkeln, och en israeliska påstod att hon hade talat i telefon med sin far, som just släppts ut ur fängelse i Moskva, och denne skulle ha sagt :"Mina tre år är ingenting, Här sitter en svensk sedan mera en trettio år". Jag flög två gånger till Israel för att undersöka påståenden av denna art, men det kom aldrig fram någonting substantiellt".

Se Danny Shmith- sidorna 179-182.

Danny Smith är lobbyist vid engelska parlamentet. Han är direktör för organisationen "Jubilee Campain", som undersöker brott mot de mänskliga rättigheterna, och organisationen samarbetar med Amnesty International.

Boris Yuzhin's fatal mistake

Boris Yuzhin, a KGB Colonel, was one of a dozen Soviet officers enlisted by Americans and then betrayed to the KGB by Aldrich Ames. The KGB arrested him in 1986, but Yuzhin escaped the death penalty. Now he lives in California.

Dmitry RADYSHEVSKY,

MN bureau, New York

Nobody knows why KGB investigators and prosecutors did not sentence Yuzhin to capital punishment, which is a usual sentence in such cases. He spent five years in Perm 35, a hard labor prison camp. In 1992 he qualified under Yelstin's amnesty, along with the latest group of Soviet prisoners of conscience.

In 1994, writes **New York Times** correspondent Ralph Klumental, a grey-haired, 52-year-old Boris Yuzhin and his family returned to the place where his career as a double-agent began — California. Now Yuzhin is trying to start a new life as a writer and archivist.

Official sources at the Federal Bureau of Investigation maintain that Boris Yuzhin was extremely valuable to them, supplying them with information about American fixed-post spy reports to the Center and warning them against impending KGB operations in California.

Job description: historian

KGB Captain Boris Yuzhin first arrived in the United States in 1975 as an "historian" and was put into a group of Soviet scholars studying public opinion at Berkeley.

Since Yuzhin was a "scholar," curious students flooded him with questions about Soviet prisoners of conscience and other Soviet crimes. "I was ashamed of knowing nothing about this," Yuzhin admitted in a **New York Times** interview. "I began to spend days in the University library reading Solzhenitsyn and other books banned in the USSR. Soon I realized that I had been cheated all my life. And not only me: the system cheated itself."

Meanwhile, the FBI suspected that the "historian" was an intelligence officer and arranged an "unpleasant situation" with a young American woman. The FBI agents turned up on the scene, pretending to be lawyers.

Yuzhin says he saw through the "lawyers": no American lawyer will spend so much time with a client free of charge. But, in any case, he matured ideologically. He began to supply US counter-intelligence with information about the activity of Californian KGB spies and about how the Soviets intercepted FBI communications. According to the FBI spokesman Bill Smith, the Americans did not pay Yuzhin: he worked for them because of his convictions.

A step away from failure

In 1976, Yuzhin returned to Moscow, but in 1978 found himself in San Francisco, this time as a TASS "reporter." He started collaborating again with the FBI, but was soon only a step away from failure. The FBI gave him a mini-camera hidden in a lighter. He put it into his pocket and an hour later suddenly found out that it was missing. As it turned out, he lost it in the reception room of the Soviet Consu-

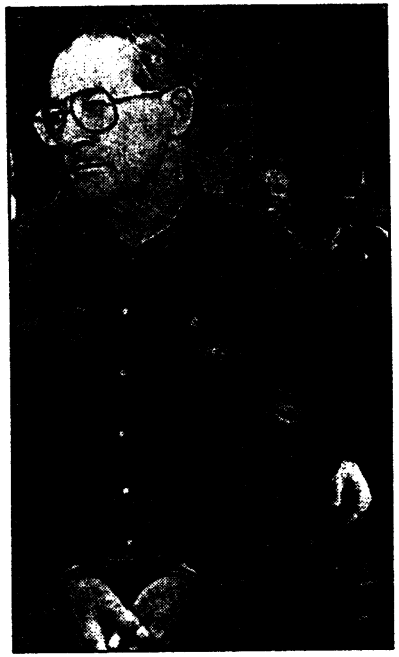

Ames, who turned Boris Yuzhin over to the KGB, outlived him as a double agent by 8 years.

late. The lighter was spotted by an office-cleaner who, trying to light up with it, photographed his own face four times, until he larned the true purpose of the lighter and did not take it to his boss. The KGB undertook an intensive search for the traitor but Yuzhin escaped suspicions.

However, shortly after he committed yet another, this time fatal, mistake. Yuzhin was secretly taking photos of documents in the KGB spy center and failed to notice that he was simultaneously photographing his own reflection on the smooth surface of the table. This meant that a large number of the FBI and CIA officers who saw these photos (only a few people worked with Yuzhin) would now recognize him. Perhaps this led to Yuzhin's failure: Ames saw his picture.

Meanwhile, Yuzhin continues to work for the FBI and even helped the Americans expose a Soviet super-spy in Norway; a high-ranking official in the Norwegian Foreign Ministry named Arni Trecholt, who was arrested in 1984.

A camera in the bedroom

In 1982 Yuzhin was again summoned to Moscow. The KGB charged him with a counter-intelligence work and began to watch him closely. While still in the United States, Yuzhin warned the CIA that he would not contact them in Moscow (it was too dangerous!). He managed to escape arrest until 1986.

He found out later that the KGB had installed secret video-cameras in his bedroom. However, it was not the spying that was used against him, but the information supplied by Aldrich Ames.

Quoting **The New York Times**, Yuzhin managed to convince KGB investigators that the FBI compelled him to work "against his own free will." He was sentenced to 15 years imprisonment in a labor camp. One time he was kept in former well-known dissident Anatoly Marchenko's cell, who died in prison from starvation, disease and beatings. The CIA lost trace of Yuzhin and considered him dead.

In February 1992, the amnesty granted by President Yeltsin set Yuzhin free. In 1994, on a United States invitation, Yuzhin and his family left Russia for California. Strangely enough, he was allowed to emigrate freely.

Now he is writing memoirs and studying archives about the fate of POWs during World War II who vanished in the GULAGs, specifically the fate of Raul Wallenberg.

Rising crime in the Far East

MN has learned the details of two outrages in Vladivostok — the kidnappings of the city's ex-Mayor and of a journalist from the VBC private radio station.

Dmitry PUSHKAR

The underlying motives for these events were revealed to an **MN** correspondent by his former university classmate, a local journalist, with the promise that his name not be mentioned.

Last week the acting Mayor of the city, Konstantin Krivoshein, was preparing to mark the 100-day anniversary of his appointment to office. As is well known, this appointment was accompanied by a scandal and the eviction of the lawfully elected mayor Viktor Cherepkov from his office. On that occasion the loyal newspapers carried approving comments, glorifying the kindness and wisdom of the new leader. The private radio station VBC was less clever, broadcasting a sarcastic comment by trainee Alexei Sadykov, a journalism student from the Far Eastern University. He reminded his fellow-townsmen that for the anniversary date the acting mayor made office employees and building tenants clean and sweep the streets and arranged fresh fish markets, an experience that left the residents of the Maritime Territory with stomach troubles.

The reaction was quick. The management of the radio station was called to answer to the mayor who explained to them the error of their ways. The VBC became pensive: they occupy of-

Furtive faxes

A predictable

den 3 november 1991

RAOUL WALLENBERG

Dokument kastar nytt ljus över fallet

Från TT

MOSKVA, STOCKHOLM. Intervjuer med före detta fångvaktare finns med bland de nya dokument som den svenska Wallenberggruppen fick i förra veckan från den sovjetiska säkerhetstjänsten KGB.

Dokumenten innehåller enligt Hans Magnusson, ministerråd vid svenska ambassaden i Moskva, inga avgörande upplysningar om Raoul Wallenbergs öde, men kastar ändå nytt ljus över fallet.

— Det står klart att de sovjetiska myndigheterna verkligen anstränger sig för att bringa klarhet i fallet, säger Hans Magnusson.

Magnusson träffade KGB i onsdags i förra veckan tillsammans med Guy von Dardel, Raoul Wallenbergs halvbror, och Martin Hallqvist, kansliråd på UD.

Pensionärer

De ingår i den svensk-sovjetiska arbetsgrupp som försöker klarlägga den svenske diplomatens öde. På den sovjetiska sidan finns förutom folk från KGB även utrikesministeriet representerat.

Hallqvist berättar att det nya materialet bland annat innehåller nya intervjuer med nu pensionerade fångvaktare som arbetat på fängelser där Raoul Wallenberg hållits fången.

"Bra stämning"

De nya dokumenten har hittats i KGB:s arkiv.

— Vi har fått ett tiotal nya dokument från KGB. Det råder en bra stämning mellan oss och dem och jag tycker att de verkar vilja komma framåt, säger Hallqvist till TT.

Hallqvist utlovar en mer utförlig redogörelse för dokumentens innehåll någon av de närmaste dagarna.

22

Jag hänvisar Ni då medveten om vad som hände denne fångvaktare? Det var fyra att undersöka. Varför blander officiella myndigheter om man verkligen vill veta något?

Se bilaga från „The Jerusalem Post"

Jag hänvisar även till fallet Boris Pankin (tidigare ambassadör i Sverige) och K.G.B:s roll som ledde till hans nuvarande situation.

Bar-Zohar: 'Undoubtedly no one misses and mourns the old KGB more deeply and sincerely than the CIA.' (Hanoch Guthmann)

ANXIOUS MOLES

Now that the Soviet State Council has voted to eliminate the KGB, Michael Bar-Zohar develops possible scenarios for the discarded moles in the West. By Sarah Honig

WHAT IS HAPPENING to Western undercover agents, now that the Evil Empire is disintegrating? How do the[illegible]s fare when the East seems [illegible]ed to take on the West and [illegible] Iron Curtain looks corroded beyond repair?

"Many of them are scared out of their minds and are capable of anything. They are dangerous men without anyone to curb and control them," Labor MK Michael Bar-Zohar de[illegible]er-of-factly. "They are one [illegible]menting ingredient in this [illegible]'s boiling cauldron of instability." A bona fide authority on both spy fact and fiction, he asserts that the unseen warriors and their "tradecraft" are more than the mere makings of suspense yarns.

"In this case fact really is stranger than fiction, and our world still is quite penetrated by many thousands of moles, sleepers and operatives of all kinds."

A graduate of Israeli military intelligence, Bar-Zohar has written many non-fiction spy books, including *Spies in the Promised Land* (a biography of Mossad ex-chief Isser Harel), *The Quest for Red Prince* (the contest between Israeli intelligence and the PLO's Black September), *The Hunt for German Scientists* (from the end of World War II to the late 1960s), and *Avengers* (about those dedicated to punishing concealed Nazis and leftover Nazi sleepers).

He has also many spy fiction titles to his credit, the best-known of which is *Enigma*, which has been made into a movie. His latest – and perhaps timeliest – is *A Spy in Winter*, about an ageing Soviet agent who wants to go back to the way things were.

Today's spy world, he explains, is "simply crawling with fear and uncertainty, but there are many types and degrees of fear – as many as there are types of spies. Each sort of spy has something else to worry about, but they are all fretful – the good and the bad guys, East and West, the most clandestine of agents and the semi-official ones, the foreign plants and the local recruits or traitors."

Moscow's men face the most serious and immediate danger. KGB files "in the deepest vaults" are no longer leakproof. Identities might be revealed, covers blown and collaborators on the most concealed of payrolls exposed. So acute is the danger that the KGB's powers-that-be have sought to reassure their operatives worldwide, and have taken great pains to stress that they will not disclose the darkest of confidences.

"But this has provided little comfort," observes Bar-Zohar. He personally believes that Moscow KGB headquarters will never make public what it has so meticulously obscured over the decades. "It's not what officialdom will do that causes sleepless nights to spies around the world. The KGB is in trouble even in Moscow. Individuals there may become desperate or greedy or just hungry," he notes. "So though KGB headquarters will not betray anyone, there is no stopping individuals from flying anywhere and taking the darkest secrets with them.

"These individuals can now sell their knowledge. They can approach other secret services or industrial and financial concerns, or they can be approached and be willing to deal. They can also threaten stranded spies and hold them to ransom. They can practise the most vicious sort of blackmail. They can do what, until the aborted August coup, was unthinkable. Things could get so anarchic that we may yet look back nostalgically to the old Andropov days," Bar-Zohar muses.

IN THE worst situation, he reckons, are local people in the West – citizens of their own countries and not Soviet plants. They had been persuaded by financial reward, sexual extortion (the famous "honey-trap"), threats, misguided ideology or personal rancor to sell out to the other side. Here we encounter some of the characters whom Philbrick forever warned us about – people in key positions whom no one would suspect.

Some in this category are extremely highly placed in their countries' governmental structures. These are the famous "moles" that have exasperated the British but which are found everywhere. In the eyes of their own nations, these people are out-and-out traitors "and they face the worst fate if exposed. Therefore they make the best potential extortion victims. Such people must feel that their world is crashing down about them; they had obviously worked for naught and have been left without any backing.

"These are the most desperate of spies," Bar Zohar argues. "They have nothing to lose and there is no telling what this particular category could do if endangered by blackmailers. They could easily be moved to acts of violence, murder and sabotage just to avoid exposure."

There are many such people, according to Bar Zohar. "The Soviet technique was to inundate target countries by sheer quantity of agents. They were always recruiting, and netted many local citizens who ended up supplying them with information and doing their bidding for one reason or another. East German spymaster Marcus Wolf used to claim that he annually received the Mossad's report. Maybe he really did – and if so, how did it reach him? I am sure that Israel was not immune from communist attention," Bar-Zohar estimates.

LOCAL NATIONALS serving as moles for foreign countries, he continues, "have no doubt that somewhere in the Soviet Union or East Germany their name appears on some list. In the German case, lists have already fallen into 'unauthorized hands.' The moles are panicky. They don't know where to run and they really cannot escape. New identities are all but impossible without the help of some powerful official institution. Some of the people involved may be presidential aides, heads of ministerial bureaus, senior CIA staffers, top bankers or industrialists.

"They, as well as lower-level agents, are scared to death even if no one has yet requested payment for silence. They just sit there shivering, hoping they will be forgotten. They cannot turn to their contacts, lest they wake sleeping dogs. All they can do is hope no one will open some hidden safe somewhere and remember them. The helplessness and fear will not leave them as long as they live."

In a slightly different category is the "sleeper." This is a mole, not necessarily of native stock, whom the KGB and sister Eastern European agencies had trained and planted in the West. He need not have been in any significant official role. He was sent out young and allowed to work, grow and develop like a normal citizen in the West. He was just the next-door-neighbor type Philbrick was always after, the one with a secret life nobody guessed.

He may have not been in contact with his dispatchers for decades; and then, if the need arose, he would be activated. "The West contains thousands of sleepers," Bar Zohar maintains. "They may be selling ice cream or pumping gas. They may operate an innocuous-looking news stand outside some capital's secret services headquarters. They may not ever have been asked to do more than drop a microfilm in a trash can near a hollow tree in a public park somewhere.

"Because these people tend not to be locals, the idea is that they can always pack up and go home and not face treason charges. However, things may not be all that simple. Many have become citizens of their 'adopted' countries and assimilated enough to settle comfortably into a bourgeois existence they are loath to give up. They may have married local women and fathered children. Their families have no inkling of the invisible skeleton in the closet. Sleepers may go to great lengths to protect their families and keep wives and children from finding out. Now they can never be secure, and may also resort to violence to keep someone from talking.

"In all," Bar Zohar says, "according to Western estimates there are some 25,000 spies on the KGB payroll, with between 10,000 to 20,000 spies of all sorts fielded by the Soviets in the West alone. China, Korea, etc. are a whole different story."

APART FROM local turncoats and sleepers, there are the classic espionage agents under various covers, some mundane enough for active agents, too, like sleepers, to fit into Philbrick's seemingly innocent next-door-neighbor scenario. One of the most famous of such agents was Rudolf Abel, who appeared to be just another harmless small-time New York photographer. He was eventually caught and swapped for U-2 pilot Gary Powers.

Canadian passports are the most popular with the Soviets as a cover for active agents, according to Bar-Zohar. "They send spies with Canadian papers all over the world. Canada is full of immigrants, so accents and local ways needn't be perfected, and its passport regulations are lax enough. Active spies don't relish getting their often-elaborate covers blown. Still, for them the consequences are hardly as grave. They can in theory eventually get back home, even if 'home' has changed and their contribution to the motherland is no longer applauded. Their existence and that of their families is not at stake. They are in a risky situation but not in a desperate one," Bar-Zohar says.

In a similar risk category are those with semi-official covers. There are "countless employees of Soviet missions and firms abroad who are full-time agents without diplomatic immunity. They range from embassy janitors and drivers to airline staff and travel agents. Spies with diplomatic passports run the lowest risk abroad, since their diplomatic status protects them from prosecution.

"However, for this latter category as for the KGB folks at home there are different worries," Bar-Zohar notes. "Their professional futures, livelihoods, standard of living and privileges are no longer certain. KGB officials were the Soviet Union's real *creme de la creme*. In Soviet terms, they lived in the lap of luxury," he relates.

"The KGB was a veritable empire with lots of employees outside the direct spy network. Along with their dependents and other family members we are talking about more than one million people inside the Soviet Union. They get the best apartments and shop at special well-stocked stores. Their children attend elite schools and their food is grown at special farms outside Moscow."

These people hold such power that until recently no one contemplated touching them. "Gorbachev, Yeltsin and all reformers were too smart to tamper with this lot," Bar-Zohar emphasizes. "In a system where knowledge is power and Big Brother kept tabs on so many, the KGB boys have a lot on everyone. They are still dangerous.

"The relative immunity they enjoyed is now shaken by some liberal outcries that the KGB is the embodiment of the Old Order and the Reaction, which indeed is true," Bar-Zohar says. "The KGB is going to ludicrous lengths to alter its image. They not only appointed a spokesman, but recently chose a Miss KGB – Katya Mayorova, who was pictured with a typewriter, pistol and cooking utensils.

"THE ULTIMATE fate of the KGB depends on what happens to the Soviet Union. If it evolves quietly into a moderate democracy, KGB agents will not be harmed. A democracy will not execute or exile them to gulags, as that's anti-democratic and perfect for a KGB reincarnation," Bar-Zohar says. "However, if my premonition is borne out, the Soviet Union is facing anarchy with everyone fighting everyone. It won't only be republic against republic, but also bloody conflicts within the republics.

"Things can get so bad that the public will clamor for food and forgo democracy. Yeltsin's own people admit that less than 3% of Muscovites turned out against the coup," Bar-Zohar notes.

"In the midst of this are the KGB agents, some of whom may perceive personal dangers to themselves, and others who may hanker after lost status and perks. We are dealing with extremely clever persons, educated and cunning, who ruled ruthlessly. They may begin to plot a comeback," Bar-Zohar warns.

He doesn't think this would be "as simple as another coup. Like all Russians, KGB men are conspiratorial. They will band in secret fraternities and they have private firearms arsenals. They can go out as small organized forces to back whoever will guarantee them power. In the end, it is likely that we will find KGB alumni, especially the younger, more talented ones, in whatever new governments replace the present Soviet structure," Bar-Zohar predicts.

"For one thing, no one will entirely want to rid the country of them. Even the democrats will need secret services. Thus a Yeltsin may lop off a few sacrificial heads but many survivors will make sure they never face such perils again."

THE KGB'S adversaries in the CIA are also in for a bad time. While Philbrick's Red Menace may be fading fast, the world his successors have grown used to is also in its last throes. While latter-day Philbricks still reel, "already many in Washington want CIA budgets slashed," Bar-Zohar reports. "Many agents might be laid off. Others would become glorified paper-pushers.

"Nothing would ever be the same again. The CIA is regarded popularly as having lost its *raison d'etre*. So the CIA seeks to prove that the KGB is not to be so lightly written off, that it continues to subvert and spy, that some insidious plots are still hatched by some commies lurking behind at least some bushes.

"Undoubtedly no one misses and mourns the old KGB more deeply and sincerely than the CIA."

fick han sällskap av en föredetta generallöjtnant, som redan hade tillbringat två år i läger i Norilsk. Antagligen räknade man med att generallöjtnanten skulle få Erik på andra tankar genom att berätta om lägrens fasor. Men generalen utförde sitt uppdrag dåligt eller också ville han inte utföra det. Under de omkring tio månader de satt gemensamt inspärrade lärde han Erik tala bruten ryska och uppammade en gryende avsky mot de blå revärerna, säkerhetstjänsten, hos honom. Sommaren 1950 kallades Erik till Vysjinskij[8] men vägrade än en gång (genom att totalt regelvidrigt låta medvetandet övertrumfa existensen!). Då läste Abakumov[101] personligen upp domen för Erik: tjugo års fängelse (?? för vad??) De hade redan länge beklagat, att de tagit kontakt med denne spoling, men det var ju omöjligt att släppa i väg honom till västerlandet. Och så kom det sig, att han fördes bort i egen kupé och fick lyssna till en Moskva-flickas berättelse genom kupéväggen och fick se de rappade halmtäckta stugorna i Rjazanryssland följande morgon.

Dessa två år hade i hög grad stärkt hans trohet mot västerlandet. Han trodde blint på västerlandet, vägrade att inse dess svagheter och betraktade de västerländska arméerna som oövervinneliga och dess politiker som ofelbara. Han trodde oss inte när vi berättade, att Stalin under den tid Erik suttit fängslad hade beslutat sig för Berlinblockaden och *lyckats* med den. Eriks mjölkvita hals och ansikte flammade av vrede när vi gjorde oss lustiga över Churchill och Roosevelt. Lika övertygad var han om att västerlandet inte skulle tåla hans fångenskap; snart skulle underrättelsetjänsten från genomgångsfängelset i Kujbysjev få informationer om att Erik inte hade drunknat i Spree utan satt fången i Sovjet – och då skulle han bli friköpt eller utbytt. (I denna tro på det speciella i *det egna* ödet – jämfört med andra fångöden – liknade han våra välmenande ortodoxa.) Trots våra hetsiga ordväxlingar bjöd han min vän och mig att vid tillfälle besöka honom i Stockholm ("alla känner till oss", sade han med ett trött leende, "min far praktiskt taget underhåller det svenska hovet"). Ändå hade den svenske miljardärssonen ingenting att torka sig med, och därför skänkte jag honom en trasig handduk, som jag kunde undvara. Kort därpå transporterades han vidare.*

* Sedermera har jag frågat alla möjliga svenskar, som jag råkat träffa, eller folk som rest till Sverige hur man skulle kunna få kontakt med

är Alexander Solsjenitsyn

hans familj. Hade de hört talas om någon försvunnen med det namnet? Jag fick bara ett flin till svar: namnet Andersson är lika vanligt i Sverige som Ivanov i Ryssland; någon miljardär med det namnet fanns inte. Och först nu, 22 år senare, då jag läser igenom denna bok för sista gången, slår det mig plötsligt: Naturligtvis hade man *förbjudit honom* att säga sitt riktiga namn! Abakumov hade naturligtvis varnat honom för att man skulle *förinta* honom om han gjorde det! Och så passerade han genomgångslägren som en svensk Ivanov. ~~Och bara~~ genom icke förbjudna, perifera detaljer i sin biografi lämnade han spår efter sitt förödda liv i minnet hos människor han råkade möta. Rättare sagt: Han hade ännu hopp om att kunna rädda livet – helt mänskligt, precis som miljoner andra kaniner i denna bok – han fick väl sitta och sukta tills det indignerade västerlandet befriade honom. Han begrep inte Orientens hårdhet. Han fattade inte heller, att ett SÅDANT vittne, som visat en SÅDAN ståndaktighet (vilket ingen väntat sig av en uppluckrad västerlänning), aldrig skulle bli fri.

* Ändå finns han kanske fortfarande i livet. (Anmärkning 1972.)

Ja – jag tror att atmosfären år 1989 han levde.

Fängelse = isoleringsbarackerna, se sidorna 179-180 ur Danny Smiths bok "Raoul Wallenberg (Den runne hjälte)" Ursprungligen utgiven på engelska av Marshall Morgan & Scott Publications Ltd år 1986

Översättningen på Svenska 1991

U.S.A. hade spionflyg över området - man hade mycket man verkligen ser om det är fråga om Ekmanska

DN 7.2.94

CIA använde Wallenberg i propaganda

Av THOMAS HÖJEBERG/TT

WASHINGTON. **USA:s underrättelsetjänst har gjort flera försök att utnyttja Raoul Wallenbergs försvinnande för egna propagandasyften, visar dokument som släppts fria i Washington.**

De arkiv som nu öppnats är inte omfattande. De består mest av rapporter CIA fått via utrikesdepartementet och delvis av svenska tidningsklipp och böcker – högtidligen och ruttnmässigt hemligstämplade av CIA.

Dokumenten visar hur Sverige höll den amerikanska ambassaden informerad om vad som pågick i Wallenbergaffären. De klargör hur hjälpsamma amerikanerna ofta var när Sverige bad om hjälp med att identifiera vittnen och få personutredningar gjorda för att klargöra trovärdigheten hos vittnen.

Journalist CIA-agent

Ett PM hösten 1956 från amerikanska ambassaden visar att CIA rekryterat en ung, entusiastisk och lovande agent i svenska journalistkåren.

Han fick i uppgift att täcka en rad ämnen, till exempel Wallenbergs försvinnande, i svenska pressen för att genera Sovjetunionen. Vem den unge journalisten var är dessvärre omsorgsfullt dolt under tjocka svarta streck i dokumenten.

Rapporterna hem från amerikanska ambassaden andas ofta större förståelse för de svenska regeringarnas svårigheter än för den svenska pressen.

"Nu kommer svenskarna med en begäran i Wallenbergfallet igen", står det ofta i föredragningar som når CIA via amerikanska ambassaden i Stockholm och amerikanska UD.

Oftast visar utredningarna att vittnena är otillförlitliga.

CIA-dokumenten visar också att USA för Sverige avslöjade viktiga militära hemligheter, bland annat att det aldrig funnits något fångläger på Wrangelön.

Inte trovärdiga

Vittnen som sade sig ha sett Wallenberg där miste direkt sin trovärdighet. Inte heller fanns det något mentalsjukhus för fångar i Irkutsk, där Wallenberg också påstås ha iakttagits. Detta fick Sverige reda på i största förtroende. Genom att berätta för Sverige att det inte fanns något läger på Wrangelön avslöjade USA viktiga hemligheter om satellitspaningens förmåga då.

CIA var periodvis inställt på att utnyttja Wallenbergaffären för att svärta ned Sovjetunionen.

När Sovjetunionen i februari 1957 för första gången meddelade att Wallenberg dog redan 1947 var den spontana reaktionen hos den svenska regeringen att tro på beskedet, enligt hemliga depescher från amerikanska ambassaden till Washington.

Detta föranledde nästa dag en salva från en icke identifierad men uppenbarligen högt uppsatt CIA-tjänsteman.

I ett telegram hette det att Sverige inte fick tillåtas släta över Wallenbergaffären och låta ryssarna komma undan med sina löjliga påståenden om att allt var lågt rankade tjänstemäns fel.

Svenska regeringen gaskade kort därefter upp sig och avvisade uppgiften från Sovjetunionen.

Det sovjetiska beskedet kom strax efter Ungernrevolten 1956, och CIA ville utnyttja Wallenberg i propagandan mot Sovjetunionen.

Det gällde enligt CIA att motverka Sovjetunionens tal om samexistens och väcka den svenska allmänheten så den förstod det sovjetiska hotets verkliga natur.

haft en betydelsefull position i Kremls hierarki. Han hade kallats till Chrusjtjevs kontor, sedan denne tagit del av Erlanders brev.

Den ryske premiärministern var rasande. Han slog näven i bordet och fördömde Mjasnikov för att ha talat om Wallenberg, och till sist beordrade han professorn att lämna kontoret.

Mjasnikov förnekade ytterligare kännedom om Wallenberg, och senare tog han tillbaka sitt ursprungliga uttalande om att han kände svensken.

✡ Två år senare, d v s 1963, hade den f d brittiske spionen Greville Wynne ett ovanligt möte i Ljubljankafängelset i Moskva. En dag när han fördes i en liten burliknande hiss upp till taket för en stunds motion i ensamheten, hörde han en annan bur komma i den intilliggande trumman. När grinden öppnades, ropade någon: "Taxi!" Med tanke på hissarnas urusla tillstånd, blev denna sortens humor högeligen uppskattad. När det upprepades igen, fem dagar senare, ropade Wynne: "Är du amerikan?" Svaret blev: "Nej, jag är svensk." Innan de hann säga något mer, hade vakterna hindrat dem att fortsätta.

✡ När historien om Wallenberg fick stora rubriker i Amerika 1980, kom naturvetaren vid universitetet i Chicago, Marvin Mäkinen ihåg sina egna upplevelser i Vladimirfängelset. Mäkinen hade arresterats i Kiev för spioneri och han avtjänade tre år av ett åttaårigt straff i sovjetiska fängelser, mellan 1961 och 1964. Han befann sig i Vladimirfängelset samtidigt som Francis Gary Powers, som hade arresterats sedan hans spionflygplan av typ U-2 hade skjutits ned av ryssarna. Powers blev utväxlad 1962 mot den ryske agenten Rudolf Abel, och

1)

Mäkinen fördes över till hans cell i Vladimirfängelset. Han fick därmed "ärva" Zygurd Kruminsh som cellkamrat. Mäkinen var misstänksam mot Kruminsh. Han trodde att denne kunde vara en *KGB*-informatör. Senare berättade en medfånge om Kruminsh: "Han fick sitta tillsammans med alla utlänningar – med dig, med Powers och med svensken van den Berg.

När Mäkinen utväxlades 1964, fick han avge rapport i Washington. Bl a berättade han historien om Kruminsh och svensken. Han ombads upprepa berättelsen på svenska ambassaden i Washington, vilket han också gjorde. Två år senare ombads han berätta historien för två representanter för svenska ambassaden. När han slutat, bad man honom att inte återberätta historien för någon enda. Z.Z.

När Mäkinen hörde talas om Raoul genom olika nyhetsmedia, kom han att tänka på att "svensken, van den Berg" kunde vara Wallenberg, eftersom "W" ofta uttala som "V" av icke-engelskspråkiga personer, däribland svenskar. Mäkinen ringde upp familjen Wallenberg i Sverige och gav dem den här informationen. Till sin förvåning fick han höra att familjen von Dardel aldrig hade fått del av nyheterna från svenska ambassaden.

2) ✡ Från sitt hem i Israel lämnade Haim Moshinski en skriftlig edlig försäkran till Respresentanthusets undersökningskommitté, där han påstod sig ha sett Wallenberg i ett okänt läger på Wrangels land 1962. Moshinski beskriver Wallenberg som en "stilig, välutbildad man".

Andra berättar också om att de sett Wallenberg på Wrangels land, ett litet isbelagt stycke land, beläget 50 mil innanför norra polcirkeln och ca 13 mil nordost

Obs. Mäkinen är stipendiemedlem i "The Raoul Wallenberg International Movement for Humanity" i Canada.
2) Tämligen trovärdigt från C.I.A. och Simon Wiesenthal

om Sibirien. Man har rapporterat om att det finns läger här för hemliga agenter, men också fångläger för dem som avtjänar långa fängelsestraff. Rykten cirkulerar också om att man genomför experiment på människor.

Även om det kanske vore lätt att avfärda detta som James Bond-fantasier, så har en märklig, ja närmast mirakulös händelse bekräftat, att någon på ett desperat sätt försökt få kontakt med yttervärlden.

1971 sköt en italiensk jägare ned en gås. Ett gummirör var fästat vid den och röret innehöll en papperslapp. Pappret hade bleknat och orden gick knappt att urskilja. Det stod: "SOS... italienska officerare... ö bortom norra polcirkeln."

✡ Ännu ett spår av Wallenberg under den perioden rapporterades av en ungerskfödd fånge, som påstår sig ha mött Raoul i ett läger för utlänningar i Irkutsk, nära Bajkalsjön i söder. Wallenberg påstod inför ungraren att han just hade transporterats dit från ön Wrangels land.

Wallenberg delade troligen en tvårums timmerkoja med Alexander Trusjnovitj, ledare för den ryska emigrationsgruppen NTS. Denne hade blivit bortförd från Berlin. De fick sin mat genom en italienare som hette Pelgrini. Raoul försökte ta kontakt med honom för att få hjälp med att smuggla ut information från lägret.

Långt in på sjuttiotalet kan man följa Wallenbergs spår, alltifrån arresteringen.

✡ Efter en vädjan från Raouls mor, Maj von Dardel, engagerade sig Simon Wiesenthal personligen för det här fallet. Wiesenthal har gjort sig känd som "veteran"

i sökandet efter nazister. Han upptäckte bevis, som förde historien fram till dags dato. Wiesenthal grävde fram uppgifterna från general Kuprianov. Denne hade suttit i sovjetiskt fängelse, och han hade mött Raoul mellan 1953 och 1956.

När nyheterna om Kuprianovs möte med Wallenberg läckte ut 1979, och t o m trycktes i en rysk emigrationstidning, blev den ryske generalen kallad till förhör av *KGB* och beordrades att "vederlägga de amerikanska provokationerna".

General Kuprianov fruktade tydligen för ytterligare förhör. Han lär ha sagt: "Jag vet inte om jag klarar av en sådan utfrågning."

KGB hämtade Kuprianov igen, och fem dagar senare fick hans fru veta att han dött av en hjärtattack. Medan hon befann sig på deras högkvarter för att hämta hans kropp, genomsöktes deras lägenhet, och alla generalens papper och dokument fördes bort.

✡

Ett vittne försvann, men ett annat dök upp.

Jan Kaplan, som tidigare varit administratör vid en operastudio i Moskva, blev frigiven 1977. Något av det första han gjorde som fri man var att ringa till sin dotter Anna Bilder i Jaffa i Israel.

När han tillfrågades om fängelselivet och dess svåra förhållanden, berättade han för sin dotter att det inte var så farligt. På telefon berättade han: "När jag var på fängelsesjukhuset i Butyrki 1975, träffade jag en svensk, som berättade att han suttit i ryska fängelser i trettio år, och jag tyckte han verkade tämligen frisk."

Var detta bara en lösryckt kommentar till dottern,

eller försökte Kaplan få fram ett meddelande å Wallenbergs vägnar?

Anna Bilder var omedveten om betydelsen av det hon hört, men så småningom rapporterade hon historien till svenska *UD*. Som ett resultat av detta tog Sverige officiellt upp fallet om Wallenberg 1979. En ny förfrågan sändes till ryssarna den 3 januari 1979.

En månad senare genomsöktes Kaplans hem i Moskva, och Jan Kaplan arresterades på nytt. Den här gången var han 66 år gammal. I Israel fick Anna Bilder tre anonyma telefonsamtal (varav två på ryska). Hon varnades för att tala om Wallenberg igen, med tanke på sin far.

I juni samma år fick hon ett brev från sin mor, Eugenia Kaplan i Moskva. Modern berättade att Jan hade arresterats för att han försökt smuggla ut ett brev om Wallenberg.

När Eugenia Kaplan besökte sin make i Ljubljanka-fängelset, varnade henne den *KGB*-överste som hade hand om förhöret och sade, att Jans öde berodde på hur Anna Bilder uppträdde.

I skrivande stund (1986, ö a) finns Jan Kaplan fortfarande i ett sovjetiskt fängelse.

✡ En ung sovjetisk jude, som immigrerat till Israel, berättade en märklig historia. Han önskar vara anonym, eftersom hans familj fortfarande bor i Sovjetunionen. Den unge ryssen hade aldrig hört talas om Wallenberg, förrän han bosatte sig i Israel. Först då fick han kännedom om den saknade hjälten. Han gick raka vägen till svenska ambassaden i Israel och berättade för dem om en fest hemma hos en äldre *KGB*-officer första maj 1978.

Man hade druckit mycket vodka och de yngre männen på festen började tala om oliktänkande, och hur svårt de måste ha det i fängelse. *KGB*-agenten utbrast: "Tro inte på sån't; det är inte så farligt numera, jämfört med hur det var förr. Man kan leva länge i fängelse. Jag har en man under mitt befäl i Ljubljanka, som har suttit inne i över trettio år!"

Tämligen kapsart från
Simon Wiesenthal

Man kan knappast
välja mellan far och någon annan utan att först och främst
tänka på sin far.

dessa f d krigsfångar, som lämnade vittnesuppgifter om en som lämnats kvar.

Harold Feller, en schweizisk diplomat som arbetat jämsides med Raoul i Budapest, försvann också 1945. Ryssarna förnekade först all kännedom om honom. Men den schweiziska regeringen stod på sig, och efter ett års förhandlingar släpptes han, genom utväxling av fångar.

I oktober 1981 utsattes den svenska regeringen för påtryckningar att hålla kvar en sovjetisk u-båt, som gått på grund inne på svenskt territorialvatten.

Inför möjligheten att få till stånd en utväxling – u-båten mot Wallenberg – svarade svenska utrikesministern att det vore en "oetisk handling".

Ryssarna hade inte glömt Sveriges roll i kriget. De ansåg att Sverige förlängt kriget genom de utomordentligt viktiga järnmalmsleveranserna, som man fortsatte att exportera till Tyskland. Den svenska ministern Danielsson, stationerad i Ungern, hade klandrats av ryska officerare för detta. Och vilka var det som styrde denna handel? Wallenberg-dynastin!

Det är helt klart att man måste ha känt till namnet Wallenberg i Kreml. Kunde det vara så, att man till att börja med betraktade arresteringen av Raoul som något slags pervers hämnd?

Och vad hände med den stora summan pengar och de värdeförmål som Raoul hade med sig vid tidpunkten för arresteringen? Det finns inget belägg för att den svenska regeringen någonsin begärt en förklaring av ryssarna angående värdeföremålen, juvelerna och pengarna. Den ursprungliga sovjetiska kommentaren fastslår, att Wallenberg stod under sovjetiskt beskydd.

Wallenbergs plan för Ungerns återuppbyggnad måste också ha förbryllat ryssarna, och tillfört bränsle till brasan.

Namnet Wallenberg må ha imponerat på amerikanarna, som valde honom för det här uppdraget i Budapest, men i *KGB*s förhörscell visade det sig vara ödesdigert.

Stockholms *Enskilda Bank* styrdes av Raouls kusiner Marcus och Jacob Wallenberg. Den hade spelat en stor roll under kriget och inte alltid till ryssarnas fördel. Vid ett tillfälle ingick de ett hemligt avtal med USA om handelsblockad mot Sovjetunionen.

Vid första intervjun i Ljubljankafängelset, hälsade *KGB/NKVD*-officeren honom med orden: "Jaha, herr Wallenberg. Vi vet allt om Er. Ni kommer från en stor kapitalistisk familj i Sverige."

Bortsett från några gester, gjorde Wallenberg-dynastin beklagligt litet för att hjälpa sin kusin. 1979 förvägrades ett TV-team från BBC tillträde till banken för att filma lokalerna. Det gällde en dokumentär om Raoul, och det var förmodligen den första internationella profileringen av denne förbryllande hjälte.

En rapport gör gällande att USA 1945 upptäckte att *Enskilda Banken* (Wallenbergs Bank – den mest inflytelserika i Sverige) gjorde affärer med den tyska företagskedjan Robert Bosch. (Spekulationer har framkommit om att de också gjorde affärer med det ökända företaget J G Farben G.m.b.H.) Det sägs också att Förenta Staterna senare spärrade Wallenbergarnas och *Enskilda Bankens* tillgångar i USA. Omsider blev dessa tillgångar fria, med hjälp av den svenska regeringen. I gengäld gick Wallenbergarna med på att sabotera den svenska kreditgivningen till Sovjetunionen, och att

samarbeta i den embargo-politik som Amerika bedrev gentemot Moskva.

Dessa skumraskaffärer nämns av G Adler Karlsson i en serie artiklar och i boken *Western Economic Warfare* (Väststaternas ekonomiska krigföring), utgiven på engelska i Sverige. I en fotnot på sidan 244 skriver han: "Enligt information från svenska topp-diplomater vid den här aktuella tidpunkten, fanns det ytterligare ett skäl till, att Sovjetunionen hade problem med att importera från Sverige, nämligen en medveten politik från den s k Wallenberg-gruppen att inte sälja. Den politiken var inte enbart baserad på det generella hotet om kommersiella återverkningar, utan baserade sig också på en speciell händelse, som avsåg Wallenberg-gruppens transaktioner med tyska Bosch-intressen under kriget."

Om denna anti-sovjetiska handelspolitik var sann – utarbetad av amerikanare och genomförd av Wallenbergarna – så kan man förstå att denna hemliga uppgörelse måste ha gjort ryssarna rasande. När de insåg att de faktiskt hade "förmyndarskap" över en medlem i Wallenberg-familjen och att han åtnjöt Statens gästfrihet, så...

Det som i första hand verkar göra denna teori trovärdig, är att familjen Wallenberg har gjort anmärkningsvärt litet för att hjälpa till att söka efter Raoul. För det andra så betraktas fortfarande det material som finns i arkivet som "hemligstämplat".

Kan Wallenberg ha varit en spion?

Det myllrar av konspirationsteorier med många olika infallsvinklar. I ett läger tror man att han är en hemlig kommunistagent. Man pekar på att han kommer från

samma överklassbakgrund i Sverige och hade samma liberala attityd som många av "apostlarna" i Cambridge. Denna misstanke skulle förklara den annars så oförklarliga motviljan hos merparten av bankfamiljen Wallenberg att själva göra efterforskningar eller ens deltaga i dylika.

Enligt denna teori skulle Raoul ha gripits av en överväldigande passion att rädda judar, när han kom ned till Budapest. Han uppslukades så helt av sin uppgift, att han fullständigt misslyckades med att lämna den information som hans uppdragsgivare förväntade sig av honom. Det var ännu ett skäl till att han var så angelägen att kontakta ryssarna i Debrecen (för att förklara vad som hänt med honom).

Ryssarna fann hans svar oacceptabelt – helt skilt från hans pro-judiska verksamhet, vilken i sin tur stod i strid med Stalins politik, och han togs i skyddande förvar.

Denna teori skulle kunna förklara varför ryssarna aldrig skulle släppa honom. Han visste alldeles för mycket om det sovjetiska nätverket av agenter i Sverige och kanske även i andra länder. Det kan hända att de trott att de skulle kunna "omvända" honom. De kanske har försökt då och då under årens lopp, men misslyckats, och sedan gett honom på båten som ett hopplöst fall och lämnat honom åt sitt öde.

Denna teori stöds av två händelser. För det första skall enligt uppgift *NKVD*-officerarna i Budapest ha haft Wallenbergs namn och spanat efter honom. För det andra sade troligen Raoul till en av sina förhörsledare att han "bevakade deras (ryssarnas) intressen i Budapest". Detta finns med bland de vittnesmål som angetts av fångar som återvänt till väst, och bland de officiella

uttalanden som finns i "Svenska utrikesdepartementets vitbok om Raoul Wallenberg". Fångarna påstår att de hörde detta från Wallenberg själv, via fängelsetelegrafen.

Om den här teorin är korrekt, skulle det kunna förklara varför delar av Wallenbergs-arkivet på svenska *UD* fortfarande är "konfidentiellt".

Varför hjälpte ingen till?

För byråkraterna var Wallenberg-fallet ett diplomatiskt minfält.

Det första sorgliga misstaget inträffade, när Sveriges ambassadör Söderblom avböjde Amerikas erbjudande om hjälp. Söderbloms häpnadsväckande möte med Stalin bidrog kraftigt till att besegla Wallenbergs öde. Båda dessa allvarliga misstag förblev officiella hemligheter under många år.

Den pro-marxistiske utrikesminstern Östen Undén kände sig helt klart besvärad av fallet och önskade att det helt enkelt skulle försvinna. Han var beredd, ja närmast angelägen om att acceptera vilket sovjetiskt svar som helst som det sista ordet i ärendet.

Märkligt nog bjöd det också andra prominenta svenskar emot att hjälpa till.

Carl-Fredrik Palmstierna var god vän med Raouls mor och privatsekreterare hos kung Gustav VI Adolf mellan 1951 och 1973. Kungen lät förstå att han inte ämnade ifrågasätta Undéns handlande i denna fråga.

1959 gjorde Palmstierna ett nytt försök att ta upp frågan om Wallenbergs fall, men då blev kungen förargad. "Vad förväntar Ni Er att jag skall göra?" frågade kungen: "Förväntas vi genomsöka de ryska fängelserna eller skall vi förklara krig för Wallenbergs skull?"

Palmstierna försökte förgäves utverka hjälp ifrån Dag Hammarskjöld, när denne blev chef för *F N* 1956. Hammarskjöld tyckte att "det var svårt för honom som svensk, att ta upp ett fall om en landsman med ryssarna". Palmstierna anmärkte att om det inte gällt en svensk, skulle Hammarskjöld förmodligen ha ansett, att det inte var rätt att blanda sig i andra länders interna angelägenheter.

Raouls mor gjorde ett försök att vända sig till Henry Kissinger 1973, och en medhjälpare skrev ett konfidentiellt memorandum i den här frågan, daterat den 21 augusti 1973. Allt som behövdes var Kissingers namnteckning, som skulle möjliggöra för Förenta Staterna att officiellt ta upp frågan om Wallenberg igen efter de många åren.

Kissinger skrev aldrig under dokumentet.

1981 sade Kissinger i en TV-intervju: "Jag tog upp fallet Wallenberg med (Sovjets ambassadör i Washington) Dobrynin privat, och fick beskedet att Wallenberg var död."

Uppenbarligen ämnade inte Sovjets ambassadör vederlägga den officiella sovjetiska politiken över en natt. Märkligt nog sade Kissinger vid ett annat tillfälle, att skälet till att han inte skrivit under det dokument, i vilket USA erbjöd sig att hjälpa till med fallet Wallenberg, var ett annat. Han sade till Lena Björk-Kaplan, chef för östra sektionen av *American Free Wallenberg Committée*, att han aldrig hade sett detta memorandum och att någon underordnad måste ha gjort sig av med det.

På promemorian finns en anteckning där det står: "Avslagen av Kissinger 15 oktober 1973." Skeptiker

påpekar att relationerna mellan Amerika och Sverige nådde sin absolut lägsta nivå 1973, sedan Sveriges statsminister Olof Palme hade väckt Kissingers vrede genom att kritisera USA:s engagemang i Vietnam, och i all synnerhet president Richard Nixons obemyndigade bombningar i Kambodja. Hur tragiskt är det inte att svenskarna, genom att uttala sig mot illdåden i Sydostasien, ofrivilligt hade förstört ett sista möjligt hopp om att rädda Wallenberg.

✡

I februari 1945 hade Sovjetambassaden i Stockholm sagt till Raouls mor och till utrikesministerns hustru, att Wallenberg skulle komma tillbaka och att det vore bäst "att inte göra så mycket väsen av saken".

Förordare av tyst diplomati skulle förmodligen skrivit under på en sådan taktisk strategi. Allt som hade med Wallenbergs fall att göra tystades ned och höljdes i dunkel.

Genom att man gång på gång följde detta råd, gick initiativ förlorade samtidigt som åren gick för Raoul. Den offentliga upprördheten kunde inte förenas till en samlad aktion. Svenska tidningar skulle senare komma att kalla detta för ett "svek".

Numera känner åtskilliga fler personer till den synnerligen märkliga berättelsen om Raoul Wallenberg. Informationen har man fått genom internationella mediareportage, tidningsartiklar, böcker, TV-dokumentärer och små programserier för TV om hans lysande bedrifter i Ungern.

1981 tilldelades Raoul Wallenberg den största hedersbevisningen i Amerika, i det att man utnämnde honom

till hedersmedborgare i USA. Han kommer på så sätt att ingå i samma celebra sällskap som general Lafayette och Sir Winston Churchill.

Men trots detta erkännande finns det ännu ingen officiell aktion för att få honom frigiven. Man hade beslutat att släppa ut ytterligare dokumentation i Sverige 1981, men detta har uppskjutits på obestämd tid. När *Amnesty International* begärde tillstånd att få studera det fullständiga arkivmaterialet om fallet Wallenberg, avslogs denna begäran med motiveringen att det var "konfidentiellt".

Raouls mor vägrade tro att hennes son var död och förblev en outtröttlig – men förtvivlad – agitatör. Ända fram till sin död 1979 utforskade hon varje ledtråd noggrant. Simon Wiesenthal gensvarade på hennes vädjan, och han tog upp hennes fallna mantel genom att lägga fram fler bevis. Han säger bestämt: "Det är viktigare att finna Raoul Wallenberg än att finna flera naziförbrytare från kriget."

Den landsförvisade författaren Alexander Solzjenitsyn besökte Raouls mor, när han var i Sverige 1974. Han uppmuntrade henne att fortsätta sina ansträngningar för att få sonen fri. I *Gulagarkipelagen* hade Solzjenitsyn skrivit om ett möte med en mystisk svensk med en fantastisk historia. Var detta Raoul Wallenberg? En sak är säker: det finns bara en svensk kvar i ryskt fängelse.

✡

Kan Wallenberg fortfarande vara i livet?
Det är inte omöjligt!

Spartanska förhållanden har då och då visat sig befrämja ett långt liv. En japansk soldat levde i den

täta filippinska djungeln under många år i tron att kriget fortfarande pågick.

Medan nazisterna avrättade sina fiender, så har fånglägren i Gulag istället behållit sina offer. John Bierman har gjort en dokumentär för BBC om Wallenberg. I samband med efterforskningar som han gjorde inför programmet, kom han i kontakt med en rysk jude vid namn Leonid Berger. Denne hade tillåtits emigrera 1978 efter att ha tillbringat inte mindre än 35 år i fängelser och fångläger.

Ivan Stepanov har varit fängslad oavbrutet sedan 1944. Ivan föddes 15 juni 1930 och han har avtjänat mer än 40 år i fängelse (vid originalutgåvans tryckning 1986, ö a). 1983 framförde förre brittiske preminärminstern James Callaghan en vädjan till Moskva å hans vägnar.

✡

1985 uppdagades den kanske mest överraskande överlevnadshistorien. Det bekräftades att en fransk krigsfånge fortfarande levde i Ryssland, efter att ha försvunnit när *Röda Armén* svepte igenom Polen 1945.

Tidigt i mars hade ryssarna gett tillstånd till franske ambassadören att ta kontakt med Paul Catrain, som tillhört 43:e franska artilleriregementet. Han var 25 då han försvann. Han rapporterades saknad, troligen död, och hans namn finns ingraverat på ett krigsmonument i Bois Les Pargny, nära Lyon i nordöstra Frankrike.

Den franske soldaten togs av de segerrika ryska trupperna tillsammans med många andra soldater av alla nationaliteter och överfördes till ett läger för krigsfångar i Sovjetunionen. Sedan dess har hans tragiska färd genom Gulag innefattat ett läger i Starokonstantinov i Ukraina.

Paul Catrain upphörde aldrig att sända brev till de franska myndigheterna och ett av dessa nådde faktiskt fram 1980. Förra året (1985, ö a) gjorde fransmännen åtta officiella framställningar till den sovjetiska regeringen för att få kontakt med den saknade soldaten.

Fallet togs upp igen i Moskva 1985 av den franske utrikesministern Roland Dumas, och till sist godkände ryssarna ett konsulatbesök.

Den franske journalisten Patrik Meney, som gjort noggranna efterforskningar i fallet, påstod nyligen att 600 fransmän hade hållits i ryska fängelser, mot sin vilja, under andra världskriget. Andra källor gör gällande att 23 franska familjer, bona fide, begärt att få återvända hem.

Enligt vad ryssarna påstår, hade Paul Catrain gett upp allt hopp om att få återvända till sitt fädernesland. Han hade bildat familj tillsammans med en rysk kvinna i Strikhutski, en by i Ukraina.

✡

Wallenberg var inte det enda offret för *Röda Arméns* befrielse. Greve Nikolai Tolstoy berättar, att de efter sin seger i Rumänien tog 320.000 rumänska soldater till fånga. I februari 1945 medgav sovjetiska myndigheter att 50.000 redan hade dött av odefinierade orsaker. Enligt Tolstoy hade 180.000 uppslukats av Gulags alltid lika hungriga mage.

I *Stalins hemliga krig* påstår Tolstoy att "Ungerns tur kom därnäst. Omkring 600.000 människor bortfördes av *NKVD* och försvann österut. Bland dem fanns många fångar som 'befriats' från Auschwitz, Buchenwald och Ravensbrück. Det gällde också så gott som hela den

ungerska befolkningen i provinsen Rutenien ("Lillrysland", nuvarande området Bukovinien i södra Ukraina och norra Rumänien, ö a). Denna provins ämnade man införliva med de övriga fria republikerna i SSSR, så väl till namnet som i praktiken".

✡

Ryssarna försökte hålla Wallenberg isolerad. De som såg honom, varnades för att tala om honom. Han vaktades noggrant för att begränsa hans möjligheter till kontakt. Men fr o m den 27 juli 1947 förändrades den ryska strategin.

Eftersom han betraktades som spion, fick han veta att han av "politiska skäl" inte skulle få någon rättegång. Somliga analytiker menar att det antyder att prominenta personer, som t ex Leonid Bresjnev, var involverade.

Lika allvarlig och farlig var Andrej Gromykos inblandning. Han skrev sitt namn på rapporten som talar om Wallenbergs död i juli 1947, men har konsekvent vägrat att kommentera detta offentligt. Hans namnteckning på brevet antyder två saker: för det första – det var en lögn, för Wallenberg har setts av ett stort antal vittnen efter detta datum. För det andra – det var lättare att planera ett dödsfall än att arrangera en återupplivning.

Kopplingen till Bresjnev skulle också visa sig vara ödesdiger.

17
Kopplingen till Bresjnev

Under förhör i ett sovjetiskt fängelse fick Raoul Wallenberg höra, att han fängslats för att han var spion. När han frågade om han skulle bli offentligt anklagad och få en rättegång, sade *KGB*-agenten: "Nej, av politiska skäl kommer Ni aldrig att ställas inför rätta."

Vad var det för politiska skäl, och hur långt tillbaka gick ordern om hans arrestering? Var Kreml involverat, och ledde spåren till Leonid Bresjnev?

Kopplingen till Bresjnev blev plötsligt känd 1981 när Yaakov Menaker, en f d sovjetisk arméofficer som emigrerat till Israel, gjorde gällande att ordern om att arrestera Wallenberg kom från Bresjnev. Menaker berättade för den svenska kvällstidningen *Aftonbladet*, att han på ett veteranmöte i Sovjetunionen mött flera av de officerare som var inblandade i bortförandet. Man talade om arresteringen av Wallenberg som en "hemlig, framgångsrik operation".

"Alla var väldigt försiktiga i den här frågan. De visste att det var ett känsligt ärende, eftersom det var knutet till den 18:e armén, och alla kände till att Bresjnev förde befälet över förbandet", förklarade Menaker.

Senare rapporterade *International Herald Tribune* att

herr Bresjnev blev utnämnd till generalmajor i november 1944 och var chef för den politiska grenen av 18:e armén i Ungern, enligt officiella sovjetiska dokument.

Artikeln i Herald Tribune, daterad den 10 augusti 1981, rapporterar också om ett uttalande, gjort av ordföranden i den svenska Wallenberg-kommittén, justitierådet, advokat Ingrid Gärde Widemar, inför det inhemska nyhetsorganet TT: "Sedan förra hösten har vi känt till att Bresjnev personligen gav order om att låta arrestera Raoul Wallenberg i Budapest 1945, medan han var politruk i ryska *Röda Armén.*" (En politruk är en politisk kommissarie.)

"Vi är 100-procentigt säkra på att informationen är korrekt, men vårt problem var huruvida vi skulle ge publicitet åt det eller ej. Vi beslöt oss för att tiga, för att inte äventyra våra ansträngningar att försöka få Wallenberg fri", fastslog fru Gärde Widemar.

1985, fyrtio år efter Raouls arrestering, avslöjades sensationella nya bevis för att han fallit offer för Leonid Bresjnevs passion för utländska bilar.

Denna dramatiska, nya information avslöjades i ett brev, daterat den 9 juni 1984. Det var skrivet av en katolsk aktivist, Yosyp Terelia, från Ukraina. Det publicerades i: "En krönika om den katolska kyrkan i Ukraina." Herr Terelias brev offentliggjordes av *Radio Liberty* och fick stor spridning.

Terelia utvecklade ett särskilt intresse för fallet Wallenberg, eftersom hans släkting Anna Maiorenka var ungerska och hade lärt känna den svenske diplomaten i Ungern. Hon hade bett Terelia ta reda på allt han kunde om den saknade hjälten.

Terelias faster (moster) hade gift sig med Jyulo Siklo,

anställd vid Ungerska Nationalbanken i Budapest och tillika aktieägare. Denne blev indragen i Wallenbergs räddningsuppdrag för judarna. Han och hans fru var aktiva medlemmar i den grekisk-ortodoxa kyrkan, och de höll på att planera gudstjänsterna för att fira det nya året. Mötena var bestämda till den 14 januari 1945 och Raoul var inbjuden. Den 9 januari ringde han och sade att han skulle delta i mötet, men han kom aldrig. Vid den tidpunkten var han redan i ryssarnas händer.

1981 träffade Terelias kusin en man som bevittnat arresteringen av Wallenberg. Detaljerna blev höljda i dunkel av fruktan för repressalier.

1982 träffade Terelia ytterligare ett vittne, som hade deltagit i arresteringen och som var beredd att tala. Den här mannen var alltså ett ögonvittne. Han blev senare en kristen och längre fram bekände han denna händelse för sin präst.

I herr Terelias brev står det vidare: "Under årens lopp blev denne en hängiven troende, och han berättade för sin biktfader vad som hade hänt. På detta sätt kunde vi fastställa att Raoul Wallenberg hade blivit arresterad utan högsta befälets kännedom. Han hade faktiskt blivit arresterad på direkta order av Bresjnev. Kaptenen för Bresjnevs livvakt plundrade Wallenberg och konfiskerade hans diplomatbil. Wallenberg krävde tillbaka sin bil, men Bresjnev hade gett bort bilen som present till en av sina överordnade. Eftersom Bresjnev förstod att Wallenberg skulle protestera hos marskalk Malinovsky direkt, beordrade han arresteringen av den svenske diplomaten. Wallenberg och hans chaufför anklagades för att vara tyska spioner utan legitimationshandlingar, och de sändes till Uzhhorodfängelset."

Herr Terelias brev redovisar också ett möte som han hade med en litauer vid namn Bogdanas. Det var på det psykiatriska specialsjukhuset i Sysjevskaja. Bogdanas var tysk medborgare och påstod att han mött Wallenberg.

I brevet står det: "Under kriget var Bogdanas officer i Wehrmacht. 1945 arresterades han av ryska kontraspionaget och fängslades i ett läger där det enbart fanns utlänningar. Detta var i arbetslägret Norilsk. Där träffade Bogdanas Wallenberg. Under många år tycktes deras öden oskiljaktigt sammanlänkade. Efter upproret i Norilsk 1951, överfördes alla utlänningar, som fortfarande var i livet, till en liten sjätte zon. Av 8.000 personer var det bara 420 som fortfarande levde.

"1953 sändes Wallenberg och Bogdanas till ett speciellt psykiatriskt sjukhus i Kazan. På sjukhuset började man "bota Wallenberg från honom själv" – man hade ställt diagnosen att han led av "storhetsvansinne, han tror att han är svensk diplomat".

Terelia var medveten om den stora risk han tog genom att publicera den här informationen om Wallenberg, trots att det gått 40 år. Terelia är 42 år gammal (1986) och har tillbringat tjugo år av sitt liv i fångläger, fängelser och psykiatriska sjukhus. 1984 fick han lov att gömma sig, sedan polisen genomsökt hans hem. Han arresterades i februari 1985, i samband med att han var sjuk och hade feber. Samma dag genomsöktes hans hem. Personliga anteckningar och poesi konfiskerades.

Den 20 augusti dömdes Terelia till tolv års arbetsläger och exil. Anklagelserna gällde bl a hans religiösa verksamhet, samt att han låtit sprida "En krönika om den katolska kyrkan i Ukraina", vilken gav en bild av

katolikernas svåra belägenhet i Ukraina. Punkt nr 8 innehöll det ödesdigra brevet som berättade om Bresjnevs inblandning i Wallenbergs arrestering.

Terelia anklagades för "anti-sovjetisk agitation och propaganda", en samlingsfras som kunde betyda nästan vad som helst. Det är uppenbart att Terelia visste att han svävade i stor fara, men att han betraktade sanningen som viktigare än de personliga konsekvenserna.

När Terelia skrev om Wallenbergs arrestering, spekulerade han också i vad detta skulle kunna innebära för honom. Han skrev i sitt brev: "Mina två döttrar har fötts medan jag varit borta (d v s i fängelse). Troligen kommer de sovjetiska myndigheterna att arrestera mig igen. Jag väntar på att bli arresterad. Jag väntar mig det värsta. Och mitt tredje barn, som skall komma till världen inom två månader, kommer inte att träffa mig. De vet hur de skall hämnas. Det här brevet är mitt dödsrop. Jag känner det. De hotade mig inte, nej då, de varnade mig och sade: 'Befatta er inte med Wallenberg... Lägg inte er näsa i blöt i andras affärer, så kommer vi inte att göra er något. Håll tyst!' "

Brevet fortsätter: "Det är svårt att säga vad som kommer att hända mig, min fru och mina barn. Handsken är kastad. Gud är med oss."

Den 20 augusti 1985 dömdes alltså Yosyp Terelia till tolv års arbetsläger och exil. Fastän hans hustru Alena är utbildad läkare, kan hon inte få ett arbete. Hon plågas och förtrycks oavbrutet på grund av makens verksamhet.

Ryssarna fruktar fortfarande Wallenberg, fyrtio år efter det att de arresterat honom.

Det var väl inte så svårt - ka. ska b vara en,
så det var väl [illegible] att [illegible]
en bland grannländer.

Foreigners in the prisons of Russia

Olga KOROLYOVA

Mordovia

There were about 100 men — criminals from 16 Asian and African countries serving their term for theft, robbery, brigandage, murder, rape and smuggling. Americans and Europeans, after the trial, on mutual agreement between the countries, are sent home, the citizens of the former "socialist camp" are also dispatched to their respective countries under the 1978 Berlin Convention. But if the necessary documents are not prepared in time they are sent to this camp.

... We enter the housing block. The building is more than 30 years old, but for a new one the Interior Ministry and the Mordovian government have no money: shabby walls, a wretched place, there are 20-25 people in each bedroom (formerly 40-45 people were squeezed in a room). The double-tier cots had just been replaced with iron beds. In isolation people are drawn to their countrymen: the most harmonious groups are the Vietnamese — a third of foreign prisoners. They are quiet, complain rarely, are skilled craftsmen making graceful chess pieces, souvenirs. Their abilities are not wasted in vain: they manufacture consumer goods. By them one can also judge about immigration into Russia. They came pouring in over the last decade in search of a living and now the "scum" are here. The situation is the same with Afghans: first there were two of them, now 19. Twenty percent are persons "with no citizenship" — the children of the subjects of other countries, who came to Russia for various reasons and remained there.

"It is more difficult to work here," [illegible] Alexander [illegible] assures. "For the 'guests too' it is much more complicated to get adapted. Some shrug off the regime and become indignant: 'Why do you have so many bans?' Such people more often than others commit offences, but not dangerous ones as, for example, wearing a wrong uniform, late-coming to work, leaving the shop. There were also escapes or, rather, their imitation by the citizens of the Korean People's Democratic Republic — in this way the return to their homeland was delayed: about three years were added for the flight. It is much quieter now without them! No murders and riots, but quarrels and score-settling are inevitable.

Besides, Alexander Yezhikov, chief of the medical unit, maintains, every fifth is a crank and even an insignificant pretext is enough for such people to get worked up. How to control nervous strain? There are no conditions for this — a psychologist or a room for psychological relief. Some of them behave boorishly, threaten the staff members to deal with them, therefore the most experienced and those capable of forestalling conflicts are sent there to work. There are no racial and interethnic clashes. But rather painful is the attitude to the slightest, and quite often, imaginary infringement of national dignity.

Foreign prisoners are not granted the annual 12-day leave, are not transferred to the settlement where life is freer. But they have an advantage of meeting once in three months in Moscow representatives from embassies. But not all the diplomats waste time on their arrested countrymen. Karimi Kamel, a smuggler from Iran, has been summoned to the embassy only once in four years, although he had sent 15 letters to the diplomatic mission.

"I served for seven years in the Iranian army (there I lost my hand). I asked to help me, at least with something, where else can I apply to?" he said with indignation.

Incidentally, he is not the only prisoner pinning little hopes on "their" embassies, there are other people. Abdullah Masud from Afghanistan admitted that the attitude towards him has been the same in the past four years.

"The embassy people don't want to deal with us and I have become convinced of this. What we need is support, at least moral: I and my countrymen are hard-up receiving no parcels, no money remittance."

Many foreign prisoners admit that the administration of the zone is more concerned about their own fate than their embassies. Diplomats were not in a hurry to send eight Vietnamese home because of the high price of tickets. They were settled next to the colony and from there they received products and money. They asked us to employ them at the factory — how could we leave the people to the mercy of fate?, recalls the deputy chief of the zone, Valentin Chistyakov. In one year they became friends with local people, went to the club and danced. They managed to get jobs for some of them at factories, helped the others return home and one of them married a Mordovian girl and got a job in Togliatti.

Sending an appeal to President Yeltsin or to the Supreme Soviet of the Russian Federation the prisoners dream of a pardon. Russia turned to face the world and the number of prisoners is half as many. There were cases when even terrible crimes were quickly pardoned: a citizen of "friendly Ethiopia" was sentenced to two years for murder in 1980, but an American citizen, being sentenced in 1976 to seven years of tough [illegible] for smuggling served his term to the last day. For crossing the border in 1987 an Iranian spent four years in a jail, but a Vietnamese spent only a half that term for rape. A rapist from Laos got off with a year — he was pardoned by the President of the USSR. There are quite a few such people. The attitude to Afghans is special: in the 1980s they did not spend much time in jails. Sentenced to minimal terms for group rape of minors they served two instead of four years. Twenty of their countrymen envy them because the relations between these countries have changed completely.

In general, most of them do not serve the whole term: last year 14 people were pardoned, 42 people were freed conventionally, ahead of time, and four got under amnesty. But when freedom is granted not according to law but politics then the only thing that remains is to endure suffering and hope.

In the year of Stalin's death citizens of other states were for the first time gathered together in a separate international zone amid the forests of Western Mordovia. The zone constituted observation towers, a fence with barbed-wire, arranged on a small area one-storey administrative block, a medical unit, a bath, and a wash-house, the canteen, library, the housing complex and two factories.

MN commentary:

What will happen to the international zone in the future? Let's risk assuming the inevitable: it will grow at least because our country has become the target of international mafia which "delegates" foreign prisoners. At present, more than 150 foreign nationals are under investigation in Russia. According to the information of Vladimir Kolesnikov, chief of the main administration of the criminal investigation department of the Russian Federation's Interior Ministry, in the first six months of the year eight times more crimes, connected with foreigners, were committed than a year ago. And this is only the visible "tip of the crime iceberg", flourishing among the 1.5 million visitors and those from ex-USSR republics and foreign countries, residing in Russia for years.

Tillfällen då Raoul Wallenberg setts i SSSR

Februari 1945:	Ljubljankafängelset, Moskva.
April 1945:	Lefortovofängelset, Moskva.
Juli 1947:	Vladimirfängelset, Vladimir.
December 1947:	Inta-lägret, Polcirkeln.
Januari 1948:	Ljubljankafängelset, Moskva.
Sommaren 1948:	Chalmer-Ju-lägret, Vorkuta.
Våren 1949:	Butyrkifängelset, Moskva.
1951:	Ljubljankafängelset, Moskva.
1951:	Verkhnefängelset i Uralsk, Cheliabinsk.
1953:	Vladimirfängelset, Vladimir
1955:	Gorkijs transitfängelse, Gorkij.
1955:	Sjukhusblocket Corpus II, Vladimirfängelset, Vladimir.
1959:	Vladimirfängelset, Vladimir.
1961:	Mentalsjukhus, Moskva.
1962:	Isoleringsbaracker, Wrangels land, norra Ishavet.
1963:	Ljubljankafängelset, Moskva.
1966:	Fängelse, Sibirien.
1967:	Isoleringsavdelning, läger, Irkutskregionen.
1972:	Potma, Mordovia.
1975:	Fängelsesjukhuset, Butyrkifängelset, Moskva.
1976:	Specialavdelning, Gorkijs centralfängelse.
1978:	Ljubljankafängelset, Moskva.

1978:	Blagóveschensks specialpsykiatriska sjukhus. Amur-regionen.
1980:	Fängelsesjukhuset i Leningrad-regionen.

Se artikel, intervju med Natalia Sjintcatenko. Kom ihåg även samtal från en man, som påstod sig att vara son till Raoul Wallenberg. -Samtliga undrade om R.W. kan sjunga - enl. uppgift tillhörde han på kejsarkolledgen.

Tillbaka. Boris Pankin har återvänt till Sverige, där han ska arbeta som konsult.

Boris Pankin flyttar "hem" till Sverige

Den före detta sovjetiske ambassadören i Sverige, Boris Pankin, har flyttat till Sverige igen. Nu bor han i lägenhet i Minneberg i Stockholm sedan han tvingats lämna den ryska Londonambassaden på en av stadens mest prestigefyllda adresser.

Boris Pankin anser att han tvingades avgå från ambassadörsposten i London efter en smutskastningskampanj, styrd av chefer inom den före detta hemliga polisen KGB. Och en av anledningarna är att han under sina 100 dagar som utrikesminister i den regering som tillträdde efter kuppen mot Gorbatjov 1991 försökte skära ned antalet KGB-agenter på ambassaderna runt om i världen, säger han i en intervju med DN:s Londonkorrespondent Claes Barkman.

Boris Pankin var ambassadör i Sverige mellan 1982 och 1990. Pankin var den förste sovjetiske ambassadör som öppet tog ställning mot kuppmakarna i Moskva i augusti 1991. **Utrikes, sidan A 13**

Ett fångläger i Gorkijregionen i Sovjetunionen 1955: Mannen som utpekas som Raulis Valenbergis står, inringad, mitt i gruppen av sångare och musikanter, klädda i folkdräkter. Vittnet Natalia Sjinkarenko säger att hon fick fotografiet av den sittande svartklädde mannen, en präst.

"Raulis Valenbergis" spelade i läger

Fånge hävdar att hennes fotografi visar Raoul Wallenberg vid liv i Sovjet 1955

WALLENBERG...

Forts från Sid 1

handlagt Wallenbergärendet i Stockholm och ingått i den svensk-ryska kommission som arbetar på att klarlägga svenskens öde.

SvD:s utsände träffar Natalia Sjinkarenko i Bryssel och kan härifrån återge hela hennes berättelse. Hon har just varit på besök hos vänner i Tyskland och Belgien och har på den tyska Brysselambassaden avgett sitt vittnesmål om Wallenberg under ed.

Arresterades 1951

Fru Sjinkarenko, som är 64 år, säger till SvD att hon arresterades av KGB i Kiev 1951. Hon dömdes till 25 års arbetsläger, anklagad för att vara amerikansk spion och ha bedrivit antisovjetisk verksamhet.

Före krigsutbrottet 1939 hade hon adopterats av en tysk familj och yuxit upp i Dresden under kriget. Hon överlevde de allierades ökända bombardemang av staden, men trots att hennes fosterföräldrar lyckades ge henne tyskt medborgarskap greps hon vid krigsslutet av Röda armén och skickades tillbaka till Ukraina.

– Jag studerade fem år i Kiev och övervakades hela tiden av hemliga polisen, berättar Natalia Sjinkarenko på felfri men bruten tyska. När jag arresterades 1951 fick jag först sitta sju månader i ensamcell innan jag skickades till ett kvinnoläger i Gorkijregionen. Där fanns sammanlagt 33 strafläger.

Lägerregimen var hård. Kvinnorna arbetade 12–14 timmar om dygnet med bl a skogsavverkning. Efter Stalins död 1953 lättade dock arbetsbördan och förtrycket successivt.

Fru Sjinkarenko uppger att hon första gången hörde namnet Raoul Wallenberg vid årsskiftet 1954–55. En tysk eller österrikare vid namn Wilhelm Ferschietz dök då oförmodat upp i kvinnolägret och påstod bl a att han vistats med Wallenberg i ett läger i den arktiska regionen.

Spelade dragspel

En lördag i september 1955 öppnades kvinnolägret av 5 som hyste cirka 3 500 fångar, för ett par tre hundra man från läger nr 6 för män i Gorkijregionen. De kom för att underhålla kvinnorna med sång och musik. En scen hade byggts upp i kantinen. De besökande fångarna var indelade i grupper av olika nationaliteter: ukrainare, ryssar, estländare, letter, litauer o s v.

– De sjöng och spelade, berättar Natalia Sjinkarenko. Plötsligt hörde jag konferenciern säga namnet Raulis Valenbergis, som ju lät litauiskt, och en ensam man började spela handklaver på estraden. Först kunde jag inte komma ihåg var jag hade hört namnet.

– Men jag fäste mig vid att han spelade bara tyska visor och jag kände igen sånger som jag hört Zarah Leander sjunga. Han slutade med Ave Maria och något som lät som en psalm och då rann tårarna på både honom och åhörarna.

Kallades Wallenberger

Fru Sjinkarenko säger att hon frågade några i gruppen vad det var för en märklig litauer som inte spelade lituaiska utan bara tyska visor. Hon fick då veta av bl a den grekisk-katolske prästen Dmitrij Diduj att mannen i själva verket hette Raoul Wallenberger(!) och var f d svensk diplomat.

Efter föreställningen hade denne Valenbergis enligt Natalia Sjinkarenko på tyska sagt att hon liknade den svenska skådespelerskan Kristina Söderbaum och de två hade kommit i samspråk. Han hade dock verkat trött och sorgsen. Han ville inte berätta om sig själv.

Sändes till Gulag

Fru Sjinkarenko säger att medfångar sagt henne att Valenbergis och en annan svensk kort tid innan kommit till deras läger från den arktiska straffregionen. Valenbergis skulle där ha förälskat sig i en kvinnlig lägerfånge och haft eller väntat ett barn med henne.

Männen från läger nr 6 återkom senare till kvinnolägret, men då fanns fången som kallades Raulis Valenbergis inte med. Han hade enligt uppgift skickats iväg ut i Gulagarkipelagen, destination okänd.

I april 1956 frigavs Natalia Sjinkarenko tillsammans med tusentals andra lägerfångar i Chrusjtjovs amnesti. Hon bosatte sig i Kiev, där hon bl a kom att arbeta som tolk åt tyska turister. Det skulle dröja till hösten 1989 innan hon hörde namnet Raoul Wallenberg igen.

Såg syster på TV

Det var när Wallenbergs syster Nina Lagergren framträdde i den sovjetiska televisionens nyhetsprogram och visade en bild av sin försvunne bror. Svenskan i TV-rutan uppmanade alla som visste något om Raoul Wallenberg att höra av sig.

– Jag blev mycket upprörd, minns Natalia Sjinkarenko. Där var ju samme man som jag hade sett i lägret även om han då var litet äldre. Och namnet kom jag omedelbart ihåg.

Hon ville genast sätta sig i förbindelse med myndigheterna i Moskva, men avråddes av goda vänner. Misstänksamheten var fortfarande stor och de varnade henne för en fälla, säger hon.

Till väst 1991

Först hösten 1991 fick Natalia Sjinkarenko utresetillstånd till väst. Hon uppsökte då i den belgiska staden Hasselt familjen Smeets, som hon hade tolkat åt i Kiev, och berättade sin historia.

Hon hade då också med sig det fotografi som SvD i dag publicerar. Fru Sjinkarenko säger att hon hade fått det efter sin frigivning 1956 av prästen Diduj som själv syns svartklädd på bilden, sittande snett till vänster framför mannen som skulle ha kallats Raulis Valenbergis.

Bilden hade hon hållit gömt i sitt hem. Den skulle ha tagits i läger nr 6 för män något tidigare än vid föreställningen i kvinnolägret i september 1955.

INGMAR LINDMARKER

En till synes osannolik historia

Scenen är bisarr. Vi sitter på ett kafé i Bryssel, en skrällig sylta ett kvarter från aveny Teerveuren, och kvinnan framför mig berättar en till synes osannolik historia om Raulis Valenbergis, alias Raoul Wallenberg.

Spelautomater rasslar, ungdomar gapflabbar, popmusiken står som en ödslig ljudkulisse [illegible] som häpnadsväckande berättelse: Wallenberg som lägerartist spelande Zarah Leander visor på dragspel.

Det vilar något av déjà vu över historien. Har jag inte läst och hört tiotals, hundratals vittnesmål som påminner om det här: någon hörde talas om, någon såg någon i lägren det påstods att denne ska ha varit Raoul Wallenberg?

För första gången fogas dock en bild till berättelsen, ett slags bildbevis. Men mannen där i mitten, klädd i någon ukrainsk folkdräkt, kan det verkligen vara? Det höga hårfästet, den forskande blicken, dräget kring munnen – ändå är det väl otänkbart?

Har hon hittat på allsammans? Är hon ett offer för självsuggestion?

Har hon något att vinna på sina påståenden?

Natalia Sjinkarenko.

Natalia har sorgsna blå ögon. En aning av bitterhet drar genom det snabba leendet. I rösten finns både ironi och resignation [illegible] av Natalia, är märkt av grymheterna som slog emot henne som barn och ung kvinna. Hennes huvud skakar. Händerna darrar.

En vänlig belgiska, fru Smeets, säger i oviseendet att Natalia har svårt att glömma det förflutna. Det var till familjen Smeets som hon först kom när hon fick resa ut ur Ukraina. För belgarna, som gett henne sin adress när hon var tolk åt dem i Kiev, berättade hon vad hon visste om svensken i lägret.

Belgiskan ringde svenska ambassaden i Bryssel, som i sin tur hänvisade till advokat Simone Lucki, ordförande i den belgiska Raoul Wallenbergföreningen. Advokat Lucki tog omedelbart upp Natalias vittnesmål på band och säger att hon sedan dess försökt intressera svenska myndigheter för saken, med föga framgång.

Den föregivna bristen på svenskt intresse är orsaken till att Natalia Sjinkarenko avger en officiell vittnesmål saga på den tyska, inte den svenska, ambassaden. Men gli *det någonsin att bevisa om hon* [illegible] *ljuger eller talar sanning?*

På kafét i Bryssel säger hon att fler vittnen, kanske rent av någon på bilden, kunde höras av sig om fotografiet infördes i baltiska tidningar. Hon minns att det fanns många balter bland fångarna som den dagen spelade och sjöng för lägerkvinnorna.

Själv är hon på väg tillbaka till Kiev. Hon överröstar [illegible] siken och säger att det är hennes hem, där har hon sina [illegible] Aleksander från ett äktenskap som sprack när hon fördes till fångenskap under stalintiden.

– Jag har berättat det jag vet, säger hon utan åthävor. Jag vill bara hoppas att det bidrar till att förklara vad som hänt Raoul Wallenberg.

INGMAR LINDMARKER

ARKIVEX
58/020 till P2EU'
~~R 72 L/sf~~

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen
Handl: Ambr. L. Olson

PROMEMORIA

1995-02-27

Pol

Ex till:
Kabsekr
Magnusson, Pol 1:1
Olson. KMI
Lyrvall, Pol 1:1
von Dardel
Carl Persson
Amb Moskva
Exp. 95-02-28

H E M L I G

Jane Horney, Alexander Pavlov och Raoul Wallenberg
(1 bil.)

I TV-serien om den för spioneri misstänkta svenskan Jane Horney från år 1985, som visades i repris i TV-2 den 10, 17 och 24 februari 1995, förekommer en sovjetisk agent i Stockholm vid namn Alexander Pavlov. I filmen agerar denne som mottagare och avsändare av information från resp. till en grupp sammansvurna danskar och tyskar i Danmark. Kontaktman i Köpenhamn är den tyske korrespondenten Gilbert. Denne uppträder senare som SS-officer och dödas av den civila motståndsrörelsen vid ett attentat. Jane Horney reser flera gånger mellan Stockholm och Köpenhamn som kurir. Hon lämnar Stockholm den 17 januari 1945, samma dag som Raoul Wallenberg greps av sovjetiska trupper i Budapest, för att resa till Köpenhamn. Sedan dess är hon försvunnen och har inte återfunnits. Många tror att hon förmodligen avrättades av motståndsrörelsen.

Alexander Pavlov föddes den 24 oktober 1912 i Reg. Orel och var under större delen av kriget verksam i Stockholm som TASS-korrespondent men även knuten till den sovjetiska handelsdelegationen i Sverige.

MD

Alexander Pavlov dök senare upp i Genève, där han i början av år 1983 berättade för den norske vapenhandlaren Bjertnes att Raoul Wallenberg skulle ha avlidit några månader tidigare under husarrest i en villa utanför Moskva. Informationen om Raoul Wallenberg förmedlades vidare till den svenske chefsrådmannnen Gunnar Linnander, vilken i februari 1985 informerade dåvarande JK Bengt Hamdahl om Pavlovs berättelse. Hamdahl upprättade genast en PM i ärendet, vilken han överlämnade två år senare till UD:s rättschef Hans Corell. En intervju med Bjertnes gjordes av Hans-Olle Olsson i Genève i oktober 1987.

I bifogade bilaga återfinns Hamdahls resp. Olssons promemoria om Bjertnes och Pavlov samt dokument erhållna från Riksarkivet om Alexander Pavlovs vistelse i Sverige under tiden hösten 1939 till hösten 1944.

Bifogade dokumentation överlämnades till den ryska sidan vid det tionde mötet i den svensk-ryska Wallenberg-kommissionen i Moskva den 22 april 1994. Vid det elfte mötet i Stockholm den 24 november 1994 hade man på rysk sida ännu inte hunnit granska de uppgifter Pavlov lämnat om Raoul Wallenberg. Den ryska sidan ombads ånyo vid detta tillfälle att undersöka de vittnesuppgifter som lämnats av Pavlov jämte några andra vittnesutsagor som också överlämnats den 22 april 1994.

Lage Olson

Den 28 februari 1985 omkring kl. 17 hemma hos Ella Ericsson Köhler omtalade f. chefsrådmannen Gunnar Linnander att han efter samråd med riksmarskalken Sten Rudholm bestämt sig för att berätt följande för mig.

Linnanders hustru är bosatt i Genève. På besök där sannolikt i februari 1983, hade L. på en privat bjudning kommit i samspråk med en engelsman varvid samtalet kommit in på familjen Wallenberg. Engelsmannen hade förklarat att han kände familjen och på fråga av L. angående Raoul Wallenberg hade han sagt att denne ju var död sedan ett par månader. Engelsmannen hade vidare omtalat att han hade uppgiften från en sagesman, som han var villig att sammanföra L. med. Redan påföljande dag hade engelsmannen ringt upp L. och sagt att sagesmannen bjöd L. och engelsmannen på lunch på yachtklubben i Genève. L. hade infunnit sig till lunchen liksom engelsmannen och träffat sagesmannen, som var skandinav för att inte säga svensk. Det fick anses vara notoriskt att han var vapenhandlare och hade goda kontakter med flera politiker av världsklass. Efter någon halvtimmes samtal hade L. med avsikt låtit undslippa sig namnet Wallenberg. Sagesmannen hade då helt spontant berättat att en ryss som han kände under namnet ? Pavlov och som skulle vara andreman i KGB nyligen ringt upp honom i Genève och omtalat att Raoul Wallenberg, som hållits i husarrest i en villa i en skogstrakt i närheten av Moskva, avlidit av sjukdom någon kortare tid dessförinnan. När sagesmannen frågat varför ryssarna in i det sista förnekat att R. W. var vid liv hade ryssen, som antagligen varit alkoholpåverkad, sagt att de inte kunde erkänna att de ljugit under alla åren. L. hade frågat sagesmannen om han fick berätta vad sagesmannen omtalat och

denne hade först inte haft något att invända däremot. Sedan L. återkommit till lunchbordet efter att ha avlägsnat sig från matsalen några minuter hade emellertid sagesmannen och engelsmannen varit eniga om att L. måste lova att inte röja deras namn eller föra saken vidare. Engelsmannen hade bl.a. sagt att om saken kom ut skulle varken han eller L. få en lugn stund mera. L. ansåg sig ha fog för att påstå att ryssen existerade men att han inte var andreman i KGB och att det uppgivna namnet var fingerat.

Upptecknat 28/2 -85 kl. 19

/BOH (Bengt Hondahl)

SVERIGES DELEGATION
GENEVE

1987-10-07

Departementsrådet Peter Osvald
Pol I
UD

Wallenbergvittne

Broder,

Åberopande Ditt handbrev till Lars Anell 1987-08-06 får jag meddela följande.

Kontakten med Bjertnes försenades något genom ändrade adressuppgifter men 2 oktober sammanträffade vi. För att åstadkomma en så avspänd stämning som möjligt hade jag inviterat honom till en av de bästa restaurangerna här. Jag tror beräkningen var riktig då Bjertnes var mycket avspänd och på gott humör. Vår samvaro blev lång och mycket vänskaplig. Bjertnes är nu 71 år gammal. Hans läkare har förbjudit honom bruk av alkohol. Häri inbegrep dock icke Bjertnes vin.

Jag dröjde länge med mitt egentliga ärende då jag först ville etablera ett förtroendefullt förhållande men framför allt därför att det kunde vara av intresse för en bedömning av hans utsagas trovärdighet att höra honom berätta om helt andra saker. Bjertnes berättar gärna om han får göra det efter sitt eget sinne men blir lätt konfunderad om man söker ställa alltför många frågor.

Ur hans berättelser kan följande två utväljas som exempel enligt ovan.

1. Avrättningen av Zulfikar Ali Bhutto. Bjertnes var bosatt i Pakistan som agent för Bofors och SAAB under Ayub Khans tid och har sedan dess upprätthållit nära kontakt med Pakistan. Enligt Bjertnes var Bhutto redan död vid avrättningen. Vid ett besök av Zia i fängelset hade nämligen Bhutto måttat ett slag mot honom varvid en av livvakterna skjutit Bhutto!

Postadress
Délégation Permanente de Suède
Case Postale 190
CH - 1211 GENÈVE 20

Gatuadress
9-11, Rue de Varembé

Telefon
022/34 36 00

Telegram
Svensk

Telex
22 112

2. Khadafi. När jag råkade nämna min egen korta sejour i Libyen levererade Bjertnes följande historia. Vid besök hos försvarsministern hade Khadafi råkat passera rummet och inlett samtal. Detta hade slutat med att Khadafi inviterat Bjertnes till en nattlig bad-utflykt tillsammans med honom i hans privata helikopter Vid återkomsten till hotellrummet hade Khadafi älskvärt nog sänt upp två flaskor whisky och två flaskor cognac.

Wallenberg. Jag frågade först om uppgiftslämnaren Pavlov. Dennes namn var Alexander "Sasja" Pavlov. Han skulle vara son till en känd professor som på sin tid organiserat Jalta-konferensen. Han troddes vara några år yngre än Bjertnes, kanske ca 67 år. "Rätt högt placerad inom KGB" (OBS: Skillnad i rang mot tidigare uppgift). Bjertnes hade gjort Pavlovs bekantskap under krigsåren i Stockholm där Pavlov varit Tass-korrespondent.

Jag frågade om Bjertnes kunde berätta något om omständigheterna kring Pavlovs besök i Genève. Enligt Bjertnes hade Sasja dykt upp en kväll med en balalaika och gjort en serenad utanför Bjertnes hem. Sasja var "en rasande bra karl" men något i övrigt om hans besök här visste han inte. Bjertnes bekräftade ånyo att Wallenberg skulle ha hållits isolerad under "hyggliga förhållanden" under slutet av sitt liv.

Enligt Bjertnes erbjöd det inga som helst problem för honom att kontakta Pavlov och fråga honom om han vore villig lämna ytterligare detaljer (Tidigare livsfara var tydligen ej längre för handen, min anm.). Bjertnes lovade att kontakta mig på nytt, "nästa vecka" för att se vad Pavlov hade att säga.

Självklart var jag ganska förbryllad över denna lätthet att kontakta en person i Sovjetunionen men Bjertnes sade endast helt förströtт "de er icke noe problem" och jag ville icke pressa ytterligare. Om Bjertnes återkommer redovisar jag naturligtvis resultat

---

Jag hoppas att ovanstående i någon mån lyckats fånga "lokalfärgen" kring Bjertnes. Även om det är uppenbart att Bjertnes har ett brokigt och händelserikt liv bakom sig anser jag att hans berättelser har drag av mytomani och senilitet. Ursprungligen var Bjertnes journalist, fram t o m andra världskriget, och han är en god och livlig berättare även om han ibland får söka efter trådarna.

Vänliga hälsningar

Hans-Olle Olsson

KH

Tillnamn: PAVLOV

Förnamn: Alexander

Yrke: medarb. i "Tass"-agenturen i Sthlm (Medlem av SSSR Handelsdeleg. Sverige)

Nationalitet: Sovjetrysk

Religion och folkras: utan religion

Födelsetid: 24.10.1912

Födelseort: Reg. Orel

Hemort: Tjänstl. f.n. Sthlm (Moskva)

Pass n:r 16513 (4145371)

Utfärdat av: Utr. Kommis. i Moskva (27.10.39 g. t. 27.10.40) 23.7.40 g. t. 22.7.41

Resans ändamål: 249: Tjänstl. till Tass agenturen i Sthlm

Adress (vistelseort) i Sverige: Sthlm.

Referenser i Sverige: Sovjetryska ly. Sthlm. Tassagenturen

Visering utställd av: Mek. i Moskva (Kort 1 s.)

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse fr. o m.	Vistelse t. o. m	Avgift
627	3.11.39		4/11	1/12 1939	rbl. 32:-

Undertecknad av G. H. Nyström

Sovjetryska Handelsdelegationen

Nya viseringar: R. 22. Sidoumbr. X

641	6.12.39	U.D.	2.6.40	Nylander 8:-
1110	29.5.40	U.D.	29.5—28.11 1940	Nylander 8:-
249	9.8.40	Moskva	10.8—9.9. 1940.	G.B. Nystr. rbl. 32:
1775	6.9.40	U.D.	6.9—5.3 40 41	C. Bech-Frii 8:-
326	19.3.41	—"—		Brunnström 8:-
			21.7.41	

Tillnamn: PAVLOV

Förnamn: Alexander

Yrke: Medarb. i "TASS" agenturen i Sthlm

Nationalitet: Sovjetrysk

Religion och folkras:

Födelsetid: 24.10.1912

Födelseort: Reg. Orel

Hemort: Tjänstl. f.n. Sthlm

Pass n:r 16513

Utfärdat av: Utrikeskommis. i Moskva 23.7.40 g. t. 22.7.41

Resans ändamål:

Adress (vistelseort) i Sverige:

Referenser i Sverige:

Visering utställd av: K.U.D. (Kort 2, s 1)

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse fr. o. m.	Vistelse t. o. m	Avgift
933	18.7.41		—	21.10.41	8

Undertecknad av S. Brunnström

Sovjetryska Handelsdelegationen

Nya viseringar: R. 22. Sidoumbr. X

1432	20.10.41	U.D.	21.1.42	S. Hellstedt 8:-
146	21.1.42	—"—	20.3.42	S. Brunnström
444	20.3.42	—"—	20.6.42	S. Hellstedt 8:-
1062	20.6.42	—"—	20.9.42	—"—
1523	22.9.42	—"—	20.12.42	—"— 8:-

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:
627:

Viseringen gäller för ~~direkt genomresa~~ ~~upprepade inresor~~ enkel inresa

arbetstillstånd ss

utfärdad utan ~~efter~~ förfrågan hos U. D.

(U.)

641: upprepade resor är medlem av Sovjetunionens Handelsrepresentation.

1110: uppr. resor.
249: tillf. inv.; ej änk. Tillst.; och kan kunnats (på begr.) jämlikt D. Ctl. vis. 11 8.8.40.
1775: uppr. resor
236 — " —

471/94/—
6/2/—
7/22/—
8.8.40. Handlr. v. Plahn-Unger
2695/190/—
856/94/—
58/C/—

420/94/— 280/C/— 4968/193/— Nate nib. Rysk Leg. 6.12.39 m. vis. per

Vis. pass utl. 30/5.40

∇ gr. til Moskva 8/8- 3.
Omv. 1 mån.

Vis. pass utl. 5/9.40

284/94/— Vis pass utl. 19/3.41

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:
933:

Viseringen gäller för ~~direkt genomresa~~ upprepade inresor ~~enkel inresa~~

arbetstillstånd ss

utfärdad utan ~~efter~~ förfrågan hos U. D.

(U.)

1432: uppr. resor.
[illegible] — " —
744: — " —
1062: — " —

493/94/—
114/C/—

Vis. pass utl. 18/4.41

1174/94/—
177/C/—

Vis pass utl. 29/8.41

77/94/—
14/C/—

— — — 21/1.42

283/94/—
73/C/—

— — — 20/3.42

700/94/—
135/—

— — — 20/6.42

1113/94/—
205/C/—

— — — 22/9.42

Fotografi

SVANBÄCKS TR. STHLM 39.

Kort 3, S1

Tillnamn: PAVLOV

Förnamn: Alexander

Yrke: "TASS" korrespondent i Stockholm

Nationalitet: Sovjetryssk

Religion och folkras:

Födelsetid: 24.10.1912

Födelseort: Reg. Orel

Hemort: f.n. Stockholm

Pass nr 16573

Utfärdat av: Utrikeskommissariatet i Moskva d. 27.7.42 / 23.7.44

Visering utställd av: M. U. D.

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse fr. o. m.	Vistelse t. o. m.	Avgift
2164	22.12.42		20.3.43		8:-

Undertecknad av E. Lauel

Sovjetryska Handelsdeleg.

Nya viseringar: R. Ø. L. Sidorenko LM

492	20.3.43	M. U. D.	20.6.43	S. Hellstedt 12:-
1223	28.6.43	-"-	20.9.43	E. Lauel 12:-
1908	21.9.43	-"-	20.12.43	S. Hellstedt 12:-
3735	22.12.43	-"-	20.3.44	S. Bergfors
607	17.3.44	-"-	20.6.44	S. Hellstedt 12.-

Resans ändamål:

Adress (vistelseort) i Sverige:

Referenser i Sverige:

Kort 4, S1

Tillnamn: PAVLOV

Förnamn: Alexander

Yrke: "Tass" Korrespondent i Stockholm

Nationalitet: Sovj. Ryss

Religion och folkras:

Födelsetid: 24.10.1912

Födelseort: Reg. Orel

Hemort: f.n. Stockholm

Pass nr 16513

Utfärdat av: Moskva p.P. 19.12.44

Visering utställd av: M. U. D.

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse fr. o. m	Vistelse t. o. m.	Avgift
1397	21.6.44	-	20.9.44		12.-

Undertecknad av P. Rand

Nya viseringar:

Resans ändamål:

Adress (vistelseort) i Sverige:

Referenser i Sverige:

Kort 3, S 2

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:

2164: ~~Vrattbo~~

Viseringen gäller för ~~direkt genomresa~~ upprepade inresor ~~enkel inresa~~

arbetstillstånd ss

utfärdad utan / efter förfrågan hos U. D.

(U.)

492: uppr. resor.

12[illegible]

1908: -"-

5735: -"-

607: -"-

1610/94/– } Vis. pass utl 23/2.42
460/C/–

335/94/– } - - - 20/3.43
41/C/–

791/94/– } - " " 28/6.43
84/C/–

1239/94/– } " " " 22/9.43
121/C/–

1734/94/– } " " " 22/12.43
161/C/–

391/94/– } " " " 17/3.44
33/C/–

Fotografi

SVANBÄCKS TR. STHLM 425096

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:

845/94 } Vis. pass utl. 21/6.44
76/C

Kort 4, S 2

Viseringen gäller för direkt genomresa / upprepade inresor / enkel inresa

ar[illegible]stånd ss

utfärdad utan / efter förfrågan hos U. D.

([illegible] U.)

1397: uppr. resl.

Fotografi

SVANBÄCKS TR STHLM 395841

RIKSARKIVET

Datum
1994-02-11
Ert datum

Diarienr
61-567-94
Ert diarienr

Depåbyrån
Depåområde 1
Britta Lövgren

Departementssekr Sven Johansson
Utrikesdepartementet
Administrativa avdelningen
Fjärde enheten
Box 16121
103 23 STOCKHOLM

UTRIKES DEP.
94 02 16

Översänder härmed de efterfrågade kopiorna av handlingar rörande Alexander Pavlov i Utrikesdepartementets arkiv. Ett dokument har inte gått att finna nämligen det som var daterat "dec 41". En möjlighet är att det helt enkelt är Thorsings brev och förteckning över fyra journalister. Kopior av detta brev bifogas.

Med vänlig hälsning

Britta Lövgren

Britta Lövgren

Riksarkivet
TELEFON 08 - 737 63 50
POSTGIRO 1 56 46 - 3

POSTADRESS
BOX 12541
102 29 STOCKHOLM

BESÖKSADRESS
FYRVERKARBACKEN 13 - 17
BYRÅN FÖR TILLSYN
OCH RÅDGIVNING
VÄSTERBROPLAN 3

TELEFAX
08 - 737 64 74

08 - 656 43 37

Följande korrespondenter ha klagat på att temperaturen i deras bostäder under natten sjunkit till under 15 grader, därför att de varit tvungna sitta och arbeta; och anhålla om tillstånd att använda sig av elektriska kaminer:

Chassin du Guerny, Yves Artillerigatan 18. (61 40 48)	Agence Française Indépendante
Martini, Winfried Brahegatan 4 (60 69 81)	Dresdner Neueste Nachrichten
Smith, Constance Grande Hotel	Reuters Ltd.
Ertle, Max dr. Birger Jarlsgatan 53. (21 04 64) (Har ej ännu hans nya privatadress.)	Deutsches Nachrichtenbüro

Dessutom arbeta följande journalister, vilka anställdas vid kvällstidningar eller nyhetsbyråer på natten :

Babelon, A. Pontonjärgatan 21. (50 54 16) Franska Turistbyrån, Vasagatan 21. (11 74 50)	O.F.I. Agence Havas
Bojanowski, F. Kaptensgatan 6 (67 18 11)	Agenzia Stefani
Frahm, Karl Finn Malmgrens väg 23. (49 12 46)	Overseas News Agency
Freda, Gennaro Djurgårdsslätten 92. (61 55 63, 62 12 69)	Agenzia Stefani
Kircher, Helmuth dr.jur. Sibyllegatan 7. (60 33 43)	Deutsches Nachrichtenbüro
von Knorre, Werner Brahevägen 3, Stocksund. (55 39 86, 10 88 89)	
Krüger, Alfred dr.jur. Skeppargatan 48. (62 17 56)	Nationalzeitung (Basel)
Landon, Friedrich Dianavägen 2, Stocksund. (55 08 15)	United Press
Marshall, C.E. Kungsgatan 72. (20 66 52)	Exchange Telegraph Sunday Times

Otten, Elisabeth c/o Jonsson, Grevgatan 30. (61 22 06, 62 97 93)	Zeitungsdienst Graf Reischach
Pandy, Kalman S trandvägen 27, 8 tr.	Ungerska Telegrambyrån MTI
Paul, Oskar Själagårdsgatan 15 B. (62 97 93; 20 26 90)	Zeitungsdienst Graf Reischach
Pavlov, Alexandre Karlavägen 12. (11 32 40)	
Paulsen, Sigurd Västra Yttringe, Lidingö. (65 17 48) tjänste: Ty.leg. (11 57 98)	Deutsche Allgemeine Zeitung Kölnische Zeitung
Regensburger, E.H. Friggagatan 4.	Neue Zürcher Zeitung
Rieffel, R. Erik Dahlbergsgatan 36, 1 tr. (62 92 31)	Office Français d'Information
Schiele, Erich dr. Celsiusgatan 5. (53 82 02)	Dienst Nationaler Tageszeitungen
Stadler, Otto Villagatan 9 (20 59 99)	Deutsches Nachrichtenbüro
Graf von Toggenburg, Paul dr. Engelbrektsgatan 15 (20 33 35)	Muenchner Neueste Nachrichten Hamburger Fremdenblatt Leipziger Nachrichten
Graf Uxkull-Gyllenband Pensionat Himle, Sturegatan 5. (20 65 74)	Europapress, Transocean
Baron Uxkull, G.A. Hotell Regent, Drottninggatan 10. (20 49 92)	United Press
Wagener, Hans G. Narvavägen 18 (62 50 42)	Westdeutscher Beobachter (Köln)
Valery, Bernard Blasieholms torg 11 C. (10 01 92)	Evening Standard N.Y. Times Columbia Broadcasting Co.
Wendt, Hans Sunnanlid, Djurgården (62 97 93)	Zeitungsdienst Graf Reischach
Wohlgemut, Norbert Älvsjö 1299.	Jewish Telegraphic Agency Ltd.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Normal N:o 2

ang. tillstånd för utl. journalister att använda elektriska värmeelement.

STOCKHOLM den 20/12 1941

N:o 2169 BIL.

INK. D. N:o

AVD. J GR. 6 MÅL. K/allm

Till Statens Bränslekommission,
Kraftbyrån.

Jag har äran härmed meddela, att ett antal av de utländska journalister, som f.n. uppehålla sig i Stockholm, anhållit om utrikesdepartementets bemedling för att få till vederbörande myndighet framförd en framställning om tillstånd för dem att oavsett gällande bestämmelser använda elektriska värmeelement. Som skäl för sin ansökan ha vederbörande framhållit, att deras verksamhet - de äro korrespondenter till nyhetsbyråer eller tidningar, som kräva att nyhetstelegrammen avsändas under morgonen - tvingar dem att arbeta under de timmar av dygnet, då verkningarna av den inskränkta eldningen under nätterna äro som mest kännbara.

Då det torde få anses tillhöra sedvanlig internationell hövlighet att villfara den gjorda framställningen får jag under åberopande av tidigare telefonsamtal i frågan med ingenjör Westerberg för min del tillstyrka att tillsvidare å bifogade förteckning upptagna personer meddelas tillstånd att oavsett gällande bestämmelser i mån av behov använda elektriska värmeelement.

O. Thorsing

20/12 H.

Chassin du Guerny, Yves Artillerigatan 18 (tel. 61 40 48)	Agence Français Indépendant
Martini, Winfried Brahegatan 4 (tel. 60 69 81)	Dresdner Neueste Nachrichten
Smith, Constance Grand Hotel	Reuters Ltd.
Ertle, Max Birger Jarlsgatan 53 (tel. 21 04 64)	Deutsches Nachrichtenbüro

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET Bratt

övers. förteckn. över
utländska journalister
i Sthlm m.m.

STOCKHOLM den 4 december 1942.		
N:o 307 (i dubbla ex.) 2 bil.		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. J	GR. G	MÅL. Klaum

(J G Klaum)

Till Herr t.f. Skattedirektören
Kammarrättsrådet John Bratt,
S t o c k h o l m. (Ov. ärende)

Åberopande telefonsamtal härom dagen ber jag härmed få översända dels en lista över här verksamma utländska journalister, dels en upptagande i utlandet bosatta korrespondenter till svenska tidningar. Det rör sig i båda fallen blott om fastare anställda journalister och sådana personer, som ha tidningsmannayrket till huvudsaklig sysselsättning. Listorna upptaga visserligen endast de journalister som just nu äro verksamma, men de siffror som angiva deras antal torde i stort sett gälla förhållandena under de allra sista åren.

Med utmärkt högaktning

Thorsing

(Överståthållareämbetet)

4/12

4

I SVERIGE VERKSAMMA UTLÄNDSKA JOURNALISTER:

(x utmärker journalist av annan nationalitet än den tidning han företräder)

Land:	Namn:	Tidning eller Nyhetsbyrå:	Antal:
U.S.A.	David Anderson ✓	National Broadcasting Co. Inc.	
"	George Axelsson ✓	New York Times	
"	x Holger Hansen ✓	United Press	
"	x Friedrich Laudon ✓	United Press	
"	x Baron H. von Yxkull ✓	United Press	
"	x Bernard Valéry ✓	New York Times Columbia Broadcasting Corp.	
		Summa:	6
Danmark:	Svend Bahnsen ✓	Politiken	
"	Erling Bjoel ✓	Nationaltidende Berlingske Tidende (vikarie)	
"	Gunnar Naesselund Hanssen ✓	Ritzaus Bureau	
"	Aage Heinberg ✓	Danska Provinstidningar	
"	~~Bbbexxxx

Land:	Namn:	Tidning eller Nyhetsbyrå:	Antal:
Frankrike:	/Yves Chassin du Guerny	Agence Française d'Information (se ovan England)/	
"	Robert Rieffel	Office Française d'Information Agence Havas	
		Summa:	1
Italien:	Mario Vanni	Popolo d'Italia La Stampa El Mezzagero	
		Summa:	1
Japan:	Kiishi Kohgo	Nichi-Nichi	
"	Masima Saito	Domei	
"	Massuo Uresino	Uomiuri	
"	Shin-Ichiro Watanabé	Asahi	
		Summa:	4
Norge:	Jakob Röken-Ödegård	Norsk Telegrambyrå	
		Summa:	1
Polen:	J.O. Berson	Polish Telegraph	
		Summa:	1
Schweiz:	Jean Boechat	Gazette de Lausanne	
"	x Rudolf Holowatyj	Berner Tagwacht Volkstimme Schweizerischer Bau- und Holzarbeiterzeitung	
"	x Alfred Krüger	National Zeitung (Basel)	
"	x E.H. Regensburger	Neue Zürcher Zeitung	
		Summa:	4
Sovjetunionen:	Michael Kosow	Tass	
"	André Lisin	Tass	
"	Alexander Pavlov	Tass	
		Summa:	3
Spanien:	Carlos Oroz	Mundo El Tiempo	
		Summa:	1
Tjeckoslovakien:	Walter Taub	Spravedlnost	
		Summa:	1
Tyskland:	Karl Apfel	Frankfurter Zeitung	
"	Theodor Böttiger	Völkischer Beobachter	
"	Alfred Dietrich	Nachrichten für Aussenhandel	
"	Max Ertle	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Edgar Gerwin	Berliner Börsen Zeitung	
"	Helmuth Kircher	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Heinz Kleiss	Westdeutscher Beobachter	

Land:	Namn:	Tidning eller Nyhetsbyrå:	Antal:
Tyskland	Werner von Knorre ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Helmut Lindemann ✓	Europa Press Transocean	
"	Winfried Martini ✓	Vereinigte Pressedienste Vera	
"	Emmy Meyer ✓	Zeitungsdienst Graf Reischach	
"	Oskar Paul ✓	Zeitungsdienst Graf Reischach	
"	Sigurd Paulsen ✓	Deutsche Allgemeine Zeitung	
"	Heinz Pentzlin ✓	Frankfurter Zeitung	
"	R.G. Rösel ✓	Nationalzeitung (Essen)	
"	Edzard Schaper ✓	Berliner Börsen Zeitung	
"	Erich Schlie ✓	Dienst Nationaler Tageszeitungen	
"	Otto Stadler ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Paul Graf von Toggenburg ✓	Münchner Neuste Nachrichten Hamburger Fremdenblatt Leipziger Nachrichten	
"	Günther Tonn ✓	Europa Press Transocean	
"	Ch. Senta Ulitz ✓	Der Angriff	
"	Hans Wendt ✓	Zeitungsdienst Graf Reischach	
"	Hans Wolfram ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
		Summa:	23
Ungern:	André Gellert ✓	Pesti Hirlap	
"	Paul von Míriássy ✓	Ungerska Telegrambyrån MTI	
		Summa:	2

Summa: 64 utländska journalister.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

extratilldeln. av livsmedel till vissa utländska journalister i Sthlm

Normal N:o 2
Grafström

Stockholm den 6 november 1941.

1 bil.

STOCKHOLM		
N:o 1453a		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 96	MÅL. K

Stockholms Stads Kristidsnämnd,
Vasagatan 11-13,
S t o c k h o l m.

Åberopande dagens telefonsamtal har jag äran härmed överlämna en förteckning över de i Stockholm verksamma utländska journalister, vilka ha eget hushåll, med anhållan att ett extrakort å bröd, kaffe, matfett, kött, ost, ägg, kryddor och tvättmedel måtte tilldelas varje hushåll.

Jag vore tacksam, om korten i sinom tid kunde överlämnas till Utrikesdepartementets Pressbyrå för fördelning bland journalisterna.

Med utmärkt högaktning

Grafström

6 11 2.5.

David Anderson,
Jungbergsplan 1.

A. Babelon,
Pontonjärgatan 21

Imre von Bartha,
Värtavägen 39

S. Bahnsen,
Norr Mälarstrand 32

S. Behrens,
Zornvägen 3

J.O. Berson,
Engelbrektsgatan 6

Jean Boechat,
Hillersjö, Svartsjö

G.F. Bojano,
Kaptensgatan 6

Rob. Braun,
Lahäll, Näsbyallé

Hugo Peter Brie,
Förrådsgatan 10,
Råsunda.

Theodor Böttiger,
Bellmansgatan 6

Yves Chassin du Guerny,
Artillerigatan 18

S. De Chessin,
Kommendörsgatan 32

E. Demaitre,
Lövstigen 1,
Lidingö

A. Dietrich,
Långängen,
Stocksund

G. von Essen,
Smedsbacksgatan 4

Karl Frahm,
Finn Malmgrens Väg 23

P.A. Frandsen,
Furusundsg. 26

Gennaro Freda,
Värtavägen 27

Edgar Gerwin,
Villagatan 10

Ossian Goulding,
Rindögatan 27

M. Karniol,
~~Kommendörsgatan 16~~ Blasieh. torg 10.

Hans von Kessel,
Floragatan 18

W. von Knorre,
Brahevägen 3,
Stocksund

Alfr. Krüger,
Skeppargatan 48

Wilh. König,
Ekorrvägen 12
Äppelviken

G.N. Lamming,
Bohusgatan 39

Friedr. Laudon,
Dianavägen 2,
Stocksund

Teresa Linderoth Czernin,
Narvavägen 27

W. Martini,
Brahegatan 4

C.E. Marshall,
Kungsgatan 72

Ebbe Munch,
Sibyllegatan 13

Oskar Paul,
Själagårdsgatan 15 B

Calmán Pándy,
Strandvägen 37

Alexandre Pavlov,
Karlavägen 12

Sigurd Paulsen,
V. Yttringe,
Lidingö.

Heinz Pentzlin,
Tobaksspinnargatan 8

P. Picotti,
Drottninggatan 30

W. Quarles van Ufford,
Fryxellsgatan 3

E.H. Regensburger,
Friggagatan 4

R. Rieffel,
Castle Hotel

Erich Schlie,
Celciusgatan 5

Otto Stadler,
Villagatan 9

Walter Taub,
Fleminggatan 54

Paul Graf von Toggenburg,
Engelbrektsgatan 15-17

R.O.G. Urch,
Agnevägen 20,
Djursholm

Hans G. Wagener,
Narvaägen 18

Bernard Valery
Blasieholms Torg 11 C

Hans Wendt,
Sunnanlid,
Djurgården

~~Norbert Wohlgemut,~~
Älvsjö

Raffaele Vuolo,
Italienska Statens Turistbyrå,
Hamngatan 5

Norbert Zaba,
Kallskärsgatan 3

Polisbrummaren

~~Överståthållarämbetet för polisärenden.~~

~~Polismästarens expedition.~~

Polishuset.

Statsrådet Pavloff som medtagit sin kusin av polisen utkastad ur sitt utomhuspost en leita över förbjudna parkeringsplatser. 29/3 Bt

N:r 6033 Dnr D. 26/3 1943.

Resolution.

Förslår presbyterianska kyrkan under tiden fortsättningsvis att tillåtas i hans fri förvaltning. Cse

Överlämnas till Herr Sekreteraren C. Bergen.

Ytrikes, Kungl Utrikesdepartementet, för vidare åtgärd.

Cse

Anm. anmälan mot A. Pavlov

INK. UTRIKES DEP:T
Dnr 210 | 259a
26 MRS. 1943
AVD. Y | GR. 6 | MÅL K

Stockholm ~~i överståthållarämbetet för polisärenden~~ den 20. 3 1943.

På tjänstens vägnar:

(S. A. Odéen)

Öäp. Juni 39. Nr 9. 5000. N. 3.

Emil Holmbergs Boktr., Sthlm.

ska teatern, Dramatiska teatern, Intima teatern, mänskundekonferensen

Ingen anmärkning.
H. Fränning

J B K 14.

4:e

D.nr 1152
1943.

Ons 17 mars 43.

Pavlov, Alexander,
korrespondent,
född den 24 september 1912
(rysk medborgare)

Körkort: A 78902, utf.
den 15 augusti 1942.

Konstapeln i nionde vaktdistriktet Sten Olof Dahlqvist har rapporterat, att personbilen A 20093 stått uppställd på Kungsgatans körbana, intill den norra gångbanan och mittför huset nr 72, onsdagen den 17 februari 1943 klocken 20,00 - 21,30, oaktat fordon endast få stannas därstädes för åkandes av- eller påstigande eller för av- eller pålastning av gods.

Ryske medborgaren, korrespondenten Alexander Pavlov har sedermera erkänt sig ansvarig för förseelsen och förklarat, att han saknat kännedom om ifrågavarande förbud.

Angående bilen i övrigt har någon anmärkning icke framkommit.

Pavlov har uppgivit sig bo i huset nr 13 Furusundsgatan, 8 trappor upp, telefon 619693, och anställd vid Telegrambyrån Tass, n:r 12 Karlavägen, telefon 113240.

Stockholm som ovan.

Helmer Strömstedt

Bernh. Lindqvist
(Bernh. Lindqvist)

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen

ARKIVEX. Exp. 95-03-01

P 2 EU 1 Lo

1995-02-28

59/011

(POL)

Thomas Frostberg
Kämnärsvägen 7G:107
226 46 LUND

Raoul Wallenberg
(2 bil.)

Tack för Ditt brev den 7 dennes. Beträffande Dina frågor om Raoul Wallenberg vill jag göra följande kommentarer.

På svensk sida har vi haft kontakter på officiell nivå i Washington om Raoul Wallenberg. Dessa kontakter fortsätter liksom vissa andra kontakter med några nyckelpersoner på amerikansk sida. Ett relativt omfattande arbete har dessutom utförts av privatpersoner som gått igenom olika arkiv i USA, bl.a. Rooseveltarkivet i Hyde Park, N.Y. och Trumanarkivet i Independence, MO. En genomgång av de dokument som överlämnades i början av 1994 via National Archives i Washington tyder på att ytterligare material kan/bör finnas hos i första hand CIA och State Department(UD).

Beträffande ärendena Stig Bergling och Raoul Wallenberg berör dessa helt olika frågor av de svensk-ryska förbindelserna, varför en koppling mellan dessa knappast är befogad. Vad avser Raoul Wallenberg-ärendet torde det idag inte finnas något rimligt skäl för ryssarna att dölja någonting. Avslöjandena om massakern vid Katyn är ett bra exempel, tycker jag, på att man på

Postadress 103 33 STOCKHOLM | Gatuadress Fredsgatan 6 | Telefon 08-763 10 00 | Fax 08-723 11 76 | Telex 10590 MINFOR S

N

rysk sida inte skyr sanningen, även om den skulle vara obehaglig. Att man skulle vilja dölja något i Wallenberg-ärendet är inte heller sannolikt, då det rör sig om händelser i mer avlägsen tid.

Svårigheterna att återfinna dokument om Raoul Wallenberg beror delvis på att det rör sig om flera arkiv, som samtidigt är omfattande i storlek. Till detta kommer att man vet att en del material om Raoul Wallenberg och andra personer förstörts under olika perioder under efterkrigstiden.

Arbetet att i detalj försöka kartlägga vad som hänt Raoul Wallenberg går således vidare. Detta sker även i andra länder än i USA och Ryssland. Uppmärksamheten kring Raoul Wallenberg var betydande i samband med minnesdagen den 17 januari i år, som bl.a. framgick av de klipp Du tagit del av tidigare. Som ett ytterligare exempel bifogar jag ett klipp ur The Independent den 16 februari 1995 enligt vilket det brittiska överhuset börjat intressera sig för Wallenberg-ärendet och en lord föreslagit att Raoul Wallenberg skall bli brittisk hedersmedborgare.

För Din information får jag slutligen bifoga det tal som USA:s vicepresident Al Gore höll i Washington den 17 januari i år liksom det tal som lästes upp i Israels Knesset av dess talman S. Weiss samma dag.

Med vänlig hälsning

Lage Olson
Ambassadråd

The Independent 16/2

Posthumous acclaim for a hero of the age

❑Peers seek citizenship for Wallenberg

Inside Parliament

Stephen Goodwin

The 50th anniversary of the disappearance of Raoul Wallenberg, the Swedish diplomat who saved 100,000 Jews from the Nazis in Budapest, was commemorated in the House of Lords yesterday. Peers called for him to be made an honourary British citizen.

Wallenberg's fate following his detention by the Red Army as it liberated the Hungarian capital in January 1945 remains a mystery. But the courage he showed in carrying out his rescue mission, even pulling Jews from cattle trucks bound for Auschwitz, marked him out, in the words of Lord Braine of Wheatley, as "more than a hero of our times".

"He symbolises the central conflict of our age, the determination to remain human, caring and free in the face of unspeakable tyranny. What Wallenberg represented in Budapest is nothing less than the conscience of the civilised world."

For several years after the war the Soviet Union denied knowledge of Wallenberg's whereabouts, then in 1957 the Swedes were informed he had died of a heart attack in Moscow's Lubiyanka prison in 1947. But the Soviets said the documentation had disappeared except for a hand-written note. Reports of sightings of Wallenberg in prisons and camps extended to the mid-1980s.

"Is it possible that Raoul Wallenberg could still be alive? Well, it is not impossible," said 82-year old Lord Braine. "If he was alive today he would only be two years older than myself. Spartan conditions have on occasions proven beneficial to long life."

Some 430,000 Hungarian Jews were deported to Auschwitz in sealed cattle trucks. The total would have been over half a million had it not been for Wallenberg's ingenuity and audacity, issuing impressive Swedish "passports" and setting up safe houses.

Lord Braine, backed by other peers, urged the Government to follow the example of the United States and make Wallenberg an honorary citizen.

Swedish-born Baroness Robson of Kiddington, a Liberal Democrat, said Wallenberg was the most courageous man she had ever heard of, while Lord Archer of Sandwell, for Labour, said the debate was a reminder that the file was still not closed.

"It is possible even now that someone, somewhere may learn of our concern and be able to shed further light on what became of Wallenberg."

Lord Archer said the Swedish diplomat was not the last person to disappear and whose disappearance could be laid at the door of the regime under which they lived. "This debate may serve as an opportunity to send a message to tyrants the world over — you may cause your victims to disappear, you may protest you have no answers as to what became of them, but don't delude yourself that the inquiring voices will sink into silence."

For the Government, Lord Lucas of Crudwell said the Swedish-Russian group inquiring into Wallenberg's fate would publish a first report later this year. Every rumour and scrap of information was being checked out but progress had been slow. "We understand there has been no major breakthrough."

Wallenberg: 'He was conscience of the civilised world'

Promising to draw the attention of Douglas Hurd, the Foreign Secretary, to the call for honorary citizenship, Lord Lucas said history contained many people who had killed 100,000 people but he knew of no other example of someone who had saved so many. "The evils that Raoul Wallenberg fought are with us today. We need to remember what one person can do against even the most terrible regime we have known."

❑All-day Sunday opening welcomed

The Commons, meanwhile, was bent on the less noble business of enabling pubs and clubs to stay open all Sunday afternoon.

It is an issue which would once have attracted the thunder of Bernard Braine, who, as an MP, campaigned against alcoholism. But, as George Howarth, a Labour home affairs spokesman, observed, "from the perspective of the mid-1990s, there does not appear to be a great deal of moral heat left in the argument." Sunday was now a day of leisure for most people rather than specifically a day of worship, he said. "Many, myself included, are able to combine both."

The Licensing (Sunday Hours) Bill will enable pubs and clubs to open between noon and 10.30pm without the need to close between 3pm and 7pm as at present. Moving the Bill's Second Reading, Michael Forsyth, Minister of State at the Home Office, said it was over six years since the 1988 Licensing Act permitted pubs to open on weekday afternoons.

"At the time serious concerns were expressed about the adverse consequences which all-day opening might have in terms of increased drunkenness, crime and disorder. But there had been little increase."

Mr Forsyth said the change would boost tourism and be welcomed by visitors from abroad who found Sunday closing "incomprehensible". Licensing justices would, however, be able to restrict opening times if there were problems of nuisance and disorder.

Dennis Skinner questioned whether there was any great demand to change the law. "It could be that the Tory party have responded to the fact that brewers give large sums of money to party funds, and it is the brewers that have put forward this idea and it is the minister who is carrying out their wishes."

But Mr Forsyth said if the Labour MP went back to his Bolsover constituency he would find many people welcoming the change. "Mr Skinner doesn't seem to notice any demand for anything unless it is written on placards borne by militants walking to Hyde Park."

Remarks
by
Vice President Al Gore
at
Raoul Wallenberg Commemoration
United States Holocaust Museum
January 17, 1995

[AS DELIVERED]

To those of us accustomed to the formal language, elaborate toasts and general politesse of most diplomacy, reading and hearing about some of the things done by Raoul Wallenberg to save Jews is simply astonishing. How could he have done these things and been so brave?

I think, for example of what he did in November, 1944, when Adolph Eichmann decided to march Jews 125 miles to the town of Hegyeshalom, on the Austrian border, where they would be put on trains destined for the death camps. Thousands died on the march, as the Nazis shot those who couldn't keep up or pushed them into the icy Danube to drown.

The moment he heard about it, Wallenberg jumped in a car, raced to the border, stormed up to Eichmann, saying "Wallenberg, Swedish delegation." Then, turning to the Jews, "Those with Swedish passports, raise them high."

Of course, no one had a Swedish passport. But after a few minutes some people caught on, and then more. They began waving whatever pieces of paper they had with them. Magically, Wallenberg had trucks lined up. He would grab the papers, pretend to read them, urge Jewish prisoners onto his trucks -- and back to safe houses he had established in Budapest.

The next day, he returned again, saving hundreds more, this time by actually striding onto the trains and ordering the Nazi guards to let people off. How did he get the courage to do that? What made him able to bluff the most heartless killers of modern times?

I take it to heart when Tom Veres tells us not to regard Raoul Wallenberg as a super-hero. It's wrong to imagine that other human beings don't have the capacity to do Raoul Wallenberg's work. When I was a child, I read comic books and remember reading about one comic book hero who could move with rapid speed. If I were to think about Raoul Wallenberg, he indeed had super-human speed. He had super-human courage and those would watch as he moved with super-human speed to save the lives of as many Jews as possible.

Whatever it was, his courage in the face of danger has made him a shining example of the fact that one person can make a difference. From the moment he arrived in Budapest he established himself as a champion of the rights of Jews -- and a symbol for those who stand up for the rights of all human beings. And that is why we honor him, today on this 50th Anniversary of his disappearance.

Post-It™ brand fax transmittal memo 7671 | # of pages ▸
To Anne Marie Brisbois | From O.V.P.
Co. Sweden Emb. | Co.
Dept. | Phone # 202 456-2035
Fax # | Fax # 202 456-2685

Of course, Raoul Wallenberg's heroism is only one part of the story. Another begins at the moment, exactly 50 years ago today, when under the guise of escorting him to their leaders, the Soviets took him to prison, where they would keep his fate hidden through the years.

In human history, half a century is just the blink of an eye. But in one life it presents us enough time to forget. We can't bring back the dead. But we must never forget either those destroyed by the Holocaust or those who defended them. That is what we do today. We remember.

And that is the purpose of this very Museum, the most important reminder this country has of the dangers of hatred, bigotry, intolerance and indifference.

I have said before how important it is for America to have placed the Holocaust Museum in our national capitol.. It was a controversial step. There were those who argued this was not an American experience. Who will want to see it? they asked. Why not put it in New York? The response of the American people and people visiting our capitol from all over the world has answered theses questions. They are answered by those who crowd into the Holocaust Museum every day. They stand patiently in line, people of every national origin, every color and every religion to expose their children to exhibits of the most savage things done to children in history. They know that if we remember the savagery possible in the human experience, we can guard against another Holocaust.

And last June, they were joined by another visitor. Viktor Chernomyrdin, the Prime Minister of Russia. He and I were meeting at the White House. I asked him, as we were driven along Independence Avenue, if there was anything he'd like to see while he was in Washington.

There was one thing, he said. The Holocaust Museum. He had heard so much about it. We went after hours and the Museum was kind enough to open its doors. Some of you were with us. We were supposed to tour for only an hour but the Prime Minister was too absorbed to call a halt when the hour was up. I watched as he focused on the exhibits, and walked through the rail car that was used to take Jews to the death camps. I never come here without learning some new facts and seeing through the eyes of a Russian, I saw that this Museum had reached not just America but into the heart of Russia.

And that perhaps the centuries-old shame of Russia's treatment of the Jews might end. For Raoul Wallenberg, of course, the end of the Soviet Empire came too late. All we can do is commemorate his bravery.

But when heroes are remembered ... when there are those, fifty years later who are inspired by them and resolve to stand up for human rights because of their shining examples, then in one way, they have survived. In that way, and because of gatherings like this one, Raoul Wallenberg has survived.

During that trip to the Hungarian border, as he was leaving with his convoy, Raoul Wallenberg felt he hadn't done enough. "I'm sorry," he whispered to the ones he was leaving behind. "I'm trying to take the youngest ones first. I want to save a nation." I can't blame him. Who among us can look at

the suffering that went on, not just then but now ... and think we have done enough? Those of us who have done so much less. Who can be content during a Rwanda, or a Somalia, or a Bosnia? And thank God for the cease fire announced today and we hope it holds.

Raoul Wallenberg didn't save a nation. But he saved thousands who lived to build nations, whether Hungary, the United States -- or Israel, the nation that didn't exist in its modern form until after the war was over. And my hope is that over the decades, as children hear the story of Wallenberg, they will be inspired, as we are, to be as courageous as the man who defied killers, who moved swiftly and courageously and took innocent victims away from death in a Hungarian town toward life, armed only with his principles, a title, and the strength that comes from being determined to do right.

Session no 300 - 16 Shevat 5755, 17/01/95
Speech by the Speaker of Knesset on Raoul Wallenberg

מנהל מו"מ
(2-3/מ 3)

Speech by the Speaker of the Knesset on Raoul Wallenberg

Speaker S. Weiss:

Members of Knesset, I open this Knesset Session. Tuesday, 16 Shevat 5755, 17 January 1995.

Members of Knesset, today we are remembering Raoul Wallenberg together with the Swedish Parliament. They have asked us to do so and we have willingly agreed to hold this commemoration on the same day and at the same time.

Raoul Wallenberg was born in 1912. At the very young age of 32 years old, he was thrown into the hell of Budapest where he heroically helped Jews facing the cruel Gestapo machine with wisdom, determination and obstinacy. He used all the channels open to him as a diplomat, as a representative of a neutral country, endangering his mission and his life.

Holocaust researchers and witnesses of Wallenberg's deeds concluded that he rescued as many as 100,000 Jews from being sent to their deaths in Nazi camps.

I do not think there is another figure in our history who saved so many lives. A few months ago, most of us experienced the viewing of the cinematic drama about Schindler's deeds. From time to time we hear with awe about the heroism of the Righteous Gentiles, who performed the bravest, loftiest and most heroic deeds possible.

Raoul Wallenberg stands above them all. In January 1945, fifty years ago, when the Soviet Army liberated Hungary from Nazism, he disappeared. And there is a terrible and tragic dimension to his unknown fate. Until now, tens of witnesses reported seeing him on different occasions and at different times, in prisons and camps in Russia. His disapearance is connected to the cruel character of Stalinism and the regime of Stalin. While on one hand, we owe so

much to the Red Army for their heroic acts in defeating fascism and saving Jews, on the other hand, we have on every occasion another terrible reckonning with the Red Army, and this is one of them.

People who deal with the issue of Raoul Wallenberg claim that there are some signs that he is still alive. In any case, there has not been any clear evidence that he is dead. The Raoul Wallenberg Association in Sweden, which includes some members of the Swedish Parliament and others, asked me to transmit a request that our Ministry of Foreign Affairs should open a file on Wallenberg. They suggest that it should be in this particular Ministry because there are already files on members of the Gestapo in the Justice and others Ministries. Until there is clear evidence that someone is dead, we must continue our investigations.

This is a very political and diplomatic matter, within the complexity of open and secret international relations. From the Knesset podium and I hope also, on behalf of all the members that are sitting here including David Levy who was Minister of Foreign Affairs, Dan Tichon, David Magen, Rechavam Ze'evi and Shaul Yahalom, I turn to the Minister of Education, Amnon Rubinstein, to transmit this request to the government, that the government considers reopening such a file in the Ministry of Foreign Affairs. This file existed once in this Ministry. The existence of such a file on this political, humane and Jewish question is important and I do not need to explain how important it is.

I would like, on behalf of the Knesset, to express the feelings of identification of all Holocaust survivors, Wallenberg survivors and the House of Representatives of the State of Israel with Wallenberg's family. One of his brothers is still living. Wallenberg, if still alive, would now be 82 years old. I would like also to transmit to the Swedish Parliament, on your behalf, our encouragement for the diversified work that the parliament does to search and trace the fate of the hero, Righteous Among the Nations, Raoul Wallenberg.

I thank you for listening.

David Levy (Likud):

The Speaker should, in accordance with the Swedish Parliament, form also in our parliament a body of members of Knesset who would be in contact with other parliaments in the world, under your auspices as Speaker of the Knesset of course, in order to create an international parliamentary impetus for the investigation of the fate of Wallenberg.

Speaker S. Weiss:

I would like to consider your proposition but it is not practical. We have a parliamentary group which is very active, headed by Deputy Speaker of the Knesset Ovadia Eli, and which is working in connection with all humane and Jewish issues. It is a very active group. On behalf of the Knesset and in accordance with members present here, I would like to ask my colleague, Member of Knesset Ovadia Eli, to take this matter into his hands and in an official way, make it part of the work of your committee. We will pass you all the documents and we will put you in touch with the Swedish group. We have here some delegates working on this issue and they have recently given us some reports. You will take care of all this matter in an organised way.

Ovadia Eli (Likud):

I accept the challenge and the request and we will call a meeting on this matter. I thank Member of Knesset David Levy for raising the issue.

Speaker S. Weiss:

Very good. We will ask Minister Rubinstein, as representative of the Government here, to inform the Government on this matter. Thank you Members of Knesset.

Kinna 27/2-95

D. N:o 58/033
95-03-13
AVD. P | GR. 2 | MAL. Eu 1

Hej!

Gem Lynam 950310

Jag håller på att skriva ett specialarbete om Raoul Wallenberg och nu undrar jag om du vet vart jag kan vända mig för att få ta del av protokollen från Eichmann-rättegången i Jerusalem 1960(?) om de nu går att få tag på. Ditt namn fick jag ifrån Thomas Kanger på TV 4. Tidningsartiklar kan vara intressanta, men dessa bör jag kunna få tag i via skolans artikelservice.

För att du ska få veta vilket material jag har tillgång till skickar jag med en förteckning.

Stort tack på förhand!

Linda Bertilsson
Plommong. 9
511 57 KINNA

Litteratur:

R.W. - en hjälte i vår tid John Bierman
" - falita kring ett öde F. von Dardel
" - en försvunnen hjälte Werbell/Clarke
" Diplomaten som försvann E. Sjöquist
Älskade farfar G. Wallenberg
RW. Försvunnen hjälte D. Smith
Vitböcker 1957 och 1965
"UD informerar"

Div. artiklar ur SvD, Idag, The Gazette m.fl.
Intervju och föreläsning Sonja Sonnenfeld

TV
Kalla fakta sept-94, Filmen om Wallenberg.

LO:
Thomsens
Sde?

Ihr t. kl
1995-03-27

INK. UTRIKES DEP.
D. N:o 63/006
95 04 07
03 26 1 -
AVD. P | GR. 2 | MÅL. Eu 1

Pol

Stockholm 95-03-04.

Kopia t. H. Magnusson
Björn Lyrall
Lage Olsson
Dnp 3/4-95

Departementsrådet Hans Magnusson
Utrikesdepartementet
103 35 Stockholm

Broder!

Har just läst Sudoplatovs bok Direktoratet. Den är utomordentligt intressant ur många synpunkter, och där finns en del om RW. Sudoplatov hade ingen befattning med RW-ärendet och återger i huvudsak vad som publicerats. Jag minns inte om Sudoplatov är en av dem som hörts av kommissionen och ids i dag inte gräva i min föga välordnade pappershög. Om Sudoplatov hörts har han kanske givit de tips som förekommer i boken om var RW-papper kan finnas i vad han kallar "djungeln".

Sudoplatov uppger att en Kutuzov har varit "resident" i Budapest. Han måste ha rapporterat till Abakumov, som enligt boken tagit hand om det kontraspionage, som tidigare legat under Sudoplatov. Residenten hade rapporterat RW som tysk och brittisk-amerikansk dubbelagent. RW började sin verksamhet i Budapest i juli 1944. Detta bekräftar min misstanke att KGB - eller snarare SMERSJ - känt till RW:s agerande långt innan han arresterades. Abakumov var, som jag vid ett kommissionssammanträde påpekade, direkt rapportskyldig till Stalin som ledde den lilla grupp, som Sudoplatov kallar "försvarsfolkkommissariatet" och som i annan litteratur går under olika benämningar, "Stalin's war cabinet" etc. Abakumov bör tidigt ha fått klart för sig, att RW bedrev en mycket särpräglad och omfattande verksamhet. Abakumov beskrivs som antisemit. RW var en mycket intressantare figur än de två schweizare, som Abakumov har bett Stalin om att få arrestera. Sannolikt är att Stalin fått tidiga rapporter om RW och att Stalin muntligt accepterat Abakumovs förslag att RW borde tas om hand. Det är definitivt osannolikt att Abakumov måste ha Stalins tillstånd att arrestera schweizarna men inte RW. Kutuzovs rapportering är ett viktigt indicium. Detta har, som jag tidigare påpekat, viss betydelse för bedömning av UD:s ofta kritiserade underlåtenhetssynder efter 1945. Jag återkommer till detta.

Sudoplatov berättar om denne Kutuzov, som arbetade vid Röda Korset, att han fördes till Moskva (= arresterades) men frigavs 1952 och bosatte sig på Irland. Denna historia stämmer, så vitt jag minns rätt, med vad vi visste om Thomsen, som vid ett KGB-förhör lämnat för RW ofördelaktiga uppgifter. Rättsavdelningen fann att vi borde betala ut ett skadestånd till Thomsen, som sade sig ha råkat illa ut på grund av samarbete med RW-aktionen. Jag hade ingenting att sätta emot rättsavdelningens material, men jag misstänkte Thomsen för rapporter till KGB. Under kriget ville många, som önskade Hitlers nederlag, hjälpa ryssarna. Karl Gerhard var självfallet ingen rysk agent, som Sudoplatov säger, men han hatade Hitler. Fallet Thomsen har kanske endast kuriositetsintresse, men det är möjligt att man i RW-akten eller ärendet Thomsen på rättsavdel-

MB

ningen kan finna, om Thomsen var Kutuzov. Ryssarna kanske vet det. Thomsen har förmodligen på Irland arbetat som KGB-agent eller hållits i beredskap. Genom hans rapportering från Budapest hade ju KGB en hållhake på honom. Varför har Sudoplatov hållit reda på att Kutuzov dog 1967? Jag har för mig att vi fick desinformation från Belgien och Irland.

Sudoplatov styrker min hypotes om hur RW likviderades. Vad han skriver om giftmord gör också min hypotes trolig om hur Smoltsovs anteckningar tillkommit.

Jag har givit viss näring åt anklagelserna mot UD och Undén genom någon anteckning som finns i akten. Jag tyckte att man skulle ha tagit af Sandebergs uppgift om att han hört om Wallenberg på större allvar men minns inte exakt vad jag skrev. Uppgiften borde ha använts i en demarche hösten 1946. En annan fråga är vad det lett till. En intressant observation gjorde jag vid studium av Sjöborgs material, enkannerligen Vysjinskijs besked 1947. Jag gissade att UD:s begäran om skydd för legationspersonalen i Budapest gått tjänstevägen MID - försvarsstaben - Malinovskijs stab och samma väg tillbaka. Om MID gjort efterforskningar skulle de ha gått samma väg. Malinovskij stab, som påtagit sig ansvaret för RW, hade då med lätthet kunnat ange omständigheter, som gjorde det troligt att RW och hans följeofficerare omkommit genom stridshändelser, om detta verkligen var fallet. Vysjinskij svarade med allmänt prat. Varför frågade MID KGB och inte Malinovskij? Var det därför att de hade misstankar? Hade de fått någon instruktion från högsta nivå? Det sägs att MID fick veta att RW fanns hos KGB först av Fedorov. Detta är kanske riktigt beträffande handläggarna.

Min hypotes att Vysjinskij ljugit 1947 var ju bara en hypotes, som jag inte brydde mig om att skriva ned. Den eggade mig i mitt arbete och den hade viss betydelse för mitt misstroende till svaret 1957, som även Undén hyste. Den förlorade all betydelse då de Mohrs vittnesmål kom, men jag var besviken att inte handläggaren i UD uppställt hypotesen och meddelat den till Undén. Detta låg bakom min kritiska inställning till tidigare handläggning. Det var inte Undén som nedvärderade af Sandebergs vittnesmål utan Grafström. Det vet jag genom samtal med denne. Han gjorde det inte därför att af Sandeberg varit medarbetare till det nazistanstuckna Aftonbladet (ett motiv som tillagts Undén). Skälet för nedvärderingen i förhållande till MID:s meddelande att RW tagits i beskydd var, vilket af Sandeberg bekräftade vid samtal med mig, att han vid sitt första samtal med Grafström inte erinrade sig RW och att han inte utfrågat de medfångar som nämnt RW:s namn. (Hille kunde ha lämnat utförliga upplysningar!) af Sandeberg var ledsen över detta men sade sig ha varit deprimerad av sin fångenskap.

Stalins agerande har samband med rapporteringen till honom under RW:s fängelsetid. Jag tvivlar på att han bestämt sig för att kvarhålla RW bara därför att Söderblom förmodat att RW kunde ha omkommit. En omständighet, som kan ha varit avgörande för bedömningen på olika nivåer i Moskva, är tidpunkten för mera ingående förhör med RW. Han och Langfelder har förmodligen underkastats föga ingående förhör redan i Ungern. Langfelder uppgav att han två gånger förhörts om "omständigheterna vid arresteringen" men vi vet inte när. Langfelders cellgrannar har inte sagt att Langfelder eller de själva utsatts för hårda förhör.

Om sådant förekommit skulle de säkerligen ha berättat det. Vad de visste från kriget hade ju i huudsak endast historiskt intresse, och KGB hade för många järn i elden för att ägna sig åt historieskrivning.

Langfelder och RW fick gå till fots till Ljubljanka den 31 januari, och RW satt hela februari med Richter. De vittnesmål som finns i vitboken är ju nedskrivna och undertecknade långt efter det att de första förhören med dem ägt rum. Jag tror knappast att kommissarie Danielsson skrev ned sin bedömning om vittnens trovärdighet i anslutning till de tidigare förhörsprotokollen. Han meddelade mig sina intryck av olika vittnen, och Richter betecknade han som mycket exakt. Richter säger att RW i februari förhördes "en eller en och en halv timme". RW överfördes till Leforto i mitten av april. Roedeler som satt tillsammans med RW hela tiden de vistades där hade meddelat en cellgranne, att RW "satt sedan år och dag utan att underkastas förhör". RW berättade, att en förhörsledare sagt: "Ni är ett politiskt fall. Ni kommer inte att dömas. Er regering bryr sig inte om er." Med politiskt fall måste ha menats politbyrånivå. Därmed blev mera ingående förhör onödiga, innan ett initiativ togs uppifrån. Det är fullt möjligt att RW inte ägnades större intresse av förhörsledarna, förrän han fördes till Ljubljanka. Anledningen till förhören kan ha varit de svenska demarcherna och den redan rätt omfattande publiciteten i väster. Ärendet hade blivit besvärande. Man förde fångar till Ljubljanka för grundliga förhör. Tidpunkten för förflyttningen vet vi inte exakt. Alla vittnen som har sagt något om detta har känt sig osäkra. Uppgifterna hamnar dock omkring årsskiftet 1946/47. Jfr Roedelers "år och dag".

Med detta resonemang som jag tycker är rätt väl belagt genom våra vittnesmål kommer jag fram till att Stalins beslut hade låst ärendet, så att det inte penetrerats förrän i början av 1947. Stalin har sannolikt först då fått mer ingående upplysningar än dem han fick i samband med RW:s arrestering. Den sannolika slutsatsen av hörhören var att RW var ointressant ur sovjetisk synpunkt. Under årens lopp fick jag ofta frågan varför RW kvarhölls. Mitt svar var alltid att den frågan ställde sig aldrig ryssarna, sedan han väl arresterats. De kunde möjligen undra, om de hade något skäl att släppa honom. Troligen har de inte ägnat någon nämnvärd uppmärksamhet åt någon av dessa frågor. Ärendet har handlagts enligt systemets rutiner. Om RW:s akt återfinns får vi besked.

Sudoplatov framkastar en verklighetsfrämmande hypotes, nämligen att KGB skulle ha försökt pressa familjen Wallenberg att agera för sovjetiska syften genom att hota RW med att de skulle utmåla honom som tysk spion. Sudoplatov tänker KGB-mässigt i termer av hot, mutor, utpressning men överblickar inte ärendet. Ingen med oförvillat omdöme skulle ha trott, att RW i stor skala räddat judar och samtidigt varit tysk spion. Han kan för övrigt inte ha haft någon kunskap av värde för tyskarnas krigföring. Visserligen företog sig KGB åtskilliga egendomligheter. Cheferna var dock toppintelligenta personer och de fick så småningom ingående upplysningar om RW:s agerande. De kunde inte gärna pressa familjen att företa sig något mot att RW skulle friges. Marcus Wallenberg hade givetvis krävt bevis för att någon som tog upp en sådan fråga hade officiellt uppdrag. Att lämna ett besked att RW fanns i Moskva hade snarast resulterat i ett kraftfullt agerande från UD:s sida med risk ur rysk synpunkt för publicering. "Dodde" skulle aldrig ha låtit sig

kompromettera av att tillvarata ryska intressen. Sudoplatov röjer sitt KGB-tänkande, som är generalbas i alla hans bedömningar, genom att säga att Marcus Wallenberg "charmats" av Zoja. Nonsens! Han arbetade för det gemensamma finska och svenska intresset.

Jag tror Sudoplatov har rätt i att det var för att skydda Bulganin som svaret 1957 utformades. Chrustsjov hade en tid nytta av Bulganin. Han kan också ha varit ovillig att skärpa striden med Molotov eller har velat kompromettera honom och hålla sig själv utanför vad som tidigare skett. Sudoplatov misstänker Chrustsjov för att ha samlat för Molotov kompromettera papper.

Sudoplatov anför en rad omständigheter, som strider mot Chrustsjovs påstående i memoarerna, att Abakumov var Berijas man och inte vågade rapportera till Stalin utan att ha talat med Berija. Detta är oklart. Chrustjov kan ha haft rätt för tiden innan Abakumov fått en stark ställning eller innan Berija börjat falla i onåd hos Stalin. Chrustsjov är i memoarerna slarvig med tidsangivelser.

Sudoplatov säger samma sak som jag sagt, nämligen att frågan vad "likvidering" i Vysjinskis brev innebar inte är en semantisk fråga utan är en fråga om hur Abakumov tolkade brevet. Hur kommisionen behandlar denna fråga har avgörande betydelse för att ärendet skall kunna anses avslutat.

Jag vet inte om något nytt väsentligt framkommit i kommissionen, men om något nytt vittne inte framträder gör mig ordet "hjärtinfarkt" pessimistisk beträffande arkivforskning. Det har troligen inte använts något annat ord i de papper som inte återfunnits.

Jag är nyfiken på tidpunkten för kommissionens publicering av sin rapport eller om Du ser någon detalj, som på någon pumkt vederlägger mitt försök att hålla samman indiciekedjan. Men lägg inte ned mer arbete än som för kommissionens arbete är nödvändigt! Du har säkert skeppan så full, att jag skäms något för att skriva långa brev. Jag tycker dock att min reaktion på Sudoplatovs bok kan ha intresse.

Tillsjunge
Bengt S Lundholm

Schwedisches Konsulat
Rostock

Ernst-Barlach-Straße 7
18055 Rostock
Telefon: 0381 / 338 330
Telefax: 0381 / 459 11 56

re: uppgifter om Raoul Wallenberg

Schwedisches Generalkonsulat
Alsterufer 15

20354 Hamburg

24. Februar 1995

Kopp. RW:
Krigsfångelägret Krasnogorsk 45-47 11-56

INK. UTRIKES DEP.
D.No
95-03-06
VD P | GP 2 | MÅL

R 18 RW

Sehr geehrte Damen und Herren,

am 21. Februar besuchte mich Herr Raimund Sibert. Er bezog sich auf einen kürzlich in der Ostsee-Zeitung publizierten Artikel über den früheren schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg. Herr Sibert hat Herrn Wallenberg von September 1945 bis März 1947 während seiner Kriegsgefangenenschaft im Lager 27/1 in Moskau-Krasnogorsk mehrfach gesehen.

Am 2. Februar 1993 lief im Fernsehen, Programm N 3, um 23.00 Uhr eine Sendung unter dem Titel "Roter Stern und Stacheldraht", in der ein Herr Bernd C. Hesslein (angebliche Anschrift: Hamburg, Bieberstr. 3, Telefon 040 / 41 85 30) über dieses Lager Film- und Fotomaterial zeigte. Laut Aussage von Herrn Sibert entsprachen diese Materialien nicht der Wahrheit. Herr Sibert berichtete, daß innerhalb des Lagers ein weiteres Lager verhanden war, in dem neben zwei Diplomaten aus Dänemark und Norwegen auch Raoul Wallenberg und spanische Kinder arrestiert waren. Er würde gern behilflich sein bei der Aufklärung des weiteren Verbleibes von Raoul Wallenberg.

Die Anschrift von Herrn Sibert lautet:

Raimund Sibert
Dorfstraße 3
18209 Steffenshagen
Tel: 0161 / 440 46 06

Mit freundlichen Grüßen

Jarste Weuffen

SVERIGES GENERALKONSULAT
HAMBURG 1995-03-02 Nr. 12
Överlämnas av generalkonsulatet i Hamburg till Utrikesdepartementet för ev vidare åtgärd.

Birgitta Wiberg

Kopie an Herrn Sibert

P 2 Eu

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET

T E L E F A X Sid 1 (1)

Datum	Dnr	Dossierbet
1995-03-14	81	

INK. UTRIKES DEP.
D. No 14
95 -03- 29
AVD. HP GR. 49 MÅL 9/allm

orig P 2 Eu

Ex till:

G. von Dardel
Carl Persson
Hans Magnusson, Pol 1:1
Lage Olson, KMI
Björn Lyrvall, Pol 1:1
Amb. Moskva
Exp. 95-03-14

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg kandidat till Europarådets MR-pris 1995
Telsamtal Olson-Alfvåg 95-03-13
Tjänstefax U 95-03-14

För Lage Olson, KMI

Efter samtal med min finska kollega, som närvarade vid mötet med parlamentariska församlingens juridiska och MR-utskott i Paris i går, kan följande meddelas i rubricerat ärende: Dagordningspunkten föranledde en lång diskussion. Man enades om en "short-list" på 6-7 namn, däribland Raoul Wallenbergs. En mycket stark kandidat till priset är den ryske MR-aktivisten Sergej Kovalev. Maj-Britt Theorin uttalade i ett inlägg sitt stöd för Kovalev.

Vid nästa utskottssammanträde i april i Strasbourg hoppas utskottet kunna enas om ett namnförslag. Det är därefter en fråga för ministerkommittén att formellt utse pristagare. Normalt sett följs dock utskottets val.

Amneus

kl 17:30/cä

Postadress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

Gatuadress
67, Allee de la Robertsau

Telefon
88 35 30 86

Telefax
~~88 36 01 93~~

Telegram
~~S-vrepr~~

Telex
~~890 875~~

Datum Kl. Sign

Avsänt:

Ink. UD 93-03-14

SIMONE LUCKI
Avocat
Barreau de Bruxelles

B - 1050 BRUXELLES, LE
Rue Dautzenberg 50, Bte 3
Tél (02) 640 10 03
Fax (02) 647 21 30

9 mars 1995.

INK. UTRIKES DEP.
D.No 68/003
95 -03- 29 / 14
AVD. P | GR. 2 | MÅL Ex 1

Pol

Monsieur Lage OLSON
Ministère des Affaires Etrangères
Box 16121
S - 10329 STOCKHOLM (SUEDE)

a.a.

W

Cher Monsieur,

Raoul WALLENBERG

Vous aurez reçu ma lettre du 19 janvier dernier et le dossier qui l'accompagnait.

J'ai l'honneur d'accuser la bonne réception de votre pli du 6 courant, reçu ce jour et contenant 51 feuillets.

Je vous en remercie très vivement et lirai ce dossier avec une attention soutenue.

Tout au plaisir de rediscuter l'affaire dans un délai court, je reste, cher Monsieur, votre respectueusement dévouée.

SVERIGES STÄNDIGA
REPRESENTATION I GENEVE

T E L E F A X Sid 1 (1)

Datum	Dnr	Dossierbet.
1995-03-15	563	

Handl: A M Pennegård

Pol 1:3/ks Wallgren Westermark
1995-04-05
Lage Olsson håller Guy von Dardel informerad, enligt uppgift per telefon.

A.a

Pol

R

1995 -03- 15
P 2 Eu

(HP 49 Y)

UD STOCKHOLM

R E L E X (via UD) Delegationen Strasbourg

Re Europarådets MR-pris: Wallenberg och Kovaljov

För Pol 1:3, Ch Pol 1:1, UMK, rättschefen, Lage Olsson Pol 1, R 4

Raoul Wallenbergs bror, Guy von Dardel, kontaktade delegationen i följande ärende:

Han hade via UD igår informerats om att bland nomineringarna för Europarådets MR-pris återfinns Raoul Wallenberg, vilket gladde honom. Han hoppades på stöd för denna nominering från bl a svenska regeringen och parlamentariker.

Bland övriga namn på den nu aktuella "shortlist" över potentiella pristagare återfanns Sergei Kovaljov, som von Dardel senast sammanträffat med under den nyligen hållna MR-kommissionen. Von Dardel föreslog att man kunde kombinera de båda förslagen genom att priset kunde ges till Kovaljov för att stödja hans insatser att efterforska och söka lokalisera Raoul Wallenberg bl a inom ramen för den svensk-ryska arbetsgruppen om Wallenberg.

Von Dardel hoppades hållas fortsatt informerad i ärendet.

MANHUSEN

Postadress
Mission Permanente
de la Suède
Case Postale 190
CH-1211 Genève 20

Gatuadress
92, rue de Lausanne
1202 Genève

Telefon
022/906 06 00

Telefax
022/906 06 10

Telex
414189

SVERIGES AMBASSAD

MOSKVA

1995-03-16

Departementsrådet
Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

INKOM UD
75/003
1995-03-17
Avd D Gr 2 Mål Eu I

Raoul Wallenberg
(1 bil.)

Broder,

Översänder bifogat Zoja Voskresenskajas memoarbok "Nu kan jag säga sanningen" vilken i fotostatkopia tillställts oss av SVR.

Vänliga hälsningar
Din Mats

Mats Foyer

CB

STATENS KRIMINALTEKNISKA LABORATORIUM

P M

Ex. till:
Kabsek.
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KM1
Lyrvall, Pol 1:1
Amb Washington (Jobens)
Exp. 95-03-23

Christer Grankvist, O52

72/010
95-03-23
P 2 Eu

Betr RW:s pass.

För att kunna avgöra den ungefärliga ålden på äldre typ av bläckskrift krävs att man kan påvisa järn. Man kan då studera jonvandringen i pappersfibern och dra vissa slutsatser. I det aktuella fallet har vi kunnat påvisa järn i själva papperet , dvs i underlaget, men inte tillräckligt stora mängder i bläcket. Detta omöjliggör den ovannämna analysen. Järnet i bakgrunden stör alltså för mycket.

Analysmetoder: Kapillärröntgenfluorescens respektive genomlysning med mjukröntgen.

För övrigt har jag granskat det aktuella stället i passet under mikroskop och med hjälp av UV- och IR-teknik. Vid undersökningen har inget har framkommit som ger anledning ifrågasätta den omstridda noteringens (förlängningens) äkthet. Möjligen kan en handstilsjämförelse var till nytta. Då krävs det relevanta skriftprov, dels från mitten på 40-talet och dels från början på 90-talet. Helst något mer än enbart namnteckningen. Detta kan göras i efterhand (jag har dokumenterat passet).

Passet återgår härmed. Inga ingrepp har gjorts i passet eftersom endast icke-förstörande metoder använts..

SKL 1995-03-13

Vänliga hälsningar,

Rolf Selse

SKL – Kriminaltekniska laboratoriet
581 94 Linköping · Telefon 013-24 14 00 · Fax 013-14 57 15

SKL – National Laboratory of Forensic Science
S-581 94 Linköping, Sweden · Phone +46 13 24 14 00 · Fax +46 13 14 57 15

M. K. DUBINSKI
Tekn. dr

UMK/cs
skr tit
Handl: L Olson, KMI
u/Jan Eliasson

INK. UTRIKES DEP.
D. N:o 79/019
95 -03- 23
AVD. P | GR. 2 | MÅL Eh

/Wallenberg

POL

Raoul Wallenberg-pris.

UTRIKESDEPARTAMENTET
Att. Kabinettsekreterare Jan Eliasson
Stockholm

Billdal 95-03-20

Ex till: Wallenberg-Föreningen för begärt yttrande.
exp. 95-04-21

BÄSTE JAN ELIASSON!

En av mina franska vänner har skrivit till mig och meddelat att ett initiativ där har tagits att hedra minnet av Raoul Wallenberg genom att instifta ett pris i hans namn som varje år skall tilldelas, på europeisk nivå, en människorättskämpe. Aktuella och f d ministrar - Simone Weil, Deniau, Kuchner, deputerade till Frankrikes nationalförsamling och kända intellektuella har visat intresse för initiativet.

Frågan är om Wallenbergs familj skulle gå med på att ett sådant pris, som skulle bära Raoul Wallenbergs namn, instiftas. Med denna förfråga har initiativtagarna vänt sig till mig. De understryker att det juridiskt sett förekommer en skillnad („une différence d'objet sur le plan juridique") mellan ett sådant pris och en stiftelse.

I samråd med Britt Marie Mattsson från Göteborgs-Posten vänder jag mig till Dig med denna förfråga.

Med tack på förhand och vänliga hälsningar

M. K. Dubinski

Sösbacken 62, 427 34 Billdal
Tel. 031/91 14 20

MD

P 2 Eu 1

82/020

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen
Handl: Ambr. L. Olson

PROMEMORIA

KMI

1995-03-23

Ex.till:
Kabsekr.
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Amb Moskva
Exp. 95-03-23 HEMLIG

Förteckning över dokument med vittnesmål avseende Raoul Wallenberg överlämnade till ryska myndigheter
(2 bil.)

A. Följande dokument i fem pärmar har överlämnats via ambassaden i Moskva (Hbr Magnusson-Berner 1993-10-01):

Pärm I: ADELMANN VON UND ZU ADELMANNSFELDEN, Rüdiger Graf - ten HOMPEL, Rudolf (31 vittnen).

Pärm II: HUBER, Ernst - PELKONEN, Eero Olavi (31 vittnen).

PÄrm III: POISINGER, Franz - VOGT, Gustav (31 vittnen).

Pärm IV: VORWERK, Joachim - WAUER, Adalbert (4 vittnen).

jämte dokument om:
KUPRIANOV, Gennadij Nikolajev och
LALIKOV, Nikolaj

I pärm IV finns även ett antal promemorior om fängelseförhållandena i Sovjetunionen under kriget och åren fram till början av 1960-talet jämte förteckningar över fångar i Vladimir, diverse rapporter, bl.a. av medlemmen i ar-

MP

betsgruppen Marvin Makinen, och en förteckning över litteratur om Raoul Wallenberg. Samtliga vittnen och dokument i pärmarna I-IV finns upptagna i bilaga 1.

I pärm V, som även överlämnades i samband med pärmarna I-IV, återfinns dokument om följande fem vittnen:

BENEDEK, Laszlo
KAPLAN, Jan
MENITJUIK, Vasilij Nikolajevitz
SHINKARENKO, Natalia
SVARTZ, Nanna

B. Dokument om följande fyra personer överlämnades i Moskva den 22 april 1994 under det 10:e mötet i arbetsgruppen:

PAVLOV, Alexander
von DUFVING, Theodor
LOYDA, Hans
SARELD, Bengt

C. Dokument om följande sex personer har överlämnats via ambassaden i Moskva (Hbr Olson-Foyer 1994-05-26):

CICHOWSKI, Jerzy
BAJ, Boguslav gemensamma dokument för dessa tre
KOWALSKI, Josef
KLASSEN, Rudolf
MÜHLBACH, Alexander
BAMBALS, Ainars

D. Dokument om följande tre personer överlämnades i Stockholm den 24 november 1994 under det 11:e mötet i arbetsgruppen:

MÜHLBACH, Alexander (tillägg, se under C)
WALTER, Imre
KRÜGER, Antonin

Dokumenten nämnda under B, C och D finns samlade i pärm VI.

E. En pärm med beteckningen I (ex 2) upptar en samling med 30 vittnesmål från 29 tyska och andra krigsfångar som intervjuats efter frigivningen i mitten av 1950-talet (Richter-Hofstetter). 19 av dessa vittnesmål återfinns i 1957 års vitbok. Några av vittnesmålen finns även i pärmarna I-IV. Innehållet i denna pärm har troligen inte överlämnats i sin helhet till ryska myndigheter. En förteckning över de 29 vittnena bifogas i bilaga 2.

Lage Olson

Bil. 1

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Lage Olson

PROMEMORIA

1993-09-08

VITTNESUTSAGOR AV VLADIMIRFÅNGAR, DEL I, ADELMANN-ten HOMPEL

1. ADELMANN VON UND ZU ADELMANNSFELDEN, Rüdiger Graf, 8 och 10/12/55* och 6/2/56
2. de ANGELIS, Maximilian, 6/2/57
3. BASTAMOW, Vladimir, 26/3/57, 5/7/58 och 8/11/58
4. BECKERLE, Adolf-Heinz 15/4/57
5. BERGER, Lazar 15/1/80
6. BERNERT, Hans 1/8/55
7. BIERMANN, Heinrich 6/4/57
8. BJÖRKELUND, Boris 21/10/66
9. von BREDOW, Hasso 7/8/54
10. BRETTHAUER, Eduard 8/4/57
11. BRUGGER, Emil 3/11/58 och 24/11/58
12. BUND, Hans 13/8/54
13. CRETNIK, Alfred 30/8/55
14. CUMISH, Wilfred 18/4/57, 21/5/57 och 3/2/58
15. DAHM, Richard 7/2/55
16. DENGG, Friedrich 10/6/57, 11/6/57 och 23/7/57
17. DIVISCH, Hanns 12/5/57
18. DÖRIN, Arnold 17/4/57
19. EISENHAUER, Otto 7/9/55 och 30/10/56
20. GEISSLER, Curt 10/4/57
21. GOTTLIEB, Roland 31/8/55 och 12/10/55
22. GOUAZÉ, Lucien 1/4/58, 13/12/58 och 13/1/59
23. GROSSHEIM-KRISKO, Hermann (THOMSEN, Henry) 13/1/54, 15/2/54, 20/2/54 och 17/12/58
24. HAHN, Victor 28/8/55
25. HAIN, Alfred 29/5/57

*Angivna datum anger när berörda samtal ägt rum

26. HANSEN, Erik 24/2/56
27. HAWLIK, Franz 28/10/56
28. HESCH, Otto 29/10/56
29. HILLE, Erhard 8/2/56 (ty och sv)
30. HOFSTETTER, Hans 7/12/55
31. ten HOMPEL, Rudolf 3/12/55, 18/2/56 (ty och sv) och 22/4/57

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Lage Olson

PROMEMORIA

1993-09-08

VITTNESUTSAGOR AV VLADIMIRFÅNGAR, DEL II, HUBER-PELKONEN.

1. HUBER, Ernst 16/10/55*, 22/10/55 och 12/3/56 (ty och sv)
2. HUNOLDT, Ludvig 14/7/57
3. JANCSY, Heinrich 27/2/57 och 1/3/57
4. JORDAN, Rudolf 24/5/57
5. KALINSKI, Abraham 20/12/78, 2/1/79, 30/4/79 21/5/79, 27-28/11/79, 26/9/80, 28/6/84, 31/7/84, 31/7/84, 24/8/84 24/6/85 18/7/85 och 19/9/85
6 KEITEL, Ernst-Wilhelm 4/4/57
7. KITSCHMANN, Horst 16/11/55 och 31/1/56 (ty och sv)
8. van der KLOOSTERS, Dick 30/1/54
9. KOCH, Paul 4/2/54
10. KOSCH, Karl 24/5/57
11. KRAEMER, Karl 12/8/58
12. KRENNER, Ernst 26/10/55 och 27/2/57
13. KRUMREY, Theodor 12/5/57
14. LANGER, Franz 27/2/56
15. de LATRY, Victor 14/12/55 och 20/5/57
16. LAUBE, Karl 27/2/57
17. LORENCZUK, Anton 27/5/57
18. MAKINEN, Marvin William 20/12/63, 25/11/64 och 28/1/81
19. MAKSIMOV, Vasilij 26/3/57 och 5/7/58
20. MANFRED, Maximilian 20/7/55, 29/7/55, 1/8/55, 16/8/55, 16/9/55 och 5/11/56
21. MEDO, Nao 8/2/53
22. MERMELSTEIN, Igor 30/1/57 och 27/2/57
23. MEYER, Hermann 6/9/54

*Angivna datum anger när berörda samtal ägt rum

24.MOHNKE,Wilhelm 1/3/56 (ty och sv)
25.MOHRMANN, Anton 20/2/54 och 28/1/56 (ty och sv)

26.MULLE, Horst Theodor 11/8/57 och 12/8/58
27.NIETZ, Harald 22/4/57
28.von OERTZEN, Dietrich 11/4/57
29.OGURTSOV, Igor 2/8/88
30.PALTZO, Rudolf 28/4/57
31.PELKONEN, Eero Olavi 19/9/55, 27/2/56 och 5/7/58

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Lage Olson

PROMEMORIA

1993-09-08

VITTNESUTSAGOR AV VLADIMIRFÅNGAR, DEL III, POISINGER-VOGT

1. POISINGER, Franz 15/6/57*
2. POSH, Frank Olmody 24/2/56 och 23/3/57
3. von PRAGENAU, Kurt Landwehr 28/5/57
4. PUSCHKARJOV, Konstantin 5/7/58
5. RATTENHUBER, Hans 13/12/55
6. von REHEKAMPFF, Günther 10/2/57 och 6/4/57
7. RENSINGHOFF, Bernhard 9/11/55
8. REUSCHL,Walter 21/5/57
9. REYDON, Evert 16/12/63
10 RICHTER, Gustav 26/1/56, 27/1/56 (ty och sv) och 13/4/57
11. RODE, Gunars 26/3/80
12. SAKALYS, Vlada 2/2/81 och 6/1/82
13. SANITZER, Johann 31/10/56 och 7/3/57
14. SCHANDL, Charles W. 2/2/58 och 7/2/58
15. SCHILDKNECHT, Friedrich 16/5//57
16. SCHMID, Walter 11/5/54 och 12/5/55
17. SCHWIEDER, Albrecht 12/8/55
18. SCHÖGGL, Otto 22/10/56, 22/10/56, 8/11/58, 12/11/58, 26/11/58 och 3/8/64
19. SIEGEL, Adolf 9/12/55
20. SPANN, Raphael 3/11/56 och 15/11/58
21. SPIESS, Johann 25/2/57
22. STARKE, Gotthold 25/2/56 (ty och sv)
23. STELTZER, Gerhard 16-18/1/56

*Angivna datum anger när berörda samtal ägt rum

24.STELTZER-HARNONCOURT, Renata 4/7/55
25.STRECKER, Hermann 26/4/57
26.SUPPRIAN, Karl 21/1/56 (ty och sv) och 5/4/57
27.TERELYA, Josip 28/11/87, 22/12/87 och 24/12/87
28.TURYN, Karl 30/10/56
29.TÖRÖK, Eugen 24/2/57
30.UIBEL, Adam 16/7/55
31.VOGT, Gustav 21/9/55

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Lage Olson

PROMEMORIA

1993-09-08

VITTNESUTSAGOR AV VLADIMIRFÅNGAR, DEL IV, VORWERK-WAUER

1. VORWERK, Joachim 24/2/56*
2. VOSS, Hans Erich 31/1/56 och 24/5/57
3. WALLENSTEIN, Ernst 25/1/56 och 12/8/58
4. WAUER, Adalbert 12/2/54
5. ---------
6. Dokument om KUPRIANOV, Gennadij Nikolajev 4/1/79, 30/4/79, 14/1/81, 15-16/1/81, 23/1/81, 28/1/81, 14/10/81, 13/11/81, 29/6/84, 21/9/89, 16/10/91 och 14/12/91
7. Dokument om LALIKOV, Nikolaj 29/6/84, 1/8/84, 3/8/84, 24/8/84, 24/6/85, 19/7/85, 25/9/85 och 16/10/91
8. ---------
9. ---------
10 PM GEFÄNGNIS WLADIMIR 15/5/54
11. PM FÖRTECKNING ÖVER FÅNGAR I VLADIMIR 15/5/54
12. PM FÖRTECKNING ÖVER FÅNGAR I VLADIMIR 3/7/54
13. PM OM FÄNGELSET I VLADIMIR 26/8/54
14. PM SAMMANSTÄLLNING OM RAOUL WALLENBERG OCH HANS EVENTUELLA VISTELSE I VLADIMIR (april och maj 1957)
15. BREV OM VLADIMIRFÄNGELSET FRÅN SUCHDIENST HAMBURG 7/4/59
16. PM OM UTSAGOR AV VLADIMIRFÅNGAR 9/1/59
17. PM OM UTSAGOR AV VLADIMIRFÅNGAR 1/7/59
18. RAPPORT:SOVJET 1977:VLADIMIRFÄNGELSET, AMNESTY INTERNATIONAL SVENSKA SEKTIONEN
19. PM ÖVER VLADIMIR-DOKUMENT I UD:S WALLENBERGARKIV 24/8/90
20. FÖRTECKNING ÖVER FÅNGAR I VLADIMIR 3/10/90
21. PM OM VLADIMIR (MAKINEN) 21/12/90
22. PM OM VITTNEN FRÅN VLADIMIR 19/5/93

*Angivna datum anger när berörda samtal ägt rum

23 Raoul Wallenbergs uppehållplatser enligt H. Rosenfelds bok "Raoul Wallenberg - Angel of Rescue" (1982)

24. Raoul Wallenbergs uppehållplatser enligt Wallenberg-Föreningen i Stockholm

25. Lista över böcker om Raoul Wallenberg

26. Lista över hyllningar av Raoul Wallenberg maj 1979-februari 1993

Bil. 2

1. G.Richter ✓
2. K.Supprian ✓
3. C.de Mohr ✓
4. Supprian/de Mohr ✓
5. H.-H. von Hinckeldey ✓
6. E.Wallenstein ✓
7. W.Bergemann ✓
8. H.Kitschmann ✓
9. H.Pörzgen
10. A.Mohrmann ✓
11. W.Mohnke ✓
12. B.Rensinghoff ✓
13. E.Hille ✓
14. E.Huber ✓
15. E.Pelkonen (protokoll)
16. B.Streckenbach
17. R.Adelmann
18. F.-E. v.Bentivegni ✓
19. R. ten Hompel ✓
20. J.Vorwerk ✓
21. G.Starke ✓
22. O.Armster (P.M.)
23. J.Böhm (P.M.)
24. K.Dietrich (P.M.)
25. A.Drewing (P.M.)
26. E.Hansen (P.M.)
27. F.Langer (P.M.)
28. H.Styhler (P.M.)
29. H.E.Voss (Aufzeichnung) ✓
30. H.Hofstetter ✓

✓ = i 1957 ins Wilhelm

P 2 Eu1

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET
Handl: C. Älfvåg

T E L E F A X Sid 1 (9)

Datum	Dnr	Dossierbet
1995-03-24	95	

INK. UTRIKES DEP.
D. No 24
95-03-28

AVD.	GR.	MÅL
HP	49	4

orig P 2 Eu1

Ex till:
Kabinett.
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Amb. Moskva
} Exp. 95-03-24
von Dardel (+Fax)
Carl Persson
} Exp 95-03-27

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg kandidat till Europarådets MR-pris 1995
Fax 81 D 1995-03-14

För KMI (Lage Olsson) och Pol 1:3 f kdm (Mårtensson/Wallgren-Westermark)

Sänder Dig ytterligare material i rubricerat ärende. Av sekretariatets PM framgår att *MR-priset* är *honorärt*. Vidare citeras resolutionen som sätter villkoren för priset. Därav framgår vilka kvalifikationer som pristagaren ska ha. Av de 71 kandidaterna återstår nu 6-7 namn, varav ett är Wallenbergs. Den starkaste kandidaten till priset tycks vara ryssen Sergej Kovalev, att döma av inläggen vid förra mötet med kommittén. *Beslut kommer att fattas vid nästa möte med juridiska och MR-utskottet i Paris 10 april.*

För Din kännedom bifogas även det fax ambassadör Amneus sänt till Guy von Dardel i ärendet samt en förteckning över ledamöterna i utskottet.

Amneus

kl 16:30/cä

Avsänt:	Datum	Kl.	Sign

Postadress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

Gatuadress
67, Allée de la Robertsau

Telefon 88 35 30 88
Telefax 88 36 01 83
Telegram Svensk
Telex 890 876

MP

2

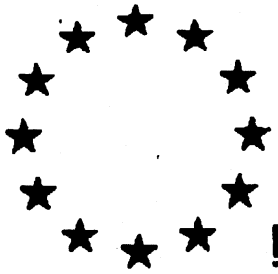

COUNCIL OF EUROPE — CONSEIL DE L'EUROPE

Parliamentary Assembly
Assemblée parlementaire

Strasbourg, 28 February 1995
aaj9.95

restricted
AS/Jur (1995) 9

COMMITTEE ON LEGAL AFFAIRS AND HUMAN RIGHTS

EUROPEAN HUMAN RIGHTS PRIZE

Secretariat memorandum

prepared by
the Directorate of Human Rights

---

1. The European Human Rights Prize was instituted by Resolution (80) 1 adopted by the Committee of Ministers on 5 February 1980.

2. The prize, which is honorary, is intended "to uphold the merits of a person, group of persons, institution or non-governmental organisation which has been active in promoting or protecting human rights in accordance with the principles of individual freedom, political liberty and the rule of law". It is awarded in principle every three years.

3. The European Human Rights Prize was awarded for the first time in 1980, to the International Commission of Jurists. In 1983 it was awarded to the medical section of Amnesty International, in 1986 jointly to Mr R ALFONSIN and Mr C BRODA, in 1989 jointly to Mr L WALESA and the International Helsinki Federation for Human Rights, and in 1992 jointly to Mr F ERMACORA and *Médecins sans Frontières*.

4. Under the Prize Regulations, the Secretary General communicates nominations to the Assembly, which makes recommendations on candidates to the Committee of Ministers. The Committee of Ministers then selects the prizewinner on the basis of these recommendations.

5. In Resolution 701 (1979) (Appendix I), the Assembly instructed its Legal Affairs Committee, or the latter's Sub-Committee on Human Rights, to make recommendations regarding the Prize.

6. The present memorandum contains nominations for the Prize, in alphabetical order, with summaries of the reasons for each as presented in the declarations or documents transmitted by the authors of the nominations.

7. The Prize Regulations are appended (Appendix II).

APPENDIX I

PARLIAMENTARY ASSEMBLY OF THE COUNCIL OF EUROPE

THIRTY-FIRST ORDINARY SESSION

RESOLUTION 701 (1979)[1]

on the Council of Europe Human Rights Prize

The Assembly,

1. Referring to its Opinion No. 94 (1979), on draft regulations for a Council of Europe Human Rights Prize ;

2. Convinced that the Committee of Ministers will soon adopt these regulations in their present or slightly modified form ;

3. Desirous to act as quickly as possible once asked for its recommendations regarding winners of the Prize,

4. Instructs its President to transmit any nominations for the Prize to the Legal Affairs Committee ;

5. Instructs its Legal Affairs Commitee or, if so desired, its Sub-committee on Human Rights to make recommendations for the Prize and submit them directly to the Secretary General.

1. *Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 28 June 1979.*
See Doc 4360, report of the Legal Affairs Committee.

ASSEMBLÉE PARLEMENTAIRE DU CONSEIL DE L'EUROPE

TRENTE ET UNIÈME SESSION ORDINAIRE

RÉSOLUTION 701 (1979)[1]

relative au Prix du Conseil de l'Europe en matière de droits de l'homme

L'Assemblée,

1. Se référant à son Avis n° 94 (1979), concernant le projet de règlement pour un Prix du Conseil de l'Europe en matière de droits de l'homme ;

2. Convaincue que le Comité des Ministres adoptera bientôt ce règlement sous sa forme actuelle ou sous une forme légèrement modifiée ;

3. Désireuse d'agir aussi rapidement que possible après qu'elle aura été invitée à formuler ses recommandations concernant les lauréats,

4. Charge son Président de transmettre toutes les candidatures au Prix à la commission des questions juridiques ;

5. Charge sa commission des questions juridiques ou, le cas échéant, sa sous-commission des droits de l'homme de formuler des recommandations concernant le Prix et de les soumettre directement au Secrétaire Général.

1. *Texte adopté par la Commission Permanente, agissant au nom de l'Assemblée, le 28 juin 1979.*
Voir Doc 4360, rapport de la commission des questions juridiques.

4

APPENDIX II

COUNCIL OF EUROPE
COMMITTEE OF MINISTERS

RESOLUTION (80) 1

CONTAINING REGULATIONS ON A EUROPEAN HUMAN RIGHTS PRIZE

(Adopted by the Committee of Ministers on 5 February 1980 at the 314th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.*a* of the Statute of the Council of Europe,

Recalling that the protection and development of human rights and fundamental freedoms is one of the roles assigned to the Council of Europe under its Statute ;

Regarding the awakening of public awareness in human rights questions as a vital factor in promoting these rights ;

Convinced that the institution of a European Human Rights Prize aimed at rewarding activities having made an outstanding contribution to the cause of human rights would promote public interest in these questions,

Decides :

I. To institute a Council of Europe "European Human Rights Prize" in accordance with the conditions set out in the appendix to this resolution ;

II. That the aim of this prize shall be to uphold the merits of a person, group of persons, institution or non-governmental organisation which has been active in promoting or protecting human rights in accordance with the principles of individual freedom, political liberty and the rule of law.

Appendix to Resolution (80) 1

The European Human Rights Prize Regulations

Article 1

1. A European Human Rights Prize is instituted by the Council of Europe for the purpose of rewarding individual or group activities which have made an exceptional contribution to the cause of human rights.

2. This prize shall be awarded in principle every three years.

Article 2

The European Human Rights Prize shall be honorary. A medal and a certificate commending the prizewinner's contribution to the cause of human rights will be awarded to him.

Article 3

Any individual or group of persons, institution or non-governmental organisation whose activities have made an outstanding contribution to the protection or promotion of human rights in accordance with the principles of individual freedom, political liberty and the rule of law, shall be eligible for consideration.

Article 4

1. Nominations must reach the Secretary General of the Council of Europe before 31 December of the year preceding the award of the prize.

2. They shall be accompanied by documents attesting the merits of the candidate in the field of human rights.

Article 5

Nominations which meet the requirements set out in Articles 3 and 4 above shall be communicated by the Secretary General to the President of the Consultative Assembly of the Council of Europe before 31 May of the year of the award of the prize.

Article 6

1. The Consultative Assembly shall make known to the Committee of Ministers its recommendations regarding the prizewinner.

2. If, in the absence of worthy candidates, the Assembly feels unable to propose any prizewinner, it shall inform the Committee of Ministers.

Article 7

The prizewinner shall be chosen by the Committee of Ministers on the basis of the recommendations of the Consultative Assembly.

Article 8

The Secretary General shall fix the date of the presentation of the award and shall inform the prizewinner.

Article 9

The prize shall be officially presented to the prizewinner by the Secretary General of the Council of Europe at a public ceremony to be held as a general rule at the seat of the Council of Europe.

6

EUROPEAN HUMAN RIGHTS PRIZE

LIST OF CANDIDATES

1. The "Alexandru Ioan Cuza" Police Academy (Romania)
2. Mr Patricio Alwyn (Chile)
3. Asociacion de Familiares Detenidos Desaparecidos (ASFADDES) (Colombia)
4. Avocats sans Frontières (Belgium)
5. Mrs Denise Bindschedler-Robert (Switzerland)
6. Mrs Larissa Bogoraz-Brukhman (Russia)
7. Mr Garcia Berrajo (Spain), Honorary President of the Spanish League for Human Rights
8. Professor Antonio Cassese (Italy)
9. Causes Communes (Belgium)
10. The Study and Training Centre for Human Rights and the Rights of Peoples of the University of Padua (Italy)
11. The Hungarian Centre for Human Rights and its President, Mrs Hanna Bokor-Swego
12. The Charta 77 Foundation
13. Professor K. Chockalingam (India)
14. The Justice and Peace Commission of Panama
15. The Committee on the Administration of Justice (Northern Ireland)
16. Le Conseil de la Jeunesse d'Expression Française de Belgique (CJEF) for its campaign "Passeport contre le Racisme"
17. Mr Philippe Dahinden, "Suisse Romande" radio and TV journalist
18. Mr Tchanknené Enoch Djondang (Chad)
19. Mr Mario Oliviero Drigani (Italy)
20. Droits de l'Homme sans Discrimination (Lebanon)
21. Droits de l'Homme sans Frontières (Belgium)
22. The International Federation of Journalists for the "SOS Journalists (Sarajevo)" project
23. La Fondation Auschwitz (Belgium)
24. Women's Library and Information Center Foundation (Turkey)
25. Dr Semyon Glusman (Ukraine)
26. Professor Erich Otto Hausser (Germany)
27. The United Nations High Commissioner for Refugees
28. The Human Rights Commission of Guatemala
29. The Human Rights Foundation of Turkey (Insan Haklari Vakfi)
30. Mr John Hume (Northern Ireland)
31. The Leprology Institute for Latin America, the Caribbean and the Antilles (IHLEPRALCA)
32. Ilie Ilascu (Romania)
33. Mr Erdal Inonu (Turkey)
34. The Turkish Human Rights Association (Insan Haklari Dernegi)
35. The International Institute of Human Rights (Strasbourg)
36. The Romanian Institute for Human Rights
37. The International Institute of Humanitarian Law in San Remo
38. The two co-Presidents of Ius Primi Viri, Professors Michel Trimarchi and Luciana Luisa Papeschi
39. Mr Alija Izetbegovic, President of the Republic of Bosnia and Herzegovina
40. Association Juris Ludi (France)
41. Mr Koreicha (Ukraine)
42. Mr Sergei Kovalyov (Russian Federation)
43. Professor Bozena Komarkova (Czech Republic)
44. The Kurdistan Human Rights Project
45. The League for the Defence of Human Rights in Romania
46. The Legal Resources Centre (South Africa)
47. Dr Rudolf Machacek
48. Mrs Alice Yetopoulos-Marangopoulos (Greece)
49. The Martin Luther King Association (Hungary)
50. Mr Tadeusz Mazowiecki (Poland)
51. Mrs Danielle Mitterrand
52. Senator Karl Mitterdorfer
53. "Nachbar in Not" ("Neighbour in Need") (Austria)
54. The International Prison Observatory (IPO)
55. Professor Torkel Opsahl (1931-1993) (Norway)

2

56. L'Organisation marocaine des droits de l'homme (OMDH) (Moroccan Human Rights Organisation)
57. Pope John-Paul II
58. The Swedish Pen-club
59. Le "Pont culturel Suisse-Sarajevo" (The Switzerland-Sarajevo cultural bridge")
60. Professor Tudor Popesco (Romania)
61. Dr Helvi Sipila (Finland)
62. The Sisters of the Holy Spirit (a Swedish religious community)
63. SOS Children in Need Foundation and its Director, Simon Panek
64. Le Groupe Terre (Earth Group) (Belgium)
65. Mr Christian Tomuschat, Lecturer at the University of Bonn, Director of the Institute of International Law
66. The Chair of Human Rights of the Nicolaus Copernicus University in Torun
67. Vermietungsgenossenschaft Ludwig Frank (Renting Cooperative L.F.)
68. Vo Van Ai, Chairman of the Vietnam Committee for the Defence of Human Rights, Vice-Chairman of the International Federation of Human Rights
69. Raoul Wallenberg
70. Senator Gordon Wilson (Northern Ireland)
71. Gao Yu, Chinese journalist

06171008/03 '95 16:50 ☎88360183 SVENSK STRB +++ UD STHLM 008/009

COMMITTEE ON LEGAL AFFAIRS AND HUMAN RIGHTS
COMMISSION DES QUESTIONS JURIDIQUES ET DES DROITS DE L'HOMME
(56 seats - 56 sièges)

			Alternates *Remplaçants*	
Chairman : **Président :**				
Mme	ERR Lydie	Luxembourg	Mme	LENTZ-CORNETTE
Vice-Chairmen : **Vice-Présidents :**				
M.	SCHWIMMER Walter	Austria	Mrs	GATTERER
M.	JANSSON Gunnar	Finland	Mrs	ANTTILA
Members : **Membres :**				
M.	AMARAL Fernando	Portugal	M.	MACHETE
M.	ARNALDS Ragnar	Iceland	M.	Björn BJARNASON
M.	BARTUMEU CASSANY Jaume	Andorre	M.	TORRES ALIS
M.	BENTKOWSKI Aleksander	Pologne	M.	BARTODZIEJ
M.	BERTI Gian-Luigi	Saint-Marin	M.	BUCLI
M.	BINDIG Rudolf	Germany	M.	ANTRETTER
M.	BORG Tonio	Malta	M.	ATTARD MONTALTO
M.	BUČAR France	Slovenia	M.	PUKL
M.	CANDAL Carlos	Portugal	M.	MARTINS
M.	COLUMBERG Dumeni	Suisse	Mme	ROBERT
M.	CROZE Pierre	France	M.	BRIANE
M.	FOGAŠ Ľubomír	Slovaquie	M.	FICO
M.	FRUNDA Gheorghe	Roumanie	M.	BORBELY
Sir	FRY Peter	United Kingdom	Sir	Dudley SMITH
M.	FUHRMANN Willi	Austria	M.	GUSENBAUER
M.	GALANOS Alexis	Cyprus	M.	CHRISTODOULIDES
Mrs	GELDERBLOM-LANKHOUT Hannelie	Netherlands	M.	DEES
M.	GUENOV Ivan	Bulgarie	M.	GOTZEV
M.	HAGÅRD Birger	Sweden	M.	BILLING
Mrs	HOLAND Lisbeth	Norway	Ms	RINGSTAD
M.	HUNAULT Michel	France	M.	MASSON
M.	INÖNÜ Erdal	Turkey	M.	ATEŞ
Mrs	JAANI Karin	Estonia	M.	KUKK
M.	JASKIERNIA Jerzy	Pologne	Mrs	WANIEK
M.	KAIRYS Antanas	Lithuania	M.	BOBELIS
M.	KARAS Jiří	Czech Republic	M.	KALUS
M.	KASTANIDIS Charalambos	Greece	M.	KAPSIS
M.	KEMPINAIRE André	Belgique	M.	BIEFNOT
M.	KIRCA Coşkun	Turkey	M.	MIMAROĞLU
Lord	KIRKHILL	United Kingdom	M.	MARSHALL
M.	KOSCHYK Hartmut	Germany	M.	JUNGHANNS
M.	LOUTH Youval	Bulgarie	M.	DJEROV
M.	MAELEN (VAN DER) Dirk	Belgique	M.	DE DECKER
M.	MAGINAS Vassilios	Greece	M.	STEFANOPOULOS
M.	McDOWELL Derek	Ireland	M.	WALLACE
M.	MÉSZÁROS István	Hongrie	M.	GELLÉRT KIS
M.	MOELLER Per Stig	Denmark	M.	LUND
M.	NÉMETH Zsolt	Hungary	M.	JESZENSZKY
M.	POPPE Gerd	Germany	Mme	BEER
M.	RATHBONE Tim	United Kingdom	Sir	Irvine PATNICK
M.	RHINOW René	Suisse	M.	GROSS
M.	ROBLES FRAGA José María	Espagne	M.	LOPEZ HENARES
M.	RODEGHIERO Flavio	Italie	M.	SERRA
M.	SALVI Cesare	Italie	M.	MELANDRI
Mme	SCOPELLITI Francesca	Italie	M.	GHIGO
M.	SEVERIN Adrian	Roumanie	M.	LUPU
M.	SOLÉ TURA Jordi	Espagne	M.	OLARTE
Mrs	SOUTENDIJK-VAN APPELDOORN Marian	Netherlands	M.	WOLTJER
Ms	THEORIN Maj Britt	Sweden	M.	MAGNUSSON
M.	TROJAN Zdeněk	Czech Republic	M.	VYVADIL
M.	VINÇON Serge	France	M.	JEAMBRUN
Mrs	WOHLWEND Renate	Liechtenstein	M.	BÜCHEL
	X...	Latvia		

Special guests:
Invités spéciaux :

M.	ABDULATIPOV Ramazan	Russia
M.	IBRAMI Sami	Former Yugoslav Republic of Macedonia
Mrs	IVANIŠEVIĆ Katica	Croatia
M.	LAZOVIĆ Miro	Bosnia-Herzegovina
M.	MUKSINOV Irek	Russia
M.	ZAPOLSKY Sergei	Russia

Secretaries :
Secrétaires :
M. Allard PLATE
Mme A. BAKARDJIEVA
Mme Tanja KLEINSOROE

Assistant :
Assistante :
Mme Sally-Ann HONEYMAN

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET
STRASBOURG

T E L E F A X Sid 1 (1)

Datum	Dnr	Dossierbet
1995-03-23		

Guy von Dardel
Geneve

fax nr 41-22-753 16 19

Re. Council of Europe - Human Rights Prize

I anslutning till vårt telefonsamtal 16 mars vill jag bekräfta att jag talat med Hans Magnusson och riksdagsledamoten Maj Britt Theorin. Jag föreslår att du själv talar med Theorin, som befinner sig i Stockholm i morgon fredag samt måndag och tisdag nästa vecka och kan nås på 08-786 43 60. Nästa möte med den parlamentariska församlingens utskott planeras äga rum 10 april.

Bästa hälsningar

Henrik Amneus

Henrik Amneus

Avsänt:	Datum	Kl.	Sign
	950323	1813	

Postadress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

Gatuadress
67, Allée de la Robertsau

Telefon 88 36 30 86
Telefax 88 36 01 83
Telegram Svensk
Telex 890 876

SVERIGES AMBASSAD

BUDAPEST

1995-03-23 Nr 26

UTRIKESDEPARTEMENTET

INK. UTRIKES DEP.
D. No
95 -03- 24
AVD. P GR. 2 MÅL

Bok om Raoul Wallenberg
(1 bil.)

Den ungerska Raoul Wallenberg-stiftelsen har som första nummer i en tilltänkt serie "Wallenberg-Füzetek" (Wallenberg-häften) utkommit med närslutna katalog över den stora Raoul Wallenberg-utställningen i Budapest 1992, vilken givits titeln "..hogy a budapesti Wallenberg-kiállitás emléke fennmaradjon" (...så att minnet av Wallenberg-utställningen må bestå). Bildtexterna återfinns i engelsk och tysk version i bokens slut. Den översändes härmed för kännedom.

Jan Lundvik

Postadress	Gatuadress	Telefon	Telefax	Telegram	Telex
Ajtósi Dürer sor 27 A 1146 BUDAPEST UNGERN	Ajtósi Dürer sor 27 A BUDAPEST	268 08 04	268 08 07	Svensk Budapest	225647

ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Depr. H. Magnusson

1995-03-27

Dnr	Avd	Grupp	Mål
86/003	P	2	Eu 1

Pol

Ex t. H. Magnusson,
Björn Lyrvall
Lage Olsson
~~Ex~~ 3/4-95

Envoyé Arne S. Lundberg
Östermalmsgatan 50

114 26 STOCKHOLM

Broder,

Tack för Ditt brev av den 4 mars. Det är alltid med nöje och intresse jag tar del av Dina resonemang, även om jag inte hinner besvara breven mer än sporadiskt och kortfattat. Nu har jag i alla fall samlat mig till några rader.

Sudoplatovs bok ingav oss först vissa förhoppningar om framsteg. Sedan vi ställt ett antal precisa frågor till Sudoplatov och fått skriftliga svar på dessa släcktes dock våra förhoppningar. Som Du själv skriver hade Sudoplatov ingen befattning med RW-ärendet och återger i huvudsak vad som publicerats. Han betecknar själv sina påståenden som "versioner" (dvs hypoteser). Detta innebär naturligtvis inte att kapitlet om Wallenberg saknar allmänt intresse - men det leder inte till några nya "fynd" eller bevis.

Du skriver mycket om "Kutuzov". Denne har vi haft ögonen på från början av utredningen. Det rör sig om ~~Tolstoj-Kutuzov~~, medarbetare på beskickningen hösten ~~-44~~ och efter den sovjetiska ockupationen av Budapest Röda arméns "kontaktman" med kvarvarande utländska organisationer. Tolstoj-Kutuzov har avgivit ett fyrsidigt "vittnesmål" om medarbetarna på den svenska beskickningen, inkl. RW, men detta dokument skall enligt notering i KGB:s akter ha förstörts 1959. Tolstoj-Kutuzov var således inte densamme som Thomsen och dog på Island 1981 (inte 1967). Det är dock oklart <u>när</u> han kan ha börjat rapportera till Moskva om RW:s verksamhet. Vi har inga tecken på någon organiserad sovjetisk underrättelseverksamhet i Budapest före slutet av 1944. Huvuddelen av uppgifterna om RW:s verksamhet torde ha kommit ryssarna till del <u>efter</u> den 1 januari 1945.

Ifylles av postexp

Avsänt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☒ vanlig post	3/4-95	

Dep U 328 BCB Vbg 882276

Vad Du skriver om Stalins befattning med ärendet 1946-47 förefaller rätt sannolikt.

Det kan ligga något i Sudoplatovs påstående att 1957 års svar utformats för att skydda Bulgarnin. Å andra sidan kan Bulgarnin inte ha spelat någon större roll i beslutet om RW:s arrestering. En nyckelfigur såväl 1956-57 som 1947 var givetvis Molotov. Det var ju han som, jämte Serov, i april 1956 lade upp strategin för hur de av Erlander och Hedlund överlämnade krigsfånge-vittnesmålen skulle besvaras.

Frågan om tolkningen av ordet likvidering i Vysjinskijs brev har som Du skriver två sidor. Vi är ännu inte färdiga med våra slutsatser på denna punkt.

Hoppet att finna några avgörande bevis om vad som hände RW är inte helt ute men minskar snabbt. Arkiven är nog i stort sett genomletade. Visserligen finns exempel på liknande fall där man återfunnit dokument som anger den <u>verkliga</u> dödsorsaken - t o m en skrivelse till Stalin från Abakumov (juni 1947!) där denne föreslår hur bedrägeriet skall iscensättas.

Slutrapport hoppas vi kunna bli klara med till början av hösten. Givetvis ska du få tillfälle se och kommentera utkast.

Hans Magnusson

SVERIGES AMBASSAD
LONDON

LÅN

TELEFAX Sid 1 (1)

Datum	Dnr	Dossierbet.
1995-03-29	160	

Ca/Ca

Amb vidit

INK. UTRIKES DEP.
D. No
95 -03- 29

AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu'

(Pol)

UTRIKESDEPARTEMENTET

Ex till:
Wallenberg-
föreningen
Exp. 95-04-21

Re Raoul Wallenberg.

För pol 1:1.

Vill för dossiern anteckna, att min fru och jag 28 mars mars hade en mottagning på ambassaden till förmån för den brittiska insamlingen av medel för en staty över Raoul Wallenberg. Anslutningen blev mycket god till mottagningen. Åtskilliga medlemmar från såväl Över- som Underhuset infann sig. Vidare fanns närvarande vid mottagningen ett antal prominenta britter från bankväsendet och näringslivet.

Avsikten är att statyn skall resas i september/oktober vid en plats nära Marble Arch. Statyn kommer att kosta ca 40.000 pund. Såvitt jag begriper är efter gårdagskvällens mottagning ca hälften av beloppet säkrat. Tacksam Ni delger detta fax med fru Nina Lagergren.

Nilsson

MP

P2 Eu

SVERIGES AMBASSAD
LONDON

TLÅN

TELEFAX Sid 1 (2)

Datum	Tjänste
1995-03-31	

L.O. / Ko

O.O.

Ex till:
Wallenberg-Föreningen
exp. 95-04-21

UTRIKESDEPARTEMENTET

Re Raoul Wallenberg

För pol 1:1.

./. Följande ur Jewish Chronicle 1995-03-31 om insamlingen i Storbritannien för resandet av en staty av Raoul Wallenberg. Tacksam delgivning med Nina Lagergren.

Nilsson

MN

"He gives the impression that there is no peace process and almost that the state of Israel does not exist."

Mr Aitken — who was this week the target of media allegations of involvement in a company accused of breaking a government arms embargo against Iran — refrained from mentioning Israel by name.

"It was significant that John Major took with him a party of 29 very senior businessmen to Gaza and Jordan," he reported. Yet there was no reference to the Premier's two-day stay in Israel.

Discussing Britain's economic

At the end of his speech Mr Aitken lauded the Arab League, which operates the trade boycott of Israel.

He described it as a "powerful vehicle for promoting stability, tolerance and understanding."

A B'nai B'rith spokesman told the JC: "We were particularly disappointed that the Minister did not use the opportunity to emphasise the government's commitment to the peace process and its developing relations with Israel.

"It is the sort of omission we would have expected a few years ago — but not now."

Jonathan Aitken: walking into a row

Fund launched for Wallenberg statue

By Bernard Josephs

The courage of Raoul Wallenberg — the Swedish diplomat who saved thousands of Hungarian Jews during the war — was recalled this week at the launch of fund for a statue in his honour in London.

"If only there had been more Wallenbergs, what a tremendous difference it would have made," commented Holocaust survivor Rabbi Hugo Gryn. "My hope is that when young people pass by the statue they will want to know about Wallenberg. They will learn his message — that for a civilised person, it is not possible to be morally neutral."

The diplomat, stationed in Hungary in wartime, saved 100,000 Jews from the Nazis by issuing them with false papers. He disappeared without trace after being detained by Russian troops at the end of the war.

The tribute project is being organised under the auspices of the International Council of Christians and Jews (ICCC). It will be erected in Great Cumberland Place, close to both the Swedish embassy and the Western-Marble Arch Synagogue.

ICCC president Sir Sigmund Sternberg said a total of £50,000 was needed for the project. Anonymous donors had already contributed £10,000.

Conservative MP David Ames — who has been campaigning on Wallenberg's behalf for eight years — said the statue would be recognition for a hero.

A call from the House of Lords for Wallenberg to be granted honorary British citizenship had been rejected on technical grounds, Mr Ames added. "That would have been a fitting tribute."

Swedish ambassador Lars-Ake Nilsson hosted the project's launch reception.

A LITTLE GIRL NEEDS YOUR HELP

5 years ago a **mother of five children**, gave birth to a **Down's syndrome girl**. She requires ongoing medical and therapeutic treatment, which is beyond the means of her parents, **who live in a 1 bedroom apartment**, which is very hazardous to this child's health and development.

The medical, financial and mental pressures have caused the mother's health to deteriorate.

PLEASE HELP

A little girl's health is in your hands!

Dayan I. Binstock, London Beth Din
Rabbi Y Fine, Cockfosters
Rabbi A Plancey, Borehamwood

Please send your donations payable to: "The Isaac & Freda Frankel Charitable Trust". Reg. Charity No. 1003739, to:

Rabbi Y Fine, 274 Chase Side, Southgate N14 4PR
Mr J Shatzkes, 13 Danescroft Gdns, London NW4 2ND
Mr L Hirn, 39 Armitage Rd, London NW11 8RD

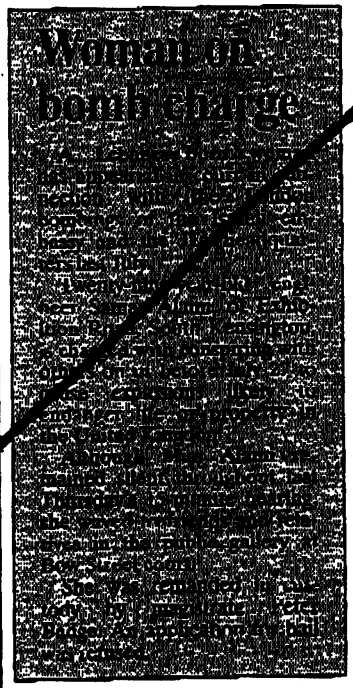

VC for £25,000

By David Sonin

The first Victoria Cross awarded to a Jewish soldier in the First World War was sold at auction in London on Tuesday for £25,000 — some £7,000 more than the top estimate.

The medal was earned in France, in 1914, by Lieutenant Frank De Pass, the scion of a prominent Sephardi family closely connected with Bevis Marks Synagogue.

The decoration, awarded posthumously, was put up for sale by a nephew and the proceeds will go to charity. It is thought to have been purchased by a collector.

T
"Bes
• Egyptian Liberal
• Mystical Aspect
• Seder Table De
• Pesach Recipe
• Shmura Matzo
• Instructions on
3/5 King
Donation
A LUR

Sunday 9th

and Blu
PRI
PES
MAKE YOU
A FREE
TO SWIT
(Offer
OUR PRICES INCLU
01
Synagogue
TEL: 010 41 (
FAMILY WAGN

Jewish Chronicle 31/3-95

Ink UD 95-04-10

Södertälje den 5 april 1995

Ambassadrådet Lage Olsson
Utrikesdepartementet
Box 16121

103 23 Stockholm

INK. UTRIKES DEP.
D.No 95/031
95 ~~05~~ 0 2
04-10
AVD. P GR. 2 MÅL Eu 1

Ex till:
Magnusson, Pol 1:1
Lyrvall, Pol 1:1
Olson, KM1
Exp. 95-04-26

Bäste Ambassadråd,

jag tackar storligen för detta omfattande material jag mottog angående fallet Raoul Wallenberg - det var verkligen en överraskning.

Jag för min del är angelägen om att kommentera vissa vittnesmål i böcker och tidningsartiklar.

Jag har även tidigare blivit ombedd att arbeta för vissa personer (se bilaga angående Ida Nudel), men jag måste ändå gång på gång fråga; varför jag? Jag har ju ingen samhällsposition som jag kunde åberopa.

Jag är född i Finland, så jag har inte från början kunnat bevaka fallet. Men såsom ivrig tidningsläsare började jag intressera mig för hans grymma öde. Jag har över 10 böcker om honom och två pärmar tidningsurklipp, och har skaffat en del material till Raoul Wallenberg Center i Budapest, där en av mina vänner arbetade ett tag. Centret sysslar huvudsakligen för att hjälpa judarna från O.S.S. och andra närliggande länder till Israel.

Utöver detta hade jag ingen tanke på att blanda mig i fallet R.W. tills det hamnade på "mitt bord".

När man läser om ambassadör Staffan Söderbloms oförlåtbara agerande, regeringens nekande att ta emot amerikansk hjälp och acceptera utbyte av spioner, finns det inga ord som skulle kunna beskriva vad jag tänker.

För att förkorta min redogörelse som tyvärr ändå blir för lång, har jag sorterat vissa fall i särskilda poster.

En amerikan skrev en gång att det är inte många människor som överskattar sig själva, men desto flera som underskattar andra. Detta påståendet har bekräftats gång på gång i fallet R.W.

Man tar illa vid i Sverige om man vänder ryggen mot publiken när man söker sin sittplats; i England är detta bevis om ociviliserad beteende, man skall icke andas mot andra människor.

Har man någonsin ställt frågan hur är det i Ryssland? Har man rätt att kräva att man där tillämpar samma traditioner som i Sverige (jag hänvisar uttrycket köpa/sälja människor). Jag har talat med folk vilka är födda och uppväxta i f.d. Sovjet. Man får åtminstone minimilön, men om man av någon anledning är i behov av ytterligare ekonomisk insats, har man endast vänner och släktingar att vända sig till. Tjänster och gentjänster. - Personer i Israel som jag har talat med är övertygade om att Armand Hammer fick ut Ida Nudel endast mot någon motprestation.

I samband med vädjan om några tjänster fick jag ta del i några upplysningar om R.W. mot löfte att inte yppa dessa till någon myndighet, då dessa skulle avvisas som icke trovärdiga eller offentliggöras med stor fara för uppgiftslämnaren. Därför har jag fått svårigheter att nå människor som har möjlighet att agera. En länk har bildats mellan människor i U.S.A,,Kanada, Tyskland och Israel. Jag personligen är endast en "mygga" i detta sammanhang, men jag är tacksam om mina ringa insatser är en liten del i denna länk som ev. får R.W. fri.

Jag vet ingen person som dött så många gånger och på så många platser och olika tidpunkter.- Jag läste en intervju med sonen till doktor Smoltsov. Han berättade att hans far hade lämnat efter sig sina handskrivna memoarer, men dessa hade aldrig blivit publicerade. Läkaretik?? Ånger?? Kanske han hade varit tvungen att underteckna dessa dödsattester mot sin vilja!

Jag önskar innerligt att Raoul Wallenberg slutligen når friheten - men samtidigt bävar jag: Skulle han kunna förstå och förlåta allt detta onda? Hur skulle han kunna anpassa sig i dagens samhälle? Och hur skulle han kunna möta all den publicitet som i så fall väntar honom?

Det skulle varit barmhärtigare om han verkligen hade dött 1947. Men jag tror att han lever och hoppas att hans återstående år till liten del kan gottgöra allt lidande.

Med tack än en gång och
med vänlig hälsning

Ebba Ohmans

Tärlina i „Det Bästa", fick andra priset
bl. 4:a med-tärlan.

DET BÄSTA - något för mitt liv?

"Ett gott skratt förlänger livet" - troligen har jag haft tillfälle att förlänga mitt liv åtskilliga år; sorgligt nog är jag inte speciellt angelägen att utöka mina levnadsår, för det verkar inte att bli bättre på vår planet. Utöver dessa roliga historier har jag fått läsa om många fantastiska livsöden med lika fantastiska bedrifter av dessa begåvade och modiga människor. Likaså har jag fått hämta kunskap; till exempel att en kvadratscentimeter av min hud innehåller cirka tremiljoner celler, nästan lika många mikroskopiska djur, 2900 känselceller och så vidare. Om artikeln hade publicerats i aprilnumret hade jag säkerligen varit benägen att betrakta dessa uppgifter som aprilskämt.

Men visst har DET BÄSTA betytt även annat än skratt och ökad kunskap för mig.

Det hela började med 18 träd.

I april 1982 fick jag läsa, att en rysk judinna, Ida Nudel, hade släppts ifrån ett arbetsläger, där hon hade tillbringat några år; hon fick dock inte efter frigivningen bosätta sig i Moskva, hennes hemstad, utan var tvungen att leta efter en ny boplats, och under sökandet övernatta på olika järnvägsstationer.

Jag upplevde detta som en ofattbar grymhet - men visste samtidigt, att mina möjligheter att göra något till hennes förmån var nära nog obefintliga. Jag hade nämligen under några år brevledes sänt gåvor till små barn i Sibirien, vars kristna föräldrar (samtidigt) satt i fängelse; choklad, nötter och buljongtärningar. Man får inte betala tullavgiften i avsändarlandet , och i mottagarlandet var tullen så hög, att barnen hade ingen möjlighet att lösa ut paketen. Det samma skulle gälla i Ida Nudels fall. (Jag försökte senare med ett halvkilos paket, men Ida hade råd att lösa ut enbart ett par strumpbyx

Jag ville dock göra något mer än att endast sända medlidsamma tankar, så jag bestämde mig att plantera några träd i hennes räkning i Israel. Det blev 18 tr judarnas lyckotal.

Jag ägnade knappast någon tanke efteråt för dessa träd, tills en medlem i Aktionskommittén för Sovjets Judar ringde till mig ett par månader senare och frågade om det var jag som hade planterat dessa träd för Ida Nudel. Vid jakande svar berättade hon att vid sitt besök i Moskva hade hon till sin överraskning träffat Ida Nudel och berättat för henne om trädplanteringen. Samtidigt nämnde hon att det var riskabelt att ta med sig detta certifikat som vanligtvis tilldelas mottagaren. Jag meddelade att jag redan från början var införstådd med detta, därför hade jag skrivit på postgirotalongen i samband med betalningen, att om Idas systers adress var känd, kunde certifikatet sändas till henne.

Några veckor senare anlände ett älskvärt brev från Israel, och Idas syster och jag började så smått att brevväxla. Hon var den enda som Ida hade tillåtelse att ha kontakt med utanför Sovjet. Ibland kunde dessa två tala med varandra telefonledes, och några gånger fick jag ta del av dessa från ryska till engelska översatta samtal.

I december 1983 anlände ett speciellt brev från Israel; 35 länder hade undertecknat det s.k. Helsingforsdokumentet, och nu skulle dessa länders utrikesministrar samlas till en säkerhetskonferens i Stockholm under januari 1984. Ida Nudels syster var angelägen att vid sådana tillfällen vädja till del - tagarna för att ta upp Idas fall till diskussion för att förmå Sovjetunionen tillåta henne att förena sig med sin syster och dennas familj i Israel, hennes enda kvarvarande släktingar.

Nu frågade hon om jag skulle vilja åtaga mig uppgiften att kontakta dessa konferensdeltagare. - Jag vill ju gärna hjälpa mina medmänniskor i den mån jag kan, men jag var alldeles för "grön" i internationella sammanhang. Jag tog dock kontakt med Aktionskommittén för Sovjets Judar för att få råd. Efter styrelsens sammankomst, där frågan dryftades, föreslog man att jag skulle telegrafera och vädja till Sovjets utrikesminister Andrej Gromyko. Jag fick adressen till hans bostad i Moskva. Motiveringen till denna åtgärd var, att konferensdeltagarna är vanligtvis så upptagna för det redan tidigare fastställda programmet, att tiden inte räcker till för några ytterligare möten.

Jag glömmer aldrig när jag hos Televerket avlämnade telegramtexten med mottagarens namn och adress; jag hörde hur personalen sinsemellan diskuterade, och jag kände mig som en "mygga" - vem var jag som vågade kontakta en av dessa verkligen stora i världen?

Jag skrev också till några tidningar om Ida Nudel, och ett par av dessa ville intervjua mig.

Det är då DET BÄSTA spelade en roll.

På hösten 1982 var jag på väg att gratulera en vän. Som läsning på tåget hade jag tagit Det Bästa som på samma dag hade anlänt. Jag kastade en blick på den första sidan, och mina ögon fastnade på rubriken "Ida Nudel tackar". Det var ju "min Ida", och när jag läste hennes tackbrev fick jag samtidigt veta anledningen till det. Det Bästa hade året innan, juli 1981, haft en utförlig artikel om henne; om hennes aktiviteteter och hennes enorma svårigheter.

Jag har en stor respekt för det skrivna ordet och sparar en hel del skrifter och artiklar, så när jag återvände hem hittade jag det ett år gamla julinumret. Det var på grund av den artikeln, och naturligtvis uppgifterna jag fick från Idas syster, som jag kunde berätta en hel del om Idas öde. Även medlemmarna på Aktionskommittén för Sovjets Judar var förvånade och undrade hur jag hade kunnat redogöra så mycket. Dessa hade inte haft tillfälle att ta del i artikeln om Ida i Det Bästa.

Alltefter dessa 35 nationerna ordnade sammankomster för att dryfta olika spörsmål fortsatte även jag med denna verksamhet jag hade påbörjat, även om detta inte var min idé från början.

Det är klart att jag väntade på att vinna gehör för min vädjan, men jag blev alldeles överväldigad när så många länders representanter i höga positioner tog sig tid att svara. Det kom svar från utrikesministrar och deras representanter; man berättade om vilka ansträngningar som redan gjorts, t.ex. av presidenterna av U.S.A. och Frankrike, likväl som utrikesministrarna av England och Brittiska samväldet. - Från Tysklands representant fick jag veta att man hyste en medkänsla för Idas öde, men att man hade långtgående samtal med Sovjetunionen för att förmå den att tillåta dessa tyska medborgare, som fortfarande var kvar i Sovjet, att återvända till deras hemland Tyskland, och att man därför såg sig tvungen att prioritera detta spörsmål.

Den största överraskningen för mig beredde dock U.S.A:s ambassadör Michael Novak, som var vänlig nog att sända mig en kopia av sitt tal som han höll på konferensen för de mänskliga rättigheterna i Bern 1986, och bifogade dessutom en lista på namnen av de 311 personer, vilkas rättigheter man i första hand arbetade för.

Ida Nudels namn var medtagen på listan; senare fick jag uppleva hur världen, trots sina miljarder människor, ändå i vissa sammanhang kan vara liten. Jag fick gäster från Israel, en matematiker som arbetar på finansministeriet i Jerusalem och hans fru. I diskussion mellan oss kom fram, att han fortfarande år 1986 satt i Sovjets fängelse, och hans namn var upptaget bland de 311 personer jag hade fått vetskap om.

Under åren jag uppvaktade dessa världens mäktiga kände jag mig liten- men jag är ändå så oerhört tacksam för allt jag fick uppleva. Vi tänker ofta att personer som styr världens öde, är så uppslukade av dessa viktiga angelägenheter som har tilldelats dem, att de varken har tid eller intresse att ägna sig åt den lilla människan och dennes öde. Jag fick verkligen mångfaldiga vittnesmål att så är inte fallet, utan även alla vi "små" har en plats i historien.

Nu var det inte mina ansträngningar som befriade Ida, utan befriaren var den den store filantropen och miljardären Armand Hammer, som hade goda kontakter med alla Sovjetledare från Lenin till Gorbatjov, om man bortser Stalin. Föräldrarna var rysk-judiska emigranter, men själv föddes han i U.S.A. Hans levnadshistoria är närapå otrolig, och han fick leva tills han var 92 år,och vara verksam till sitt sista andedrag.

Jag vill citera några rader ur tidningen "Dagens Nyheter" efter hans död: "Han brukade säga att den enda anledningen till att han tjänade pengar var att han ville ge bort dem. Han skänkte oerhörda summor till cancerforskningen. Vid större katastrofer brukade han rycka in med pengar, till exempel i samband med kraftsolyckan i Tjernobyl".

Ida är hemma i Israel, och jag sänder en tanke av tacksamhet åt Armand Hammer för det - och för allt annat han har gjort för mänskligheten.

Dessa "lyckoträd" var planterade för Ida Nudel, men det är väl i livet att "ge och ta", så jag har inte blivit lottlös heller. En journalist från Israels Radio besökte sin syster vilken då var bosatt i Sverige. Hon fick höra om mitt arbete för Ida Nudel och ville intervjua mig, och detta ledde till att jag har fått många vänner i Israel och även annostädes, och har fått besöka många platser dit vanliga turister inte hittar vägen.

Slutet gott - allting gott.

Ebba Grönroos

Köpmangatan 1 151 71 Södertälje

ALEXANDER SOLSJENITSYN

I fransk översättning ANDERSEN, i den finska likaså; varför i den svenska Andersson?

Jag talade med en rysk-judisk (svensktalande) väninna om saken- och hon skrattade. I Ryssland är Andersen ett bekant namn, man älskar H.C. Andersens sagor. Så det är väl för mycket begärt att Abakumov skulle känna skillnaden mellan danska och svenska.

I samma bok där Solsjenitsyn berättar om svenska Andersen, nämnde han även om ett föredrag om den världsberömde arkitekten Le Corbusie. Under Stalins tid hade man fängslat massvis intellektuella, och fritiden efter det hårda arbetet utnyttjade de ofta för föreläsningar i olika ämnen.

Berättelsen om Le Corbusie intresserade mig, då mor till en av mina väninnor var gift med halvbror till Le Corbusie. Under tiden i Frankrike studerade hon konst, uppmuntrad av Le Corbusie. Deras hus, vilket Le Corbusie ritade, är nu Le Corbusie museum. Hon håller ibland föredrag om Le Corbusies insatser, inte enbart inom arkitekturen.

Major Kovertjenko hade fängslats med anledning av att han inte hade de „rätta åsikter" om kommunismen, hade att sina soldater olaglig demonstration på köttbil i berusad tillstånd och dömts till 10 års fängelse. – Hans egna soldater hjälpte honom att flyg.

väl inte rätt att bryta er in! Vad vill ni?" – "Ah, kyss mig i ars...!!" yttrade Kovertjenko öppenhjärtigt, hjärtinnerligt. Och han skulle nog ha fortsatt att bravera ett tag till om han inte lagt märke till, att det redan telefonerades angående honom i rummet intill. Han var tillräckligt nykter för att inleda återtåget, men i samma ögonblick började päronen trilla ur hans fickor – och ett skändligt skratt förföljde honom...

Ändå hade han så mycket ork att han lyckades ta sig ut ur ambassaden och dessutom fortsätta ett gott stycke till. Följande morgon vaknade han upp på Kiev-stationen (han hade väl inte tänkt smita i väg till Västukraina?) – och där tog man snart hand om honom.

Vid rannsakningen misshandlades han av självaste Abakumov;[101] ärren på ryggen svällde upp till knytnävstjocklek. Ministern misshandlade honom naturligtvis inte för päronens skull och inte heller för det fullt berättigade klander han riktat mot fransmännen – nej, det var för att få reda på när och av vem han hade blivit värvad. Och givetvis fick han tjugofem års fängelse.

Ivan hade en fullmakt insydd i rockfodret. Han köpte biljett till Kuban, men innan han hunnit till Moskva, söp han ned sig i restaurangvagnen. När han klev ut från stationen, bligade han på Moskva och sade till taxichauffören: "Kör till någon ambassad!" – "Vilken?" – "Spelar ingen roll, vilken som helst." Chauffören gjorde det. – "Vilken är det?" – "Franska." – "Jaha."

Det är tänkbart, att han tappat tanketråden så att hans avsikt med att besöka ambassaden blivit en annan än den ursprungliga; i varje fall hade hans list och styrka inte svikit honom. Han oroade inte milismannen vid entrén utan flanerade lugnt och stilla in i en gränd och kastade sig över det glatta, två manslängder höga planket. På ambassadgården gick det lättare: Ingen upptäckte honom och hejdade honom, han klev in, passerade först ett rum och sedan ett annat och fick syn på ett dukat bord. Det fanns åtskilligt smått och gott på bordet, men det som föll honom mest i smaken var päronen, han hade längtat sig fördärvad efter päron och nu stoppade han fickorna fulla. I det ögonblicket kom värdfolket in för att äta. "Hallå där, fransoser!" hojtade Kovertjenko innan de ens hunnit öppna munnen. Det slog honom, att Frankrike inte hade uträttat något nyttigt de senaste hundra åren. –"Varför gör ni inte revolution? Vad ska ni med den där de Gaulle till? Tror ni kanske att vi kommer att skicka Kuban-vete till er, va? Å-å-å-nej!!" – "Vem är ni? Varifrån kommer ni?" undrade fransmännen häpet. Kovertjenko anslog genast den rätta tonen: "Jag är major vid MGB.[15]" Fransmännen blev uppskärrade: "Men det ger er

Det förekom många sådana berättelser, men precis som i alla andra järnvägsvagnar blev det tyst också i Stolypin-vagnarna fram mot natten. Nattetid förekommer varken fiskportioner eller vatten eller toalettbesök.

Och då fylls den, som alla andra vagnar, av det jämna hjuldunket, som inte på minsta vis stör tystnaden. Och då kan man – om eskortsoldaten övergivit korridoren – samtala lågt från tredje kupén, männens, med fjärde kupén, kvinnornas.

Ett samtal med en kvinna i fängelse är något mycket speciellt. Där finns rentav något högtravande, till och med när man resonerar om lagparagrafer och straff.

Ett sådant samtal pågick en hel natt och under följande omständigheter. Det var i juli 1950. Kvinnokupén var långtifrån fullsatt, den enda som fanns där var en ung flicka, dotter till en moskvaläkare och arresterad enligt artikel 58:10. Från manskupéerna hördes oväsen: Eskortsoldaterna hade föst i hop alla fångar från tre kupéer i två (fråga inte hur många som klämdes in i varje). Och så fördes en förbrytare, som absolut inte liknade en fånge, in i den tredje. Det fanns en antydan till respekt i det sätt på vilket han fördes genom

Alexander Solsjenitsyn „Gulag-arkipelagen", del „Sista hämnden.

korridoren (eskortsoldaterna blev ändeles konfysa av den instruktion, som stod skriven på kuvertet till hans *dossier*) – och allt detta hann flickan se. Han däremot hann inte se henne (vilket han senare beklagade!)

Av oväsendet och uppståndelsen förstod hon, att man utrymt kupén bredvid hennes enkom för honom. Det var uppenbart, att han inte hade rätt att komma i kontakt med någon. Och så mycket större lust fick hon att prata med honom. I en Stolypin-vagn är det omöjligt att få ögonkontakt mellan kupéerna; däremot kan man höra varandra om det är tyst. Sent på kvällen, när det började bli tyst, slog sig flickan ned ytterst på bänken, invid själva gallret, och ropade lågt till honom. (Eller kanske började hon nynna lågt. För sådant var vakterna skyldiga att bestraffa henne, men eskortsoldaterna hade myglat sig undan och det fanns ingen ute i korridoren.) Den okände hörde henne och satte sig på samma sätt som hon. Nu satt de där, rygg mot rygg, och tryckte mot samma tre centimeter tjocka planka och talade genom gallret, lågmält, runt den där plankan. Deras huvuden och läppar var så nära som om de kysstes, men de kunde inte snudda vid varandra eller ens se varandra.

* Erik Arvid Andersson förstod redan ryska hyggligt, han talade med många fel men lyckades i alla fall uttrycka vad han tänkte. För flickan berättade han sin häpnadsväckande historia (som vi senare skulle få höra i genomgångslägret) och hon berättade sin, den enkla historien om en moskvastudentska, som dömts enligt artikel 58:10. Men Arvid var fascinerad och frågade ut henne om den sovjetiska ungdomen och om livet i Sovjetunionen – och det han fick reda på liknade absolut inte vad han tidigare fått veta genom västerländska vänstertidningar eller under sitt officiella besök i Sovjetunionen.

Hela natten samtalade de – och den natten smalt allting samman för Arvid: den ovanliga fångvagnen i ett främmande land, tåghjulens nattliga dunkande mot skarvarna, som alltid finner resonans i vårt hjärta, och flickans melodiska stämma, när hon viskade och andades vid hans öra – fast *se* henne, *se* henne kunde han inte! (Sedan halvtannat år tillbaka hade han över huvud taget inte hört någon kvinnoröst.)

Och denna osynliga (men säkert, ja, absolut säkert vackra) flicka smälte samman med det Ryssland, som han nu för första gången började skärskåda, och natten igenom berättade Rysslands stämma sanningen för honom. Till och med så kan

Obs Andersson – ej Andersen,
Se Birgad annons i Ny
Jerusalem Post.

man lära känna ett land. . . . (Om morgonen skulle han också få se dess mörka halmtak genom fönstret – till ackompanjemang av en tragiskt viskande, hemlighetsfull guide.)

Ty detta är Ryssland: fångar i en tågkupé, fångar som inte törs klaga, en flicka bakom en vägg i en Stolypin-vagn, en vaktstyrka som gått och lagt sig, och päron som dräller ut ur fickan, och nedgrävda bomber, och en ryttare, som rider uppför trappan till militärkommendanturen.

* *

Ur John Biermans bok.
„Raoul Wallenberg –
en hjälte i vår tid"

* I början av 1950-talet träffade Solzjenitsyn själv en mystisk fånge som påstod sig vara svensk. I »Gulagarkipelagen» berättar han om ett möte med en man som kallade sig Erik Arvid Andersen och uppgav att hans far var svensk miljonär. Ingen svensk med detta namn har – så vitt man vet – befunnit sig i sovjetisk fångenskap. Och om han stavade sitt namn enligt uppgift, är det inte troligt att han var svensk överhuvudtaget; svenskarna skulle stava namnet Andersson. En del av dem som kämpar för Wallenbergs sak tror att personen i fråga var Wallenberg under ett påtvingat, antaget namn. Detta verkar osannolikt. Bortsett från andra omständigheter skulle det också stämma dåligt med Wallenbergs karaktär att skryta över en far som var miljonär.

Rätt stavad namn. Konstig på grund
av berättarens kunskaper man
förväntar sig det (fan-fan brödes),
eller att han var tvungen att
vilseleda folk han kom i kontakt med.

PERESYLKAN = genomgångsfängelset

Peresylkan ger fången överblick och perspektiv. Eller som ordspråket säger: Det skriker i magen – men lustigt är att leva. I den rastlösa rörligheten, bland tiotals, ja, hundratals nya och ständigt skiftande ansikten, i berättelsernas och samtalens öppenhet (i ett läger talar man aldrig så, där är man ständigt rädd för säkerhetschefens tentakler) blir ens inre allt fräschare, alltmer avklarnat, och man börjar fatta vad som håller på att ske med en själv och med ens eget folk och med världen. En enda konstifikus i cellen kan öppna ens ögon på ett sätt som inget skrivet skulle kunna.

In i vår cell släpptes plötsligt ett mirakel: en lång, ung militär med romersk profil, med långt, ymnigt, ljusblont hår och brittisk uniform – det var som om han kom raka vägen från Normandies kust, en officer i invasionsarmén. Han trädde in så stolt som om han förväntade sig, att alla skulle resa sig. Men det visade sig, att han helt enkelt inte räknat med att hamna bland vänner. Han hade redan suttit fängslad i två år utan att ha upplevt en endaste cell; också hit, till genomgångslägret, hade han förts i största hemlighet i en speciell Stolypinkupé – och plötsligt och oförmodat – om det nu var av misstag eller med avsikt – släpptes han in i vår gemensamma spilta. Han gick runt i cellen, och när han fick syn på en Wehrmachtofficer i tysk uniform tilltalade han honom på tyska; omedelbart råkade de i häftigt gräl och de skulle säkert ha dragit kniv om de haft någon. Det var fem år efter kriget och man försökte redan få oss att tro, att västerlandet hade deltagit i kriget bara för syns skull. Det var sällsamt för oss att bevittna deras ömsesidiga raseri, ty så länge den där tysken hade legat bland oss ryssar hade vi aldrig råkat i krakel med honom; snarast hade vi skrattat åt honom.*

Ingen skulle ha trott på Erik Arvid Anderssons berättelse om det inte varit för hans hår, som skonats av frisörsaxen (ett mirakel i hela GULAG[2]) och för hans hållning, som var så främmande, eller för att han talade engelska, tyska och svenska så ledigt. Enligt vad han påstod var han son inte till en miljonär utan en *miljardär* (nåja, kanske spädde han på), och systerson till militärbefälhavaren i den brittiska ockupationszonen i Tyskland, general Robertson. Han var svensk under-

* Fel över sättning - skall vara Andersson. - Åbakumor var inte väl så inne med skillnaderna vad beträtta de nordiska språken.

såte men tjänstgjorde under kriget som frivillig i den brittiska armén, hade deltagit i landsättningen i Normandie och efter kriget blivit svensk yrkesmilitär. Men hans sociala intressen övergav honom inte, hans längtan efter socialismen var starkare än banden till faderns kapital. Med djup sympati intresserade han sig för den sovjetiska socialismen och fick t o m med egna ögon övertyga sig om dess blomstring då han kom till Moskva som medlem av en svensk militärdelegation; där ställde man till med banketter för dem och förde ut dem till weekendvillor, och de hade inte heller några svårigheter att få kontakt med vanliga enkla sovjetmedborgare: vackra aktriser, som inte hade brått till arbetet utan gärna tillbringade tiden med dem, t o m på tu man hand. Och Erik, som definitivt övertygats om vårt systems triumf, framträdde efter återkomsten till västerlandet i pressen, där han försvarade och lovprisade den sovjetiska socialismen. Därmed hade han gått för långt och grävt sin egen grav. Just de åren, 1947–1948, försökte man från alla håll och kanter locka till sig progressiva västliga ungdomar, som var redo att offentligen avsvärja sig västerlandet (och det verkade bara behövas något tjog för att hela västerlandet skulle gå upp i fogarna och falla sönder). Tidningsartikeln gjorde Erik lämplig. Erik tjänstgjorde vid denna tidpunkt i Västberlin. Han hade lämnat kvar sin hustru i Sverige; av förlåtlig manlig svaghet besökte han då och då en flicka i Östberlin. Och där kidnappades han en natt. (Det var som i talesättet: "Till flickan han gick / och fängelse han fick". Sådant har säkert hänt många gånger förr, han var sannerligen inte den förste). Han fördes till Moskva, där Gromyko,[251] som en gång i världen hade dinerat i hans fars hem i Stockholm och kände sonen, återgäldade gästfriheten och föreslog, att den unge mannen offentligt skulle ta avstånd från kapitalismen och från fadern; i gengäld lovades ynglingen en komplett kapitalistisk försörjning till livets slut. Men fast Erik inte hade något materiellt att förlora blev han till Gromykos häpnad indignerad och slängde ur sig ord, som sårade. Eftersom man inte trodde på hans ståndaktighet, blev han inspärrad i en datja strax utanför Moskva och trakterades som en sagoprins (ibland utsattes han för "fruktansvärda repressalier", då man slutade att ta emot beställningar till morgondagens mål och kom med entrecôte i stället för kyckling), utrustade honom med verk av Marx, Engels, Lenin och Stalin och väntade i ett år på att han skulle ta sitt förnuft till fånga. Men häpnadsväckande nog gjorde han inte det. Då

fick han sällskap av en föredetta generallöjtnant, som redan hade tillbringat två år i läger i Norilsk. Antagligen räknade man med att generallöjtnanten skulle få Erik på andra tankar genom att berätta om lägrens fasor. Men generalen utförde sitt uppdrag dåligt eller också ville han inte utföra det. Under de omkring tio månader de satt gemensamt inspärrade lärde han Erik tala bruten ryska och uppammade en gryende avsky mot de blå revärerna, säkerhetstjänsten, hos honom. Sommaren 1950 kallades Erik till Vysjinskij[8] men vägrade än en gång (genom att totalt regelvidrigt låta medvetandet övertrumfa existensen!). Då läste Abakumov[101] personligen upp domen för Erik: tjugo års fängelse (?? för vad??) De hade redan länge beklagat, att de tagit kontakt med denne spoling, men det var ju omöjligt att släppa i väg honom till västerlandet. Och så kom det sig, att han fördes bort i egen kupé och fick lyssna till en Moskva-flickas berättelse genom kupéväggen och fick se de rappade halmtäckta stugorna i Rjazan-ryssland följande morgon.

Dessa två år hade i hög grad stärkt hans trohet mot västerlandet. Han trodde blint på västerlandet, vägrade att inse dess svagheter och betraktade de västerländska arméerna som oövervinneliga och dess politiker som ofelbara. Han trodde oss inte när vi berättade, att Stalin under den tid Erik suttit fängslad hade beslutat sig för Berlinblockaden och *lyckats* med den. Eriks mjölkvita hals och ansikte flammade av vrede när vi gjorde oss lustiga över Churchill och Roosevelt. Lika övertygad var han om att västerlandet inte skulle tåla hans fångenskap; snart skulle underrättelsetjänsten från genomgångsfängelset i Kujbysjev få informationer om att Erik inte hade drunknat i Spree utan satt fången i Sovjet – och då skulle han bli friköpt eller utbytt. (I denna tro på det speciella i *det egna* ödet – jämfört med andra fångöden – liknade han våra välmenande ortodoxa.) Trots våra hetsiga ordväxlingar bjöd han min vän och mig att vid tillfälle besöka honom i Stockholm ("alla känner till oss", sade han med ett trött leende, "min far praktiskt taget underhåller det svenska hovet"). Ändå hade den svenske miljardärssonen ingenting att torka sig med, och därför skänkte jag honom en trasig handduk, som jag kunde undvara. Kort därpå transporterades han vidare.*

* Sedermera har jag frågat alla möjliga svenskar, som jag råkat träffa, eller folk som rest till Sverige hur man skulle kunna få kontakt med

hans familj. Hade de hört talas om någon försvunnen med det namnet? Jag fick bara ett flin till svar: namnet Andersson är lika vanligt i Sverige som Ivanov i Ryssland; någon miljardär med det namnet fanns inte. Och först nu, 22 år senare, då jag läser igenom denna bok för sista gången, slår det mig plötsligt: Naturligtvis hade man *förbjudit honom* att säga sitt riktiga namn! Abakumov hade naturligtvis varnat honom för att man skulle *förinta* honom om han gjorde det! Och så passerade han genomgångslägren som en svensk Ivanov. Och bara genom icke förbjudna, perifera detaljer i sin biografi lämnade han spår efter sitt förödda liv i minnet hos människor han råkade möta. Rättare sagt: Han hade ännu hopp om att kunna rädda livet – helt mänskligt, precis som miljoner andra kaniner i denna bok – han fick väl sitta och sukta tills det indignerade västerlandet befriade honom. Han begrep inte Orientens hårdhet. Han fattade inte heller, att ett SÅDANT vittne, som visat en SÅDAN ståndaktighet (vilket ingen väntat sig av en uppluckrad västerlänning), aldrig skulle bli fri.

Ändå finns han kanske fortfarande i livet. (Anmärkning 1972.)

EFIM MOSHINSKY

Ur Nordisk Familjebok 1955, ny upplaga 1963:

"Wrangels land, Wrangels ö, ry Vrangelja ostrov, rysk ö utanför östligaste delen av Sibiriens ishavskust, skild från fastlandet av De Longssund: C:a 7300 km^2.

Meteorologisk station----- "

Öns areal är således lite mindre än Stockholms län (7342 km^2) men större än Södermanlands län, 6250 km^2.

Hur kan man vara säker, att man verkligen har kunnat fastlå - inga fängelser på ön? Läs om nummergivna baracker.

Senare har dock meddelats:

OUTGOING MESSAGE

"There was airfield construction in the early 60's by special construktion forces. Prisoner labor could have been d'assigned to help. This would d'not have constituted a punitive camp--------"

September 73 SECRET.

Testimony by Efim Moshinsky (åren 1958-1962)

Sidan 74:
"----- all three camps (or camp zones,as they are called) are located at a distanse of about 40 kilometer from an airport.

Having thoroughly scanned the map of Wrangel Island presented to me by Mr. Avraham Shifrin , I can state with complete certainty that all three camps which I am aware of on Wrangel Island are located on the shore of Bukhta Rodzhersa (the Bay of Rogers); the bay is connected with the above mentioned airport by a highway.

I do not know whether there are other prison camps on Wrangel Island. But I do know there is one more airdrome there, an underground one, which is located at the distance of 4 kilometer from the Bukhta Rodgerza , to the north, deeper on the territory of the island. Both the big airport and this underground airdrome were built by the hands of prisoners. The underground airdrome is solely military significance."

Se vidare kopior: Eric Sjöquist: Raoul Wallenberg, diplomaten som försvann
Stuart Kahan:Vargen av Kreml
Efim Moshinsky: Raul Wallenberg is alive
Ljus i Öster, en sida om fängelser och fångläger

ur „Vaugen i Kreml" av Stuart Kahan. Lazar var Stuart Kahans farbror, och hans syster Rosa var Stalins tredje fru. Lazar var jude, och naturligt vis var Stalins fru judinna

jelse av författare, kompositörer och dramatiker. En rad tal av Zjdanov resulterade i att Michail Zosjtjenko och Anna Achmatova utstöttes ur författarförbundet.

Men ingenstans blev förföljelserna värre än i Ukraina. Det såg Lazar till. Han var där bara nio månader under 1947 men när han gav sig av hade redan det ukrainska folket börjat kalla de månaderna för "De svarta dagarna".

Lazar förolämpade, anklagade och terroriserade alla utan åtskillnad. Hans aktioner riktades inte bara mot judarna. Han slog sönder partiorganisationen och avskedade praktiskt taget alla funktionärer. Utan anledning anklagade han dem för ukrainsk nationalism och motarbetande av Sovjetunionen och kommunistpartiet. Han igångsatte en otäck kampanj mot vad han kallade "kosmopolitism" och "dyrkan av det utländska". Och i det utländska räknade han också in det ukrainska.

Ingen var säker. Till och med högre militärer utsattes, bland dem marskalk Vasilevskij, krigsminister och en av hjältarna vid Stalingrad, marskalk Konev, en av Berlins erövrare, och marskalk Govorov, en oomtvistad och allmänt respekterad amiral.

Lazars kvast sopade igenom varje hem i Sovjet. Att vara jude i Ukraina, till och med att vara ukrainare, betydde att vara ständigt förföljd. Naturligtvis såg Lazar att antisemitismen i allmänhet hade rotats djupare i Ukarina till följd av kriget än någon annanstans. Och om Stalin ville ha nya utrensningar så skulle Lazar se till att det var han själv som fick äran av dem.

Men allt detta var bara toppen av ett isberg. Det skulle hända mycket mer och Lazar skulle vara i centrum. Han visste att det var viktigt för hans långtidsplan, vilken blev kortare för varje dag. Han visste också att han inte behövde judarna. De ingick inte i hans planer. Han måste till varje pris ta avstånd från dem. Hans slutliga framgång eller misslyckande var beroende av det. Judarna, och hans egen judiskhet, utgjorde det främsta hindret för honom i Rysslands ögon. Han måste bygga upp det han ville göra på rätt sätt, särskilt nu, med tanke på vad som hände i världen.

Mot slutet av året återvände han till Moskva, lämnande sitt vanliga avskräde efter sig. Det sista han gjorde i Kiev kom hans namn att leva kvar som skri[illegible] på dörre[illegible]s varje återstående

judisk familj i området. När de troende bad honom att rädda deras äldsta och mest berömda synagoga från att bli förvandlad till magasin kom Lazars besked snabbt och bestämt: "Bomma igen och gör den till lagerhus."

Ryssland 1948 sjöd av aktivitet. Allt möjligt inträffade. Sovjet blockerade alla land- och vattenkommunikationer mellan Västberlin och Västtyskland och Förenta staterna fick förse den belägrade staden med förnödenheter med flygtransporter i stor skala via de tre "flygkorridorerna". Det betydde ingenting för ledarna i Kreml. De visste vad de gjorde. Deras aktioner skulle vara kraftfulla och omfattande. De ville sätta västländerna på pottkanten varhelst de kunde, och de skulle ta för sig av allt de kunde komma åt genom att i möjligaste mån utnyttja det kapitalistiska systemet. Om och om igen erinrade man sig i Kreml Lenins ord om att folken i väst bestod av "användbara idioter".

Agenter från Sovjet sändes i massor till Amerika för att förmå vetenskapsmän, lärare och andra att släppa ifrån sig varje hemlighet Förenta staterna hade. Planer av alla slag rörande vapensystem och teknologi kom i jämn ström till Moskva – atomhemligheter hade högsta prioritet. Det kunde bara gå till på det sättet. Västmakterna hade lagt beslag på de bästa av de tyskar som sysslat med Hitlers raketvapen. De som Sovjet fått tag i var inte första rangens vetenskapsmän. Därför måste man inhämta försprånget. Kreml visste att man alltid kunde lita till den kapitalistiska snikenheten. Lazar skrattade när han hörde talas om de framgångar Ryssland hade.

"Säljer alla i Amerika materiel till oss?"

Stalin nöjde sig inte med det enkla insamlandet av information utan sände ut folk som Lazar och Molotov för att ta reda på vilket inflytande kommunistpartierna kunde ha i resten av världen. Ingenting lämnades oprövat. Även förmodade motståndare utnyttjades – de som var vänner ena dagen kunde vara fiender nästa – allting kunde gagna Sovjetunionens politiska, ekonomiska och militära syften. Så gjorde ju alla. Varför då inte Ryssland?

Sovjetunionen var nu medlem av Förenta Nationerna och Stalin så[illegible]att hans [illegible] skulle behandlas som en världsmakt även om

det innebar att man tillfälligtvis röstade mot sina egna intressen. Ett sådant fall gällde staten Israel.

För många judar världen över betydde en judisk nation i Palestina den bästa utvägen undan de religiösa förföljelser man utsattes för i andra länder. Under slutet av 1800-talet började många judiska emigranter anlända till Palestina med förhoppning att en sådan nation skulle kunna skapas. De odlade jorden som den aldrig blivit odlad tidigare, de dikade ut träskmarker, bevattnade öknar och planterade träd. Nybyggen uppstod över en natt och ofruktbar jord blev fruktbar och bördig.

I augusti 1947 framlade FN en delningsplan. Judarna accepterade den, men det gjorde inte araberna. Egypten, Jordanien, Syrien, Irak, Saudiarabien och Jemen utlovade ett utrotningskrig. Men i november samma år röstade FN med siffrorna 33–13 (ett resultat som i kulisserna backats upp av den ryske delegaten Andrej Gromyko) för att den brittiska överhögheten över Palestina skulle upphöra och landet delas i en judisk och en arabisk stat. Judarna samtyckte omedelbart till FN-planen, men araberna ville ha hela Palestina.

Den amerikanske presidenten Truman sände biträdande utrikesministern Dean Acheson till Moskva för att överlägga med Molotov om den nya staten Israel, som Truman hade för avsikt att erkänna. Lazar, den ende juden i hierarkin försökte påverka Acheson att hindra ett sådant erkännande, eller att åtminstone fördröja det. Stalin verkade vara emot saken, för tillfället i alla fall.

"Jag är av judisk börd", sa Lazar till Acheson, "och jag är emot det. Vad kan det vara bra för att ha en judisk stat i Mellanöstern? Landet är ofruktbart. Ingenting växer där. Det har ingenting att bidra med. Där finns ingen olja att tala om. Och den viktigaste synpunkten av alla är att araberna inte tycker om det. Vi måste fatta de ekonomiska konsekvenserna. Om araberna ger oss skulden för detta, vad händer då med oljan? Ni, minst av alla, kan inte klara er utan den. Vi har gott om olja, men tänk på er egen situation. Menar ni verkligen i denna dag och tid att människor är lika viktiga som olja?"

Det var ett resonemang som på sin höjd kunde anses besticknde, och det visste Lazar. Men han lämnade ingenting åt slumpen. Han ansåg att staten Israel inte hade [illegible] berättigande.

Och han visste var Truman stod. Han hade inte något val. Det var ju så att sex miljoner judar utplånats under det senaste kriget. Någon måste gottgöra detta någonstans. Skulle det bästa inte vara att ge dem ett stycke öde land och låta udda vara jämnt?

Hitler hade försökt att utplåna dessa människor och Stalin försökte också något i den vägen, utom det att han ville att judarna skulle stanna kvar i Ryssland. "De ska utnyttjas, ingenting annat. Och det är nödvändigt, absolut nödvändigt, att ha dem under sträng kontroll."

Men Acheson höll inte med. Truman var omöjlig att rubba. Israel utropades som stat den 14 maj 1948 och erkändes samma dag av USA. Stalin såg tendensen och tre dagar senare blev Sovjet den första av övriga större staterna som garanterade Israels rättsliga ställning som stat.

Stalin såg realistiskt på det. När han nu hade valt väg inbjöd han Golda Meir, Israels nya ambasssdör, till överläggningar. Det kunde verka som en vänlig gest, men man kanske skulle kunna vinna ytterligare genom att i början ordna ett gott förhållande mellan Sovjet och Israel för att senare svika landet. Lazar och Molotov trodde inte att besöket skulle vara till någon nytta. Men Stalin var envis. Golda Meirs ankomst till den sovjetiska huvudstaden utlöste ett välkomnande som ingen hade kunnat förutse. De sovjetiska judarna strömmade ut på Moskvas gator, de stod samlade runt hennes hotell dag och natt. Varje gång hon visade sig möttes hon av stormande jubel.

Stalin blev chockad. Detta var det mest positiva mottagande som någonsin kommit en representant för en utländsk regering till del från en minoritet av befolkningen. Och det överträffade allt vad han i den vägen fått erfara från majoriteten av folket.

Stalin kallade sina närmaste rådgivare till katastrofmöte – en av dem fick till och med ge sig av från ett möte med Golda Meir själv. Stalin kunde nätt och jämnt behärska sig.

"Är det här tacken för att vi försöker verka lagliga i världens ögon", skrek han till Politbyrån. Hans ansiktsfärg var röd i stället för gulaktig som vanligt. "Det är tacken. Judarna! Judarna kan fortfarande inte inordna sig och smälta in som andra minoriteter. Det är bara några få som kan det – eller vill det."

Han [illegible] rakt på I[illegible]. "De utgör en ständig fara överallt. Varje

jude i Moskva har utländska förbindelser. Sionismen är ett farligt hot för oss."

Lazar stirrade tillbaka. Stalin väntade på en signal, den vanliga signalen. Lazar nickade. Stalin log. Mer behöves inte. Stalin hade återigen släppt lös sin "terrormaskin" och Lazar skulle än en gång få spela rollen av folkilsken hund, beredd att slita armar och ben av den grupp människor som Stalin tussade honom på.

Lazar visste vad som krävdes, det var bara det att det nu skulle ske i ännu större skala. Det var han som hade genomfört utrensningarna under 30-talet och de hade givit mersmak. Ingen kunde betvivla hans allvar och plikttrohet vid handskandet med judarna, hans ärlighet och lojalitet mot staten. Det hade han bevisat gång på gång. Och han gjorde ingen besviken. Han slog in sina spikar överallt i det ryska samhällslivet.

Den judiska antifascistiska kommittén som ansågs ha utfört ett fantastiskt arbete under kriget upplöstes och dess ledare arresterades. Anklagelserna var enkla. De dömdes för statsfientlig verksamhet. Alla judiska kulturella institutioner, såsom den judiska teatern i Moskva, förbjöds. Den kommunistiska partiapparaten och alla nivåer inom statstjänsten rensades från judisk personal. I skolorna, i de vetenskapliga institutionerna även i många fabriker, infördes ett kvotsystem. Inslaget av judar reducerades till ett minimum. På många håll var detta minimum lika med noll.

Lazars mål var enkelt. Han skulle omintetgöra revolutionens segrar. Han skulle beröva judarna deras värdighet och återge dem deras ställning som andra klassens medborgare, kanske en ännu lägre. Egentligen hejdade han sig strax före total utplåning.

Framstående judar sattes i läger för "rehabilitering och omskolning" – om de överlevde. Fängelserna fylldes till bristningsgränsen. I Lubjanka fanns det en ryss och fem judar i varje cell.

Sadismen nådde under denna tid oanade nivåer och drabbade varje del av samhället, även sådana människor som tidigare haft en privilegierad ställning. S. M. Michoels var en synnerligen begåvad skådespelare som till och med varit inbjuden att tolka olika Shakespeareroller inför Stalin privat. Han var stor publikfavorit och varje gång han framträdde tackade Stalin honom offentligt och berömde hans konst. Men 1949 blev Michoels skjuten till döds i Minsk under en förställning av *Kung Lear*. Ordern hade med Stalins medgivande utfärdats av Lazar. Michoels hade utpekats som agent för det engelsk-amerikanska underrättelseväsendet. På det sättet lät man honom "komma undan".

Den som undsluppit de tyska masslakterna i Ukraina och Vitryssland fann sig åter vara föremål för massrepressalier, men denna gång ännu mer groteska.

Under de närmaste två åren blev livet i Sovjetunionen allt värre för den genomsnittlige medborgaren. Fullständigt kaos hotade och fastän Stalin bildade en specialkommitté på elva man för att "dra upp riktlinjerna för ett nytt program för kommunistpartiet, grundat på [hans egna] nya ekonomiska teser" fick han ingenting uträttat. Allt man visste var att jordbruket, industrin och framställning av konsumtionsvaror skulle utvecklas, precis som fallet var i Västberlin och även i Tokyo, men det kom inga direktiv från Stalin om hur han ville ha det genomfört. Därför kunde ingen avgöra vad denna nya ekonomi gick ut på. Jämsides med detta förvärrades Stalins förföljelsemani. Han litade bara på sig själv och tillbringade långa perioder instängd i sitt ämbetsrum. Centralkommittén, där också Lazar ingick lyckades bilda ett presidium med tjugofem fullvärdiga medlemmar och elva medlemskandidater, som man hoppades skulle ersätta Politbyrån och lätta Stalins struptag på nationen. Det bildades också ett centralkommittésekretariat på tio man för att ersätta det tidigare femmannasekretariatet.

Åtgärderna fick föga verkan eftersom samma män, styrda av Stalin, fortsatte att kontrollera Sovjetunionen. Alla försök att införa nytt folk avvärjdes. För Lazar innebar detta att Stalins grepp om ledarskapet hårdnade. Man kunde också se hur avståndet mellan ledaren och dem som stödde honom ökade mer och mer. Politiskt sett var detta ingen gynnsam situation.

Det blev förändringar även för Lazars personliga del. Maja var nu en fullvuxen kvinna och hade flyttat hemifrån. Hon var arkitekt och hade skaffat sig en datja inte långt från hans egen. Hon verkade trivas där bland sina böcker och Marija hälsade på henne varje dag. Det var som om Lazar nu hade ännu mindre med sin familj att göra än tidigare.

År 1951 kom med ytterligare ett dödsbud. Denna gång var det fråga om Jurij. Av Anja fick Marija höra att Jurij dött av lungcan-

cer i Nisjnij Novgorod. Tydligen hade han ådragit sig sjukdomen många år tidigare. Den sjukdom som hindrade honom från att komma till Michails begravning var faktiskt inledningen till många års lidande. Jurij hade varit kedjerökare och enligt vad Marija fick höra hade läkarna funnit att hans lungor var svarta som sot.

Detta senaste dödsbud inom familjen berörde inte Lazar särskilt mycket. Han hade inte sett eller hört ifrån Jurij under de sista sex åren. Även om han hade gjort så hade han inte betraktat Jurij som någon av sina närmaste. Han var en typisk "mellanbror", en som föddes och växte upp mellan den äldste (Michail) och den yngste (Lazar). Naturligtvis hjälpte det faktum, att han var ytterst blyg och ibland rent av underdånig, inte upp saken. "*Muchi ne obitet*", brukade Lazar säga om Jurij. "Han skulle inte säga bu till en gås en gång." För Lazars del skulle Jurij bli fortare glömd än till och med Michail. Det blev han också, för Lazar fick snabbt ägna sin uppmärksamhet åt vad som höll på att utveckla sig i landet.

Sent på kvällen den 12 augusti 1952 blev tjugofyra av Sovjetunionens ledande kulturpersonligheter gripna av KGB och ihjälskjutna i Lubjankafängelsets källare. Samma kväll försvann på liknande sätt 217 judiska poeter och författare, 108 skådespelare, 87 målare och skulptörer och 19 musiker. De flesta av dem sändes till Gulag i Sibirien som slavarbetare. Det var detsamma som döden, få av dem skulle återvända. Bland de tjugofyra mördade var Perets Markisj, en av dåtidens bästa judiska diktare, vars hustru Ester, översättare av många franska författare, och själv författare, var en av Marijas personliga vänner. Dödad blev också poeten Ijzjik Feffer, vän till Lazar, samt författaren David Bergelson, en vän till Pavlina Molotova.

Lazar blev förskräckt. Han hade inte vetat något om detta i förväg. Det hade inte Molotov heller och i själva verket ingen i den inre cirkeln. Stalin hade utfärdat ordern på egen hand. Han hade inte rådfrågat någon utom Berija.

Lazar var emellertid med i rapporten, i de två små orden "*i drugije* – med flera". Tydligen var det mer på väg och han fick en otrevlig känsla i magen. Det var första gången han känt verklig fruktan. Det hade kommit honom nära, alldeles för nära.

De flesta anti-judiska aktionerna hade inte givits någon publicitet. Och de var med all säkerhet inte föremål för några rapporter. Vanligen utfördes de efter muntliga order. Vem ville lämna något spår efter sig i form av papper? Men det som var tänkt som en hemlighet började nu bli allmänt bekant. Allting tydde på att Stalin hade något ännu lömskare i tankarna.

Lidija Timasjuk, en röntgenläkare vid sjukhuset i Kreml skrev till Stalin och påstod att hon sett ett antal framstående läkare använda olämpliga behandlingsmetoder. Det var en känd sak att poliklinikerna i Moskva ansågs vara dystra sjukstugor där patienterna togs emot med något som brukade kallas "högdragen likgiltighet". Läkaryrket hade i sig självt ingen större auktoritet i Stalins land. Läkarkåren bestod i stort sett av några få framstående specialister, sådana som de som omnämndes i brevet, och av underbetalda och underprivilegierade kvinnor. En läkare i Sovjetunionen tog examen efter fyra års studier och visade sällan någon större hängivenhet för sitt yrke. Resultatet blev att ryssarna slutade gå till doktorn och i stället behandlade sig själva med huskurer, till exempel örtdekokter och ingnidning med vodka.

Abakumov, säkerhetsministern, beordrade Rjumkin, chef för utredningsavdelningen, att "förlägga" brevet och lät till och med arrestera honom för att det inte skulle komma i dagen. Stalin fick nys om saken och gav order om att Rjumkin skulle friges. Men han stannade inte vid det. Han avskedade Abakumov och utnämnde en underhuggare vid namn Ignatjev till ny minister. Stalin tog personligen hand om undersökningen och sa till Ignatjev: "Om du inte får fram de nödvändiga bekännelserna så mister du livet, du också."

Timasjuk var enligt vad man så småningom kom underfund med i själva verket agent för MGB, och placerad där av Berija med Stalins godkännande. Hon gjorde gällande att de judiska läkarna vid Kremlkliniken hade uppgjort "en plan för att mörda Stalin och några av generalerna i sovjetarmén med medicinska medel".

Det krävdes inte några särskilda bevis. Politbyråmedlemmarna Zjdanov och Sjtjerbakov uppgavs vara mänskliga offer, "båda mördade av samma läkare" som det stod i rapporten. Syftningen var klar. Av de femton arresterade läkarna var bara sex judar (Va[illegible]nko, Zele[illegible] Preobrazjenskij, Popova, Zakusov och Sjer-

sjevskij), men det var intressant nog. Ingen av dem hade emellertid behandlat de två politbyråmedlemmarna.

Genom den av Stalin dikterade officiella kommunikén förvandlades denna minoritet till en överväldigande majoritet. Tass namngav bara nio deltagare i denna "skändliga läkarkomplott" som den kallades och av dem var sex judar. Kommunikén fick oerhörd effekt. Hysteriska patienter vägrade ta sin medicin och några av dem slogs bokstavligen med sjukhuspersonalen. Flykt från sjukhusen förekom allmänt.

Kommunikén gjorde inte halt vid läkarna. Den gick vidare, in på andra områden. "Majoriteten av terrorgruppen var lierad med den internationella judiska borgerliga nationalistorganisation som skapats av amerikanska sammanslutningar av så kallade intellektuella för materiell hjälp åt judar i andra länder."

Israel var för sin del snabbt att reagera. Man karakteriserade hela affären som "typisk sovjetisk antisemitism". Stalin var ännu snabbare och mer uttrycksfull. Han såg till att en bomb exploderade i den sovjetiska legationen i Tel Aviv. Det var effektivt, ty det gav Moskva anledning att bryta de diplomatiska förbindelserna med Israel. Genom att driva sin antisemitiska kampanj till högsta nivå gjorde han utan möjlighet till tvivel klart att Sovjet lierat sig med araberna, vilket han velat göra ända från början. Detta var en typisk Stalin-manöver: Två flugor i en smäll.

Han slog nu till på flera olika fronter. Härnäst gällde det intelligentian, ett speciellt mål för angrepp. Några dagar efter affären med männen i vitt blev Ester Markisj deporterad till Centralasien tillsammans med sina två barn. Skälet? "Medlem av en familj av landsförrädare."

I Kreml kretsade samtalen kring de behandingsmetoder och restriktioner som skulle införas i fråga om judarna. Dessa restriktioner gick nästan lika långt som under tsarernas tid. Skriften på väggen var där. Allt tydde på att Stalin i all hemlighet förberedde en massdeportation av judar till avlägsna delar av Sovjetunionen. Och då menade han alla judar.

Mot slutet av 1952 hade Stalin lyckats deportera flera hundra judiska intellektuella, författare, skådespelare och andra som han klassificerade som "oönskade". Han bannlyste också de judiska tidningarna och stängde de judiska teatrarna i hela Sovjetryssland. Lazar förstod att krisen närmade sig och när Pavlina Semjonovna Zjemtjuzjina, känd som Pavlina Molotova, hustru till Vjatjeslav, stod inför hotet av omedelbar deportation var den ett faktum.

Pavlina var judinna. Under 30-talet var hon i ansvarig ställning inom folkkommissariernas råd och därtill biträdande folkkommissarie för livsmedelsproduktionen, folkkommissarie för fiskerinäringen och ordförande i styrelsen för kosmetikaindustrin. Hennes betydelse ökade och vid åttonde partikongressen utsågs hon till kandidatmedlem av Centralkommittén. Men det kom också fram att Pavlina och Golda Meir var goda vänner och att Pavlina dessutom hade en syster som utvandrat till Palestina – med henne hade hon brevväxlat fram till 1939.

Som följd av detta blev Pavlina arresterad och anklagad som misstänkt för "förräderi mot fosterlandet" på grund av sina förbindelser med den internationella sionismen. Hon sattes i husarrest men ådömdes inte något straff på grund av makens ställning – åtminstone inte förrän nu.

Det ryktades att hon skulle förvisas till östra Ryssland. Detta avspeglades ytterligare när nionde partikongressen, på Stalins förslag om en presidiebyrå, gjorde upp en lista på nio personer som skulle ingå där. Bland dem fanns inte Molotov med.

Resultatet av detta blev tvåfaldigt. Pavlina deporterades och Vjatjeslav fick lämna den inre kretsen kring Stalin. Det betydde också att han inte heller fick vara med vid de nattliga dryckeslagen i Stalins datja i Gorinka, vilka tjänade som tecken på vilka som var eller inte var i ynnest hos ledaren.

Inom hela administrationen var man på det klara med vad som höll på att hända. Stalin förberedde en terroraktion mot partiets främsta medlemmar och ingen kunde känna sig säker, allra minst de som hade förbindelser med judar.

Utom Molotov gällde det Vorosjilov, som gift sig med en kvinna av judisk börd, Berija, vars mor var halvjudinna, Chrusjtjov, vars svärson hade judiskt påbrå och Lazar, som själv var jude. Även Bulganin var misstänkt. Han hade nämligen ivrigt förespråkat ett erkännande av Israel. Något måste göras.

Bulganin, Molotov, Vorosjilov och Lazar lämnade Stalins datja sent [illegible] kvällen, [illegible]skt först klockan två. Man hade diskuterat

speciella frågor kring det nya presidiet, särskilt om utrikesministern skulle lyda under sitt departement eller direkt under Centralkommittén. Stalin gav order om att de skulle ha en rapport med förslag klar klockan nio på morgonen. Där fick de det tillfälle de behövde.

De beordrade sina chaufförer att köra dem till Vorosjilovs datja i Zjukovka. Det var en lämplig plats för det sammanträde som krävdes av dem. Och de kunde inte ta några risker med Stalin. Hans öron och ögon fanns överallt. Varje sammanträde, hur obetydligt det än kunde vara, fick han rapport om. Man kunde inte ens lita på chaufförerna. Varje människa var spion. Det minsta samtal mellan Politbyråns medlemmar nådde Stalins öron.

Vorosjilovs hem var idealiskt. Han hade inga barn, höll sig varken med tjänstefolk eller vakter och hans fru var på besök några dagar hos sin mor. Varje misstänkliggörande av mötet kunde omedelbart tillbakavisas, för Stalin hade ju givit dem order om att ha en rapport klar redan på morgonen. Det enda man kunde ifrågasätta var att en del medlemmar av Politbyrån inte var närvarande.

Vorosjilov inledde diskussionen:

"Jag vet exakt vad Koba har i tankarna." Han var en av de få som fortfarande använde det öknamn Stalin fått över fyrtio år tidigare. "Samma saker som Hitler. Naziledaren var också patologisk i sitt hat. De antisemitiska slagorden i Tyskland hade helt enkelt till uppgift att piska upp stämningen bland massorna. Och nu gör Stalin likadant. Sovjetfolket är skräckslaget – han är skräckslagen – och det är alltid en god taktik att ge dem en syndabock och därtill, mer preciserat, som syndabock någon som de länge plågats av."

Bulganin tog till orda. Hans fru var läkare och Nikolaj älskade att strö sina genom henne förvärvade medicinska kunskaper omkring sig närhelst han kunde.

"Det är tydligt att Stalin lider av akut förföljelsemani. När han talade med mig antydde han, inte öppet, men nog så tydligt, att han tror att ni tre planerar att låta mörda honom."

Lazar spetsade öronen. "Jag? Tror han att jag . . .?"

Bulganin nickade. "Han vet att du anser att hans deportering av judarna gör ett katastrofalt dåligt intryck utomlands."

"Jag känner det så. Men varför bara utomlands? Här hemma då?"

Molotov började gå fram och tillbaka. Han var uttröttad. Sena nattliga sammanträden började kräva sitt. Han hade aldrig tyckt om att vara uppe dygnet runt. Han var inte särskilt stark och var utmattad av många sömnlösa nätters tankar på Pavlina och att hon var i fängelse.

"Han vet, Lazar. Han vet allting. Han har sina ögon överallt. Det har han alltid haft, men ännu mer nu än tidigare. Jag tror inte det är någon tvekan om vad som kommer att hända. Han vill bli av med alla judar i landet, varenda en, precis som han lovade Hitler, och därtill alla som haft minsta kontakt med dem. Behöver jag påminna dig om vilka som räknas dit? Det förflutna är redan glömt. Han minns inte vad du gjorde för honom i förrgår, för att inte tala om för tio år sedan."

Molotov skilde gardinerna åt med ett finger och tittade ut genom fönstret. Solen började gå upp.

Bulganin talade igen. "Stalin förbereder en formlig massaker, ett nästan fullständigt utplånande av Centralkommittén. Det vet jag och jag vet att vi måste hindra honom." Han vände sig till Lazar. "Du måste vara medveten om detta. Rosa måste ha sagt någonting."

Lazars ögon blixtrade. "Rosa säger ingenting. Hon ser knappt till honom. Han håller sig helt för sig själv. Han hälsar inte ens på henne längre. Jag är rädd å hennes vägnar också, och måste få henne bort från det här så fort som möjligt. Gorinka-festernas dagar är ett minne blott, Nikolaj. Det enda hon gör är att hon sköter hans mediciner och även detta ser han med misstänksamhet på."

Lazar teg en stund. Alla hade sina blickar riktade mot honom. Han stirrade tillbaka. Alla visste vad de andra tänkte. Det hördes inte ett ljud. De måste kunna lita på varandra. Det var enda möjligheten. Det måste de inse och acceptera, fullständigt och oåterkalleligt.

Det var Molotov som slutligen samlade mod tillräckligt för att tala rent ut. "Vad menar du med 'mediciner'?"

Stunden var inne. Lazar förstod att man anade sig till hans planer. Men han insåg också att saker och ting hade förändrats.

Nu gällde det inte bara honom längre, och kunde inte göra det.

Han såg sig omkring i rummet. Där fanns Molotov, Bulganin och Vorosjilov, gamla vänner och lita på, bra karlar allihop, som älskade sitt land och, givetvis, sin egen ställning.

Vorosjilov hade berövats sin militära post mitt under det stora kriget. Det var ingen hemlighet att Stalin hade låtit honom vara kvar i hierarkin bara för att han var en gammal politisk bundsförvant, en av de få som fortfarande kallade honom Koba. Det var ett egendomligt förhållande, som om Stalin kände sig skyldig honom något. Men Stalin kunde faktiskt kosta på sig att vara storsint. Han kunde visa en smula lojalitet eftersom Vorosjilov inte längre utgjorde något hot. I själva verket hade han aldrig gjort det.

Lazar vände blicken mot Bulganin. Nikolaj var ännu en ur det gamla gardet. Han hade varit med från början. Lazar tyckte att hans blinkande blåa ögon och vita pipskägg kom honom att se distingerad ut, som om han var landets verklige ledare, men också han hade mycket lite att sätta emot Stalins hunger efter makt.

Molotov hade sett vad denna makthunger kunde leda till. Han hade förlorat sin hustru och skulle snart förlora sin egen ställning. Han var slagen till slant, i svår knipa, utestängd och förödmjukad.

Och så var det han själv, den pålitliga högra handen sedan många år, som ständigt lytt diktatorns bud. Men nu var det inte fråga om att enbart skydda den egna positionen – att överleva hade ju alltid varit det han först och främst tänkt på. Han måste ta ett nytt steg. Tiden var mogen. Han måste gå till aktion.

Var för sig kunde de inte göra vad som behövde göras. Tillsammans i revolutionens anda kunde de göra vad som var nödvändigt, ty i deras händer vilade Rysslands öde.

Lazar suckade och tittade i taket. De måste få veta. De måste ansluta sig.

De måste inse det komplicerade i det han sa. Han hade talat med Rosa, flera gånger, faktiskt, men det var också viktigt för honom att hon inte var med vid ett möte som detta. Till varje pris måste hon skyddas.

Vorosjilov räckte upp handen. Det brukade han göra för att ange att han ville yttra sig, och det spelade ingen roll om det fanns

ett dussin människor i rummet eller bara en.

"För mig står det klart vad vi måste göra. En liten dos av någon drog, blandad i hans vin som numera vanligtvis inte blir avsmakat, skulle kunna göra honom medvetslös och därefter skulle han dö på grund av sitt svaga hjärta. Men det ska inte vara något gift i vanlig mening utan helt enkelt en drog för dödshjälp."

Han lät nästan yrkesmässig. Alla såg på Lazar. Det var ju han som föreslagit detta möte.

"Någonting i den vägen, men inte riktigt så. Låt mig gå igenom det vi vet."

Han tog upp ett papper ur fickan, vecklade ut det och höll det i ena handen, inte för att läsa vad som stod på det utan för att ha det som stöd.

"Jag har här en rapport från Kuprin, överläkaren. Stalin har haft en hjärnblödning. Inte av allvarligare art. Den har orsakats av kolesterol i blodet, fettämnen som ansamlats på något ställe i hjärnan. Han har inte fått medicin för hjärtat. Detta av två skäl. Om hjärtat hade varit svagt skulle man för det första ha föreskrivit digitalis, men enligt Kuprin har det inte tagits några blodprov för att utröna effekterna och den lämpliga doseringen av en sådan medicin. Stalin är för det andra emot all medicin som inte är beprövad. Lyckligt nog för honom, men kanske olyckligt för oss har han inte varit i behov av något sådant som digitalis."

Han såg på papperet igen. Det fanns blyertsanteckningar i marginalen. Tydligen hade Lazar fått diagnosen förklarad för sig i lekmannatermer och anteckningarna fanns för att underlätta redogörelsen inför gruppen.

"Det beror på att läkarna inte gärna använder det. Och de har naturligtvis härvid blivit påverkade av Stalin själv. De har också nöjt sig med att sätta in medicin för att behandla honom efter det slaganfall han haft och vars verkan lätt kan konstateras. Vi kommer då tilll dikumarol. Det är organiskt sammansatt, ett vitt kristallinskt pulver, som anses kunna förhindra att blodet levrar sig."

Molotov reagerade snabbt.

"Jag känner till det. Det är ett råttgift."

"Just det", svarade Lazar småleende. Han förstod att Molotov inte avsåg att ge anmärkningen en skämtsam innebörd.

"M[illegible] med rätt [illegible]ring är det ett antikoaguleringsmedel. Det

gör blodet tunnare och försvårar därmed dess koagulering. Dessutom mjukar det upp och upplöser blodproppar. Det är denna medicin som Stalin nu tar, två och ett halvt milligram på morgonen och lika mycket på kvällen."

"Han låter väl undersöka sig också?" frågade Bulganin.

"Ja, naturligtvis", svarade Lazar. "Han har genomgått undersökningar av protrombintiden, en mätning av koaguleringsfaktorn alltsedan hjärnblödningen. Det togs först ett prov om dagen och sedan ett i veckan för att fastställa dosen av dikumarol. Så enkelt är det. När doseringen nu är fastställd tas det prov en gång i månaden."

"Jaha?" sa Bulganin som inte bara började bli otålig utan också obehagligt berörd av det han fick höra.

"Just det", svarade Lazar. "Jag är ingen doktor, men jag har fått reda på att doseringen inte kontrolleras på samma sätt som tidigare."

"I vilken form intar han det?" sköt Molotov in. Han började fatta vartill allt detta syftade.

"Vita tabletter, inte märkta på något sätt. Det är ytterligare ett skäl varför Stalin är så noga med sitt medicinskåp. Han är tydligen rädd för att någon ska smyga sig dit och byta ut hans piller mot något som skulle ta livet av honom."

"Vilket just är vad vi tänker på", sa Vorosjilov.

"Nej, vi ska byta ut dem han tar mot sådana som är starkare."

Molotov rynkade pannan.

"Den dagliga dosen kan ökas från fem till tjugo milligram. Tabletterna är utan skåra. Det kommer att bli samma vita, omärkta tabletter. Stalin skulle aldrig märka skillnaden."

"Och resultatet?" frågade Molotov men det var som om han redan visste svaret.

"Den ökade dosen kommer inte nödvändigtvis att döda honom. Men den kommer att göra blodet tunnare och Stalin mer utsatt för blödningar. Med andra ord, vi ökar riskerna för en ny hjärnblödning."

"Hur stor är den chansen?" frågade Bulganin.

"Mycket stor med tanke på vad som hänt tidigare."

Vorosjilov räckte upp handen igen.

"Kan det upptäckas?"

"Högst osannolikt", svarade Lazar. "Och vem skulle det kunna spåras till? Apotekaren?"

"Vem ska ge honom det?" frågade Molotov.

"Han själv. Finns det någon bättre?"

Molotov gick ett par varv runt i rummet med händerna på ryggen och i djupa tankar. Allas blickar följde honom.

"Ska Rosa förskriva det?"

Det blev tyst. Lazar tog ett djupt andetag.

"Det behöver hon inte göra. Vi vet vad vi har att göra – tydligen."

"Kan det fungera?" sa Bulganin.

"Det måste det göra. Vad har vi att välja på annars?"

"Var finns medikamenterna nu?"

"I skåpet i hans arbetsrum. Vi vet alla hur svartsjukt han vakar över det. Skåpet är alltid låst. De föreskrivs av Rosa, men Stalin ser själv till att han har vad han behöver."

Lazar vände sig till Molotov. "Jag vill att hon ska lämna landet medan tid är. Det kan du säkert ordna. Du har dina kontakter, eller hur?"

Molotov såg stint på Lazar med sina gråa ögon.

"Kanada?" frågade han.

Lazar nickade.

"De andra?" undrade Vorosjilov.

Bulganin log. "Vilka andra? Det är bara Georgij (Malenkov) och Anastas (Mikojan) som räknas. Men de har också så mycket förnuft att de håller sig borta ur strålkastarljuset. De skulle aldrig vare sig understödja eller ens godkänna det vi har talat om. Men tänk på att det räcker med deras tystnad."

"Då så . . ." sa Lazar utan att riktigt kunna fatta att hela hans liv mynnat ut i detta. "Då så . . ." Han såg sig omkring. De övriga stirrade tillbaka, de såg på varandra. Saken var klar.

Stalin fick rapport om det sena nattliga sammanträdet, men undrade inte över det eftersom den rapport han hade begärt låg på hans skrivbord vid 9-tiden även om han själv inte dök upp i Kreml förrän klockan två på eftermiddagen. Han frågade inte ens varför bara fyra medlemmar av presidiet varit med. Det var typiskt för Stalins tankeverksamhet som nu hade blivit synnerligen oberäknelig. Man kunde aldrig veta hur han tänkte vid ett

givet tillfälle. Från den kvällen, i december, Stalins sjuttiotredje år, började en spricka uppstå mellan ledaren och hans följeslagare. Stalin fortsatte att värna om sitt privatliv och ökade mängden av vakter omkring sig. Han ville inte träffa någon och när han ändå måste göra det fick det bara vara en person i taget och hans sekreterare, Poskrjobysjev, skulle vara i närheten. Han vägrade att träffa folk i grupp, vilka det än kunde vara.

Å andra sidan ville inte Lazar, Bulganin, Vorosjilov, Molotov och inte ens Malenkov träffa Stalin om inte andra inom hierarkin var med. De ville inte träffa honom i enrum. Stalins makt var fortfarande för stor. De skulle krävas mer än en, som Lazar insåg, att bringa honom på fall.

Den 17 februari 1953 mottog Stalin sitt sista besök av någon utanför Kreml. K. P. S. Menon, den indiske ambassadören i Moskva, kom till sovjetledaren för att gratulera honom med anledning av hans födelsedag en tid innan och för att diskutera ett närmande mellan de båda länderna. Indien var utsatt för påtryckningar om att ansluta sig till den ostasiatiska samarbetsorganisationen, men ville behålla sin neutralitet av fruktan för att bli indraget i internationella förvecklingar. I själva verket tvistade Indien och Pakistan fortfarande om Kashmir, där de flesta invånarna var muslimer. Besöket hos Stalin hade till syfte att utröna vad landet, som inte varit befriat från brittisk överhöghet i mer än fem år, kunde göra för att utnyttja sina resurser och höja sin levnadsstandard.

Enligt den vana han lagt sig till med den senaste tiden vid samtal av detta slag satt Stalin och lekte med block och penna och ritade sådant han just hade i tankarna. Denna dag och alla de följande föreställde hans teckningar samma sak: vargar i olika kroppsställningar.

"Ni tycker om vargar?" frågade Menon. Han kunde inte låta bli att notera att Stalins tankar rörde något annat än det de talade om. Han var ivrigt upptagen med sitt tecknande.

"Stalin är en mycket enkel men vis man. När vargen anfaller honom försöker han inte lära den goda seder utan försöker döda den. Och det vet vargen och beter sig därefter."

"Hur vet ni det?" undrade Menon.

Stalin skrattade. "Förvandla er till får och ni kommer strax att

möta en varg."

"Skulle ni, herr premiärminister, kunna vara ett får?"

Stalin fortsatte att skratta.

"Låt inte lura er, herr ambassadör. Se er omkring när ni går. När en varg visar tänderna skrattar han inte."

Hade han blivit senil? Hjälpte det med innehållet i flaskorna i medicinskåpet? Folk omkring honom skakade liksom Menon på huvudet. Någonting var absolut på tok, men de visste inte vad det var.

Landet fungerade fortfarande men gjorde det trots sin ledare. Stalin ändrade inte kurs. Han fortsatte envist med att deportera och låta döda judar. Det hade blivit en mani hos honom. Order strömmade ut genom de stängda dörrarna till hans arbetsrum i Kreml och från datjan. Till och med Poskrjobysjev fick hålla sig på avstånd. Han släppte inte in någon. Stalin varken åt eller drack något som inte var provsmakat medan han såg på.

Hans mani när det gällde säkerhet höll alla borta från honom. Lazar fick inte träffa honom på flera veckor ibland. Han och de andra hindrades av detta på ett sätt som var ohållbart för dem som satts att styra landet. Lazar kunde bara hoppas att Rosa skulle vara i stånd att göra det som var nödvändigt. Det skulle bli en utdragen process men det var det enda sättet att komma ur vad som verkade som en oändlig mardröm.

Stalins tillstånd blev allt värre. Hans förföljelsemani nådde sin höjdpunkt.

"De är ute efter mig", kunde han mumla för sig själv. "De vill mig inget annat än ont." Han var övertygad om det, men till slut hade han inget val. Dessa "de" insisterade på att få träffa honom annars skulle de vara tvungna att delge det sovjetryska folket negativa informationer om hans hälsa och sinnestillstånd. Men han var inte rädd för dem. Han skulle klara av dem allihop.

Sent på kvällen söndagen den 1 mars 1953 möttes medlemmarna i det nya presidiet i Stalins ämbetsrum i Kreml. Det var en typisk tidpunkt för ett möte med Stalin. Som vanligt lyste alla lampor på tredje våningen. Meningen var att visa den moskvabo som kom på Röda torget att hans ledare vid vilken timme på dygnet som helst höll på med sitt arbete för alla ryssars bästa. Rys[illegible]na skulle [illegible]usen och känna sig trygga i medvetande om

Ny bok om sjöquists bok
"Raoul Wallenberg. Diplomaten
som försvann."

Boris om misstänksamhet –
se sista sidan

Det hade återigen blivit tyst om den försvunne diplomaten. Ärendet togs visserligen upp i riksdagen och regeringen sa som vanligt att den gjorde allt för att vinna klarhet i Raouls öde.

Men så återigen tystnad.

Jag kunde inte glömma Raoul.

Någon måste ha ett spår till honom.

Jag flög till Tel Aviv.

När El Al-planet landade på Lod-flygplatsen och jag steg ut på trappan för att gå till stationsbyggnaden slog hettan emot mig. *Hamsin,* den glödheta ökenvinden, hade drabbat Tel Aviv.

Jag hade kommit för att söka upp en rysk jude som fått lämna Sovjet: Haim Moshinski, vårdare på Hadassasjukhuset.

Jag lyckades skaffa en tolk, den kvinnliga advokaten Ruth Elcabas.

Vi stämde möte med Moshinski på Hilton.

I fickan hade jag ett introduktionsbrev, som jag bett Maj skriva. Under sin namnteckning hade hon tillagt: *"Widow 1912 before my son was born."*

Innan jag träffade Moshinski svalkade jag mig först i poolen som fyllts med havsvatten, och åt sedan en lätt lunch under parasollerna intill poolkanten.

En amerikansk korrespondent stod inte långt ifrån mig, där telefonen fanns, och läste in en artikel till sin Chicago-tidning. Han läste en story rakt upp och ner från *Jerusalem Post.*

— Glöm inte min *byline,* sa han.

Jag kände mig uppfriskad av badet och hann lagom till hotellrummet, då Moshinski och tolken knackade på dörren.

Moshinski liknade en brottare i mellanviksklass. Han kom i en vit skjorta och ett nummer för stora byxor. Han såg misstänksamt på mig genom sina glasögon, men satte sig i en av fåtöljerna kring det lilla runda bordet intill balkongdörren.

När jag hälsade honom välkommen på engelska svarade han på dålig tyska, varefter han började tala hebreiska som tolken översatte till engelska.

Moshinski undrade vad jag ville.

— Du vet något om min landsman Raoul Wallenberg.

Han svarade inte omedelbart, såg ut genom balkongdörrens fönster mot stranden som var fylld av soldyrkare och mot havsviken där folk badade.

Jag undrade om det var sant, som jag hört, att han var avhoppad KGB-agent. I så fall vore han ett drömvittne. Hur många gånger hade jag inte sagt mig, att om någon skulle kunna kasta ljus över Raouls öde, så måste det vara en avhoppad KGB-agent.

Moshinski vände sig mot mig:

— Jag var medlem av SMERSJ. Jag träffade Wallenberg på Wrangelön utanför Sibiriens kust.

Det var där ryssarna provsprängde sin första vätebomb, hann jag tänka, innan han fortsatte:

— Jag träffade honom också i Budapest i januari 1945.

Jag trodde att jag hört fel och bad honom upprepa vad han sagt.

— Tror ni jag ljuger, skrek han och tände en cigarrett.

Frågan malde i mitt huvud: är han en bluff? Mannen framför mig verkade både förbindlig och arrogant.

— Om ni tror att jag ljuger kan jag gå omedelbart!

— Nej, sa jag. Gå inte. Men berätta hela sanningen.

Och så berättade han det jag fann vara mest fantatiskt:

— Det var jag som såg till att Wallenberg hämtades till förhör. Jag skickade Felixson efter honom. Mitt namn var då Ivanov Ivan Ivanovitj. Det var vanligt att vi ryska agenter inte uppträdde under våra rätta namn.

Visst var det en Ivanov, som beordrats hämta Raoul i Buda-

pest. Men var det den här mannen?

— För att ta händelserna i rätt ordning, måste jag berätta följande, fortsatte han. Från Budapest skickades jag till Odessa för att tjänstgöra som tolk och översättare åt säkerhetspolisen. Jag kunde både ryska och jiddisch och hebreiska. Jag fick ett specialuppdrag. Golda Meir var nyutnämnd ambassadör för Israel i Sovjet. När hon kom till Moskva ordnade ryska utrikesministeriet en stor mottagning för henne på Hotel Metropol. Jag fördes dit tillsammans med några andra agenter. Jag skulle förklädd till kypare söka avlyssna vad Golda Meir sa till sitt ressällskap. Atmosfären blev angenäm och jag glömde en kort stund mitt viktiga uppdrag. Jag inledde ett samtal med Golda Meir på jiddisch. ''Hur är det i Israel?'' Hon svarade på jiddisch och talade i allmänna ordalag om den aktuella situationen. Jag hade glömt att jag själv var övervakad av andra agenter. Det var ju rutinen. När mottagningen var över och jag skulle lämna hotellet kom två män fram till mig: ''Följ med oss!'' Jag arresterades, anklagad för att vara sionist. Jag fördes till en arrestlokal, men frigavs ganska snart. Men jag arresterades återigen och fördes först till fånglägret Amurskaja och sedan till Wrangelön. Där arbetade jag på en sjukavdelning. Jag hade studerat medicin vid universitetet i Odessa. I lägerkliniken fanns ett register där varje patient bland fångarna skrevs in. Ett annat register fördes över vilka som dog av de cirka 25 000 fångarna på Wrangelön. Dessutom fanns ett tredje register, där anteckningar fördes över personer som officiellt förklarats vara avlidna men som i själva verket fortfarande levde. En av de dödförklarade hette Raoul Wallenberg. När jag såg namnet erinrade jag mig Budapesttiden. Men jag kunde knappast tro att det var den svenske diplomaten. Jag beslöt undersöka saken. Den italienske fången Pellegrini bar mat till Wallenberg. Jag bad honom om hjälp. Pellegrini kom en dag med beskedet att det var samme Wallenberg som vistats i Budapest. Wallenberg fick smeknamnet ''Rax'' och bodde på fångön i en träbyggnad som innehöll två rum. Han disponerade ett. I det andra fanns Rudolf Trusjnovitj, som var född i Jugoslavien.

Han hade kidnappats och bortförts av ryska agenter, då han ledde en antikommunistisk organisation i Tyskland. Jag såg Wallenberg i fånglägret på ön första gången 1961 och sista gången 1962. Jag kände igen hans ansikte, men han var mycket mager. Jag kunde aldrig komma honom närmare än sex meter. Mellan oss fanns ett elstängsel. Jag kunde aldrig tala med honom. Men däremot hade Wallenberg bett Pellegrini att lämna mig ett meddelande till sin familj i Sverige. Pellegrini vågade emellertid inte ta emot det.

Moshinski hade smugglat ut en papperslapp med namn på ett antal fångar på Wrangelön. Han visade mig lappen. Bland fångarna fanns några från Italien. Italienska myndigheter fick namnen och konstaterade att några av dem stämde på italienska medborgare som man trodde fanns i rysk fångenskap.

När en italiensk delegation begärde att få besöka ön, sa ryssarna nej.

Moshinki berättade om Wrangelön:

— Här fanns ett stort koncentrationsläger som låg ungefär fyrti kilometer från ett flygfält vid Buktha Rodzherskastranden. Det var uppdelat i tre separata lägerzoner. Mellan lägren och flygplatsen gick en stor landsväg. Jag vet inte om det fanns fler fångläger på ön. Jag hörde talas om ytterligare ett flygfält, ett underjordiskt, byggt av fångar för militära ändamål. En lägerzon var ett bostadsläger, en annan innehöll arbetsplatser för fångarna och en tredje var sjukhuszon. Dit fördes många för medicinska experiment. Militärläkare utförde experiment som hade samband med rymdfärder. Det sades också att radioaktiv strålning testades på fångar och att man undersökte hur stark kyla de kunde uthärda.

Tolken översatte noggrant och jag antecknade hela berättelsen.

När Moshinski reste sig och gick till badrumet viskade tolken:

— Det är något egendomligt med den här mannen. Tror du på honom?

Jag kom ihåg vad min vän inom svenska säkerhetspolisen

sagt: av alla vittnesmål om Raoul är minst femti procent falska.

Jag sa detta till min tolk.

Moshinski återvände och sa:

— Jag behöver pengar.

Självfallet ville jag ersätta honom för att han tagit ledigt från sitt sjukhusarbete.

— Varsågod, här är hundra dollar.

Han tog emot pengarna och lämnade rummet.

Tolken Ruth var förbryllad. Hon visste inte så mycket om Raoul. Kanske det var hennes kvinnliga intuition som föranledde henne att återigen undrande säga:

— Tror du på honom . . .?

Ruth Elcabas är advokat, tänkte jag. Hon borde vara van vid förhör och svar på frågor.

Kanske hon hade rätt?

NATALIA SJINKARENKO

Se fotokopia av artikeln i "Moscow News" den 23 juli 1993.

Där framgår att fånglägren omorganiserades efter fångarnas nationalitet. Det fanns inte så många svenskar, men desto flera litauer, vilka hade krigat på den tyska sidan, och då Litauen var ett grannland till Sverige, var det väl naturligt att R.W. placerades bland dem?

Se även fotokopia av Danny Shmits bok, där han anger åren och platser vid vistelser av R.W. Observera att Danny Shmits bok utkom år 1986, och Natalia Sjinkarenko först efter TV-programm om R.W. ånyo erinrade sig om honom, men först år 1993 gav en intervju.

Det har ifrågasatts om R.W. överhuvud kunde sjunga. Jag har läst någonstans att han tillhörde en kyrkokör, så han måste ha någon talang även på detta område. Man väntar sig väl inte på ett fångläger att höra någon Pavarotti eller Placio Domingo, även om sådant kunde hända; artisterna har ju i många sammanhang visat sig att vara lyhörda inför mänskligt lidande.

Såsom framgår av olika rapporter var arbetsdagarna i fånglägren långa. men likväl var man ledig på kvällarna (jämför berättelsen om Le Corbusie), så det kan inte vara någon omänsklig bedrift att lära sig att spela, spec. om det finns duktiga lärare.

Att han sjöng på tyska var väl naturligt. Han skulle roa publiken, och om han skulle sjungit på svenska vem hade förstått detta? De flesta, om dessa varit en del i den tyska armeén, kunde naturligt tyska. Och det var väl ingen bland dem obekanta med sångerna av Sarah Leander.

Foreigners in the prisons of Russia

lga KOROLYOVA

lordovia

There were about 100 men — criminals from 16 Asian and African ountries serving their term for theft, obbery, brigandage, murder, rape nd smuggling. Americans and Euroeans, after the trial, on mutual greement between the countries, re sent home, the citizens of the forner "socialist camp" are also dispathed to their respective countries nder the 1978 Berlin Convention. ut if the necessary documents are ot prepared in time they are sent to his camp.

... We enter the housing block. he building is more than 30 years ld, but for a new one the Interior Ministry and the Mordovian governent have no money: shabby walls, a retched place, there are 20-25 peole in each bedroom (formerly 40-45 eople were squeezed in a room). he double-tier cots had just been relaced with iron beds. In isolation eople are drawn to their countryen: the most harmonious groups re the Vietnamese — a third of foeign prisoners. They are quiet, comlain rarely, are skilled craftsmen aking graceful chess pieces, souvelrs. Their abilities are not wasted in ain: they manufacture consumer oods. By them one can also judge bout immigration into Russia. They ame pouring in over the last decade n search of a living and now the scum" are here. The situation is the ame with Afghans: first there were wo of them, now 19. Twenty percent re persons "with no citizenship" — he children of the subjects of ther countries, who came to Russia or various reasons and remained here.

"It is more difficult to work here," [illegible] Alexander Shalin assures. "For the 'guests too' it is much more complicated to get adapted. Some shrug off the regime and become indignant: 'Why do you have so many bans?' Such people more often than others commit offences, but not dangerous ones as, for example, wearing a wrong uniform, late-coming to work, leaving the shop. There were also escapes or, rather, their imitation by the citizens of the Korean People's Democratic Republic — in this way the return to their homeland was delayed: about three years were added for the flight. It is much quieter now without them! No murders and riots, but quarrels and score-settling are inevitable.

Besides, Alexander Yezhikov, chief of the medical unit, maintains, every fifth is a crank and even an insignificant pretext is enough for such people to get worked up. How to control nervous strain? There are no conditions for this — a psychologist or a room for psychological relief. Some of them behave boorishly, threaten the staff members to deal with them, therefore the most experienced and those capable of forestalling conflicts are sent there to work. There are no racial and interethnic clashes. But rather painful is the attitude to the slightest, and quite often, imaginary infringement of national dignity.

Foreign prisoners are not granted the annual 12-day leave, are not transferred to the settlement where life is freer. But they have an advantage of meeting once in three months in Moscow representatives from embassies. But not all the diplomats waste time [illegible] their arrested countrymen. Ka[illegible]amel, a smuggler from Iran, has [illegible]n summoned to the embassy only once in [illegible] 15 letters to the diplomatic mission.

"I served for seven years in the Iranian army (there I lost my hand). I asked to help me, at least with something, where else can I apply to?" he said with indignation.

Incidentally, he is not the only prisoner pinning little hopes on "their" embassies, there are other people. Abdullah Masud from Afghanistan admitted that the attitude towards him has been the same in the past four years.

"The embassy people don't want to deal with us and I have become convinced of this. What we need is support, at least moral: I and my countrymen are hard-up receiving no parcels, no money remittance."

Many foreign prisoners admit that the administration of the zone is more concerned about their own fate than their embassies. Diplomats were not in a hurry to send eight Vietnamese home because of the high price of tickets. They were settled next to the colony and from there they received products and money. They asked us to employ them at the factory — how could we leave the people to the mercy of fate?, recalls the deputy chief of the zone, Valentin Chistyakov. In one year they became friends with local people, went to the club and danced. They managed to get jobs for some of them at factories, helped the others return home and one of them married a Mordovian girl and got a job in Togliatti.

Sending an appeal to President Yeltsin or to the Supreme Soviet of the Russian Federation the prisoners dream of a pardon. Russia turned to face the world and the number of prisoners is half as many. There were cases when even terrible crimes were quickly par[illegible]ed: a citi[illegible] of "friendly Et[illegible]a" was sen[illegible]d to two years for [illegible]rder in 1980, [illegible]t an American citi[illegible], being sente[illegible]d in 1977 [illegible] for smuggling served his term to the last day. For crossing the border in 1987 an Iranian spent four years in a jail, but a Vietnamese spent only a half that term for rape. A rapist from Laos got off with a year — he was pardoned by the President of the USSR. There are quite a few such people. The attitude to Afghans is special: in the 1980s they did not spend much time in jails. Sentenced to minimal terms for group rape of minors they served two instead of four years. Twenty of their countrymen envy them because the relations between these countries have changed completely.

In general, most of them do not serve the whole term: last year 14 people were pardoned, 42 people were freed conventionally, ahead of time, and four got under amnesty. But when freedom is granted not according to law but politics then the only thing that remains is to endure suffering and hope.

> In the year of Stalin's death citizens of other states were for the first time gathered together in a separate international zone amid the forests of Western Mordovia. The zone constituted observation towers, a fence with barbed-wire, arranged on a small area one-storey administrative block, a medical unit, a bath, and a wash-house, the canteen, library, the housing [illegible]omplex and two factories.

MN commentary:

What will happen to the international zone in the future? Let's risk assuming the inevitable: it will grow at least because our country has become the target of international mafia which "delegates" foreign prisoners. At present, more than 150 foreign nationals are under investigation in Russia. According to the information of Vladimir Kolesnikov, chief of the main administration of the criminal investigation department of the Russian Federation's Interior Ministry, in the first six months of the year eight times more crimes, connected with foreigners, were committed than a year ago. And this is only the visible "tip of the crime iceberg", flourishing among the 1.5 million visitors and those from ex-USSR republics and foreign countries, residing in Russia for years.

Tillfällen då Raoul Wallenberg setts i SSSR

Februari 1945:	Ljubljankafängelset, Moskva.
April 1945:	Lefortovofängelset, Moskva.
Juli 1947:	Vladimirfängelset, Vladimir.
December 1947:	Inta-lägret, Polcirkeln.
Januari 1948:	Ljubljankafängelset, Moskva.
Sommaren 1948:	Chalmer-Ju-lägret, Vorkuta.
Våren 1949:	Butyrkifängelset, Moskva.
1951:	Ljubljankafängelset, Moskva.
1951:	Verkhnefängelset i Uralsk, Cheliabinsk.
1953:	Vladimirfängelset, Vladimir
1955:	Gorkijs transitfängelse, Gorkij.
1955:	Sjukhusblocket Corpus II, Vladimirfängelset, Vladimir.
1959:	Vladimirfängelset, Vladimir.
1961:	Mentalsjukhus, Moskva.
1962:	Isoleringsbaracker, Wrangels land, norra Ishavet.
1963:	Ljubljankafängelset, Moskva.
1966:	Fängelse, Sibirien.
1967:	Isoleringsavdelning, läger, Irkutskregionen.
1972:	Potma, Mordovia.
1975:	Fängelsesjukhuset, Butyrkifängelset, Moskva.
1976:	Specialavdelning, Gorkijs centralfängelse.
1978:	Ljubljankafängelset, Moskva.

1978:	Blagóveschensks specialpsykiatriska sjukhus. Amur-regionen.
1980:	Fängelsesjukhuset i Leningrad-regionen.

Kan det vara Raoul Wallenberg, i SvD-artikeln kallad Raalis Valenbergs, som står i mitten? (inringad) undrar artikelförfattarna.

Copyright: Erik Luntang, Bryssel

Förekom orkestrar i Gulag?

Väsentlig är naturligtvis frågan, om Raoul Wallenberg kunde spela handklaver eller alls var musikalisk? Förekom orkestrar i Gulag-läpelagen?

De frågorna ställer Lars Lundberg och Torsten Hjerpe, båda fil. kand

person med en tysk referensram enbart. Det hade varit enklare, om han spelade Karl-Michael Ullman, Birger Sjöberg eller Evert Taube.

med Raoul Wallenbergs namn och bild i tidningar eller andra medier. Skulle så visa sig ha varit fallet får hennes berättelse tas med en viss

Uppsala, med anleaning av ett foto på en orkester med en viss Raulis Valenbergis i mitten.

Kommer Raoul Wallenbergs öde äntligen att klaras upp nu när de tyska arkiven öppnas?

Vi är några stycken, som i studiecirkelns form sedan flera år sö-

DAGENS DEBATT

ker gå igenom vad som har publicerats om den försvunne svenske diplomaten. Vi har med intresse tagit del av redaktör Ingmar Lindmarkers artiklar, den 13 och 14 februari i Svenska Dagbladet, om "Raulis Valenbergis".

Fru Sonia Sonnenfeld, sekreterare i Raoul Wallenberg-föreningen, kommenterar fotot så här: "Personerna på bilden verkar alltför välmående och välklädda för att vara lägerfångar. Överhuvudtaget är det osannolikt att orkestrar förekom i Gulag. Utseendet på den som påstås vara Raoul är i och för sig likt."

Spelade dragspel?

Låt oss för egen del lägga till nåra synpunkter.

Väsentlig är naturligtvis frågan, om Raoul Wallenberg kunde spela handklaver (dragspel) eller alls var musikalisk. I artikeln påstås nämligen, att han trakterade detta instrument, och även sjöng. Brodern Gdy von Dardel gör dock i texten inga invändningar på denna punkt. Systern Nina Lagergren kan möjligen ytterligare kommentera Raouls musikaliska talanger.

Ger hopp

I övrigt noterar vi, att Raoul Wallenberg skall ha spelat bara tyska visor. Zarah Leander och Kristina Söderbaum är exempel på svenska artister, som blev kända i Tyskland på 30-talet. "Raulis Valenbergis" kan följdaktligen ha varit en vidare, är vittnet Natalia Sjinkarenkos preciserande av lägernummer 6 för fängen i Gorki, som orkestermedlemmarna skulle ha kommit ifrån. Finns det något arkiv med uppgifter om detta läger och namn på dess intagna? Var fins idag den grekisk-katolske prästen Dmitrij Diduj, som syns på bilden och som skall ha överlämnat denna? Vem var fotografen? Stämmer bildens papper, med mera, överens med dess uppgivna ålder (1955)?

Viss reservation

Vittnet Natalia Sjinkarenko har enligt artikeln vistats i västvärlden sedan hösten 1991. Det återstår nu att utröna, om hon under denna tid kan ha kommit i kontakt

I tidskriften Aktuell säkerhet nummer 5/1992, skriver förre rikspolischefen Carl G. Persson: "Vi vet namnet på den KGB-officer, som förhörde Raoul Wallenberg i mars 1947." *)

Också vi i studiecirkeln känner till denna persons identitet. Även om denna och andra sagesmän tvekar att röja vad de vet, vill vi fortsätta att odla dessa kontakter.

Lars Lundberg
Torsten Hèrnod

*) Se Matts Dahlström: "KGB-officer kan avslöja Raoul Wallenbergs öde." Dagen, den 23 oktober 1992. Clas Barkman: "KGB-agent förhörd om Wallenberg." – Dagens Nyheter, den 19 oktober 1992. Artikeln baserar sig på uppgifter av Nicholas Bethell i The Observer av den 18 oktober 1992.

DAGAR 10:– ◁△▷

Bilden sägs föreställa Raoul Wallenberg i ett sovjetiskt fångläger 1955. Jämför med lilla bilden.

Wallenberg fångad på bild?

Av INGMAR LINDMARKER
BRYSSEL (SvD)

● Ett fotografi som kan föreställa Raoul Wallenberg i ett sovjetiskt fångläger 1955 studeras nu av bl a det svenska utrikesdepartementet. Bilden har överlämnats av en ukrainsk f d lägerfånge, Natalia Sjinkarenko, som säger till SvD att hon talat med mannen på bilden och att han kallades Raulis Valenbergis i lägret.

Ett fångläger i Gorkijregionen i Sovjetunionen 1955: Mannen som utpekas som Raulis Valenbergis står, inringad, mitt i gruppen av sångare och musikanter, klädda i folkdräkter. Vittnet Natalia Sjinkarenko säger att hon fick fotografiet av den sittande svartklädde mannen, en präst.

"Raulis Valenbergis" spelade i läger

Fånge hävdar att hennes fotografi visar Raoul Wallenberg vid liv i Sovjet 1955

WALLENBERG...

Forts från Sid 1

handlagt Wallenbergärendet i Stockholm och ingått i den svensk-ryska kommission som arbetar på att klarlägga svenskens öde.

SvD:s utsände träffar Natalia Sjinkarenko i Bryssel och kan härifrån återge hela hennes berättelse. Hon har just varit på besök hos v ter i Tyskland och Belgien o har på den tyska Brysselambassaden av-

gionen. De kom för att underhålla kvinnorna med sång och musik. En scen hade byggts upp i kantinen. De besökande fångarna var indelade i grupper av olika nationaliteter: ukrainare, ryssar, estländare, letter, litauer o s v.

– De sjöng och spelade, berättar Natalia Sjinkarenko. Plötsligt hörde jag konferencien säga namnet Raulis Valenbergis, som ju lät litauiskt, och en ensam man började spela handklaver på estraden.

ka utan bara tyska visor. Hon fick då veta av bl a den grekisk-katolske prästen Dmitrij Diduj att mannen i själva verket hette Raoul Wallenberger(!) och var f d svensk diplomat.

Efter föreställningen hade denne Valenbergis enligt Natalia Sjinkarenko på tyska sagt att hon liknade den svenska skådespelerskan Kristina Söderbaum och de två hade kommit i samspråk. Han hade dock verkat trött oc orgsen. Han ville inte berätta om sig själv.

skickats iväg ut i Gulagarkipelagen, destination okänd.

I april 1956 frigavs Natalia Sjinkarenko tillsammans med tusentals andra lägerfångar i Chrusjtjovs amnesti. Hon bosatte sig i Kiev, där hon bl a kom att arbeta som tolk åt tyska turister. Det skulle dröja till hösten 1989 innan hon hörde namnet Raoul Wallenberg igen.

Såg syster på TV

Det var när Wallenbergs syster i Moskva, men avrådde av goda vänner. Misstänksamheten var fortfarande stor och de varnade henne för en fälla, säger hon.

Till väst 1991

Först hösten 1991 fick Natalia Sjinkarenko utresetillstånd till väst. Hon uppsökte då i den belgiska staden Hasselt familjen Smeets, som hon hade tolkat åt i Kiev, och berättade sin historia.

Hon hade då också med sig

gången under 48 års efterforskningar som ett dokument av något slag fogas till de otaliga vittnesmålen om Wallenberg i Sovjet, frånsett de personliga händelser som KGB överlämnade till familjen i Moskva hösten 1989.

Brodern såg bilden

Både ambassadör Per Anger, som arbetade med Raoul Wallenberg i Budapest, och Wallenbergforskaren professor Guy von Dardel säger till SvD efter att ha sett fotografier att de inte kan utesluta att mannen på bilden är den försvunne svenske diplomaten.

– Det finns en absolut likhet, säger Per Anger. Men jag vågar inte påstå att det verkligen är Raoul. Han kan förstås ha förändrats på de tio år som gått mellan 1945, då jag senast såg honom, och 1955, då bilden skulle ha tagits.

Om det verkligen föreställer Raoul Wallenberg skulle det innebära en sensationell vändning i UD:s mest omfattande utredning. På senare år har uppfattningen vuxit sig allt starkare att den då 34-årige svensken, som räddade tiotusentals judar undan nazisterna, mördades i Lubjankafängelset i Moskva sommaren 1947.

UD har, enligt principen att inte lämna någon sten ovänd i Wallenbergfrågan, instruerat ambassadör Martin Hallqvist i Kiev att försöka fastställa trovärdigheten bakom bild och vittnesmål. Hallqvist har tidigare

FORTS WALLENBERG...

lenberg under ed.

Arresterades 1951

Fru Sjinkaren[illegible] som är 64 år, säger till SvD att hon arresterades av KGB i Kiev 1951. Hon dömdes till 25 års arbetsläger, anklagad för att vara amerikansk spion och ha bedrivit antisovjetisk verksamhet.

Före krigsutbrottet 1939 hade hon adopterats av en tysk familj och yuxit upp i Dresden under kriget. Hon överlevde de allierades ökända bombardemang av staden, men trots att hennes fosterföräldrar lyckades ge henne tyskt medborgarskap greps hon vid krigsslutet av Röda armén och skickades tillbaka till Ukraina.

– Jag studerade fem år i Kiev och övervakades hela tiden av hemliga polisen, berättar Natalia Sjinkarenko på felfri men bruten tyska. När jag arresterades 1951 fick jag först sitta sju månader i ensamcell innan jag skickades till ett kvinnoläger i Gorkijregionen. Där fanns sammanlagt 33 strafläger.

Lägerregimen var hård. Kvinnorna arbetade 12–14 timmar om dygnet med bl a skogsavverkning. Efter Stalins död 1953 lättade dock arbetsbördan och förtrycket successivt.

Fru Sjinkarenko uppger att hon första gången hörde namnet Raoul Wallenberg vid årsskiftet 1954–55. En tysk eller österrikare vid namn Wilhelm Ferschietz dök då oförmodat upp i kvinnolägret och påstod bl a att han vistats med Wallenberg i ett läger i den arktiska regionen.

Spelade dragspel

En lördag i september 1955 öppnades kvinnolägret nr 5, som hyste cirka 3 500 fångar, för ett par tre hundra man från läger nr 6 för män i Gorkijre-

inag var jag nade nort namnet.

– Men jag fäste mig vid att han spelade bara tyska visor och jag kände igen sånger som jag hört Zarah Leander sjunga. Han slutade med Ave Maria och något som lät som en psalm och då rann tårarna på både honom och åhörarna.

Kallades Wallenberger

Fru Sjinkarenko säger att hon frågade några i gruppen vad det var för en märklig litauer som inte spelade lituais-

Sånges till Gulag

Fru Sjinkarenko säger att medfångar sagt [illegible]nne att Valenbergis och e[illegible]nan svensk kort tid innan kommit till deras läger från den arktiska straffregionen. Valenbergis skulle där ha förälskat sig i en kvinnlig lägerfånge och haft eller väntat ett barn med henne.

Männen från läger nr 6 återkom senare till kvinnolägret, men då fanns fången som kallades Raulis Valenbergis inte med. Han hade enligt uppgift

de i den sovjetiska televisionens nyhetsprogram och visade en bild av sin försvunne bror. Svenskan i TV-rutan uppmanade alla som visste något om Raoul Wallenberg att höra av sig.

– Jag blev mycket upprörd, minns Natalia Sjinkarenko. Där var ju samme man som jag hade sett i lägret även om han då var litet äldre. Och namnet kom jag omedelbart ihåg.

Hon ville genast sätta sig i förbindelse med myndigheter-

bilderna. Fru Sjinkarenko sade att hon hade fått det efter sin frigivning 1956 av prästen Di[illegible]duj som själv syns svartklädd på bilden, sittande snett till vänster framför mannen som skulle ha kallats Raulis Valenbergis.

Bilden hade hon hållit gömd i sitt hem. Den skulle ha tagits i läger nr 6 för män något tidigare än vid föreställningen i kvinnolägret i september 1955.

INGMAR LINDMARKE

En till synes osannolik historia

Scenen är bisarr. Vi sitter på ett kafé i Bryssel, en skrällig sylta ett kvarter från aveny Teerveuren, och kvinnan framför mig berättar en till synes osannolik historia om Raulis Valenbergis, alias Raoul Wallenberg.

Spelautomater rasslar, ungdomar gapflabbar, popmusiken står som en ödslig ljudkulissa [illegible]

[illegible] som hänvisade berättelse: Wallenberg som lägerartist spelande Zarah Leandervisor på dragspel.

Det vilar något av déjà vu över historien. Har jag inte läst och hört tiotals, hundratals vittnesmål som påminner om det här: någon hörde talas om, någon såg någon, en läger det påstods att det [illegible] Raoul Wallenberg.

För första gången fogas dock en bild till berättelsen, ett slags bildbevis. Men mannen där i mitten, klädd i någon ukrainsk folkdräkt, kan det verkligen [illegible]

Det höga hårfästet, den forskande blicken, draget kring munnen: ändå är det väl otänkbart?

Har hon hittat på allt sammans? Är hon ett offer för självsuggestion?

Har hon något att vinna på sina påståenden?

Natalia har sorgsna blå ögon. En aning av bitterhet drar genom det snabba leendet. I rösten finns både ironi och resignation

Natalia Sjinkarenko.

[illegible] med starka tvivelsmål.

– Jag kan naturligtvis inte påstå att mannen på bilden är Raoul Wallenberg, säger hon. Men jag kan försäkra att han i lägret kallades Raulis Valenbergis och var mycket lik de fotografier av Wallenberg som jag sett senare.

Nya kunder larmar in i kafét. Det drar kallt från gatan. Fick man verkligen fotografera i lägren?

Hon förklarar ivrigt: Mot slutet, före amnestin, blev allt tillåtet: besök, paket, post utan begränsning. De manliga fångarna hade med sig en egen fotograf när de kom och jag kan visa er...

Natalia plockar fram ett halvdussin gamla fotografier, tummade och bruna, som visar unga kvinnor i sommarklänningar. Hon säger att de föreställer henne själv och hennes väninnor i lägret, uppklädda så gott det gick i nervös väntan på att för första gången på fem år få träffa karlar.

Hon tycks försjunka i bilderna, men slits tillbaka till te*koppen och nuet av några skar*[illegible] av [illegible] Natalia är märkt av grymheterna som slog emot henne som barn och ung kvinna. Hennes huvud skakar. Händerna darrar.

En vänlig belgiska, fru Smeets, säger i oväsendet att Natalia har svårt att glömma det förflutna. Det var till familjen Smeets som hon först kom när hon fick resa ut ur Ukraina. För belgarna, som gett henne sin adress när hon var tolk åt dem i Kiev, berättade hon vad hon visste om svensken i lägret.

Belgiskan ringde svenska ambassaden i Bryssel, som i sin tur hänvisade till advokat Simone Lucki, ordförande i den belgiska Raoul Wallenbergföreningen. Advokat Lucki tog omedelbart upp Natalias vittnesmål på band och säger att hon sedan dess försökt intressera svenska myndigheter för saken, med föga framgång.

Den föregivna bristen p[illegible] svenskt intresse är orsaken till att Natalia Sjinkarenko avger en officiell vittnesu[illegible] säga på den tyska, inte de[illegible] svenska ambassaden. Men gä[illegible] *det någonsin att bevisa om ho*[illegible] [illegible] ljuger eller talar sanning?

På kafét i Bryssel säger ho[illegible] att fler vittnen, kanske renta[illegible] någon på bilden, kunde hör[illegible] av sig om fotografiet infördes i baltiska tidningar. Ho[illegible] minns att det fanns många ba[illegible]ter bland fångarna som den da[illegible]gen spelade och sjöng för lä[illegible]gerkvinnorna.

Själv är hon på väg tillbak[illegible] till Kiev. Hon överröstar mu[illegible]siken och säger att det är her[illegible]nes hem, där har hon [illegible] Aleksander från ett ä[illegible] som sprack när hon förlo[illegible] fångenskap under stalinti[illegible]

– Jag har berättat det jag ve[illegible] säger hon utan åthävor. Jag ka[illegible] bara hoppas att det bidrar t[illegible] att förklara vad som hänt R[illegible]oul Wallenberg.

INGMAR LINDMARKE

Frälst dödsdömd fånge till medfångarna genom

[illegible] Ryssland ligger repu[illegible] Komi. Där bor komifol[illegible] räknas som en onådd [illegible]p. Kanske kan det fin[illegible] evangeliskt kristna bland komerna, som är 345 000 till antalet.

Idag är Komirepubliken mest [illegible]nd för sina många fängelser och fångläger. Under Stalins tid fanns det mer än 600 000 fångar i Komi och många av dem var kristna eller politiska fångar. [illegible]lag är det mestadels fångar med grov kriminell bakgrund, som avtjänar sina straff i fängelserna i Komi.

Den kände radiomissionären Earl Poysti och hans son John Poysti gjorde i september i fjol en mycket intressant resa till denna avlägsna del av världen. Här följer deras vittnesbörd:

Sacha, som suttit 26 år i fängelse och tidigare var en av de mest fruktade fångarna, döptes av Sergej Yukimenkov från Russian Christian Radio. Efteråt sträckte Sacha armarna mot himlen och sa Halleluja!

De mest fruktade fångarna ber om syndernas förlåtelse och blir kristna. I alla fängelser, som Earl och John Poysti besökte i Komi, fanns det församlingar och möten hölls regelbundet. En väckelse drar fram i fängelserna där kristna tidigare hölls fängslade för sin tro.

Efter ett dygns tågresa från Moskva kom vi till staden Ezjva i Komi. Tidigt morgonen därpå träffade vi överste Matsenko, som är chef för det administrativa arbetet i tolv arbetsläger. Han [illegible]g emot oss hjärtligt och ringde och ordnade så att vi fick tillstånd att besöka fängelser och arbetsläger.

I det första fängelset i Ezjva [illegible]tte vi flera fångar som hade blivit kristna. De höll egna möten i fängelset. Eftersom de visste att vi skulle komma, hade de ordnat ett evangelisationsmöte. När frälsning erbjöds, [illegible] en fånge sina händer och [illegible] de Gud för att Han hade dragit upp honom ur avgrunden. Många av fångarna kom fram, böjde knä och bad om nåd och förlåtelse. [illegible] fängelse som vi besökte, fanns det fångar som blivit kristna och de troende höll möten regelbundet. Många av dem lyssnade regelbundet till Russian Christian Radios program varje vecka.

Glädjen som vi upplevde över att vara tillsammans med bröderna i fängelserna går inte att beskriva i ord. Det måste ha varit som i den första kristna församlingen – en familj som hjälpte varandra att överleva i en hednisk värld.

De kristna fångarna hade en sådan omtanke om varandra. Om någon märker att en broder är nedstämd och något trycker honom, talar man med honom och ber sedan tillsammans och uppmuntrar honom till att fortsätta att vandra med Jesus. Det är detta sätt att överleva i en värld av mörker och elände.

Extremt farlig döptes

Vi fick höra underbara vittnesbörd från några omvända fångar. I ett arbetsläger i Roptja i Komi träffade vår grupp Sasha Konovalov, som sammanlagt har suttit i fängelse 26 år för olika brott. Han skulle döpas samma dag som vi var där.

"Sasja var en gång stämplad som en extremt farlig brottsling och en självutnämnd ledare i fängelset. Även om det officiellt inte är någon rangordning mellan fångarna, var Sasja en "blatnoj" – fängelsetermen för eliten bland de intagna. En "blatnoj" bestämmer fängelsets regler och ser till att de efterlevs. Och trots

Församlingen i fängelset i Ezjva. De har en stor omsorg om varandra.

Enemy Number One in KGB top-secret files

First Russian newspaper interview with Brian Crozier, informal personal adviser to Margaret Thatcher.

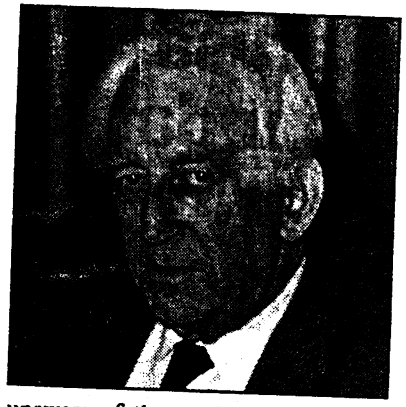

Over the last month the English press has been dominated by a book published by the major English publishing house "Harper Collins". The Times and other newspapers have featured articles on the book, and the debate on its content is already into its second month among readers. The book is entitled Free Agent, and was written by the 75- year- old Brian Crozier, informal personal adviser to Margaret Thatcher. It concerns the struggle with subversive KGB activity during Thatcher's time as leader of the Conservative opposition and, subsequently, of the Conservative government.

Brian Crozier was born in Australia, studied in France and England and worked as a columnist for Now news magazine and then for The Times in the early 1980s. He was the founder and first director of the London Institute for the Study of Conflict, of which he was the head from 1970-79. Crozier is listed in the Guinness Book of Records as the journalist who has interviewed the most heads of state. He is the author of many political biographies, including works on Franko, Chaing Kai-shek and Gorbachev.

Crozier, who calls himself a "non-staff intelligence agent", was linked to the French, West German, Dutch, Belgian, Argentine, Iranian, Egyptian and Israeli intelligence services. Jeanne Vronskaya visited Brian Crozier at his office on Regent Street, his centre for fighting with the KGB.

Jeanne Vronskaya: In your book you mention Vladimir Kuzichkin, a KGB officer who defected to the West from the Soviet Embassy in Iran in 1982. You say that in his memoirs, entitled "In the KGB", Kuzichkin severely underestimated the role played by his organization in that region throughout those years. As far as I remember, his book, which came out in 1990, was met with great scepticism, receiving little attention on the whole. Do you think that he defected, not because of a change in his political convictions, but because he was unsuccessful, and believed that his life was in danger. In other words, did he remain loyal to the KGB in the West?

B.C.: Ilya Dzhirkvelov, who abandoned his post in the Geneva Department of the UN in 1980, told me that Kuzichkin left because he feared that unpleasant events lay ahead for him. I met Kuzichkin and we talked for a whole hour. Two of my colleagues from the English intelligence service were also present during this discussion. Although one of them was very tall, Kuzichkin, who was nearly two metres tall, still towered beside him. I was under the impression that Kuzichkin was not particularly well informed about the affairs of his colleagues in Tehran. The KGB worked in sections as it were, so that one section was unaware of the work of another. At that time I wrote a column for The Times and included comments on my impressions about Kuzichkin and the information he provided us with about the KGB. Later I was informed that he had spoken very openly with me, telling me about his activities and even about his participation in more dubious affairs. I knew a lot about this, but he even provided me with details hitherto unknown to me.

J.V.: Everyone can recall Oleg Bitov, the journalist for the "Literaturnaya Gazeta", who on September 8, 1983 defected to England during the film festival in Venice. A year later having published a series of anti-communist articles in the English press, he unexpectedly returned to Moscow. What is your opinion on Bitov's publications in the "Literaturnaya Gazeta" after his return? Was he a double agent or a KGB agent?

B.C.: I remember Bitov well. Personally I have no doubt that the whole business with Bitov was a KGB operation. He was not a genuine defector .

J.V.: In your book you write about the metropolitan Nikodim from Leningrad. Do you think he was murdered by the KGB when it became known that he asked for an audience with Pope John Paul I in the absence of Patriarch Tikhon?

B.C.: Yes I do, that was my impression. [illegible] very firm anti-communist convictions. A month later he, too, came to a very swift, unexpected end. It is a definite possibility that the diagnosis on the cause of his death was falsified.

J.V.: You were acquainted with the defector from the Soviet Embassy in London, the KGB officer Oleg Lyalin. What was his role in the events that culminated in the expulsion of a group of KGB officers from Britain by the British government in 1971?

B.C.: Lyalin provided information on this matter. True that I did not meet him personally, although I was very keen for us to meet. He refused. Immediately after Lyalin's defection, he went underground in England. His information was very important, and he was afraid of being assassinated.

J.V.: You stated that Viktor Kravchenko, an engineer and captain, member of the Soviet Purchasing Commission in Washington influenced your views. He remained in the West in April 1944 and after three years wrote an excellent book entitled "I Chose Freedom". Then he filed a libel suit against the French communist weekly "Lettres Francaises". He won the case and became a sensation worldwide. He was murdered by the KGB in America in February 1966. Besides these people and their revelations, who and what helped you understand the nature of communism at that time, when the left dominated virtually the whole world?

B.C.: This did not happen immediately. During the Spanish Civil war I was eighteen years old. Like everyone, I was of left- wing views. I knew many communists, who were older than me. I respected them for their firm convictions and the fact that they worked hard. Then the nazis declared war, the Russians were our allies, helping us win the war, a fact which exerted an enormous influence on everyone, not just those of left- wing persuasions. However even at that time I was beginning to have my doubts about informa[illegible] belonged to a club called the "Left Book" and the first thing they sent me was a ridiculous, huge book called **Soviet Communism: a New Civilization?** by Beatrice and Sidney Webb. It was absolute drivel. The authors had simply swallowed everything passed on to them by Stalin's propagandists.

J.V.: That publication was the Bible of the leftist intelligentsia. Every student from the 1930s-1960s was raised on this book.

B.C.: Even before that they sent me a book by Arthur Koestler, which, he admitted years later, had been ordered to him by the KGB.

J.V.: It is "Spanish Testament" (published in 1936), one of Koestler's earlier books, an NKVD commission ordered to him back in the 1930s, when he was a communist in Germany. Subsequently he came to realize the true nature of communism and became an anti-communist.

B.C.: When I came to understand what communism is, I was still unaware that Koestler had rejected his own book. By 1948, when I returned to Australia, the country where I was born, I was already a true anti-communist.

J.V.: According to the defector Ilya Dzhirkvelov, you were the Number One enemy in the KGB files. Were you not afraid that, like Viktor Kravchenko and Valter Krivitsky, you would be removed? Did you sense a similar interest in you?

B.C.: Yes, I thought about that. In 1990 I received an invitation to visit Moscow as a member of an American academic institution. I asked advice from the CIA and MIG. They advised me not to go. I very much wanted to visit Moscow and Russia. I hope I will still be able to.

J.V.: You have apparently interviewed more presidents than anyone else in the world.

B.C: There is one I would still like to meet...President Yeltsin.

Ex-Spy Causes Uproar in Britain

Oleg Gordievsky, a former Soviet spy who switched to the British side, has written a new book. As rumor has it, it may create a political scandal in Britain: the author allegedly intends to make public the names of about two dozen Britons from the establishment who worked for the KGB. The views of the British press have been divided — some support the author, others criticize him. Oleg GORDIEVSKY has granted a detailed interview to *MN*.

After a lull you have again come into the limelight, even in Moscow.

The British press has been positive in the main. A negative stand has been taken by the liberal *Observer* and *The Guardian*. The comments in the Russian press seem to derive mainly from their publications.

Let us begin nevertheless from the book itself. What is it about?

It is going to be in the nature of memoirs. The most important thing is the story about my escape to the West from under house arrest in Moscow in July 1985. I wrote even not so much about the KGB as about life in the USSR and in the embassies, about different adventures, including how I evaded shadowing, about my family, and a little about British intelligence. In the book by Andrew and Gordievsky about the history of Soviet intelligence there are few details about the KGB's work in ...

The point is that my literary agency has sold the book not only to Macmillan Publishers but also — out of commercial considerations — signed a contract for a series of publications with the solid centrist newspaper *Sunday Times*. It is quite possible that by the time this interview appears, *The Sunday Times* will have already published the first segment. All in all, they expect to publish five or six parts by May.

In the book do you really divulge the names of the Britons who were KGB agents?

This is an invention by the press. *The Times*, for example, has written that I am going to make public the names of 24 KGB agents in the British Establishment. In reality, a *Times* correspondent asked how many British names would there be in the book, and I naively replied: "Between one and two dozen." In this case I bore in mind people who liked to visit the Soviet Embassy, those who were courted by the Soviet ambassador, the under-secretary who received the Soviet charge d'affaires...

How are agents connected with this?

To a certain extent nervousness arose after the exposure of Richard Gott, a member for many years of *The Guardian* editorial board, who had been a KGB agent. This was taken as a strike at the "left flank," although no such intention existed. The item about Gott appeared in the best British magazine, *The Spectator*. Its author was Alasdar Palmer.

And did you give him the name?

No, I did not. About two years ago, he and I were going to write an article, but nothing came of it. He got the factual side from me, and simply deduced that it was Gott. In the book I write only about "one journalist of leftist views."

And what was Gott's reaction?

with Soviet fixed-post spies...

Did you work with him personally?

No, I did not. A subordinate of mine worked with him. I worked out the plans for meetings and talks.

If I understood you correctly, the book contains no concrete names, does it?

I cite some examples to illustrate the KGB's work in Britain, but based on the recommendation from the publishing house's lawyer, the names have been omitted in most cases. What is given is the description of contacts.

Does it mean that the segments which will appear in *The Sunday Times* are also on safe legal footing?

No, it does not. It should be borne in mind that under the contract *The Sunday Times* has a right to do whatever it likes to the manuscript: publish any excerpts and even complement them as it sees fit. I have nothing against it if these additions are not in the nature of political speculations. They keep me posted as to each publication. In my book, as I have already said, many names have been omitted. I, for example, simply write "a former member of parliament." But the newspaper needs a sensation, and they may go to the length of disclosing the names, as well as the length of the judicial and financial liability involved in this.

Yes, but where will they get the names from? Will they also "deduce" as Palmer did? But suppose they err?

The point is that in the process of bargaining my literary agent sent the first draft of the book's manuscript to *The Sunday Times* and simultaneously to the lawyers. In it the names were given. Possibly he made a mistake. After consultations with the lawyers the names were removed in the second draft. And though the newspaper also has the second draft of the manu-

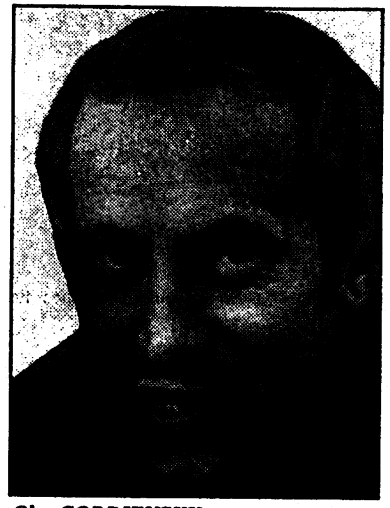

Oleg GORDIEVSKY.

archives, let's put it this way — the chronology of my own life. This would have added documentary details. Otherwise I write from memory. Certain things have been forgotten. After all, I have maintained contacts since 1973-74...

And has the publishing house insured itself against the judicial and financial risk linked to your book's publication?

It has sent the book to a censorship organization (D-Notice Committee) which is called upon to protect secrets. If the book contains details of intelligence or counterintelligence work, they may consult with the corresponding department. If the latter has serious objections, the book may be barred from publication. But this happens rarely.

Is it true that the agents you write about are all members of the Labor Party?

I will not comment on this, although this is not quite so. There are different people in it. The Conservatives have simply been in office for too long, and it has been forgotten that Labor, too, has also ruled the country. Naturally, they presented

bought the book. They say that they already have plenty of spy literature. As a matter of fact, I don't consider it to be a spy book; rather it bears a personal character.

Not so personal, evidently, if it can affect the political situation in the country.

I don't think so. Let us even suppose that something will be interpreted in favor of one or another party. People are fed up with the Tories, and I would not overestimate their prospects. A whole generation has grown up and they do not remember Labor (with all of its merits and drawbacks) in office. People want a change. And those offended, if any, will be reassured by the secretary of the cabinet and the head of the state service. He is not a politician and at the same time is a figure who carries weight. He will blame the speculations in the press for everything.

I understand that the British special services know the names of the people you write about. What is your attitude toward the fact that the names of agents are mentioned in public?

I have a dual attitude. I take exception to disclosing the names of KGB agents inside Russia. Most of these people are the victims of the system, not villains. It is the KGB and the Central Committee that were the villains. As far as the network of KGB agents abroad is concerned, I consider its disclosure to be desirable since these people helped the totalitarian regime. They were cynics who were perfectly well aware of whom they were working for. Thereby they inflicted damage on democratic countries. Ames, for one, did colossal harm to America.

Incidentally, about Ames. He mentions you among those whom he surrendered to Moscow. Where did the Americans learn about you from?

My information was also supplied to the Americans via the CIA. Without the name. They could deduce it. But there is a suspicion

gence. In the book by Andrew and Gordievsky about the history of Soviet intelligence there are few details about the KGB's work in Britain. It was a solid academic monograph. Many interesting episodes from the KGB's activities, say, in Sweden, Denmark and Finland, and also from the history of illegal intelligence were not included in it for space reasons.

I have noticed that former spies give out information in doses. The appearance of this book now is evidently not accidental, is it?

I began working on it about three years ago. The time of the book's publication was laid down by the publishing house in keeping with its own plans.

And when will it appear?

In June, if everything goes according to plan.

Only in June? But the impression is that everyone has already read it...

There are some who have read it. that it was Gott. In the book I write only about "one journalist [illegible] leftist views."

And what was Gott's reactio[illegible]

He admitted this at once. Then I permitted myself to speak out on this occasion and said, in particular, how Soviet intelligence worked to recruit foreign journalists.

What do you mean by the word "agent"?

By an agent the KGB considered a person who secretly collaborated with intelligence and whose relations with operatives were built on the basis of intelligence discipline. A real agent also received a reward in cash for this.

And are there fake ones?

For about 20 years the KGB bluffed and, for statistics' sake, listed as agents those with whom simply loose relations were maintained. This does not apply to Gott. He — being a great exception — was a real agent: he received money and went abroad — to Greece and Cyprus — for meetings

After consultations with the lawyers the [illegible]nes were removed in the second dra[illegible] though the newspaper also has [illegible]econd draft of the manuscript, they may nevertheless complement it with the names drawn from the first.

It's interesting: as an agent of the British special services, will you have to get the text of the future book approved by them?

No, I won't. Under the law the employees of intelligence or counterintelligence services have no right to publish anything. Special services keep away from politics and mass media and in this situation they will try to dissociate themselves from me. If I am accused of being biased, they will be able to say that they have nothing in common with this. However, if they took part in preparing the book, it might become more interesting.

Why?

Because I have no access to documents. I use my own file in the

Conservatives have simply been in office for too long and it has been forgotten that Labo[illegible]o, has also [illegible]d the country. Nat[illegible], they pres[illegible] an interest for the KGB and were recruited.

And what political views do you subscribe to?

I will not answer this question. I share some views, but that's my own business. I will only say that I supported Lord Bethell (a Tory — N.G.) when he was running for the European Parliament. Incidentally, he lost his campaign. He was also supported by Bukovsky and Retushinskaya.

Do you believe that the publications in *The Sunday Times* and your book will create a scandal in Britain?

I am afraid that it will, although this was not intentional.

But why? For a book this is not so bad.

Well, they will sell another 10,000 copies. This will yield no giant profit. Incidentally, the Americans have not

My information was also supplied to the Americans via the CIA. Without the name. They could deduce it. But there is a suspicion that they also knew the name — some of the Scandinavians blurted it out to the Americans out of folly. Moreover, today it has become known that the KGB also had a second source of information at the CIA in the spring of 1985 when suspicions on my account arose in Moscow. But who it was is still unknown.

It seems that people in your profession must always be ready for the contingency that there will be an Ames for each Gordievsky, and his own Gordievsky for each Ames. This sounds cynical, but it's a fact. Incidentally, if there is anyone who stands to gain from this, it is journalists with their readers and viewers.

Interviewed by Nataliya GEVORKYAN

Times Publishes Names of British KGB Informers

s Oleg Gordievsky has said, st Sunday *The Sunday Times* rinted the first installment f his memoirs, publishing e names of seven KGB fficers (five with photographs) ho had worked in Britain. py newspaper also divulged e names of the political eaders with whom ey had worked. scandal has broken out England. Jeanne Vronskaya as transmitted from London brief summary of the article.

The KGB's Station in London

1. Colonel of the KGB Mikhail yubimov: nickname — "smiling Mike." He worked as the press ttache of the Soviet Embassy in 961-65. He was expelled by MI-5 in 965 for inappropriately recruiting eregrine Worsthorne, a *Daily Telegraph* journalist and the future editor of the *Sunday Telegraph* Nicholas Scott, a Conservative MP, and a cipher clerk — possibly from the military department. Contacts: Lyubimov handled and was the main controller of Michael Foot, subsequently the Labor Party leader. The code-name of the latter at the KGB — "Boot." Used to be the director and editor of the *Tribune*. Through dummies he took money from the KGB for the *Tribune* — until 1968 (the sum of 150 pounds sterling, the equivalent of present-day 3,000 pounds sterling is named). He discontinued contacts after the invasion of Czechoslovakia in 1968 (according to Foot, everyone discontinued save the Stalinists). In an interview with The *Sunday Times* Lyubimov completely denied his having recruited Foot. According to published information, he also handled Ian Mikardo, chairman of the Labor Party (died in 1993).

2. Lieutenant-Colonel of the KGB Viktor Kubeikin: he worked as second secretary of the Soviet Embassy in 1971-77. Contacts: handled Raymond Buckton, a former leader of the Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (the KGB's nickname "Bartok," he was also handled by Alexander Stepanenko, a KGB officer) and the now late Jim Slater, a former leader of the National Union of Seamen. The latter vacationed with his wife at the KGB's expense at a special villa in Sochi.

3. Colonel Yuri Kobaladze: he worked as a correspondent for Gosteleradio, the Soviet agency in charge of radio and TV, in 1977-85. Contacts: Fred Holliday, chair of international relations department at the London School of Economics. The latter is considered an expert on Britain's foreign policy and his recommendations are heeded by the government. Kobalidze denies that Holliday was a KGB agent.

4. Lieutenant-Colonel Oleg Tsarev: he worked as a correspondent for the newspaper *Sotsialiticheskaya industriya* in 1975-80. His mission was to recruit Britain's politicians. His contacts have not yet been discovered.

5. Colonel of the KGB Oleg Gordievsky, MI-6 secret agent, a defector. He worked as a counsellor in the Soviet Embassy from 1982-85. Contacts: Jack Jones, general secretary of the Transport and General Workers' Union, an influential person in Britain in 1960-70, code-named "Dream" at the KGB, Ronald Brown, a former Labor MP.

6. Colonel of the KGB Mikhail Bogdanov: handled Robert (Bob) Edwards, general secretary of the Chemical Workers' Union (died 1990). According to KGB people, Edwards supplied secondary NATO secrets, holding the post of chairman of the Defense Committee of the West European Union. The KGB awarded Edwards with the Friendship of Peoples Order. Bogdanov also handled Lord Brockway, who allegedly accepted presents from the KGB and delivered pro-communist speeches at different meetings (died in 1988). At present Bogdanov is working in business and is the adviser and literary agent of Kim Philby's widow.

7. Major of the KGB Ravil Pozdnyakov: handled Lord Briginshaw, a trade union leader. According to the KGB, Briginshaw was a paid agent. In November 1981, during a reception at the Soviet Embassy, Pozdnyakov lured him into a toilet, which revolted even his chiefs in Yasenevo, and shoved 400 pounds sterling into his pocket.

JOINT-STOCK COMPANY
"BRIGHTON"
You are always welcome at our
Hotel & Restaurant
TEL.: (095) 214-93-32, 214-95-11.

Just in Moscow and St. Petersburg alone there are eleven registered so-called "parallel bars." Under the new law they would have to be disbanded. There is only one section of the law which might serve to spare them. It reads: "By the consent of the Ministry of Justice and the Union of Lawyers, it is possible to set up inter-territorial, specialized associations (bars) of lawyers."

The law on cooperation in Russia is still in effect. It says clearly that cooperatives have a right to engage in any form of activity except those banned by legislation. Here is the generally-known principle of civil rights: "What is not banned by law is allowed." So, any associations of citizens (if they have a licence) can lawfully provide legal services. But old "So-

lawyer represen[illegible] the discharge [illegible]erson. Objectively [illegible]king, they a[illegible] simply "procedural opponents" and nothing more, but the case can't but affect personal relations. This is simply the nature of man. The next day the legal adviser will take an examination! I wonder, will he pass it? During one or another case a lawyer becomes the "procedural opponent" of the judge, since he writes appeals on his judgements.

Then who must serve as judge on the board of experts to avoid subjectivity? The scientists of state research institutes and the professors of law colleges should do so because they are not connected either with militia or the bar. All their life they have been taking exams, so let them take in the future as well.

The main point is: who needs the law

cases, one needs to have what is called the power of attorney. With it one can work quietly. But in criminal cases the most important document is the warrant. (This enables one to approach an investigator, the prison and the detention cell.) Law-enforcement officers are using the notorious "privacy of investigation" as a way to select who receives these documents and who doesn't, alleging that there are lawyers who are "tested" — in other words, those from the bar — and those who are not — in other words, everyone else. At the court the judge decides who will appear as the defense attorney and who will not. But during an investigation, as soon as the handcuffs click and the metallic doors are closed, only members from the bar may visit the client in prison. For this alone 30 percent is deducted from a lawyer's salary.

Decree to Reveal Secrets

1994

Russian presidential decree No. 489-rp, dated September 22, intends to speed up the process of opening archives of different departments. Of particular concern are those files stamped "secret" whose period of confidentiality, usually 30 years, has expired.

Dmitry PUSHKAR,

Moscow News

In the first place this concerns all sorts of party annals. A total of 80 million cases have become secrets of the party. MN has already written about some of the CPSU secrets. The "bulldozer exhibition" is classified; the drawing of little Volodya Ulyanov is kept more strictly than any real state secret. The president decreed to reveal these secrets since, according to Alexander Korotkov, director of the president's archives, the greater part of CPSU documents do not contain a state or official secret. The special commission on removing the stamp of secrecy includes diplomats, the military, secret-service men, deputies of the State Duma and historians. Vitaly Afiani, deputy director of the center for keeping modern documents (the former CPSU Central Committee archives), told MN that the first to be declassified will be papers of the international department of the CPSU about contacts with all sorts of fraternal parties, documents on the persecution of dissidents, and those about the country's crime rate, as well as materials of the Politburo.

Under the president's decree the documents of ministries must also be made accessible to the public since these ministries conceal information about different periods of the USSR's history. They do so despite the law on state secrets, whose 30 year deadline may be prolonged only in exceptional cases by a decision of an inter-departmental commission. Finally, Boris Yeltsin's decree recommends that heads of departments transfer the function of declassifiers to the heads of corresponding ministerial archives.

Rudolf Pikhoya, head of Russian archives (Rosarkhiv) optimistically assured journalists that this new decree would help researchers, and even hinted at the extreme openness of Russian archives, compared to those of other countries. However, ordinary archivists do not look at their future so cheerfully.

Yelena Tyurina, director of the Russian State Archives of Economics, told MN that there are piles of documents which are inaccessible even to her, such as the archives of the Ministries of Economics, Foreign Economic Relations, and Finance. Even today as we prepare to celebrate the 50th anniversary of the end of the war, material on our foreign economic contacts have not been declassified. This concerns shady deals with belligerent Germany until June 22, 1941, information which could — who knows — perhaps even tarnish the clean image of Joseph Stalin.

Documents on lend-lease are still secret. Tyurina was told at the ministries that the reason behind this is that, although the Americans have the same documents, if we publish them, the question on the reimbursement of debts will be raised, and we cannot allow this. Whether or not this is true is still unknown. The documents are kept in ministry safes. They are not given to researchers, despite the fact that, as Pikhoya said at a press conference, no ministry has the right to keep a permanent hold on its papers, but is obliged to turn them over to state archives after a certain period of time.

Ur „Moscow News"

got in touch with the representative of [illegible] Mayer-We[illegible] shipyard in Papen[illegible]rg, Lower Sa[illegible]ny, where the *Estonia* was built in 1980.

In reply to the question about the shipbuilders' attitude toward the tragedy, Jorg Kruger, a spokesman for the administration, said that people in Papenburg had been shaken by the scope and character of the disaster. However, Kruger said, the manufacturers don't consider themselves at fault. First, he noted, the ship was built in keeping with the strictest international standards. Second, if the *Estonia* (the ferry's original name was *Viking Sally*) had design defects running counter to existing standards, the expert commission which accepted the ship would not have permitted it to be put into operation. Besides, the shipbuilders are fully absolved of possible accusations by the fact that for 14 years now they practically have not seen the vessel. "We do not know," Kruger said, "what design overhauls it was subjected to during this time, and how strictly and scrupulously the shipbuilders' prescriptions were followed by the crews which serviced this vessel."

During her service life the ship changed owners and names on several occasions. The Estonian state has been the principal owner since April of last year. The ship was repaired and hydrofoils were mounted to improve her sea worthiness. The ship was rigged with all the latest means of automation, electronics and satellite communication. However, the COSPAS-SARSAT space distress signal system did not work for some reason.

Eyewitnesses

Finnish sources reported that a 23-year-old Dutchman, one of the ferry's passengers, gave evidence in Finland. He said, among other things, that his heavy trailer had not been fastened on the ship. When he asked a crew member whether this was not dangerous, the latter replied that there was no reason to be worried.

"I felt that there was something wrong with the ship, that it was not simply being rocked, but was listing," said Vilho Itjaranta of Sweden. "I survive. I survived because I felt like I madly wanted to live."

Versions

Quoting Hendrik Sillaste, a 24-year-old crew member who was rescued, news agencies reported that at the moment of the disaster water burst through the hatch of the automobile deck which was in disrepair and poorly sealed.

In the view of Professor Peetri Varst of the Higher Technical School in Helsinki, the cargo's spontaneous movement in of itself could not have caused the ship to sink. A ferry like the *Estonia* cannot sink even if water gets into the engine room. But the flooding of the automobile deck can create terrible consequences. It is this, according to Professor Varst, that occurred on the *Estonia* and was the main cause of the tragedy.

In Germany, however, people consider the main reason for the disaster to be the technical condition of the ship and the crew's behavior before and during the accident. In an interview with **Berliner Zeitung**, Professor Eicke Lehmann of Hamburg described the fact that heavy-duty trucks had not been fastened to the *Estonia* as "a death warrant on a ship of this class" if the boat enters a heavy gale.

The shipwrecks of recent years bear witness to the unreliability of vessels in the "Ro-Ro" class; nearly a dozen ferries have been shipwrecked. The most widely known was the accident with the *Herald of Free Enterprise* ferry, which capsized in the Belgian port of Zeebrugge. The *Jan Hevelius* ferry overturned in exactly the same way 18 months ago during its approach to the East German island of Rugen. In both cases problems with loading hatches were registered. "The ferries of the 'Ro-Ro' class are as high as a ten-story building," laments Dieter Benze of the German trade union of seamen, and he asks how passengers can negotiate these ten storeys within a few minutes in the event of an accident? This expert's conclusion is unambiguous — the chances of rescuing passengers on a such a "ferry-monster" are zero.

MN

Now that the Soviet State Council has voted to eliminate the KGB, Michael Bar-Zohar develops possible scenarios for the discarded moles in the West. By Sarah Honig

WHAT IS HAPPENING to Western undercover agents, now that the Evil Empire is disintegrating? How do these agents fare when the East seems too enfeebled to take on the West and the Iron Curtain looks corroded beyond repair?

"Many of them are scared out of their minds and are capable of anything. They are dangerous men without anyone to curb and control them," Labor MK Michael Bar-Zohar declares matter-of-factly. "They are one more fermenting ingredient in this world's boiling cauldron of instability." A bona fide authority on both spy fact and fiction, he asserts that the unseen warriors and their "tradecraft" are more than the mere makings of suspense yarns.

"In this case fact really is stranger than fiction, and our world still is quite penetrated by many thousands of moles, sleepers and operatives of all kinds."

A graduate of Israeli military intelligence, Bar-Zohar has written many non-fiction spy books, including *Spies in the Promised Land* (a biography of Mossad ex-chief Isser Harel), *The Quest for Red Prince* (the contest between Israeli intelligence and the PLO's Black September), *The Hunt for German Scientists* (from the end of World War II to the late 1960s), and *Avengers* (about those dedicated to punishing concealed Nazis and leftover Nazi sleepers).

He has also many spy fiction titles to his credit, the best-known of which is *Enigma*, which has been made into a movie. His latest – and perhaps timeliest – is *A Spy in Winter*, about an ageing Soviet agent who wants to go back to the way things were.

Today's spy world, he explains, is "simply crawling with fear and uncertainty, but there are many types and degrees of fear – as many as there are types of spies. Each sort of spy has something else to worry about, but they are all fretful – the good and the bad guys, East and West, the most clandestine of agents and the semi-official ones, the foreign plants and the local recruits or traitors."

Moscow's men face the most serious and immediate danger. KGB files "in the deepest vaults" are no longer leak-proof. Identities might be revealed, covers blown and collaborators on the most concealed of payrolls exposed. So acute is the danger that the KGB's powers-that-be have sought to reassure their operatives worldwide, and have taken great pains to stress that they will not disclose the darkest of confidences.

"But this has provided little comfort," observes Bar-Zohar. He personally believes that Moscow KGB headquarters will never make public what it has so meticulously obscured over the decades. "It's not what officialdom will do that causes sleepless nights to spies around the world. The KGB is in trou-

avoid exposure.

There are many such people, according to Bar Zohar. "The Soviet technique was to inundate target countries by sheer quantity of agents. They were always recruiting, and netted many local citizens who ended up supplying them with information and doing their bidding for one reason or another. East German spymaster Marcus Wolf used to claim that he annually received the Mossad's report. Maybe he really did – and if so, how did it reach him? I am sure that Israel was not immune from communist attention," Bar-Zohar estimates.

LOCAL NATIONALS serving as moles for foreign countries, he continues, "have no doubt that somewhere in the Soviet Union or East Germany their name appears on some list. In the German case, lists have already fallen into 'unauthorized hands.' The moles are panicky. They don't know where to run and they really cannot escape. New identities are all but impossible without the help of some powerful official institution. Some of the people involved may be presidential aides, heads of ministerial bureaus, senior CIA staffers, top bankers or industrialists.

"They, as well as lower-level agents, are scared to death even if no one has yet requested payment for silence. They just sit there shivering, hoping they will be forgotten. They cannot turn to their contacts, lest they wake sleeping dogs. All they can do is hope no one will open some hidden safe somewhere and remember them. The helplessness and fear will not leave them as long as they live."

In a slightly different category is the "sleeper." This is a mole, not necessarily of native stock, whom the KGB and sister Eastern European agencies had

of such agents was Rudolf Abel, who appeared to be just another harmless small-time New York photographer. He was eventually caught and swapped for U-2 pilot Gary Powers.

Canadian passports are the most popular with the Soviets as a cover for active agents, according to Bar-Zohar. "They send spies with Canadian papers all over the world. Canada is full of immigrants, so accents and local ways needn't be perfected, and its passport regulations are lax enough. Active spies don't relish getting their often-elaborate covers blown. Still, for them the consequences are hardly as grave. They can in theory eventually get back home, even if 'home' has changed and their contribution to the motherland is no longer applauded. Their existence and that of their families is not at stake. They are in a risky situation but not in a desperate one," Bar-Zohar says.

In a similar risk category are those with semi-official covers. There are "countless employees of Soviet missions and firms abroad who are full-time agents without diplomatic immunity. They range from embassy janitors and drivers to airline staff and travel agents. Spies with diplomatic passports run the lowest risk abroad, since their diplomatic status protects them from prosecution.

"However, for this latter category as for the KGB folks at home there are different worries," Bar-Zohar notes. "Their professional futures, livelihoods, standard of living and privileges are no longer certain. KGB officials were the Soviet Union's real *creme de la creme*. In Soviet terms, they lived in the lap of luxury," he relates.

"The KGB was a veritable empire with lots of employees outside the direct spy network. Along with their dependents and other family members

cunning, who ruled ruthlessly. They may begin to plot a comeback," Bar-Zohar warns.

He doesn't think this would be "as simple as another coup. Like all Russians, KGB men are conspiratorial. They will band in secret fraternities and they have private firearms arsenals. They can go out as small organized forces to back whoever will guarantee them power. In the end, it is likely that we will find KGB alumni, especially the younger, more talented ones, in whatever new governments replace the present Soviet structure," Bar-Zohar predicts.

"For one thing, no one will entirely want to rid the country of them. Even the democrats will need secret services. Thus a Yeltsin may lop off a few sacrificial heads but many survivors will make sure they never face such perils again."

THE KGB'S adversaries in the CIA are also in for a bad time. While Philbrick's Red Menace may be fading fast, the world his successors have grown used to is also in its last throes. While latter-day Philbricks still reel, "already many in Washington want CIA budgets slashed," Bar-Zohar reports. "Many agents might be laid off. Others would become glorified paper-pushers.

"Nothing would ever be the same again. The CIA is regarded popularly as having lost its *raison d'etre*. So the CIA seeks to prove that the KGB is not to be so lightly written off, that it continues to subvert and spy, that some insidious plots are still hatched by some commies lurking behind at least some bushes.

"Undoubtedly no one misses and mourns the old KGB more deeply and sincerely than the CIA."

* "Se Moscow Sees" Feb 24 - March 2, 1996

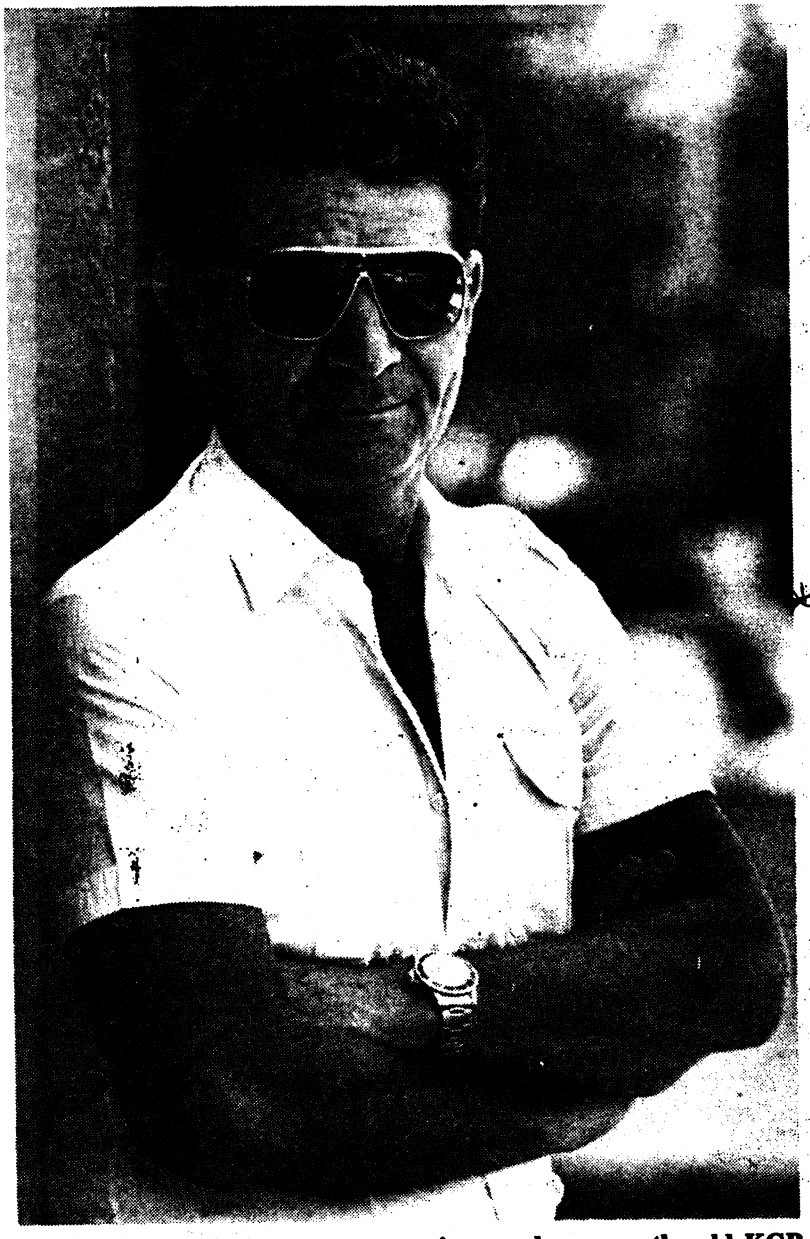

Bar-Zohar: 'Undoubtedly no one misses and mourns the old KGB more deeply and sincerely than the CIA.' (Hanoch Guthmann)

ANXIOUS MOLES

ble even in Moscow. Individuals there may become desperate or greedy or just hungry," he notes. "So though KGB headquarters will not betray anyone, there is no stopping individuals from flying anywhere and taking the darkest secrets with them.

"These individuals can now sell their knowledge. They can approach other secret services or industrial and financial concerns, or they can be approached and be willing to deal. They can also threaten stranded spies and hold them to ransom. They can practise the most vicious sort of blackmail. They can do what, until the aborted August coup, was unthinkable. Things could get so anarchic that we may yet look back nostalgically to the old Andropov days," Bar-Zohar muses.

IN THE worst situation, he reckons, are local people in the West – citizens of their own countries and not Soviet plants. They had been persuaded by financial reward, sexual extortion (the famous "honey-trap"), threats, misguided ideology or personal rancor to sell out to the other side. Here we encounter some of the characters whom Philbrick forever warned us about – people in key positions whom no one would suspect.

Some in this category are extremely highly placed in their countries' governmental structures. These are the famous "moles" that have exasperated the British but which are found everywhere. In the eyes of their own nations, these people are out-and-out traitors "and they face the worst fate if exposed. Therefore they make the best potential extortion victims. Such people must feel that their world is crashing down about them; they had obviously worked for naught and have been left without any backing.

"These are the most desperate of spies," Bar Zohar argues. "They have nothing to lose and there is no telling what they would do if endangered by blackmailers. They could easily be moved to acts of violence, murder and sabotage just to

trained and planted in the West. He need not have been in any significant official role. He was sent out young and allowed to work, grow and develop like a normal citizen in the West. He was just the next-door-neighbor type Philbrick was always after, the one with a secret life nobody guessed.

He may have not been in contact with his dispatchers for decades; and then, if the need arose, he would be activated. "The West contains thousands of sleepers," Bar Zohar maintains. "They may be selling ice cream or pumping gas. They may operate an innocuous-looking news stand outside some capital's secret services headquarters. They may not ever have been asked to do more than drop a microfilm in a trash can near a hollow tree in a public park somewhere.

"Because these people tend not to be locals, the idea is that they can always pack up and go home and not face treason charges. However, things may not be all that simple. Many have become citizens of their 'adopted' countries and assimilated enough to settle comfortably into a bourgeois existence they are loath to give up. They may have married local women and fathered children. Their families have no inkling of the invisible skeleton in the closet. Sleepers may go to great lengths to protect their families and keep wives and children from finding out. Now they can never be secure, and may also resort to violence to keep someone from talking.

"In all," Bar Zohar says, "according to Western estimates there are some 25,000 spies on the KGB payroll, with between 10,000 to 20,000 spies of all sorts fielded by the Soviets in the West alone. China, Korea, etc. are a whole different story."

APART FROM local turncoats and sleepers, there are the classic espionage agents under various covers, some mundane enough for active agents, too, like sleepers, to fit into Philbrick's seemingly innocent next-door-neighbor scenario. One of the most famous

we are talking about more than one million people inside the Soviet Union. They get the best apartments and shop at special well-stocked stores. Their children attend elite schools and their food is grown at special farms outside Moscow."

These people hold such power that until recently no one contemplated touching them. "Gorbachev, Yeltsin and all reformers were too smart to tamper with this lot," Bar-Zohar emphasizes. "In a system where knowledge is power and Big Brother kept tabs on so many, the KGB boys have a lot on everyone. They are still dangerous.

"The relative immunity they enjoyed is now shaken by some liberal outcries that the KGB is the embodiment of the Old Order and the Reaction, which indeed is true," Bar-Zohar says. "The KGB is going to ludicrous lengths to alter its image. They not only appointed a spokesman, but recently chose a Miss KGB – Katya Mayorova, who was pictured with a typewriter, pistol and cooking utensils.

"THE ULTIMATE fate of the KGB depends on what happens to the Soviet Union. If it evolves quietly into a moderate democracy, KGB agents will not be harmed. A democracy will not execute or exile them to gulags, as that's anti-democratic and perfect for a KGB reincarnation," Bar-Zohar says. "However, if my premonition is borne out, the Soviet Union is facing anarchy with everyone fighting everyone. It won't only be republic against republic, but also bloody conflicts within the republics.

"Things can get so bad that the public will clamor for food and forgo democracy. Yeltsin's own people admit that less than 3% of Muscovites turned out against the coup," Bar-Zohar notes.

"In the midst of this are the KGB agents, some of whom may perceive personal dangers to themselves and others who may hanker after lost status and perks. We are dealing with ex-

Enl. „the Jerusalem Post" vistades= vårdades han på Moscow University Polyclinic, Pietra rendsteiges Street 10, Moscow 1988 - och även på Secret Political Hospital i staden Kunsara nära Moskva året tidigare (?)

6 29.3.89

DN.

NOTISEN

"Wallenberg sågs i Moskva"

■ Raoul Wallenberg har setts i Moskva så sent som för ett år sedan. Det uppgav den engelska tidningen Daily Telegraph på tisdagen. Uppgiften kommer från tidningens korrespondent i Tel Aviv.

Han citerar en kanadensisk professor, Irving Cotler, som är aktiv inom Human Rights-rörelsen. Cotler var i Moskva i februari i år. Vid ett möte med bland andra Andrej Sacharov hörde han att Wallenberg, som nu skulle vara närmare 80 år, levde.

Cotler har rapporterat till en israelisk Wallenbergskommitté. Han sade också att historien bekräftats av andra sovjetiska källor, skriver Daily Telegraph.

Irving Cotlers uppgifter är nya för svenska UD. *(DN)*

Dagens Nyheter, 11 2. 1995

Nya uppgifter om Wallenbergs akt

■ Akterna om Raoul Wallenberg förstördes troligen redan på 1950-talet av den sovjetiska säkerhetstjänsten. Det sade på fredagen chefen för det ryska statsarkivet Rudolph Pichoja.

Pichoja sade att akterna antagligen hade förstörts på order av säkerhetstjänstens chef Viktor Abakumov då denne skulle ställas inför rätta kort efter Stalins död 1953. Abakumov dömdes till döden och avrättades sedermera.

Pichoja sade att minst 200 dokument om Wallenberg har påträffats i arkiven och underströk att den ryska säkerhetstjänsten fortfarande letar efter dokumentation som rör den försvunne svenske diplomaten.

(TT-AFP, Moskva)

Lista som har lämnats till Raoul Wallenberg Center i Budapest. Saknas några titlar, kl. a. Bierman

Anger, Per Med Raoul Wallenberg i Budapest Stockholm 1979

Bauminger, Ariech L. Roll of Honour Tel Aviv 1971

Berg, Lars Vad hände i Budapest Stockholm 1949

Braham, Randolph L. The Destruction of Hungarian Jewry: A Documentary Account. New York 1963.

Dardel, Fredrik von. Raoul Wallenberg: Fakta kring öde. Stockholm 1970

Dawidowicz, Lucy. The War against the Jews. New York 1975.

Dulles, Allen. Germany's Underground. New York 1947.

Hausner, Gideon. Justice in Jerusalem. New York 1966.

Heyman, Eva. The Diary of Eva Heyman, Jerusalem 1974.

Höss (Hoess) Rudolf. Commandant of Auschwitz: The Autobiogaphy of Rudolf Hoess. London 1959.

Lévai ,Jenö Black Book on the Martyrdom of Hungarian Jewry, Zürich 1948.

Lévai,Jenö, Raoul Wallenberg. Hjälten i Budapest. Stockholm 1948.

Lévai, Jenö. Eichman in Hungary, Budapest 1961.

Morse, Arthur D. While Six Million Died. New York 1967.

Palmstierna, Carl-Fredrik. Fjädern i min hand. Stockholm 1976.

Philipp, Rudolf. Raoul Wallenberg:Diplomat,kämpe, samarit. Stockholm 1946.

Reitlinger,Grelad. The Final Solution: The Attemp to Exterminate the Jews of Europe, 1939-45. New York 1961.

Rescue Attempts during the Holocaust. Jerusalem 1977.

Shirer, William L. Det tredje rikets uppgång och fall, Stockholm 1977

Sjöquist, Eric. Affären Raoul Wallenberg, Stockholm 1974.

Wulf, Josef. Raoul Wallenberg: Il fut leur espérence. Bryssel 1968.

Eric Sjöquist, Raoul Wallenberg, Diplomaten som försvann. Stockholm 1980

Per Anger: Dokument "Från svart till rött i Budapest".

Boris Björkelund: Stalinille menetetyt vuodet. U.å.

Elsa Björkman-Goldsamidt: Den värld jag mött. Stockholm 1967.

Robert Conquest: The Great Terror. London 1969.

E.H. Cookridge: Spy Trade, London 1969.

Jacques Derogy: Le cas Wallenberg, Paris 1980

Mauritz Edström: Medan världen dör, Stockholm 1971.

Ferenc Fiala: Zavaros Evek. London 1946.

G.B. Freed: Humanitarianism vs. Totalitarianism: The Strange Case of Raoul Wallenberg, 1961.

Författarens arkivmaterial ???

Yehoshua Gilboa: Confess! Confess! Toronto 1968.

Aino Kuusinen: Vi skola alla dö. Falköåing 1972.

Hidfö Könyvtár. Raoul Wallenberg halála, London 1969.

Hidfö Könyvtár: Hozzászólas a Hidfö Könyvtar Wallenberg cikkéhez. London 1969

Jenő Levai: Raoul Wallenberg- Regényes Elete, Hösi Küzdelmei, Rejtélyes eltünésének titka. Budapest 1948.

Ulla Lindström: I regeringen, Stockholm 1969.

Ulla Lindström: Och regeringen satt kvar! Stockholm 1970.

Rudolph Philipp: Raoul Wallenberg- kämpe för humanitet. Stockholm 1947.

Alexander Solsjenitsyn: Den första kretsen, Stockholm 1969.

" En dag i Ivan Denisovitjs liv. Stockholm 1970.

" Gulag - arkipelagen Stockholm 1974.

Nanna Svartz: Steg för sreg. Stockholm 1968.

Elizabeth Szel: Operacion Noche Y Niebla. Madrid 1972.

Dr. Toth : Prisionero en la URSS. Madrid 1972.

Solomon Volkov: Vittnesmål. Dimitrij Sjostakovitjs memoarer. Stockholm 1980.

Pető, László, Det ändlösa tåget, Sverige 1984, original på ungerska "A vegtelen menet" , utgiven i Sao Paulo 1982

Kati Marton: Wallenberg, New York 1982 och 1985

Eleonore Lester: The Man in the Iron Web, New York 1982

Frederik E Werbell & Thurston Clarke: Lost Hero , New York 1982,

Svensk titel: Raoul Wallenbrg, försvunnen hjälte ,Stockholm 1985

Lucy Davidowicz: The War Against the Jews 1933-1945, New York 1979

Martin Gilbert. Auschwitz and the Allies, New York 1981

JP Stern: Hitler , Fontana 1975

Leonard Gross: The Last Jews in Berlin (Simon & Schuster, 1982

Rudolf Höss , se tidigare notis, Svensk titel: Kommendant i Auschwitz, nyutgåva i Stockholm 1976

William l Shirer , se tidigare notis

Avsändningsort Pol 1:1/Depr Hans Magnusson/GJN

Ärende	Datum		
Raoul Wallenberg	1995-04-21		
	Avd	Grupp	Mål
	P	2	Ru I

Adress

Ambassaden Moskva

Pol

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

PRIMO. Tentativt planerar vi för ett möte med arbetsgruppen i Moskva den 12-13 juni eller senare i den veckan. Tacksam ambassaden sonderar detta förslag med Tatarintsev.

Givetvis vore det önskvärt att dessförinnan ha fått fram ett första utkast till gemensam slutrapport resp ett mer fullständigt utkast till svensk "vitbok". Vi får dock se om arbetssituationen här medger d

SECUNDO. Därutöver krävs det att :
tillmötesgår oss på alla punkter :
Dessutom behöver Lyrvall och jag a
Moskva i maj för samtal med Sinits
Skatjko, Rassadin, Obolentsev, Vic
(se Lyrvalls PM om samtal med Molc
Jerofejev). Vi väntar fortfarande
rörande bl a Korotkov samt på samt

Secundo

Tatarintsev bör ombes förbereda at
komma till stånd vid vårt besök.

CABINET

Ex till: Hans Magnusson, Björn Lyrvall, Lage Olson

P 2 Eu

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET
Handl: C. Älfvåg

T E L E F A X Sid 1 (1)

Datum	Dnr	Dossierbet
1995-04-21	135	HP 49

INK. UTRIKES DEP.
D. No 21
95 -04- 25
AVD. HP GR. 49 MÅL

orig P 2 Eu

Pol
KMI

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg kandidat till Europarådets MR-pris 1995
Fax 95 D 1995-03-24

För Chefen Pol 1:1, Pol 1:3
Mårtensson/Wallgren-Westermark och KMI, Lage Olsson (direkt härifrån)

Vid mötet i Paris 10 april med utskottet för legala och MR-frågor diskuterades kortlistan av kandidater till Europarådets MR-pris 1995. Efter en ganska omfattande diskussion enades utskottets medlemmar att presentera en reviderad kortlista med två kandidater till ministerkommittén för beslut. På första plats står Sergej Kovaljev, följd av Raoul Wallenberg.

Även om många förespråkade Kovaljev som ensam pristagare fanns det ett visst stöd för att priset borde delas mellan Kovaljev och Wallenberg. I utskottet fanns minst stöd för alternativet att låta Wallenberg få priset ensam. I och med detta kommer ärendet att överlämnas till ministerkommittén på ställföreträdarnivå för beslut. Ärendet kommer förmodligen upp på ett möte i maj eller juni. Därefter kommer priset att formellt delas ut vid parlamentariska församlingens höstsession, 25-29 september.

Amneus

kl 17:30/cä

Postadress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

Gatuadress
67, Allée de la Robertsau

Telefon
88 35 30 86

Telefax
88 36 01 89

Telex
890876

Datum Kl. Sign
Avsänt:

MP

SVERIGES AMBASSAD PRAG
Telefon: (+42 2) 2451 0436
Telefax: (+42 2) 2451 0301
Telex: (66) 12 18 40 swed c
Handl.: aambs Signe Burgstaller

T E L E F A X
Datum 1995-04-24
Dnr 43

Dossier P 2

UTRIKES DEP.
95-04-25
AVD. P GR. 2 MÅL Eu

Utrikesdepartementet

För Pol 1:1

Re Artikel i slovakisk press om Wallenberg
(1 bil)

P r i m o.
För departementets kännedom och ev reaktion, översändes härmed en artikel ur den slovakiska tidningen SME (privatägd, högerorienterad) införd den 6 april, i vilken Wallenberg påstås ha samarbetat med den sovjetiska underrättelsetjänsten. Vår kursiva översättning av valda avsnitt följer under secundo.

S e c u n d o.
Cit. Raoul Wallenbergs taktik liknade den idag mer kände Schindlers metod: han mutade ungerska och tyska ockupationsorgan, stiftade bekantskap med höga officerare i säkerhetstjänsten, med Eichmann, med chefen för Gestapo i Budapest...

Det finns några gåtfulla frågetecken. Var Wallenberg en räddande ängel eller, som Kim Philby, en elitofficer i KGB? Varför var det just han som räddade tusentals människor? Även tyskar som deltog i aktionen medger att han var överflödig. Hans deltagande var inte nödvändig, utan hade en annan dimension än vad man skulle kunna tro...

Wallenbergs häktning skedde den klassiska vägen enligt vilken den sovjetiska underrättelsetjänsten fick hem sitt folk. På ett liknande sätt häktades S. Rado, chef för spiongruppen i Schweiz, som också var försvunnen i många år...

	Datum	Kl.	Sign
Avsänt:			

Av sovjetiska dokument framgår att ledningen i Moskva kände till händelserna i Budapest och samtyckte till dem. Wallenberg hade varit under den sovjetiska underrättelsetjänstens uppsyn sedan oktober 1944. Den sovjetiska underrättelsetjänsten i det neutrala Sverige hade en stark position...

KGB gör följande analys av Wallenbergs fall. Händelserna kan vittna om följande:
1. Hans samarbete med sovjetiska underrättelsetjänsten sedan 1930-talet. Att "städa undan" efter sin man var en vanlig åtgärd efter att denne uppfyllt sin plikt.
2. Hans samarbete med KGB och den blivande israeliska hemliga tjänsten Mossad. Judar kunde ha börjat misstänka honom för att inte bara genomföra ett dubbelspel, utan ett trippelspel. Av andra källor framgår det att så sent som 1956 bekräftade KGB att Wallenberg uppfyllt sin uppgift. Det påstås ha sagts "och därför förtjänar han ro".

Raoul Wallenberg blev så känd att han också blev oanvändbar. I Sovjetunionen kunde han däremot utnyttjas som rådgivare eller analytiker i judiska frågor eller beträffande Skandinavien...

Vilka motiv han än hade, en sak är obestridlig, han räddade tusentals människoliv. Slutcit.

Watz
12:30/sb

SVERIGES GENERALKONSULAT BRATISLAVA

Lermontovova ulica 15
SK-811 05 BRATISLAVA
Slovak Republic

Tel.: 42+7/333900, 496110
Fax: 42-7/315462
Telex: 92460 swtrsk

FAX

To: Swedish Embassy
Attn.: Signe Burgstaller
From: Ruben Kemény/Gabriela Šilešová

Date: 1995 - 4 - 18
Pages: 04
K-61-95

INT. AVD. FRAG
D. NR 11/28
1995-04-18
AVD. 20 GR. 2 NR. 11/28

Dear Signe,

Re: Case "Wallenberg" - the article in "SME na nedeľu"

Last week on Thursday we were visited by Mr Fridrich Feldman who is an admirer of Raoul Wallenberg and many years' collector of information on this case. He brought an article published in "SME na nedeľu". He claims that in the article there is an abusive passage discrediting Wallenberg. It is a passage describing Wallenberg's cooperation with KGB. Mr Feldman recommend us to send a protest letter to the editor in chief of the newspaper. The address of the editorial office is following:

Karol Ježík
šéfredaktor
Redakcia SME
Mýtna 33
810 05 Bratislava fax: 07/498 735

Yours sincerely,

Ruben Kemény

13755004 +42-2-24510301 EMBASSY OF SWEDEN 692 P04 24.04.95 13:08

Švédsky Oskar Sc

RAOUL WALLE

Vďaka pozoruhodnému filmu amerického režiséra Stevena Spielberga je mnohým známy životný príbeh Oskara Schindlera, jedného z najvyššieho intelektu a charakteru vďačia stovky Židov za záchranu života. Podobné vlastnosti preukázal v Maďarsku Švéd Raoul Wallenberg. Jeho život je jedno veľké, dlhé tajomstvo, v ktorom je jeden z najdramatickejších príbehov druhej svetovej vojny. Nahliadnime teda na stránky osudu Raoula Wallenberga.

Narodil sa roku 1912 v jednej z najbohatších a najvplyvnejších švédskych rodín, ktorej vzostup zaznamenal v priebehu osemdesiatich rokov 19. storočia. Roku 1856 založil jeden z Wallenbergovcov známy Oscar spoločnosť Enskilda Bank s počiatočným kapitálom jeden milión dolárov. Dnešná generácia Wallenbergovcov sa riadi heslom: Existovať, ale nie viditeľne.

Roku 1971 sa Enskilda Bank spojila so Skandinavia Banken a spoločnosť mohutnú finančnú skupinu, jednu z najväčších vo Švédsku a v západnej Európe. Wallenbergovský klan dnes drží v rukách viac ako sto riaditeľských a správnych rádach veľkých spoločností, zainteresovaných v hlavných odvetviach švédskeho hospodárstva: S[illegible] Ericsson (telefónna technika), [illegible] (ložiská), Scania - Vabis [illegible] automobily), Volvo (osobné autá, [illegible] (delá a obrnené vozidlá), lode [illegible] verken. Ročný príjem podnikov [illegible] vaných Wallenbergovcami [illegible] dve tretiny švédskeho štátneho [illegible]

POSLANIE V BUDAPEŠ

V súvislosti so záležitosťami [illegible] ho domu Wallenbergovcov Rao[illegible] cestoval do zahraničia, aj do M[illegible] Po prvý raz navštívil túto [illegible] roku 1939. Ako člena [illegible] vyznamnej [illegible] s nadšením prijali [illegible] [illegible]

za taký lučný bakšiš bol Eichmann dostatočne vynaliezavý a Wallenberg na druhej strane nebol žiadny Škot.

Možno, že následovné riadky budú pre čitateľa určitým spôsobom prekvapujúce. Ukazuje sa, totiž, že za činnosťou Raoula Wallenberga stála sovietska tajná služba, pre ktorú pracoval, a že, aj keď nepriamo, záujmy veľmoci. Aby sme celú záležitosť mohli objektívne posúdiť, treba sa v čosi širších súvislostiach vrátiť späť. Je pomerne známe, že medzi predstaviteľmi nacistickej genocídy a vedením židovských operácií v okupovanej Európe prebiehali zákulisné rokovania. Cieľom týchto akcií bolo zachrániť čo najviac Židov, zvýšiť emigráciu do Izraela. Nacisti

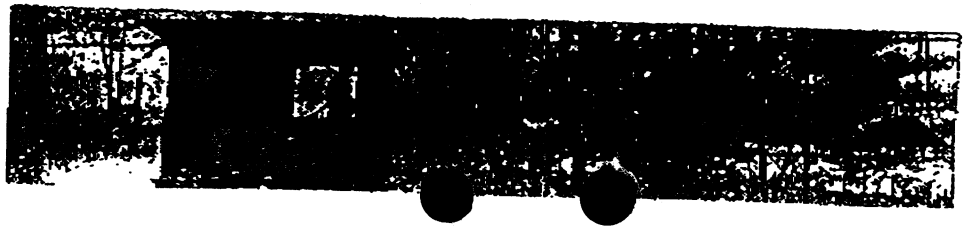

18/04 '95 13:04 ☎ 42 7 315462 SVETRADE BLAVA C 02

hindler - NBERG

Budapešti. V tomto dátume sa vraj nemôže mýliť: sovietske tanky a maďarskí dobrovoľníci s červenými páskami na rukávoch pochodovali v rámci akcie Naphegy. Wallenberg sa deň predtým [illegible]

nacionály, mnoho kádrov v štátoch sovietskou komunistickou stranou. Za týchto okolností bol protižidovské akcie Berijuľa spol: na konci tridsiatych rokov absurdnou. Vojna mnohé zmenila. Stalinova orientácia na západných spojencov mala svoje medze. Akcie sovietskych a spojeneckých síl v Iráne a na Blízkom východe ukazovali, že v tejto oblasti treba posilniť sovietsky vplyv. Stalin stavil na Židov.

ANALÝZA KGB

ich túžba po samostatnom štáte, ktorá v Egypte a ďalších postoch britského imperia vyústila do partizánskej vojny a teroru proti všetkému anglickému, sa Stalinovi máramne hodila. Veď, že [illegible]

...ch okolností - ten napr... ...ad zaria-
...aby hosťa ubytovať v jednej ...najatrak-
...nejších budapeštianskych rezidencií, na
...ide Buda.

Roku 1941 Raoul Wallenberg opäť navštívil Budapešť. Stretol sa so svojimi známi z vysokej maďarskej spoločnosti a ...i zariadili návštevu súkromných psychiatrických liečební, kde sa pred prenasledovaním ukrývajú Židia, na ktorých sa ...ahovali v Maďarsku v tom čase platia... rasistické zákony. Prakticky už tu sa ...čala jeho ušľachtilá misia, ktorá si z jeho ...any vyžiadala mnoho sebazaprenia, ...vahy a vynaliezavosti.

Roku 1944 prišiel Wallenberg do Ma...rska už oficiálne, ako prvý tajomník ...édskej diplomatickej misie. Diktátor ...rthy urobil z Maďarska baštu tretej ríše, ...strate rumunských ropných zdrojov od... brala ropu. Treba spomenúť, že tamoj... Židovská komunita patrila pred vojnou ...ednej z najpočetnejších v Európe. Podľa ...údajov britského denníka The Times zanikli počas vojny z takmer deväťstotisic ...dov skoro dve tretiny. Raoul Wallenberg ...dviazal kontakty s ministerstvom zahra...ných vecí, zúčastňoval sa na oficiálnych akciách - recepciách, omšiach, pleseniach a podľa svedectiev známych ani v tej najzložitejšej chvíli nestrácal vitalitu a optimizmus. Zovšadiaľ zhromažďoval údaje o ...doch prenasledovaných nacistami. Po...ebovali okamžitú pomoc. Wallenberg ...olil nasledovnú taktiku: vystavoval do...umenty potvrdzujúce, že ich majitelia sú ...od ochranou švédskych úradov. Takéto ...otvrdenie bolo - bez preháňania - akýmsi ...kúpením z pekla, ktoré nacisti vybudo...ali na pôde Maďarska. Okrem toho Wal...nberg s pomocou dôveryhodných spolu...acovníkov organizoval odjazdy z Ma...arska osobám, pre ktoré sa podarilo vy...aviť a odovzdať im švédske pasy. Pra...ene o tom, koľko ľudí sa Wallenbergovi ...ikto podarilo zachrániť, sa rôznia - od šty...dsať až po stotisíc zachránených životov. ...ho taktika bola podobná teraz už zná...nejšej Schindlerovej - podplácal maďar...ké a nemecké okupačné orgány, poznal ...a s najvyššími dôstojníkmi bezpečnosti a ...s Eichmannom, šefom budapeštianske...o gestapa.

TUČNE PREPÍT NE

...ým chcel skomplikovať situáciu Britom, ...ktorí v tom čase stáli na strane Arabov a ...zlikvidovali množstvo pokusov o sformo...vanie samostatného židovského štátu. Pri ...okrúhlych stoloch sa nebojovalo s gu...metmi a delami, ale omnoho prozaickejšie - s tovarom. Za život Židov sa platilo auto...mobilmi (pod podmienkou, že sa nebudú ...používať na západnom fronte), kávou ...čajom, potravinami. V čase najhoršieho na...ciesk... ...koncentrač... ...v Osvienčime ...

...dóval k tomu, že do spravodajských slu...žieb nastúpil „neutrálni" ako R. Wallenberg. ...Ten však zmizol. Zmizol však fakticky?

Koncom decembra 1944 vojská druhého a tretieho ukrajinského frontu obkľúčili v prestore Ostrihomu stodeväťdesiatisícovú nemecko-maďarskú armádu. V januári a februari potom pokračoval úporné... ...boje. Sovietsky útok na Budapešť sxonb... ...Podľa maďarskej tače v ...Wallenberg jednemu z svo... ...vojakov povedal, že... ...vyvoj utiekol ...

nerozumiem radi, aby tak urobil bez. Údajne sa akosi neurčito vyjadril o svojej budúcnosti, vraj povedal čosi ako „neviem, s čím sa ešte môžem stretnúť".

ANJEL SPÁSY?

V povojnovom období zasielala švédska vláda takmer pravidelne diplomatické demaršе, ktorými žiadala informácie o osude Raoula Wallenberga. Švédski diplomati do záležitosti zainteresovali Chruščova, Brežneva a ďalších vysokých predstaviteľov Sovietskeho zväzu. Ak chceme celej politickej hre okolo Wallenberga porozumieť, musíme sa oboznámiť s niekoľkými zásadnými otázkami.

Prečo ho vlastne zainteresovali do celej akcie, keďže vzťahy medzi Židmi a Nemcami boli na vysokom stupni porozumenia? Bol Wallenberg „anjelom spásy", alebo sa, podobne ako Kim Philby, plukovník Abel, radil k elite KGB? Pred niekoľkými mesiacmi by situácia bola celkom jasná. Je tu človek, ktorý zachránil životy tisíckam ľudí. Prečo práve on? Na túto otázku nikto nedáva odpoveď. Dokonca aj Nemci zúčastnení na akcii pripúšťajú, že Wallenberg bol akosi naviac. Wallenbergova účasť nebola potrebná, mala celkom inú dimenziu, než sa mohlo zdať na prvý pohľad. Ak ide o to, niekoho odstaviť, potom existuje spoľahlivá metóda známa stovky rokov a navyše v ruských podmienkach si prepychovú Wallenbergovu existenciu Stalin nemohol dovoliť. Pracovník skupiny Smerš (Smerš špikam - Smrť špiónom) pred časom v Prahe uviedol, že išlo o krycu akciu. Koho však mala kryť? Wallenbergovo zatknutie prebehlo klasickou metódou, ktorou sovietske rozviedky stahovali svojich ľudí. Podobne bol zatknutý a dlhé roky nezvestný S. Rado, šéf špionážnej skupiny pôsobiacej vo Švajčiarsku, ktorá bola počas vojny v spojení s najvyšším velením nemeckej branej moci a s nacistickou špionážou, alebo bol jeden z vedúcich činiteľov sovietskej špionáže v západnej Európe Kent (Gurevič). Ocitol sa v špecializovaných lágroch a po prepuste- [illegible] mlčanlivosťou. Prečo [illegible] názve? Prečo [illegible] Vatikánu, špičkových [illegible] sovietskej rozviedky bol Žid [illegible]

[illegible] Kolegovi s nacistmi, že iniciovať mnoho problémov, ktoré Britov núti k represáliám a následným odvetám sionistických teroristických kománd. Vyvraždenie dediny Deír Jasin, vražda člena švédskej kráľovskej rodiny kniežaťa Folka Bernadotta a pod., na tom všetkom mal podiel Stalinovi ľudia v židovskom hnutí.

Stalin nebol sám. Na konci štyridsiatych rokov sice došlo k diplomatickému obratu sovietskej politiky voči Izraelu a následne k podobným zvratom v krajinách „východného bloku". Stalin stavil na Arabov.

Pri poznaní týchto faktov Wallenbergova osobnosť nadobúda ďalšie dimenzie. Išiel do Budapešti za svojim cieľom, t. j. [illegible] pozícia a s dravosťou bulldogu, ktorá vôbec nezodpovedala jeho [illegible]. Zo sovietskych dokumentov vyplýva, že vedenie ZSSR vedelo o budapešťanských aktivitách (nakoniec, dôstojníci, čo zadržali Wallenberga, išli podľa všetkého naisto) a súhlasilo s nimi. Wallenberg bol pod kontrolou vojenskej rozviedky ZSSR približne od októbra 1944, odkedy ho však mala pod patronátom KGB? Sovietska rozviedka v neutrálnom Švédsku bola silná - sovietskymi agentami boli príslušníci zo širokého sociálneho spektra - od robotníkov v loďaniciach, námorníkov, armádnych dôstojníkov, až po politikov, niektorí boli pravicovo zafarbení.

Podľa analýzy KGB mohol Wallenbergov prípad svedčiť o nasledovnom:

1. o jeho spolupráci so sovietskou rozviedkou od tridsiatych rokov, nutnosťou „spratať" svojho človeka po splnení úlohy, dať mu novú tvár a život. Niektorých agentov odstránili definitívne, iných konzervovali.

2. o jeho spolupráci nielen s KGB, ale aj s budúcou izraelskou tajnou službou Mossad. Aj táto úloha mohla byť splnená a Wallenberg radšej stiahnutý len z dôvodu, že Židia ho začali podozrievať nielen z dvojitej, ale dokonca z trojitej hry. Z iných zdrojov vyplýva, že ešte roku 1956 predstavitelia KGB potvrdili, že Wallenberg splnil svoje poslanie, údajne bolo použité slovné spojenie „a tak si už zaslúžil pokoj" Raoul Wallenberg bol v Európe natoľko [illegible] [illegible] nepoužiteľný [illegible]

13755008 +42-2-24510301 EMBASSY OF SWEDEN 692 P08 24.04.95 13:14

darska i.? oficiálne, ako prvý tajomník švédskej diplomatickej misie. Diktátor Horthy urobil z Maďarska baštu tretej ríše, po strate rumunských ropných zdrojov odtiaľ brala ropu. Treba spomenúť, že tamojšia židovská komunita patrila pred vojnou k jednej z najpočetnejších v Európe. Podľa údajov britského denníka The Times zahynuli počas vojny z takmer deväťstotisíc Židov skoro dve tretiny. Raoul Wallenberg nadviazal kontakty s ministerstvom zahraničných vecí, zúčastňoval sa na oficiálnych akciách - recepciách, omšiach, plesoch a podľa svedectiev známych ani v tej najdložitejšej chvíli nestrácal vitalitu a optimizmus. Zovšadiaľ zhromažďoval údaje o Židoch prenasledovaných nacistami. Potrebovali okamžitú pomoc. Wallenberg zvolil nasledovnú taktiku: vystavoval dokumenty potvrdzujúce, že ich majitelia sú pod ochranou švédskych úradov. Takéto potvrdenie bolo - bez preháňania - akýmsi výkupením z pekla, ktoré nacisti vybudovali na pôde Maďarska. Okrem toho Wallenberg s pomocou dôveryhodných spolupracovníkov organizoval odjazdy z Maďarska osobám, pre ktoré sa podarilo vystaviť a odovzdať im švédske pasy. Pramene o tom, koľko ľudí sa Wallenbergovi takto podarilo zachrániť, sa rozchádzajú - od štyridsať až po stotisíc zachránených životov. Jeho taktika bola podobná teraz už známejšej Schindlerovej - podpisoval maďarské a nemecké okupačné orgány, poznal sa s najvyššími dôstojníkmi bezpečnosti a aj s Eichmannom, šéfom budapeštianskeho gestapa

TUČNÉ PREPITNÉ

Wallenbergovi sa podarilo získať Eichmannovu dôveru, navonok boli nerozluční priatelia. Stretávali sa v dôstojníckom kasíne, v kruhoch mládeže z radov armády i civilistov na veselých hostinách i bujarých pitkách. Eichmann často pokukoval po Raoulovom elegantnom aute so sklápacou strechou. Ten si to všimol a zo žartu mu povedal „Páči sa ti? Môžem ti zaobstarať rovnaké. A nie jedenkrát, hoci desať. Ale nečo za niečo." Eichmann chcel v [illegible]

tým chceli skomplikovať situáciu Britom, ktorí v tom čase stáli na strane Arabov a zlikvidovali množstvo pokusov o sformovanie samostatného židovského štátu. Pri okrúhlych stoloch sa nebojovalo s guľometmi a delami, ale omnoho prozaickejšie - s tovarom. Za život Židov sa platilo automobilmi (pod podmienkou, že sa nebudú používať na západnom fronte), kávou, čajom, potravinami... V čase najhoršieho nacistického besnenia, keď do koncentračných táborov v Majdanku, v Osvienčime, Bergen-Belsene prúdili státisíce Židov, platila umera, sto židov = jeden náklaďiak pre wehrmacht. Z centra masového vyvražďovania putovali do Palestíny stovky židovských transportov. V januári 1943 fungoval v Budapešti židovský výbor Wadach. Mal kontakty s abwehrom, predovšetkým s jeho istanbulskou rezidentúrou, ktorý hral svoju vlastnú hru proti kolegom zo sicherheitdienstu. Obchod sa roztáčal. Gestapo, ďalšia bezpečnostná zložka nacistického Nemecka, [illegible] jesenn roku 1942 v [illegible]

dôvod k tomu, že do spravodajských služieb nastúpili „neutrálni" ako R. Wallenberg. Ten však zmizol. Zmizol však faktický?

Koncom decembra 1944 vojská druhého a tretieho ukrajinského frontu obkľúčili v priestore Ostrihomu stodeväťdesaťtisícovú nemecko-maďarskú armádu.. V januári a februári potom pokračovali úporné boje. Sovietsky útok na Budapešť skončil 13. februára. Podľa maďarskej tlače v týchto dňoch Wallenberg jednému zo svojich spolupracovníkov povedal, že so záujmom očakáva ďalší vývoj udalostí hoc svoj osud si vraj celkom jasne nedokáže predstaviť. O čase, mieste a okolnostiach Wallenbergovho zatknutia existujú protichodné verzie. V knihe Jenó Lavata, ktorá vyšla v Spojených štátoch, sa napríklad píše, že Raoula Wallenberga údajne naposlednýkrát videli 17. januára 1945 na ulici Benczúr v sprievode sovietskych dôstojníkov, ktorí ho odviedli do Debrecína. Začiatkom roku 1967 uverejnil Magyar Hirlap interview s Laszlom Hertelendym, ktorý od v tom čase Wallenbergovho po [illegible]

chceme celej politickej hre okolo Wallenberga porozumieť, musíme sa oboznámiť s niekoľkými zásadnými otázkami.

Prečo ho vlastne zaujímali do celej akcie, keďže vzťahy medzi Židmi a Nemcami boli na vysokom stupni porozumenia? Bol Wallenberg „anjelom spásy", alebo sa, podobne ako Kim Philby, plukovník Abel, radil k elite KGB? Pred niekoľkými mesiacmi by situácia bola celkom jasná. Je tu človek, ktorý zachránil životy tisícom ľudí. Prečo práve on? Na túto otázku nikto nedáva odpoveď. Dokonca aj Nemci zúčastnení na akcii pripúšťajú, že Wallenberg bol akosi naviac. Wallenbergova účasť nebola potrebná, mala celkom inú dimenziu, než sa mohlo zdať na prvý pohľad. Ak ide o to, niekoho odstaviť, potom existuje spoľahlivá metóda známa stovky rokov a navyše v ruských podmienkach si prepychovú Wallenbergov existenciu Stalin nemohol dovoliť. Pracovník skupiny Smerš (Smerš špikam - Smrť špiónom) pred časom v Prahe uviedol, že šlo o krycu akciu. Koho však mala kryť? Wallenbergovo zatknutie prebehlo klasickou metódou, ktorou sovietske rozviedky stahovali svojich ľudí. Podobne bol zatknutý a dlhé roky nezvestný S. Radó, šéf špionážnej skupiny pôsobiacej vo Švajčiarsku, ktorá bola počas vojny v spojení s najvyšším velením nemeckej bran ej moci a s nacistickou špionážou, alebo tiež jeden z vedúcich činiteľov sovietskej špionáže v západnej Európe Kent (Gurevič). Ocitli sa v špecializovaných lágroch a po prepustení boli zaviazaní mlčanlivosťou. Prečo ich však nechali nažive? Prečo práve ich, prečo nie iných? Väčšina špičkových pracovníkov sovietskej rozviedky boli Židia. Nešlo to len s ich intelektuálnym náborom a so schopnosťou rýchlo sa adaptovať v krajine pôsobenia vrátane zvládnutia jej jazyka, ale tiež s obrovskou adaptabilnosťou židovskej komunity. Jeden z najúspešnejších „lovcov" červených agentov na Západe, komisár gestapa Panwitz, vyhlásil, že až do odhalenia ich netušil, že pochádzajú z inej krajiny. Až natoľko sa dokázali prispôsobiť. Vôbec - židovská politika a diplomacia ZSSR by si zaslúžili samostatnú [illegible]

va osobnosť nadobúda ďalšie dimenzie. Išiel do Budapešti za svojím cieľom. I j. presadiť svoju pozíciu a s dravosťou buldoga, ktorá vôbec nezodpovedala jeho povahe. Zo sovietskych dokumentov vysvitá, že vedenie ZSSR vedelo o budapešťianskych aktivitách (nakoniec, dôstojníci, čo zadržali Wallenberga, išli podľa všetkého naisto) a súhlasilo s nimi. Wallenberg bol pod kontrolou vojenskej rozviedky ZSSR približne od októbra 1944, odkedy ho však mala pod patronátom KGB? Sovietska rozviedka v neutrálnom Švédsku bola silná - sovietskymi agentami boli príslušníci zo širokého sociálneho spektra - od robotníkov v loďeniciach, námorníkov, armádnych dôstojníkov, až po politikov, niektorí boli pravicovo zafarbení.

Podľa analýzy KGB môžu Wallenbergov prípad sovietsti o nasledujúce:

1. o jeho spolupráci so sovietskou rozviedkou od [illegible] rokov, neskôr sa „spratať" svojho človeka po splnení úlohy, dať mu nové tvár a život. Niektorých agentov odstránili definitívne, iných konzervovali.

2. o jeho spolupráci nielen s KGB, ale aj s budúcou izraelskou tajnou službou Mossad. Aj táto úloha mohla byť splnená a Wallenberg radšej stiahnutý len z dôvodu, že Židia ho začali podozrievať nielen z dvojitej, ale dokonca z trojitej hry. Z iných zdrojov vyplýva, že ešte roku 1956 predstavitelia KGB potvrdili, že Wallenberg splnil svoje poslanie, údajne bolo použité slovné spojenie „a tak si už zaslúži pokoj". Raoul Wallenberg bol v Európe natoľko známy, že sa stal prakticky nepoužiteľný. Sovieti ho mohli využívať ako cenného poradcu či analytika v židovskej otázke, ale aj pri škandinávskej problematike. Jeho život je mysteriózny; s výnimkou diplomatickej korešpondencie sa už dnes o ňom veľa nedozvieme. Jedno však zostáva - nech už mal k tomu akékoľvek pohnútky, jeho ušľachtilá osobnosť sa zaslúžila o záchranu tisícov životov - a to je nepopierateľná skutočnosť, za ktorú mu prislúcha úcta.

ALEXANDER MEESE

Avsändningsort Pol 1:1/Depr Hans Magnusson/GJN

Ärende Raoul Wallenberg

Datum 1995-04-21

Avd P | Grupp 2 | Mål

Adress Ambassaden Moskva

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

PRIMO. Tentativt planerar vi för ett möte med arbetsgruppen i Moskva den 12-13 juni eller senare i den veckan. Tacksam ambassaden sonderar detta förslag med Tatarintsev.

Givetvis vore det önskvärt att dessförinnan ha fått fram ett första utkast till gemensam slutrapport resp ett mer fullständigt utkast till svensk "vitbok". Vi får dock se om arbetssituationen här medger detta.

CABINET

Ex till: Hans Magnusson, Björn Lyrvall, Lage Olson

KOPIA TILL:
SB
UM
B UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

[redacted]

INKOM UTRIKESDEPARTEMENTET

[redacted]

AVD.	GR.	MÅL
P	2	En 1

an/n

AMBASSADEN MOSKVA 1995-04-25

UD STOCKHOLM

[redacted] P 2 En 1

[redacted] FÖR POL 1:1, MAGNUSSON.

RE RAOUL WALLENBERG.

FORTS.

RE RAOUL WALLENBERG.

1. I TELEFONSAMTAL MED KARPOV PÅ SVR:S PRESSAVDELNING HAR FOYER FÅTT REDA PÅ ATT JELISEJ SINITSYN AVLIDIT. ENLIGT KARPOV HADE SINITSYN VARIT INTAGEN PÅ SJUKHUS ALLTSEDAN TIDEN FÖR MAGNUSSONS OCH LYRVALLS MOSKVA-BESÖK I FEBRUARI OCH AVLIDIT UNDER SJUKHUSVISTELSEN, EVENTUELLT REDAN UNDER MARS MÅNAD. (KOBALADZE PÅ SVR:S PRESSAVDELNING HAR DOCK VID ETT TILLFÄLLE UNDER DENNA PERIOD SAGT TILL FOYER ATT MAN INTE VISSTE VAR SINITSYN BEFANN SIG.)

2. TATARINTSEV ÄR FÖR NÄRVARANDE INTE I TJÄNST (HAN DELTAR I BISTÅNDSMÖTET I VILNIUS), MEN LÄR VARA ÅTER TORSDAG 27 APRIL. VI ÅTERKOMMER DÄREFTER MED HANS REAKTION PÅ ERT FÖRSLAG TILL TIDPUNKT FÖR NÄSTA ARBETSGRUPPSMÖTE.

HIRDMAN

AMBASSADEN MOSKVA AF

1231H/ACF
UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Handl: depr Hans Magnusson

115/018

PROMEMORIA

1995-04-25

P 2 Eu 1

Pol

Ex f v åtg t:
deps Gun Nilsson A 2/BUD
Ex t:
L Olson KMI
exp 950425/MF

Protokoll 1995-04-26
A 2/BUD, M-A.Sallery

Resa till USA i Wallenberg-ärendet
(1 bil)

F. rikspolischefen och landshövdingen Carl Persson har av Pol 1:1 ombetts besöka USA i maj månad för samtal med amerikanska myndighetsrepresentanter i Wallenberg-ärendet för UD:s räkning.

Resan äger rum med början den 15 maj 1995 och blir en knapp vecka lång.

Beräknad totalkostnad är ca SEK 18.000:- inkl billigast möjliga flygbiljett med Lufthansa via Frankfurt till Washington, D.C. Om förskott anhålles i enlighet med bifogad blankett.

Ovanstående har föredragits för och tillstyrkts av kabinettssekreteraren.

Hans Magnusson
Tjf ch pol 1

MP

Avsändningsort KMI/Amb råd Lage Olson, mw [redacted]

Ärende	Datum	Dnr
Raoul Wallenberg-ärendet	1995-04-26	[redacted]
	Avd: P / Grupp: 2	Mål: Bm I

[redacted]

Adress

Ambassaden Bonn

[redacted]

Text

Från Lage Olson, KMI. Re Raoul Wallenberg-ärendet.

Vi vore tacksamma om ambassaden kunde efterhöra hos vederbörande myndigheter huruvida den tyske medborgaren Hermann Grossheim-Krisko fortfarande befinner sig i livet. Grossheim-Krisko, som ibland kallade sig för Henry Thomsen var anställd vid den svenska legationens B-avdelning i Budapest från mitten av 1944 fram till början av 1945. Grossheim-Krisko satt fängslad i nio år i Sovjetunionen, bl.a. i Vladimir-fängelset, men frigavs den 28 december 1953 via Friedland. Han uppsökte den svenska beskickningen i Köln den 13 januari 1954 och Gk i Hamburg den 17 december 1958. I februari 1954 besökte han Utrikesdepartementet i Stockholm och intervjuades om sin vetskap om Raoul Wallenberg.

Vid intervjun på beskickningen i Köln i januari 1954 uppgav sig Grossheim-Krisko ha adressen Böhmerstrasse 19, Hagen.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

[redacted]

Dep Ubk 322.

[redacted]

Avsändningsort
Pol 1:1 Magnusson/kn

[redacted]

Ärende	Datum	Dnr
Raoul Wallenberg	1995-04-26	[redacted]
	Avd: P / Grupp: 2	Mål: Sw I

PM

Adress
AMBASSADEN MOSKWA

Text
[redacted]. Från Pol 1:1. Re Raoul Wallenberg.

Än en gång har vi varit i otakt med ödet. Eftersom Sinitsyn nu avlidit är det oerhört viktigt att SVR bistår oss med att få fram manuskriftet till hans bok, åtminstone den del som handlar om Raoul Wallenberg.

CABINET

Ex t. HM
LO
BL
/Exp
950426/

Ifylles av telegramexpeditören

[redacted]	Sign
[redacted]	[redacted]

Den U[redacted]

(BAA)
KOPIA TILL:
SB
UM
B UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

[redacted]

INKOM UTRIKESDEPARTEMENTET
[redacted]

AVD.	GR.	MÅL
P	2	En 1

Bai

AMBASSADEN MOSKVA 1995-04-27

UD STOCKHOLM

[redacted] FÖR POL 1:1, MAGNUSSON. [redacted]

RE RAOUL WALLENBERG

P 2 En 1

FORTS.

RE RAOUL WALLENBERG

1. VIKTOR TATARINTSEV STÄLLDE SIG, VID SAMTAL MED FOYER 27 APRIL, PRELIMINÄRT POSITIV TILL DEN AV ER TENTATIVT FÖRESLAGNA TIDPUNKTEN (12-13 JUNI ELLER SENARE SAMMA VECKA) FÖR ETT MÖTE MED ARBETSGRUPPEN I MOSKVA. HAN SKULLE UNDER DE KOMMANDE DAGARNA SÖKA TELEFONKONTAKT MED DE ÖVRIGA RYSKA MEDLEMMARNA I ARBETSGRUPPEN OCH LOVADE DÄREFTER ÅTERKOMMA MED ETT MERA DEFINITIVT SVAR.

2. VI FÖRSÖKER VIA SVR FÅ FRAM MANUSKRIPTET TILL SINITSYNS BOK.

HIRDMAN

AMBASSADEN MOSVKA [redacted]